

ري روم ڏنو ته انهن ليڪن جو هڪ بـ لفظ پاڻي ۾ آلو نه ٿيو هو .
، جلدي سمجهي ويو ته پرماتما هن درويش کي سڃي ڪيان
سڄو مارڻ ڏيکارڻ لاءِ مون وقت موڪليو آهي . هُو يڪدم شمس
راز جي قدمن ۾ ڪري پيو ۽ کين التجا ڪئي ته پنهنجي شرن ۾ رکڻ
منڊس عرض اگهائي شمس تجريز هڪي بعيت يعني نام جو پيد ڏنو
هولوئي روم خوب نام جي ڪمائي ڪئي ۽ نهايت اوچن روحاني منڊلن جي
رازن کان واقف ٿيو . هن وقت سندس لکيل ”مَشْدِي“ کي فارسي پاشا
۾ قرآن شريف جو درجو ڏنو ويو آهي . هُو لانا روم خود لکيو آهي ،
جيڪڏهن شمس تجريز جي ديا درشتي نه ٿئي ها ته هولوئي روم
ڪڏهن به هُو لانا روم نه بڻجي سگهي ها !

۱۴۷- پر ماتما پڳت جي دل کي ڄاڻي ٿو
هڪ دفعي پرماتما جي پريهه بايزيد بسطائيءَ کي الاهي آواز
ٻڌڻ ۾ آيو ، ”گهر جيڪي گهرڻو اٿئي ، تنهنجي مراد پوري ڪئي
ويندي .“ بايزيد مالڪ جو سڄو عاشق هو ۽ هن کي پنهنجي محبوب
جي ديدار کان سواءِ ٻيءَ ڪنهن وسوءَ جي خواهش نه هئي . هن نمونو
سان سر جهڪائي ڇڏيو ، ”جيڪي ڪجهه مالڪ پنهنجي مرضي سان ڏيندو
مان اهو خوشي سان سويڪار ڪندس ۽ ڏاتار جو شڪر گذار رهندس
خدائي آواز آيو ، ”مان توڻي بيهڻ راضي آهيان ۽ توکي
جهان بخشين ٿو ، توکي آڪاش ، پاڻال ۽ انهن ٻنهي جي وچ ۾ ڇڏ
ڪجهه آهي . اهو سڀ ڪجهه ڏيان ٿو . بايزيد بسطائي کي اهي سڀ دنيا
نعمتون نه گهرينون هيون ، هنکي ته صرف طلب هئي مالڪ مان
جي ! هُو چوڻ لڳو ، ”اهو ڄاڻي ڄاڻ-طهار ، منهنجو مالڪ منهن
دل جو حال ڄاڻي ٿو .“ الاهي آواز آيو ، ”بايزيد ! تون مون کان
گهري رهيو آهين ، پر جيڪڏهن مان توکان توکي گهران ته
ٻڌي بايزيد يڪدم سمجهي ويو ته اهو منهنجي محبوب جو آواز
هو خوشي ۽ وڃان چوڻ لڳو ، ”منهنجا مالڪ ، مان سڄيءَ دل
ٿو ته جيڪڏهن تون مونکي قيامت جي وقت ترڪن جي
پندين ته مان يڪدم اُٿي ۾ ٿي پوندس

حالت ۾ ڏسي ڇڏيو ، ”مؤلانا صاحب ، ڪافي مشغول ٻيا ڏسڻ ۾
اچن ، هي ڇا ٻڌهي رهيا آهيو؟“ مؤلوي چوڻ لڳو ، ”انهن ۾
ٻڙڙها روحاني راز لکيل آهن . وڏا وڏا ودوان به انهن کي سمجهي
نه سگهيا . مان انهن ۾ وڏن ڪيل روحاني رازن کي سمجهڻ جي
ڪوشش ڪري رهيو آهيان .“

مؤلوي هڪ ٽڌو ساهه کنيو ۽ درويش جي لباس ۾ آيل شمس
تريز ڏانهن مخاطب ٿي ڇڏيو ، اي ليڪ انسان ! هي روحاني گمان
جون ڳالهون آهن ؟ تنهنجي عقل ٻڌي ڪان ٻري آهن . انهن ٻڙڙهن
مسئلن کي سمجهڻ لاءِ سرڪير ٻڌي جي ضرورت آهي .“

شمس تريز اهو ٻڌي مشڪور ٻڌو خاموش رهيو . هن ڪدم
ٻڌندو هڪ اهڙي وڏائي روميءَ جي هٿن مان آهي هڪ لکيل ڪاغذ
کسي آلاءِ ۾ ڦٽا ڪري ڇڏيا ۽ فرمايو ، ”هڪ انسان ، روحاني گمان
ڪمان ۾ نه ٿيندو آهي .“ ٻڌندي سڄي زندگيءَ جي ڪمائيءَ کي
اهڙي طرح ختم ٿيندو ڏسي کيس ڪافي صدمو پهتو . اهو سوچي ته
سڀ قيمتي ليڪ ، ٻاڻي ۾ اڙهي ويا ، سندس دل مائوس ٿي وئي
تنهن هوندي به هن پاڻ تي ضابطو رکيو ۽ چيو ، ”سائين ڇا بهار ،
تو هتي ڇا ڪري ڇڏيا توکي ڪوڙي ڄاڻ ته تو منهنجا ليڪ برباد
ڪري ، دايا جو ڪيترو نه وڏو نقصان ڪيو آهي ؟“

اهو ٻڌي شمس تريز مشڪي ڇڏيو ، ”اهي ته ٻارن جا رانديڪا
آهن ، ڇهڪڏهن انهن جي وچ ۾ سان تنهنجي دل ڏکي ٿي رهي آهي
نه توکي اهي واپس نه ڏيان .“ انهن چئي شمس تريز تلاءِ ۾ هڪ
وجهي ڪتاب ڪڍي ورتا جيڪي لکيل سڪل ٿي هئا .

ٻهراڻ شمس تريز مؤلانا کي هڪ ڇا لکيل ڪتاب پڙهندو
ڏسي پڇيو هر ، ان ڇپس ؟“ (هي ڇا آهي) هاڻي وري ڪمان
کي ٻاڻي مان سڪل لکيل ڏسي مؤلانا روم ساڻي ٻولي پڇڻ لڳو ،
”ان ڇپس ؟“ (هي ڇا آهي) ٻهراڻ مؤلانا روم شمس تريز کي
چيو هر ، ”اهي ڳالهون تنهنجي سمجهه کان ٻاهر آهن .“ هاڻي شمس
تريز مؤلانا کي چيو ، ”اهي ڳالهون تنهنجي عقل ٻڌي ڪان ٻري آهن .“

ي روم ڏٺو ته انهن ليڪن جو هڪ به لفظ پاڻي ۾ آلو نه ٿيو هو.
جلدي سمجهي ويو ته پرماتما هن درويش کي سڃي ڪيان
سچو مارڻ ڏيکارڻ لاءِ مون وقت موڪايو آهي. هُو يڪدم شمس
ز جي قدمن ۾ ڪري پيو ۽ کين لنگجا ڪئي ته پنهنجي شرن ۾ رکي
س عرض اڳهائي شمس تجربن هڪي بعيت يعني نام جو پيد ڏنو
لوي روم غروب نام جي ڪمائي ڪئي ۽ نهايت اوچن روحاني منڊان ۾
زن کان واقف ٿيو. هن وقت سندس لکيل ”مشوري“ کي فارسي يا
قرآن شريف جو ترجمو ٿيو ويو آهي. مولا نا روم خود لکيو آهي.
جيڪڏهن شمس تجربن جي ديا درشن نه ٿئي ها ته مولي روم
ڪڏهن به مولا نا روم نه بڻجي سگهي ها!

۱۴۷- پر ماتما پڳت جي دل کي ڇاڻي ٿو

هڪ دفعي پرماتما جي پريمي بايزيد بسطاميءَ کي الاهي آواز
ٻڌڻ ۾ آيو، ”گهر جيڪي گهر ٿو اٿئي، تنهنجي مراد پوري ڪئي
ويندي.“ بايزيد مالڪ جو سچو عاشق هو ۽ هن کي پنهنجي محبوب
جي ديدار کانسواءِ ٻيءَ ڪنهن وسيلو جي خواهش نه هئي. هن نورنا
سان ٻه ڇهڪائي ڇوڙ، ”جيڪي ڪجهه مالڪ پنهنجي مرضي سان ڏيندو.“
مان اهو خوشيءَ سان سويڪار ڪندس ۽ ڏاتار جو شڪر گذار رهندس.“
خدائي آواز آيو، ”مان توڻي بيهڻ راضي آهيان ۽ توکي ٻئي
هان بخشيان ٿو، توکي آڪاش، پاتال ۽ انهن ٻنهي جي وچ ۾ جيڪي
ڪجهه آهي. اهو سڀ ڪجهه ڏيان ٿو. بايزيد بسطامي کي اهي سڀ دنياوي
نعمتون نه گهريون هيون، هنکي ته صرف طلب هئي مالڪ ۾ منهنجي
جي! هُو چوڻ لڳو، ”اهو ڇاڻي ڇاڻهار، منهنجو مالڪ مونکي
دل جو حال ڇاڻي ٿو.“ الاهي آواز آيو، ”بايزيد! تون مون کان مونکي
گهري رهيو آهين، پر جيڪڏهن مان توکان توکي گهران ته؟ اهو
ٻڌي بايزيد يڪدم سمجهي ويو ته اهو منهنجي محبوب جو آواز آهي
هُو خوشيءَ وچان چوڻ لڳو، ”منهنجا مالڪ، مان سڄيءَ دل سان چوڻ
ٿو ته جيڪڏهن تون مونکي قيامت جي وقت ترڪن جي باهه ۾
ڏيندين ته مان يڪدم انهيءَ ۾ ٽپي پوندس. منهنجو

حالت ۾ ڏسي ڇڏو، ”مؤلانا صاحب، ڪافي مشغول ٿيا ڏسڻ ۾ اچن، هي ڇا پڙهي رهيا آهن؟“ مؤلوي چيو: ”انهن ٻن ٻنڌڙن روحاني راز لکيل آهن. وڏا وڏا ودوان به انهن کي سمجهڻ نه سگهيا. مان انهن ۾ وڌڻ ڪيل روحاني رازن کي سمجهڻ جي ڪوشش ڪري رهيو آهيان.“

مؤلوي هڪ اڏو ساهه کنيو ۽ درويش جي لباس ۾ آيل شمس تيريز ڏانهن مخاطب ٿي چيو، اي نيڪ انسان! هي روحاني گمان چون ڳالهائون آهن ۽ تنهنجي عقل ٻڌي ڪان پري آهن. انهن ٻنڌڙن مسئلن کي سمجهڻ لاءِ سوکڻو ٻڌي جي ضرورت آهي.“

شمس تيريز اهو ٻڌي مشڪور ٻنڌڙن ۾ غاموش رهيو. هن اڪدم پنهنجو هڪ اڳي وڌائي روميءَ جي هٿن مان آهي هڪ لکيل ڪاغذ کڻي آيا ۽ فرمايو، ”هڪ انسان، روحاني گمان ڪتابن ۾ نه ٿي ٿورو آهي.“ پنهنجي سڄي زندگيءَ جي ڪمائيءَ کي اهڙي طرح پيش ڪيو ڏسي کيس ڪافي صدمو پهتو. اهو سوچي ته سڀ سميتي ليک پائيءَ ۾ پڙهي ويا، سندس دل ماڻوس ئي وڃي تنهن هوندي به هن پاڻ تي صابر رکيو ۽ چيو، ”سائين جا ٻارا، توڙي ڇا ڪري ڇڏيا توکي ڪهڙي ڄاڻ ته تو پنهنجا ليک، پراڻ ڪري، دايا جو ڪمرو نه وڌو نقصان ڪيو آهي؟“

اهو ٻڌي شمس تيريز مشڪي چيو، ”اهي ته رازن جا رالديڪا آهن، جيڪڏهن انهن جي وچ ۾ سان تنهنجي دل ڏکي ٿي رهي آهي ته توکي اهي واپس ٿر ڏيان.“ انهن چئي شمس تيريز تلاءَ ۾ هڪ وڃي ڪتاب ڪڍي ورتا جيڪي اڪل سڪل ٿي هئا.

پهرين شمس تيريز مؤلانا کي هڪ ڇا لکيل ڪتاب پڙهندو ڏسي پڇيو هو، ان چيس؟ ”هي ڇا آهي“ هاڻي وري ڪتابن کي ٻاڻيءَ مان سڪل سڪل ڏسي مؤلانا روم ساڻي لاهڻي پڇڻ لڳو، ”ان چيس؟“ (هي ڇا آهي) پهرين مؤلانا روم شمس تيريز کي چيو هو، ”اهي ڳالهائون تنهنجي سمجهه کان ٻاهر آهن.“ هاڻي شمس تيريز مؤلانا کي چيو، ”اهي ڳالهائون تنهنجي عقل ٻڌيءَ کان پري آهن.“

اهڙي طرح هولدس. "درويش چيو، "تون چڱي طرح سرجي دس ته تون جيڪي چوان ٿو، لڪ ٿو چوان ۽ سڄي دل سان ٿو چوان؟" عطار چيو، "ها، مون جيڪي ڪجهه چيو آهي سرجي سمجهي ڇو آهي ۽ سڄي هڙدي سان چيو آهي. "اهڙي ڀڙي درويش هڪڙي دڪان جي سامهون زمين تي لٽي پيو ۽ چيائين، "ڏن آهي اهو داتار" ائين چوڻدي ئي درويش ان وقت بران لپاڻيا. عطار اهو ڪوٽڪ ڏسي دلڪ رهجي ويو ته درويش سچ سچ ڄاڻ ڏيئي ڇڏي ڪيس ڪدم اهو وڃار آيو ته هي درويش ته مولڪي زندگي ۽ مؤمن چيو پيو سمجهائڻ لاء آيو هو. سوچڻ لڳو ته درويش بلڪل لڪ ٿي ڇو ته مولڪي مالڪ هن سسار ۾ دراصل ڪهڙي ڪم ڪرڻ لاء مولڪيو آهي ۽ مان ڪري ڇا رهيو آهيان. ڇا مان هن سسار ۾ عطر وڪڻڻ لاء آيو آهيان يا خدا جي تلاش ڪرڻ لاء آيو آهيان؟ عطار ان وقت ئي پنهنجو دڪان هميشه لاء بند ڪري ڇڏيو ۽ درويشن وانگر ڪڙا پائي، هڙ پرماتما جي تلاش ۾ گهر کان لڪيو. آخر ڪيس مالڪ جي ڪروح ۾ ڪاميابي حاصل ٿي ۽ هڙ پورن صوفي سلسلي بڻجي پيو.

۱۴۵- بابا پڊو

گرو لالو صاحب جن جي وقت ۾ سگهه جو اهو نيم هوندو هو ته صبح شام گرو صاحبن جي حضور ۾ پڙهڻي ٻاڙ سان شيد پڙهندي هئي. گرو صاحبن ڏاڍو نه جڙهن سگهه شيد پڙهندي رهي ٿي تڏهن هڪ ننڍڙو بالڪ روزا جي چپ چاپ پنهنجي ٻوٽي ٿو. هڪ ڏينهن گرو صاحبن ان بالڪ ڏانهن ٺهاري مڙڪي چيو، "بت تون روزا سڙيل صبح جو هتي ڇو ايندو آهين؟ تنهنجو هيءَ وقت ته سمجهڻ جو آهي، تنهنجو ڏيان ته تنهنجي دوستن سان گڏجي والد ڪرڻ ۾ هئڻ گهرجي. پر تون ته روزا هتي ٿو اچين، توکي هن ٻاڙي جي پات مان ڇا ٿو ملي؟" گرو صاحب ڇا وڃڻ ٻڌي بالڪ سندن ڏانهن لپاڻائيءَ سان لهاري پئي آندو سان چيو، "هڪ دفعي منهنجي ماءُ مولڪي ڇاهو. ۾ ڪاليدون ٻاروڻ لاء چيو ان وقت مون ڏاڍو نه ٻاهر پورن

توهين ساڳي غرابيءَ جي حالت ۾ ڇو آهيو؟ ماڻ ايتري ڀاڱ ۽ عزت سان
 توھانکي ھيرو پڻ ڏيئي ويئي ھيس، تڏھن بہ توھان انجو ڦاٽو نہ ورتو.“
 ڪرو رويداس جن فرمايو، ”ڏيہ مونکي ھيري کي ڇا ڪرڻو
 آھي، مونکي مالڪ نام روئي اڪت ڏن بخشيو آھي، جنھنجو انداز
 لڳائڻ ناممڪن آھي. تون واپس وڃڻ وقت ھيرو کڻي وڃ.“
 ميران ڏٺو تہ ھيرو ساڳئي ھنڌ تي رکيو ھو جتي پاڻ رکي ويئي
 ھئي. ڪرو رويداس جن ھيري طرف ڪوبہ ڌيان نہ ڏنو ھو. ڪرو
 رويداس جن جي پاڻيءَ ۾ آيل آھي.

دارد ليکڪ سڀ ڪو ھنسي، انهي دسا ھماري.
 است دشا سڌ ڪر تلخ، سڀ ڪر ٻا تمھاري. (آءُ ڪرنٽ ۸۵۸)

جاڪيغ رام جي ڌني، ٽاڪيغ ڪاھ کي ڪهي ھئي.
 منسا ڪو نام موروٽ پروي، سڪ نڌان ڪا ڪاھا گهي ھئي.
 (سنت ڪرو رويداس پاڻي ۱۲۷)

۱۴۴- ”مان بہ اھڙي طرح مرنديس“

فريد - آءُ ڊين عطار، جيڪو اڳتي ھلي ايران جو مھان صوفي
 سنت بڻيو ۽ جنھنجا فارسيءَ ۾ لکيل ڪلام سڄي سنڌ ۾ مشھور
 آھن، شروعات ۾ عطار وڪيل جو ڌنڌو ڪندو ھو. سندس زندگيءَ
 ۾ اڇاڪ زبردست ڦيرو آيو ۽ ھو نيٺ سنڌي مان بدلجي ڀرواٽا
 جو سڄو ڀڳت بڻجي پيو. انهيءَ تبديلي اچڻ جي ڪھاڻي ھن طرح آھي.
 ھڪ دفعي عطار جنھن ڪراھڪن سان مشغول ھو تہ ھڪ
 درويش سندس دڪان تي آيو ۽ اچي ڪانيس خيرات گھريائين پر عطار
 ھڪي ڏنر اٿڻ ڪري ڇڏيو ۽ ھن ڏانھن ڪوبہ ڌيان نہ ڏنو.
 درويش بار بار صدا ھڻندو رھيو پر عطار کيس ٻڌو اٿندو ڪندو رھيو.
 درويش نراس ٿي ناراضگيءَ مان چيو، ”عطار! توکي ڏسي
 مونکي ھيراني ٿي ٿئي. تون دنيا جي ڌنڌن ۾ ايترو تہ غلطان پيو
 آھين جو توکي اھو بہ ھوش ڪونھي تہ تنھنجو اصلي ڪم ڪھڙو آھي؟
 ڇا توکي فڪر ڪونھي تہ تنھنجو مؤٽ ڪھڙي طرح ٿيندو؟“ عطار
 ھڪدم جواب ڏنو، ”دوست، ڪھڙي طرح تون مرندين، مان بہ

ٿي ، پر تدهجرو ڪرو جتيون سبي منگل سان گذران ڪري ٿو .
 مهراڻ ڪي اهي ٻالھ جو اهايم ڏک ٿيو ، جيتي هردي ۾ سڪرو
 روڊاس لاء سچو ٻونڙ ۽ عزت هئي . کس سمجهه ۾ ٿي آيو ، هو
 تدهجتي سڪرو لاء ٻا ڪري آخر هڪ ٽنهن هن هرون جي دلي
 مان هڪ ٽنهن هرو ڪڍيو . هو اهو هرو ڪڍي ڪرو روڊاس وٽ
 وٺي ۽ مٿو ٽڪي هڪ چوڙي ويٺي ڪيائين ، ڪروڙو ا ٻولي
 تدهالجي ٻاري ٽسي اهايم ڏک ٿو ٿي ، ۽ ماڻهو ٻولي طعنا مهڻا
 ٿا ٿان ته تدهجرو ڪرو ڪهترو شراب آهي . ٻولي ڪرشي ٿيندي
 ڪهڪڙهن ٽنهن هرو هئي ۽ هرو سولڪار ڪندا ۽ اهي ڪي وڪڻي
 تدهجتي لاء سندر گهر اهرار چيئن ٿين سڪي ٻولي گذاري سگهو .
 ڪرو روڊاس ساڳي طرح جتيون سڀندي ڪيو ، ٽي ٻولي
 ڪهڪي ڪجهه ٻار آهي ، جتيون سڀ ۽ هن ڪند جي ٻولي مان
 ٻار آهي . ٻولي ڪهڪڙهن لوڪ اڃا ستائي ٿي ته گهر ۾ وٺي سون
 ٻارن ڪر ، مون وٽ اچڻ جي ضرورت ڪونهي . ٻيا چاهي ٻولي
 شراب سمجهي ٻولي ٻولي اهي ۽ ٻولي ٻولي . ٻولي ٻيا جي
 ڪنهن ۾ ااسولف وسڙو جي ضرورت ڪونهي .

مهراڻ ۾ ڪهڪڙي ۾ طرح ڪرو روڊاس ڪي هرو ٿان ٿي چاهيو
 هو ڪافي ٿان ٿان منڊون ڪندي رهي ، پر ڪرو روڊاس جن هن
 جي ڪار ٻالھ ۾ هئي . آخر ۾ اس ٿي مهراڻ چوڻ لڳي ، ”ڪروڙو
 مان هي ۽ هرو تدهالجي ڪهڪڙي ٻولي ٿي ويٺان ، ٿين لاء وڪڻي
 سڪو ، ۽ آواز ٻي ٻولي ٿان شروع ڪيو . ڪهڪڙهن تدهالڪي هن
 وقت اهي ٻي ضرورت لاهي ته مان ڪهڪڙي جي ٻي لڪائي ٿي
 وٺان ، ڪهڪڙي ٻولي ضرورت ٻي ٿي لاء ڪند ٻو .“

ٿين وٺي مهراڻ وٺس تدهالجي مٿل ۾ وٺي وٺي . اهي ٻالھ
 ڪي ڪافي مهڻا ٿنڀي ويا . ڪهڪڙي ٻولي وقت ٻو ڪرو روڊاس
 جي ٻولي ٿي ته ٿان ٿان ته ٻولي ٻولي ٻي عالم
 وٺا ٿان مهراڻ اهايم ٿان سان مٿو ٽڪي ڪيو ،
 تدهالڪي هرو ٿان وٺي وٺي وٺي ، ٿان ٻولي ٻولي

جهو مندو چئي رهيو هو . ”من خدا ڀر ، من خدا ڀر ، من خدا .“
 باقي جن مريدن ڪجهه به نه ڪيو هو آهي اها روڻداڻ ڏسي حيرت
 ۾ پئجي ويا . جڏهن انهن کي مرشد سان ڳالهائڻ جو موقعو مليو ته چيائون ،
 حضرت ! توهان کي مارڻ وارا خود ئي زخمي ٿي پيا پر توهان تي
 انهن جي وار جو ڪوبه اثر نه ٿيو . تنهن تي پير صاحب مشڪي چيو
 ته جيڪو مالڪ کي ياد ڪري ٿو ، اهو مالڪ جو روپ بڻجي وڃي
 ٿو ۽ هو ڪنهنجي به مارڻ سان نٿو مري .

ساڳي طرح تلسي صاحب جن جو ذڪر آهي جڏهن هُو ستارا
 جي مهاراجا جي گديءَ جي مالڪ باجيراڻ جي گهر هائرس ۾ رهيل
 هئا . گهٽ رامين ۾ ورنس ڪيل آهي ، ”رهن رهي ري بديهم ، ديهم ديسانون .“
 هڪ ماتا کي شڪا ٿي ۽ پڇڻ لڳي ته توهين ديهه ۾ ساڪيات سروپ
 ۾ ، ڏسڻ ۾ اچي رهيا آهيو ، پوءِ بديهم ڪيئن ٿيا ! تنهن تي تلسي صاحب جن
 فرمايو ته طاقت هجڻي ته مون کي پڪڙي ڏس ! انهيءَ ماتا کين پنهنجي
 ٻانهن ۾ پڪڙڻ جي بيحد ڪوشش ڪئي ، پر پڪڙي نه سگهي ، تلسي
 صاحب فرمايو ، ”اڙي مايا جي غلام ! توکي سنڌن جي ڳالهين جي
 ڪهڙي ڄاڻ !!“

گرو ارڃن ديو جن فرمائين ٿا :-

هر ڪا سيوک سو هر چيها ، پيد نه ڄاڻهم ماڻس ديهه .

جڏهن جل انهن بهم پاتي ، ڦر سليل سال سماندا . (آد گرنٽ ۱۰۷۶)

گرو تيغ بهادر جن فرمائين ٿا :-

جو پراڻي نس دن پڄي روپ رام تهه جان .

هر جن هر انتر نهين نائڪ ساڄو مان . (آد گرنٽ ۱۴۲۷)

۱۴۳- ميران ٻائيءَ جو هيرو

ميراڙ جي راڻي ميران ٻائي ، پندرهن صديءَ جي مشهور سنت
 ويداس جي شش هئي . ميران جون سڪيون سهيليون گرو ويداس
 جي گهٽ ذات جو مزاک اڏائينديون هيون ۽ ويداس کي گهٽ نظر
 سان ڏسنديون هيون . ميران ٻائيءَ کي هُو طعنا ۽ مهظا ڏينديون
 هيون ته تون خود شاهي مڪان ۾ هر قسم جي سڪ ۽ آرام سان رهن

پارلڪي هڪ قسم جو ڪهڙو ٿيندو آهي . هُو ٻاهران هڪ ٻيو
 ڪهڙو ڪٿي ، اٽڪي پنهنجي توج ڏيندو آهي . جيڪڏهن اهو ٻيو
 ڪهڙو انهيءَ توج کي جهٽيندو آهي ته هُو به پارلڪي بڻجي پوندو
 آهي ۽ ٻيو پارلڪي کيس پاڻ سان گڏ وٺي ويندو آهي . اهڙي طرح
 جيڪڏهن توهين مالڪ جو سمورن ڪندا ته توهين به مالڪ به سمانهي
 ويندا ، مالڪ جو روپ بڻجي ويندا . جيڪو خدا جي نرر به ملي نرر
 بڻجي نرر وڃي ، اهو مبش نرر رهي . جنهنجو ڏيان ڪندا انهيءَ جو
 ئي روپ بڻجي ويندا .

حضرت بايزيد بظامي به خدا جي ياد ۾ پنهنجو پاڻ کي ڀاڄي
 وار هو . جنهن وقت هن پنهنجي اندر ۾ جهاتي ڀاڙي ته کيس مالڪ
 ٿي مالڪ نظر آيو . هڪ ڏينهن يهوديءَ جي مستيءَ ۾ اچي چوڻ
 لڳو ، ” من خدا مر ، من خدا مر ، من خدا . “ (من خدا آهيان ، مان
 خدا آهيان) ان وقت سندس مريد ڀرسان بيٺا هئا ، جڏهن انهن اهو
 ڪلام ٻڌو ته من ۾ سوچڻ لڳا ته اڄ اسانجي مرشد کي ڇا ٿي ويو
 جو اهڙيون ڪٿر چوڻ ڳالهيون ٻيو ڪري ا ڪجهه وقت بعد جڏهن
 انهنکي پنهنجي مرشد سان ڳالهائڻ جو موقعو مليو ته کائڻس پڇيائون ،
 ” حضرت ! توهين چوڻدا آهيو ته ڀرمانا جو وجود ڪو نه ٿيندو آهي ،
 پر هينئر چڱو ٿا ته مان خدا آهيان ، ڇا توهين سرور نه آهيو ؟ سڀاڙيد
 ورائيو ته اها ڳالهه ڪنهن نئي جي هوندي ، مون نه چئي آهي .
 جيڪڏهن مان وري اهو ڪٿو ڏهرائيان ته انهيءَ لاءِ شريعت موجب
 جيڪا به سزا مقرر هجي ، مون کي ڏجو . مريدن چيو ، بلڪل ائين
 آهي . تن چئن ڏينهن ڪسانجهه مرشد وري اهو ڪيل وڃايو ۽ چوڻ لڳو
 ” من خدا مر ، من خدا مر ، من خدا . “

جڏهن مريدن اهو ٻڌو ته هڪدم تلوارن ، چرن ۽ ٻين هٿيارن
 سان وار ڪرڻ لڳا . مشغوليءَ ۾ لڪيل آهي ته جن مريدن هنجي
 سر تي حملو ڪيو انهن جا سر ڇڏي ٿيا ، جن هٿن تي وار ڪيو انهن
 جا هٿ ڪٽي ويا يعني جنهن به ٻيو ڇي سرور جي جنهن دشمني
 ۾ وار ڪيو ، سندس اهو عذرو ڪٽجي وڃي . مرشد مستيءَ ۾

موسلي اچي اُتان لنگهيو، ويڊار جون لاهي سڀ ڳالهينون هنڪي سهڻيون
 نه لڳيون ۽ کيس چڙب ڏيندي چيائين ته پرماتما نه کير پيئندو آهي،
 نه مڪڻ کائيندو آهي ۽ نه ئي ڪمبل پهريندو آهي. ويڊار چيو،
 ”انهيءَ جو مطلب ته مون لائين چئي گناهه ڪيو آهي؟ موسلي چيو ته ها،
 موسلي ته پنهنجي ڳالهه چئي هليو ويو پر ويڊار اهو ٻڌي نهايت
 ڏکي ٿيو. هو پريم ۽ درد وڃان روئي پرماتما کي پڪارڻ لڳو،
 ”اي مالڪ! مون کان گناهه ٿيو آهي، مون کي بخش! مون کي معاف
 ڪر ائين روئيندي روئيندي هن جو ڀرڻو ڪلي پيو، پرماتما ڪٿي
 ٻاهر ته نه هو، سندس اندر ئي هو، پرماتما پنهنجي پياري کي درشن
 ڏيئي چيو، ”تون گهٽ ڪيو نه، مان تنهنجو کير به پيئندس، مڪڻ به
 کائيندس ۽ ڪمبل به پهريندس.“ هوڏانهن حضرت موسلي تي مصيبت
 نازل ٿي. ”لاهي آواز ٿيو، ”موسلي! تو منهنجي پياري جي د
 ڏکڻي آهي، تون هن وقت وڃ ۽ وڃي کائڻس معافي گهر.“ موسي
 ويڊار وقت آيو ۽ کيس چيائين، پيارا! مون کي معاف ڪر، مون کان غلطي
 ٿي ويئي.“ ويڊار کلي چيو، ”ڀائي! جيڪو تو وقت آيو هو، اهو
 مون وقت به آيو.“

انهيءَ ڪري جنهنجي دل ۾ پرماتما لاءِ پريم آهي، انهيءَ کي
 پرماتما جو پڻ به رهڻو ٿو. اسين هڪ ٻئي جي ڳالهه ڪري ٿا
 ڪريون ڇاڪاڻ ته اسانجي اندر مالڪ جو خوف ۽ پيار ڪونهي. اسان
 جي هردي ۾ پرماتما جو پريم ۽ پڻ هئڻ نهايت ضروري آهي.
 جيڪڏهن توهين مالڪ سان ميلاپ چاهيو ٿا ته توهين ٻڙن ڳروءَ جي
 تلاش ڪري، انهيءَ جي شرن ۾ وڃي، نام جي بخشش وٺي ۽ نام
 جي ڪمائي ڪندا تڏهن ستڱرو ڏيا مهر ڪري توهانجي اندر پنهنجي
 پريست، پرست ۽ پڻ پيدا ڪندو.

۱۴۲- هن خدا ۾ هن خدا

ڪيتر صاحب جن فرمائين ٿا :

سهرن سي هن لائيتي، جهڙي ڪيت ڀرنگ،
 ڪيتر بزرگ آپ ڪو، هو به جاءِ تهر ڀرنگ.

سون هنڪي ماري ڇڏيو. هاڻي انهيءَ چوڪري جو پتا آرام سان ڀڄڻ بندگي ڪندو ۽ مالڪ ڇڏي ٿي کيس هڪ ٻيو نڪ پت ڏيندو. اهو ٻڌي مؤسلي شرمندو ٿي ڪنڌ هيٺ ڪري هليو ويو.

۴۰۔ ساها ديڪم فر مددگ

لوشهري ر چانگ هڪ ڪمائيءَ وارو مهاڻا ٿيو آهي . هڪڙي هڪڙي جڏهن هو باغ ٿي ته استريءَ پٽيءَ کي چيو ته ڪنهن پنڊت وٽ وڃي شاديءَ جو مهورو ڪڍائي اچر . چانگ ڪمائيءَ وارو مهاڻا هو ، هن پنهنجي اندر پرماتما کي پرڳهت ڪيو هو ۽ ماڻهڪ جي رضا تي راضي رهندو هو . پر جڏهن سندس پٽيءَ کيس پهتو ته اتي پنڊت جي جوان ڌيءَ سٺي هئي جهڙا شاديءَ بعد چانگي وڌرا ٿي هئي . چانگ سوچڻ لڳو ته ڇا پنڊت پنهنجي ڌيءَ جي شاديءَ جو ڪو مهورو نه ڪڍيو هو ! اڳتي وڌيو ته هڪ حڪمران جو گهر نظر آيس . ڇا ٿو ڏسي ته هنجي گهر مان روٺڻ چالائڻ جو آواز ٿيو اچي . پتو لڳس ته حڪمران جو پٽ مري ويو آهي . سوچيائين ته ڇا حڪمران هڪڙي دوا نه ڏئي هئي ؟ ماڻهو چوڻ لڳا ” پرماتما جي مڙج کي ڪو ٿو مڙي سگهي “ تنهن تي چانگ درويش هن طرح پرماتما :-
 گهر وڌان ڏي پٽڙا ، گهر پوهڻ ڏي وٺ .
 دل چانگ گهر آڻي ، ساها ڏيک نه سڳو .

(۱۴) - موسیٰ و ریدار

منس جي اندر نه ٺهائيندا آهن. هڪ ٻڙ ۽ ٻيو ٻڙ
 يعني ٻڙ ۽ ٻڙ. جنهنجي اندر ٻڙمانا جو ٻڙ آهي انهيءَ کي
 ٻڙمانا لاءِ ٻڙ به آهي. جنهنکي ٻڙمانا لاءِ ٻڙ آهي، انهيءَ کي
 ٻڙمانا جو ٻڙ به چئبو آهي.
 - دن ڪهترن دفعا مستنگ ۾ اها ڪهاڻي ٻڌائي آهي ته هڪ
 وڏياري مالڪ جي ٻڙ ۾ سڀ ٿي چئي رهيو هو، ”اي ٻڙمانا!
 تون جهڪڻهن منهنجي ساههون اڇين ته مان توکي ڪم ٻڙمانان، مڪڻ
 ڪاوايان ۽ رڍن جي ٻڙ مان ڪمڻ لاهي توکي ٻڙمانان. اهڙي طرح
 ٻڙ ۾ هڻو ڳوٺ ڪڍو. چوندو رهيو. انشاق سان ان وقت حضرت

١١٥
ٽوڪي چيو هو ته تون سوال نه پڇج، ڇو نه چئج. ”مؤسلي چيو،
”حضرت مان پڇجي ويس هاڻي نه پڇندس.“

ٿورو اڳتي وڌيا، هڪ ڳوٺ ۾ هڪ هنڌ ڪڇ چوڪرا راند
ڪري رهيا هئا. خواجه خضر ماڻهن کان پڇيو ته هي ڪنهن جو پٽ
آهي؟ ماڻهن وراڻيو ته هي فلاڻي شاهوڪار جو پٽ آهي. خواجه
وري ٻئي لاء پڇيو ته هي ڪنهن جو ٻار آهي؟ ماڻهن چيو ته هي
فلاڻي سيم جو پٽ آهي. وري ٻئي چوڪري ڏانهن اشارو ڪري
پڇيو ته هي ڪنهن جو پٽ آهي؟ ڪنهن چيو ته هي فلاڻي غريب
جو پٽ آهي. وري ٻئي لاء پڇيائون ته هيء ڪنهن جو سڪيلڌو
آهي؟ ماڻهن وراڻيو ته هيء هڪ درويش جو سڪيلڌو پٽ آهي.
خضر انهيء چوڪري کي قتل ڪري ڇڏيو. اهو ڏسي مؤسلي چيو،
”توهان ڇا سڀ ئي ڪم ابتدا آهن. جن جا ئي چار ٻار هئا، انهن جو
ٻار ماريو ها! هن غريب جو هڪ ئي پٽ هو اهو توهان ماري ڇڏيو!!
خضر چيو، ”تون منهنجي سکيا جي لائق نه آهين.“ مؤسلي چيو،
”حضرت! مان وڃان ٿو پر مون کي اهو ٻڌايو ته توهان لائين ڇو ڪيو؟“
خضر چيو، ”ڏيان سان چڱي طرح ٻڌ! مون ٻيڙي جو ڀڳي، هڪ
بادشاهه اچي رهيو آهي، اهو سڀ ٻيڙيون نديء جي هن ٻار
کڻي ويندو، صرف اها ڀڳل ٻيڙي اُتي ڇڏي ويندو، انهيء ٻيڙيء
جا مالڪ اُناٺ ٻار، ٻيڙيء جي مرمت ڪرائي واپس اها هلائڻ شروع
ڪندا ۽ هڪ ٻيڙي هٿ سبب انهن کي انهيء مان وڌيڪ فائدو
ٿيندو. جيڪو ٺاهه ٿيڻ لڳو، انهيء جي وچ ۾ هڪ خزانو پوريل
ٿيڻ لڳو. پڏهن اهي بالغ ٿيندا ته اهو خزانو
حڪم ڏنو ته مان ان ديوار کي
جن آهي اُناٺ ٻار وڏا ٿين تنهن
خزانو ڀري. هو جيڪو
ٻو آهي. هنجو
چور ڊاڪو
ها تنهنڪري

فرمايو ته تون ٺاڻي درياءَ تي وڃ آئي توکي هڪ درويش گڏجندو ،
 هو جيڪي توکي چوي تون اهوئي ڪڍ . جڏهن مڙسڻ آيو ته درويش
 وٽ پهتو تڏهن هن مڙسڻ کي چيو ، ”مڙسڻ تون منهنجي سکيا جي
 واپس نه آهين “ مڙسڻ چيو ، ”حضر ! جيڪي ڪجهه توهان چوڻدا
 مان اهو سمجهندس ، “ حضر حضر فرمايو ، ”اٽڪ آهي ! جيڪي
 ڪجهه مان ڪريان ، تون انهيءَ تي اعتراض نه ڪڍ . “ انهن چئي هُو
 درياءَ جي ڪناري تان هلندو هليو ، اڳيان راجه حضر ۽ پٺيان
 پٺيان مڙسڻ

هڪ هنڌ گهاٽ ٿي ڪڍ پڙاون پٺيان هون . حضر اچيو ته
 هيءُ پڙي ڪنهنجي آهي ؟ ماڻهن ورائڻ نه هيءُ ٺاڻي اهو چئي
 پڙي آهي . وري پڇيائون ته هيءُ بي پڙي ڪنهنجي آهي ؟ ماڻهن
 جواب ڏنو ته اها ٺاڻي شاهوڪار جي آهي . حضر وري هڪ بي
 پڙيءَ ڏانهن اشارو ڪري چيو ته هيءُ ڪنهنجي آهي ؟ جواب مليو
 ته هيءُ ڪڍ اٽڪ غريب ٻارن جي آهي . حضر حضر نه هڻي
 آيو پڙي جا ٻه ٽڪرا وڃي چڙيا . مڙسڻ چيو ”حضر ! توهان
 ڪنهن اهو چي پڙي وڃو ها ، هي غريب اٽڪ ٻار آهي ، توهان
 پهاڪو ڪم ڪيو آهي . “ حضر چيو ، ”مون توکي چيو هو ته
 ڪڍ نه ڳالهاج . “ مڙسڻ چيو ، ”وسري دريا مٽ ڪريو . “

اورو اڳيان هڪ ڳوٺ جي پاهون هڪ ٻي ڪري پئي هئي .
 حضر چيو ته هن دٻار کي لاهڻو آهي . مان پاڻي کڻي ٿو اچان ، تون
 ڪارو وغيره تيار ڪو يا تون پاڻي کڻي اچ ته مان ڪارو تار ڪريان .
 ڪارو تيار ٿيو پئي سڄو ڏينهن دٻار لاهيندا رهيا . شام تائين ٻي
 آهي تيار ٿي . انهيءَ سسڻ گهر ۾ کائڻ ڪنهن پاڻيءَ لاءِ نه پيو ،
 سڄي ڏينهن جا بکيل اڃايل ٿڪي سمهي پيا . مڙسڻ کان رهيو نه
 ٿيو . چيائين ، ”توهان جو هيءُ ڪم نه آيو آهي . جيڪڏهن ڪنهن
 ڪڙهسيءَ جو گهر لاهيو ها ته هو ضرور اسان کان پاڻيءَ لاءِ وڃي ها
 . “
 ”نيس لاءِ وڃي ها ، پر ويران گهر ۾ نه ڪنهن روئيءَ لاءِ پيو ؛ نه
 لاءِ ، بکيل اڃايل سمهي پيا سين . “ حضر چيو ، ”مون جو

ٽوڪي چيو هو ته تون سوال نه پڇج ، ڇو نه چڱج . ”مؤسلي چيو ،
”حضرت مان پڇجي ويس هاڻي نه پڇندس .“

ٿورو اڳتي وڌيا ، هڪ ڳوٺ ۾ هڪ هنڌ ڪڇ چوڪو راند
ڪري رهيا هئا . خواجہ خضر ماڻهن کان پڇيو ته هي ڪنهن جو پٽ
آهي ؟ ماڻهن ورائيو ته هي فلاڻي شاهوڪار جو پٽ آهي . خواجہ
وري ٻئي لاء پڇيو ته هي ڪنهن جو ٻار آهي ؟ ماڻهن چيو ته هي
فلاڻي سيم جو پٽ آهي . وري ٻئي چوڪري ڏانهن اشارو ڪري
پڇيو ته هي ڪنهن جو پٽ آهي ؟ ڪنهن چيو ته هي فلاڻي غريب
جو پٽ آهي . وري ٻئي لاء پڇيائون ته هي ڪنهن جو سڪيادو
آهي ؟ ماڻهن ورائيو ته هي هڪ درويش جو سڪيادو پٽ آهي .
خضر انهيءَ چوڪري کي قتل ڪري ڇڏيو . لاهو ڏسي مؤسلي چيو ،
”توهان جا سڀ ئي ڪم ابتدا آهن . جن جا ئي چار ٻار هئا ، انهن جو
ٻار ماريو ها ! هن غريب جو هڪ ئي پٽ هو اهو توهان ماري ڇڏيو !
خضر چيو ، ”تون منهنجي سکيا جي لائق نه آهين .“ مؤسلي چيو ،
”حضرت ! مان وڃان ٿو پر مون کي اهو ٻڌايو ته توهان لئين ڇو ڪيو ؟“
خضر چيو ، ”ڏيان سان چڱي طرح ٻڌا مون ٻيڙي جو ڀڳي ، هڪ
بادشاهه اچي رهيو آهي ، اهو سڀ ٻيڙي ۾ لڏي جي هن ٻار
کڻي ويندو ، صرف اها ڀڳل ٻيڙي اتي ڇڏي ويندو ، انهيءَ ٻيڙيءَ
جا مالڪ اُٺ ٻار ، ٻيڙيءَ جي مرمت ڪرائي واپس اها هلائڻ شروع
ڪندا ۽ هڪ ٻيڙي هٿ سبب انهن کي انهيءَ مان وڌيڪ فائدو
ٿيندو . جيڪا پٽ ناهي ويئي ، انهيءَ جي وچ ۾ هڪ خزانو ڀوري
آهي جنهنجا وارث اُٺ ٻار آهن جڏهن اهي بالغ ٿيندا ته اهو خزانو
انهن کي ملندو . مون کي پرامتيا حڪم ڏنو ته مان ان ديوار کي
ٺاهيان ، ڪٿي لئين نه ٿئي ته جيئين اهي اُٺ ٻار وڏا ٿين تنهن
کان اڳ هيءَ پٽ بالڪل ڪري پوي ۽ خزانو ظاهر ٿي پوي . هو جيڪو
چوڪرو مون ماريو اهو به خدا جي حڪم سان ئي ماريو آهي . هنجو
پٽا خرب عبادت ڪندو آهي . لاهو چوڪرو وڌو ٿي چور ڊاڪو
ٻڄي ها ۽ پنهنجي ٻيءَ کي ڪافي دڪ ۽ تڪليفون ڏئي ها تنهنڪري

درمايو ته تون ډلاڻي درياءَ ته وڃ اتي ترڪي هڪ درويش گڏجنڊو ،
 هو جيڪي ترڪي چري تون اهوئي ڪڇ . جڏهن مٿس اٺهي درويش
 وٽ پهتو تڏهن هن مٿس ڪي چيو ، ”مٿس تون منهنجي سکيا جي
 قابل نه آهين “ مٿس چيو ، ”حضر ! جيڪي ڪجهه توهين چوئدا
 مان اهو مڃيندس “ حضر خضر فرمايو ، ”ايڪ آهي ! جيڪي
 ڪجهه مان ڪريان ، تون اٺهي ته اعتراض نه ڪڇ .“ ٻين چئي هو
 درياءَ جي ڪناري تان هلندو هليو ، اڳيان خواجه حضر ۽ پٺيان
 ٻين مٿس

هڪ هنڌ گهاٽ تي ڪڇ پٺيان پٺيان هون . حضر اچيو ته
 هيءَ پڙي ڪنهنجي آهي ؟ ماڻهن وٽان ته هيءَ ډلاڻي اهر جي
 پڙي آهي . وري پڇيائون ته هيءَ پي پڙي ڪنهنجي آهي ؟ ماڻهن
 جواب ڏنو ته اها ډلاڻي شاهوڪار جي آهي . حضر وري هڪ پي
 پڙيءَ ڏانهن اشارو ڪري پڇيو ته هيءَ ڪنهنجي آهي ؟ جواب مليو
 ته هيءَ ڪڇ اٺاڪ غريب ٻارن جي آهي . حضر حضر لس هڻي
 اٺيءَ پڙي ها نه تختا پڇي ڇڏيا . مٿس چيو ”حضر ! توهان
 ڪنهن اهر جي پڙي پڇو ها ، هي غريب اٺاڪ ٻار آهن ، توهان
 اهايم سرور ڪم ڪيو آهي .“ حضر چيو ، ”مون ترڪي چيو هو ته
 ڪڇ به نه ڳالهائج .“ مٿس چيو ، ”وسري ويا مٿا ڪريو .“

اُورو اڳيان هڪ ڳوٺ جي اهران هڪ ڀٽ ڪري اٿئي هئي .
 حضر چيو ته هن ديوار کي لاهڻو آهي . مان پاڻي ڪٿي ٿو اچان ، تون
 ڳارو وغيره تيار ڪر يا تون پاڻي ڪٿي اچ ته مان ڳارو تيار ڪريان .“
 ڳارو تيار ٿيو پٽي سڄو ڏينهن ديوار لاهيندا رهيا . شام تائين ڀٽ
 اٺي تيار ٿي . اٺيءَ سسٽان گهر ۾ کائڻ ڪنهن پاڻيءَ لاءِ نه پڇيو ،
 سڄي ڏينهن جا نڪايل اڃايل ٿڪجي سمهي ڀا . مٿس کان رهيو نه
 ٿيو . چيائين ، ”توهان جو هيءَ ڪم نه آيو آهي . جيڪڏهن ڪنهن
 گرهستيءَ جو گهر لاهيو ها ته هو ضرور اسان کان پاڻيءَ لاءِ پڇي ها ،
 روئيءَ لاءِ پڇي ها ، پر ويران گهر به ڪنهن روئيءَ لاءِ پڇيو نه
 ٿي پاڻيءَ لاءِ ، نڪايل اڃايل سمهي پيائين .“ حضر چيو ، ”مون جو

ٿ. اُتي وڌيا ملندي ؟ اوڏو چيس ته نه . ان ئي سوئر چيس ته ٻيو مان
 ڇا هلي ڪندس ؟ مطلب اهو آهي ته جيئو جا کوٽا پاڻ ئي کيس آتمڪ
 آند ۽ شائتيءَ کان دور ٿا رکن . سنسار ۾ نام جي پراپتي درلپ
 آهي .

۱۳۸- سٿري جي سڃاڻي

ڪسو ارجن ديس مهارج جن جي وقت ۾ سٿرو هڪ پيرواه ۽
 دليرو درويش ٿيو آهي . هڪ دفعي هو هڪ مندر ۾ ويو . ڪيترن
 ماڻهن ۾ اهو رواج هوندو آهي ته جڏهن گهر ۾ ڪنهنجي شادي ٿيندي
 آهي ته نئين شادي ڪيل جوڙي کي ڪنهن مندر ۾ مٿر ٺيڪاڻ لاءِ
 وٺي ويندا آهن ۽ اُتي جي مهنت کي ٻه چار روپيا ۽ منائي ڏيئي
 آشيرواد وٺندا آهن . اتفاق سان ڪنهن وقت سٿرو مندر ۾ ويٺو هو ،
 ان وقت اُتي هڪ نئون شادي ڪيل جوڙو آيو ۽ مهنت ڪي مٿو
 ٺيڪي سندس اڳيان ڪڍي روپيا ۽ منائي پڇتا رکيائون . مهنت ٻه
 ٻنهي (پتي - پٽي) کي آشيرواد ڏيندي چيو ته پٽي هميشه زندهه
 رهو . مهنت روپيا پاڻ وٽ رکيا ۽ منائي سٿري کي ڏني . سٿري ان
 جوڙي ڏانهن مخاطب ٿي چيو ، ” هاڻي منهنجي ڳالهه به ٻڌو ! توکي
 به مرڻو آهي ۽ تنهنجي پٽيءَ کي به مرڻو آهي . ” انهن سان گڏ آيل
 ماڻهن لاهو ٻڌي چيو ، ” هاءِ هاءِ ! سراپ چو ٿا ڏيو ؟ سٿرو چوڻ لڳو ،
 ” ڪوڙ ڳالهائڻ لاءِ مهنت ئي ڪافي آهن . مان ته سچ ئي چوندس .
 ڇا انهن کي مرڻو ڪونهي ؟ انهيءَ ڪري سنڌ ته ٺڌو ۽ پيرواه
 ٿيندا آهن ۽ لاهي هميشه اسان جي سامهون صحيح حقيقت ئي رکندا
 آهن .

۱۳۹- مڙسلي ۽ درويش

هڪ دفعي مڙسلي جي من ۾ اُهوڪار آيو ته مون جهڙو ٻيو ڪو
 لائق پيغمبر ڪونهي . هن پرماتما کي ويٺي ڪئي ته جيڪڏهن
 توهان جو مونکان وڌيڪ لائق ڪو پيارو هجي ته مون کي ٻڌايو .
 پرماتما فرمايو ته منهنجا گهڻيئي پيارا آهن ، تون انهن جي پراڻي نه
 ڪري سگهندين . مڙسلي چيو ته تنهن هوندي به ٻڌايو ته سهين . خدا

جهڪائي ڇڏو.

من ته وڌن وڌن جي مٽي پليٽ ڪئي آهي. شر، برادر،
و شرامتر، شرڪي ۽ ٻيا ڪئين مهاڻائون من جي چنبي ۾ اچي ويا.
راڻا ٻڙهي ڏسو.

پر سٺ نماين ٿا ته جيڪا شڪتي من کي وس ڪري
سگهي ٿي سان ارهائ جي اندر آهي. جڏهن در دوار ڇڏي مٽي
ڇڙهندا ۽ ٿر ٻا ٻڌ ۾ ٻهجي لاه روڙي امرت کي پيئندا تڏهن ئي من
تازو ۾ ايندو.

۱۳۶- فقير جي دل

لڌڪره، ال اولياء مسلمانن جو هڪ مذهبي ڪتاب آهي. ان
۾ هڪ ننڍي ڪهاڻي آهي ته فقير ستر ڪري رهيو هو. رستي واسطي
هن پاڻ سان روٽيون اڏي کنڊون هيون. رات جو هڪ مسجد ۾ سمورو
۽ صبح جو اُٿي روانو ٿيو. جڏهن ڏهه ٻارهن ميل هليو ته روٽي
کاڌي جو خيال ڪيائين. جڏهن ورتن واري هڙ ڪرڻيائون ته ڏسي ته
مليون ڪٿين سان سڙيون پيون آهن. سرچڻ لڳو ته هنن واپاري
ڪٿين جو هتي ڪو ڳوٺ ٺار ڪونهي. ڪا ماءُ ڇڏي آئي هوندي ته
ڪا پيءُ ته ڪا ٻار ٻچا. سر ڏهه ٻارهن ميل واپس هلي اتي مسجد
۾ آيو ۽ اتي اچي هڙ ڇڏيائون ۽ ڪٿين کي چوڻ لڳو ته وڃي
ٻنهي ٻنهي ڳوٺ سڳي ٿيو. سو مذهب وهر ٿو سڳاري ۽ نه ڪون
ڪرائي.

۱۳۷- اڳيان

ڪرشن اڳيان کي ڪنهن چيو ته اڳيان! هتي هو جيڙ اهڙا
لڏي ٿي رها آهن انهن کي پنهنجي ڏام ۾ ڇو نٿا وٺي وڃو؟ اڳيان
چيس ته مان ڪنهن وٺي وڃڻ چاهيان ٿو پر ڪير هلڻ لاء تيار نه هجي!
هن چيس ته مان اها ڳالهه ڪيئن چوان؟ هاڻي سڀ کان عراب حور
سوتر هي آهي. ڪرشن اڳيان اوڏو کي چيو ته سوتر کان پنج ته هڙ
اوڏاڻ هلڻ لاء تيار آهي. اوڏو سوتر کي چيو، ”پاڻي، اڳيان جي
، اتي آئي شالتي، آند ۽ پرڪاش آئي.“ سوتر اچيو

ٻارن ۾ مهنن کان پوءِ هڪ سوداگر گهوڙو آندو. اهڙو ٺاهوڪو
 گهوڙو راجا اڳي ڪڏهن نه ڏٺو هو. وڏيون اميرن گهوڙي جي ڏاڍي
 ساراهه ڪئي ۽ بادشاهه کي چيائون ته خريد ته ڪريو ۽ پوءِ مٿس
 سواري ڪئي نه ڪجو. ٻيا راجائون به اچي ڏسندا ۽ طبيلي جو شان
 ٿيندو. راجا گهوڙو خريد ڪيو. ڪجهه ڏينهن کان پوءِ سڻس ڏاڍي
 تعريف ڪئي ته گهوڙو ڏاڍو سنو آهي، منجهس ڪوبه عيب ڪونهي
 ۽ توهان جي سواريءَ جي لائق آهي. راجا من به سوچيو، ڇڳو،
 گهوڙي تي سواري ڪريان ٿو پر اوڀر پاسي ڪٿي نه ويندس. جڏهن
 گهوڙي تي چڙهيو ته گهوڙو اهڙو مهن زور هو جو اوڀر طرف ڪٿي
 ويس. اتي ڇا ڏسي ته هڪ نهايت خوبصورت زال ويٺي روئي.
 گهوڙي تان لهي جڏهن راجا سندس حال پڇيو ته چيائين ته منهنجا
 عزيز مون کان وڇڙي ويا آهن. راجا چيس ته مان توکي ڪونه وٺي
 هليدس. چوڻ لڳي ته هتي جهنگل ۾ مون کي رڃ يا شينهن کان
 ويندا ۽ تون ان ڀاپ جو پاڳي ٿيندين. سوچيائين، هن کي گهر وٺي
 ٿو وڃان پر شادي ڪٿي نه ڪندس. جڏهن گهر وٺي آيس ته ڪجهه
 ڏينهن بعد ماڻهو ان استريءَ جي ساراهه ڪرڻ لڳا ته ڏاڍي نيڪ ۽
 سڀيل آهي ۽ توهان جي لائق آهي. راجا ساڻس شادي ڪئي. ڪاميابي
 آهيئي ماڻا جي ڄار. ڪجهه ڏينهن گذرڻ کان پوءِ راجا کي چوڻ لڳي
 ته هڪ مهتر به جڏهن شادي ڪندو آهي ته پنهنجي برادريءَ کي ڪاٺ
 جو ٺٽو ڏيندو آهي. راجا پڇيس ته مطلب؟ چيائينس ته وڏين
 ۽ ٻين شريف ماڻهن کي دعوت ڏي. جڏهن سڀ رشي مٺي اچي
 پوڄن لاءِ ويٺا ته چوڻ لڳي ته مان پنهنجي استري آهيان، مان به
 توهان گڏ ڪارائڻ جي شير ڪندس. رشي مٺي ويچارا سڄي عمر رهيا
 هئا جهنگل ۾ سو روئي ڪارائيندي ڪارائيندي راجا کي چوڻ لڳي ته
 هي ته ڪي لڇا ماڻهو آهن ڏس مون ڏانهن ڪيئن ٻيا نهارين. راجا
 کي جو آيو ڪروڙ سو ٺٺو ڪٿي سڀني کي قتل ڪرڻ لاءِ ايتي وڌو.
 انهيءَ وقت ويد وياس اتي پرگهت ٿيو ۽ چيائينس، راجا! ٻڌاءِ تو ته
 چيو پئي ته من قابو ڪري سگهجي ٿو! راجا پريچت لڇي تي سر

ماڻهو هر سو چيئن لب لبر ڪٿا ڪندو هو تيئن شروع ڪيائين .
ڪجهه دؤر کان پوءِ جڏهن ڏٺائين ته ماڻس کي ننڊ ٿي اچي ته کيس
چيائين ، ” امان ! توکي ننڊ اچي وڃي ڇا ؟ “ جڏهن راجڪمارن اڏو
ته هي هنڪي امان ٿو سڏي ته ڏاڍو دل ۾ پڇتايائون ۽ چوڻ لڳا ته
اسان ۾ ۾ پيشم پتاهه لاءِ ڪو ٿو خيال رکي پاپ ڪيو آهي . سو ٻئي
ڏينهن پيشم پتاهه کان پڇيائون ته جيڪڏهن ڪو اڻڪ ماڻهو لاءِ
پرو خيال من ۾ آڻي ته اهڙي پاپ جو پڇتائاب ڪيئن ڪجي ؟ هن
ڇو ته اهڙي ماڻهو کي جهڳائي ته ڪل ٻيڙ ۾ چڪيا ناهي چلي مري
پنهني راجڪمارن سان ۾ صلاح ڪئي ۽ اهڙي طرح پاڻ کي ٻيڙ ۾
چلائڻي ڇڏيائون .

جڏهن مهاڀارم جي ٻڌ لڳي تڏهن ارڇن وغيره جي مثالي
۾ صرف ٻيهر پناهه، راتر ٻارن ڏينهن اڪيلو ٿيڻو رهيو. رهه چاري
ماڻهو دليا ۾ به ترقي ڪري ٿو ته ٻي مارڪ ۾ به. مان ته چونڊس ته
ڪهڙي به عمر ۾ رهه چرو، رڳو ته لائڊائڪ ٿيندو. جواني ۾ ته ٺاهيس
ٺاڏيندو آهي پر ٻڌائي ۾ به رهه چرو، بالغ سان ماڻهو تندرست رهي
ٿو. رهه چاري سدا ڪوشش ۽ بي خوف ۽ دل جو صاف ٿيندو آهي.

۱۳۵- راجا پریت ۴ وید ویاس

راجا پراچيت و پند وياس کان سوال پڇيو ته ڇا منهنجا وڏا اڙا
 لبل هئا جو من هي حڪم اڳيان هميشه جهڪندا رهيا؟ پند وياس
 چيو، ”راجا! من ڏاڍو زبردست آهي.“ راجا پڇيو، ڇا من کي
 روڪڻ جو آپاءِ ئي ڪونهي؟“ پند وياس چيس، ”ڇڱو راجا ٻڌ،
 اڄ کان ئي مهيا ٻوه ٿو وٺ هڪ سرداڳو گهوڙو وٺي ايندو سو نه
 ڇڙيد ڪڍ. جي ڇڙيد ڪرين نه ڪٿي ته ان تي سوار ٿي نه ڪڍ.
 جيڪڏهن سوار ٿي ڪرين نه ڪٿي ته اُڀرندي طرف نه وڃ. جيڪڏهن
 اُڀرندي هليو نه وڃي ته اُتي توکي هڪ زال گڏي ان سان ڳالهائج نه
 ٿي ڇي ڳالهائج نه ڪٿي ته ان کي پاڻ سان گهر وٺي نه اچ. جي گهر
 نه وڃي ته ان سان شادي نه ڪڍ. جي شادي ڪرين نه ڪٿي
 ته نه لڳج. هاڻي ئي سگهڻي ته ان جو آپاءِ ڪڍ.“

برائو ٽن مهينن کان پوءِ هڪ سوداگر گهوڙو آندو. اهڙو ٺاهوڪو
 گهوڙو راجا اڳي ڪڏهن نه ڏٺو هو. وڏين اميرن گهوڙي جي ڏاڍي
 ساراهه ڪئي ۽ بادشاهه کي چيائون ته خريد ته ڪريو ۽ پوءِ مٿس
 سوار ٿي نه ڪجو. ٻيا راجائون به اچي ڏسندا ۽ طبيلي جو شان
 ٿيندو. راجا گهوڙو خريد ڪيو. ڪجهه ڏينهن کان پوءِ سٿين ڏاڍي
 تعريف ڪئي ته گهوڙو ڏاڍو سنو آهي، منجهس ڪوبه عيب ڪونهي
 ۽ توهان جي سوار ٿي جي لائق آهي. راجا من به سوچيو، ڇڳو،
 گهوڙي تي سوار ٿي ڪريان ٿو پر اوڀر پاسي ڪٿي نه ويندس. جڏهن
 گهوڙي تي چڙهيو ته گهوڙو اهڙو منهن زور هو جو اوڀر طرف ڪٿي
 ويس. اتي ڇا ڏسي ته هڪ نهايت خوبصورت زال وڃي روئي.
 گهوڙي تان لهي جڏهن راجا سندس حال پڇيو ته چيائين ته منهنجا
 عزيز مون کان وڃڻي ويا آهن. راجا چيس ته مان توکي ڪونه وٺي
 هليدس. چوڻ لڳي ته هتي جهنگل ۾ مون کي رڃ يا شينهن کائي
 ويندا ۽ تون ان ڀاپ جو پاڳي ٿيندين. سوچيائين، هن کي گهر وٺي
 ٿو وڃان پر شادي ڪٿي نه ڪندس. جڏهن گهر وٺي آيس ته ڪجهه
 ڏينهن بعد ماڻهو ان استريءَ جي ساراهه ڪرڻ لڳا ته ڏاڍي نيڪ ۽
 سڀيل آهي ۽ توهان جي لائق آهي. راجا ساڻس شادي ڪئي. ڪاميابي
 آهيئي ماڻا جي چارو. ڪجهه ڏينهن گذرڻ کان پوءِ راجا کي چوڻ لڳي
 ته هڪ مهتر به جڏهن شادي ڪندو آهي ته پنهنجي باديءَ کي کائڻ
 جو نوتو ڏيندو آهي. راجا پڇيس ته مطلب؟ چيائينس ته رشتين
 ۽ ٻين شريف ماڻهن کي دعوت ڏي. جڏهن سڀ رشي مني اچي
 پوڄن لاءِ ويٺا ته چوڻ لڳي ته مان پنهنجي استري آهيان، مان به
 توهان کي ڪارائتو جي شيوا ڪندس. رشي مني ويچارا سڄي عمر رهيا
 هئا جهنگل ۾ سو روئي ڪارائيندي ڪارائيندي راجا کي چوڻ لڳي ته
 هي ته ڪي لڳا ماڻهو آهن ڏس مون ڏانهن ڪيئن ٻيا نهارين. راجا
 کي جو آيو ڪروڙ سو تڙوار ڪٿي سهڻي کي قتل ڪرڻ لاءِ اچي وڌو.
 انهيءَ وقت ويد وياس اتي پرگهت ٿيو ۽ چيائينس، راجا! ٻڌاءِ تو
 ڇو پئي ته من قابو ڪري سگهجي ٿو! راجا پريچمت لهي ٿي سر

ماڻهو هرو سو جيتوڻيڪ نيم ڪٿا ڪندو هوندو تيئن شروع ڪيائين .
ڪجهه ڏيڻ کان پوءِ جڏهن ڏٺائين ته ماڻس کي ٺنڊ لڳي اچي ته کيس
چيائين ، ” امان ! توکي ٺنڊ اچي وئي ڇا ؟ “ جڏهن راجڪمارن ٻڌو
ته هي هڪ ئي امان اُڻو سڏي ته ڏاڍو دل ۾ پڇتايائون ۽ چون لڳا ته
اسان ۾ ۾ بيشم ٻڌاهه لاءِ ڪوئو خيال رکي پاپ ڪندو آهي . سو ٻئي
ڏينهن بيشم ٻڌاهه کان پڇيائون ته جيڪڏهن ڪو اٽڪ ماڻهو لاءِ
ٻرو خيال من ۾ آڻي ته اهڙي پاپ هو پڇيائين ڪيئن ڪري ؟ هن
چيو ته اهڙي ماڻهو کي جهڳائي ته ڪل ٻج ۾ ڇڪبا ٺاهي ڇاڻي مري
ٻڏي راجڪمارن پاڻ ۾ صلاح ڪئي ۽ اهڙي طرح پاڻ کي ٻج ۾
ڇڏيائون .

جڏهن مهاڀارم جي ٻڌ لڳي تڏهن ارڃن وغيره جي مثالي
۾ صرف ٻيهر پناهه، راتر ٻارهن ڏينهن اڪيلو اُڏو رهيو. رههڻي
ماڻهو دلها ۾ به ترقي ڪري ٿو ته ٻارمات ۾ به. مان ته چونڊس ته
ڪهڙي به عمر ۾ رههڻو، رڪر نه لڳائڻ ٿيندو. جواني ۾ ته نهايت
بالندهند آهي پر ٻڌائي ۾ به رههڻو، بالغ مان ماڻهو تندرست رهي
ٿو. رههڻي سدا ڪوشمواج، بي خوف ۽ دل جو صاف ٿيندو آهي.

۱۳۵- راجا پرہیت ۶ وید ویاس

راجا پڙيچست ويد وياس کان سوال پڇيو ته ڇا منهنجا وڏا اهڙا
 مل هئا جو من جي حڪم اڳيان هميشه جهڪندا رهيا ؟ ويد وياس
 چيو، ” راجا ! من ڏاڍو زبردست آهي. ” راجا پڇيو، ڇا من کي
 روڪڻ جو اُٻاءُ ٿي سگهجي ٿو ؟ ويد وياس چيس، ” جڳو راجا ٿو،
 اڄ کان ٿي مهيا پوءِ تو وٽ هڪ سرداگر گهوڙو وٺي ايندو سو نه
 خريد ڪ. جي خريد ڪرڻ نه کڻي ته ان تي سوار ٿي به ڪ. .
 جهڪڻهن سوار ٿي ڪرڻ نه کڻي ته اُڀرندي طرف نه وڃ. جهڪڻهن
 اُڀرندي هليو نه وڃي ته اُتي توکي هڪ زال کڏي ان سان ڳالهائڻ نه
 ٿو جي ڳالهائڻ نه کڻي ته ان کي پاڻ سان گهر وٺي نه اچ. جي گهر
 نه وٺي اچڻ نه ان سان شادي نه ڪ. جي شادي ڪرڻ نه کڻي
 ته هڪڙي جڳي نه لڳ. هاڻي ٿي سگهجي ته ان جو اُٻاءُ ڪ.

سڪ، چيس ته ڏس ته سهين تون ڪهڙي حالت کي وڃي پهتو آهين.
 اهڙي گروهه جي ٻاهر ڇڏ ۽ ٻاهر نڪر. ڀائي منجهه ڇيو ته گروهه بابت
 ڪجهه نه چيو. ائين منهنجو من ڏکي ٿو ٿئي. انهيءَ کي ڇڏجي ٿو
 شون. سو جيئن ڀائي منجهه ڇيو تيئن پهرين ڪاٺيون ٻاهر ڪڍيائون
 ۽ پوءِ ڀائي منجهه ٻاهر نڪتو. جڏهن ٻاهر نڪتو تڏهن صاحبن پوسن
 ٿي پڇيس ته گهر جيڪي گهر ٿو هجيئي. تن لوڪن جو راج ڏيون؟
 ڀائي منجهه، نه رتسا سان عرض ڪيو ته مون کي ته صرف توهين ڪپو.
 صاحبن وٺي ڇاڻي سان لڳايس ۽ هي ور ڏنائونس:-

”منجهه، ٻارا ڪرو ڪو گروهه ٻارا،

منجهه، ڪرو ڪا برهڻا جڳ، لنگهن هارا.“

اڙتات جنهنڪي تون نام ڏيندين سو سهجهڻي هن پوساگر مان
 ٻار ٿي ويندو. پر شون وٺڻ اڻ ٿي آهي.

۱۳۴- پيشمر پتاهه جي پوڙگيا

پيشمر پتاهه، ساري عمر برهمچاري ٿي رهيو. سندس پتا راجا
 شانتيهه جي استريءَ جو ديهانت ٿيو. راجا استريءَ بنا ڏاڍو وياڪل رهڻ
 لڳو. ڪوبه ٻيو راجا هنکي پنهنجي ڌيءُ ڏيڻ لاءِ تيار ڪونه هو
 ڇاڪاڻ ته پيشمر پتاهه جي هوندي ان جو اولاد راج گديءَ جو حقدار
 بڻجي ٿي سگهيو. پيشمر پتاهه، پتا جو اهو دڪ سهارو نه سگهيو.
 ان لاءِ پوڙگيا ڪيائين ته اڪو مان راج وٺندس ۽ نه ئي مان شادي
 ڪندس، من منهنجي پيءُ جي شادي ٿئي. انهيءَ زماني ۾ دستاويز
 ڪونه لکبا هئا، هٿ ۾ پساڻيءَ جي انڇلي وٺڻ سان اقرار نامو قائم
 سمجهو ويندو هو. راجا کي ٻي زال مان چتر ۽ ٻيئر نالي ٻه پٽ
 ٿيا ۽ پوءِ شانتيهه جو ديهانت ٿيو. پيشمر پتاهه، سوچيو ته
 منهنجي مائيجي ماءُ اڃا جوان آهي متان هنجو خيال بگڙي وڃي تنهن
 ڪري رات جو اڪيلو ويهي هنکي ڪٿا ٻڌائيندو هو.

من وڏو شيطان آهي. ماڻهن چتر ۽ ٻيئر کي ڇوڙيو ته پيشمر
 پتاهه، روز رات جو ترهان جي ماءُ وٽ اڪيلو وڃي ٿو. هو رات جو
 تيارون ڪڍي مٿي مٿي ويٺا. پيشمر پتاهه ته صاف دل

گهراو هو ۽ر ڀائي منجه، ان کي ٻههجو ٿاڻي شريڪ نه ڄاڻي، لڪار
 ڪيو هو. سو خيال آيس ته هن سان گڏجڻ ڪبي. ڀائي منجهه جي
 لستري چوڌرڀائيءَ وٽ وڃي ۽ چيائينس ته چڱو اسين رشتو ڪرڻ لاءِ
 تيار آهيون، هن وقت اسان کي ٻههجو، ورهين جي لوڙ آهي.
 چوڌرڀائيءَ پيسا ڪڍي ڏنس جي سڪ، کي ڏيئي ڀائي منجهه چئي
 ورتي ۽ اڳئين وانگر ادب ۽ ٻرير سان پڙهائين. ستڪرن کي ڀائي
 منجهه کان اڃا ڏکيو امتحان وٺو هو سو چئي ۽ر صاحبن لکيو هو ته
 تون درٻار ۾ ٻهه، ڀائي منجهه هڪدم سڀ ڪجهه ڇڏي ٻروار سھس
 اچي صاحبن جي شھرا ۾ حاضر ٿيو. ڀائي منجهه لنگر ۾ باسٽ مليندو
 هو ۽ لب لير لنگر لاءِ جهنگل مان ڪالون ڪري ايندو هو. ڪجهه
 ڏينهن کان پوءِ صاحبن ٻهجو ته ڀائي منجهه روئي ڪٿان کائيندو آهي؟
 شھزادان عرض ڪيو ته سڀ سڪت لنگر ۾ کائيندي آهي ۽ ڀائي منجهه
 نه آئي کائيندو آهي. صاحبن چيو ته پوءِ هيءَ نه موزوي ٿي. ڀائي
 منجهه جي لستريءَ ٻڌو تنهن وڃي پتيءَ سان ٻالھ، ڪٽي ته اڄ ڪو
 صاحبن هي وڃن فرمايو. ڀائي منجهه جو ته سٺان کان ڪو پوءِ اها
 ڪندس. سو آڏي رات حر آيو ۽ جهنگل مان ڪالون ڪري ٻار
 ۾ وڪڻي ٻههجو گندو ڪيائين ۽ ساڄي سڄو ڏينهن لنگر جي شھرا
 ڪيائين. سوچيو ا ڪهڙي نه ڪن آزمائش آهي! هڪ دفعي جيئن
 هو اهر الوسار ڪالون ڪرڻ وارو ته اچي آڏي ۽ طوفان لڳو. پري
 مٿي تي رکي ته آڏيءَ جي زور ڪري هيٺ ڪريو پوئس. آخر
 مشڪل سان ڪنهن ڪالون ڪڍي پئي آيو ته اهڙو هوا جو زوردار
 جهنگو آيو جو ڪالون سميت وڃي ڪوھ ۾ ڪريو. ڪو ڪڏهن به
 نڪر نٿو رهي. هيڏانهن هتي واقعو ٿيو هوڏانهن ڪرو صاحب هن
 اڳهاڙي ٻه ڊوڙيا ۽ هڪ ڏٺائون ته لوڙي ۽ ڏاڪڻ ڪڍي اچو.
 سڪت وٺي ڊوڙي. سڀيئي ٻيا چون ته الائي ڇا ٿيو آهي. ڪوھ
 وٽ پهتا ۽ رسي ۽ ڏاڪڻ ڪوھ ۾ لاٿائون. صاحبن پوءِ هڪ سڪ کي
 چيو ته منجهه کي آواز ڏي ته ڪالون ڇڏي ڏئي ۽ ٻانڀ ٻاهر نڪري.
 ڀائي منجهه جواب ڏنو ته پهرين ڪالون ڪڍو پوءِ مان ٻاهر اڪرلڏس

ڪڏهن ڪجهه. ته ڪڏهن ڪجهه. مطلب ته نقصان ٿيندو رهيس.
ٿين ڇيس ته ڏانهن هيءَ سڀ سزا سخي سرور جي مندر ڊاهڻ ڪري
لي اٿئي جي، سو بهتر آهي ته مندر وري جوڙاءُ. پاڻي منجهه اهڙين
ٻالهن جي ڪا به پرواهه نه ڪئي. آهستي آهستي سڀ ڏن مال ويندو
رهيس ايندو غريب ٿي ويو جو مٿس قرض به چڙهي ويو. لهڻيدار
ڇيس يا ته پيسا چڪائي ڏي يا ته ڳوٺ ڇڏي هليو وڃ. تنهن تي ڳوٺاڻن
ڇيس ته پاڻي! مندر وري ٺهراءُ ته سڀ ڪڇ ٺيڪ ٿي ويندو. پر
پاڻي منجهه وشواس جو ڀڳو هو سو ڳوٺ ڇڏي ٻاهر وڃي رهيو. گهر
۾ ئي چٽا هٽا، هڪ ڌيءُ، هڪ ڀاءُ ۽ هڪ سندس استري. زميندارن
کي زمينداريءَ کان سواءِ ٻيو ڪم اچيئي ڪونه. سو ويچارو پاڻي
منجهه گاهه ڪري ايندو هو ۽ اهو وڪڻي گذر ڪندو هو. اهڙي طرح
ڪجهه ڏينهن گذري ويا ته گرو صاحب هڪ سڪ کي پاڻي منجهه جي
نالي چئي لکي موڪلي ۽ ان کي هدايت ڪيائون ته هن چئيءَ جي
پيٽا ويهه روپيا آهي ۽ پاڻي منجهه صاحب جو حڪم به ٻڌايس. پاڻي
منجهه جي چئي ڏاڍو خوش ٿيو پر ڳنڍ ۾ پاڻي به ڪانه هيس. سو
جهه چئي ڏسي ڏاڍو خوش ٿيو پر ڳنڍ ۾ پاڻي به ڪانه هيس. سو
ال سان صلاح ڪيائين. عام طور زالن کي گهر ڳنڍو پيل ٿي هوندو
آهي، سو ڪجهه زال جون چوڙيون ڪجهه ڌيءُ جون چوڙيون ۽
ڪجهه زيرور ڪڍي سوناري وٺ ويو جنهن ڇيس ته. ويهن روپين جو
روپين جو مال آهي. پاڻي منجهه ڪا به روپيا وٺي سڪ کي ڏيئي
ضرورت آهي. سوناري کان ويهه روپيا وٺي سڪ کي ڏيئي
ورتائين. چئي ڪڏهن مٿي تي ٻيو رکي ته ڪڏهن چشمن تي
ڪڏهن چهي ٻيو ته ڪڏهن ڇاتيءَ سان ٻيو لائي.
انهيءَ کانچوءَ سال به گذري ويو. هڪ ڏينهن وري
ڪنهن هٿان چئي موڪلي جنهنجي پيٽا پندرويهه روپيا هئي.
ويچارو! آهي ڪنهن سڪ جي همت جو اهڙين ٽڪلين کي ٻار
ڪري! پاڻي منجهه انهيءَ سوچ ۾ پئجي ويو ته پندرويهه روپيا
آهي ڪجهه سال اڳ ان ڳوٺ جي چوڙيءَ سندس ڌيءُ جي

الڳو ڪليو ته هن اهو ڪڇ ڪيو جو طاهري اکين وارن جي سمجهه کان
 پري هو، جڏهن شريعت وارن ٻڌو ته جوڳ لڳا ته ٻلي شاهه ڪفر
 جو ڪم ڪيو آهي هنڪي سزا ڏيڻ ڪري. سو سڀ گڏجي هن وقت
 ويا ۽ پنهنجو اعتراض پيش ڪيائون. تنهن تي ٻلي شاهه چين ته
 پهرين منهنجي منڍي جو فيصلو ڪيو پوءِ هيڪي وٺيو سو ڪڇو.
 هنن چين ته ٻڌاءِ ته توکي ڇا چوڻو آهي؟ تنهن تي ٻلي شاهه ورائيو
 ته جيڪڏهن ڪو شخص چوي ته مان فلاڻي شيع توکي اح ڏيندس،
 سپان ڏيندس، فلاڻي هنڌان آڻي ڏيندس پوءِ ڏسي ته ۽ سڄا سارا
 چاليهه سال اها سا ڏيئي تاريندو رهي ته ٻڌايو ته ان ماڻهوءَ کي توهين
 ڪهڙي سزا ڏيندا؟ هنن چيو ته ان کي جهڙي جلائي ڇڏڻ ڪري،
 الهي ته ٻلي شاهه اهڙو جواب ڏن جو سڀ چپ ٿي ويا ۽ واپس
 هليا ويا. اُتي ئي شاهه چيو آهي :-

”عامر بس ڪرمان او سار،“

اڪو اٺ ٿوري درڪار.“

۱۲۳- ٻائي منجهه جي ڀريڪيا

ٻائي منجهه امير ماڻهو هر باڪ پنهنجي ڳوٺ جو مالڪ هو ۽
 سلطان سڌي سرور جو اُپاسڪ هو. هڪ ڏينهن اتفاق سان ڳرو ارجن
 ڏوڏ مهاڙاچن جي سڏسنگ ۾ هليو ويو. سڏسنگ ڏاڍو وڏيس. ڀورب
 چمر جا ڀاڱا، جاڳيس ۽ صاحبن کان نام دان گهرائين ڳرو صاحبن
 ڀڄيس ته ٻائي ا تون ڪنهنڪي مڃيندو آهين؟ عرض ڪيائين ته سڌي
 سرور کي. صاحبن فرمايو، ”ڇڏو تنهنجي گهر ۾ جيڪو سڌي سرور
 جو مندر آهي الهي“ کي داغي اح ته پوءِ مان توکي نام ڏيندس.
 ٻائي منجهه روتئي گهر آيو ۽ مندر کي داغي ڀت ڪري ڇڏيائين.
 ڳوٺ جي سڀني ماڻهن چيس ته تو وڏو ڀاپ ڪيو آهي ۽ سلطان توتي
 آفتون آڻيندو. ٻائي منجهه چين ته هاڻي جيڪي ٿيندو تنهنجي پرواهه
 نه آهي. سو جڏهن مندر داغي صاحبن وقت پهتو تڏهن سڌي ڳوٺن اڌڪاري
 سمجهي، نام جي بخشش ڪيس ۽ انهيءَ سان گڏ سندس ڀريڪيا وٺڻ
 به شروع ڪئي. ٻائي منجهه ڇا، ڪڏهن گهروڙا ڀاڙيون، ڪڏهن

لڳندو هر نه ځړلاڻا دهل وځاښدا هئا ۽ ږهه گڏجي ميايي تي وښدا هئا. اتي ”ماڻهي“ نالي هڪڙو ځړلاڻو رهندو هو. هو ڪڏهن نه لڪو ميايي تي وښدو هو لڪو ڪنهن پتي پاسي. هڪ ڏينهن جنهن وقت ميايي ڇو دهل وڙو ته هو رضائيءَ ۾ ليٽيو ڏهو هر ۽ راي لڳو رضائيءَ ۾ نٿو. ايتري قدر جو رضائي ڦاٽي پيٽي. گهر وارن ڇڏهن ڏار نه پڇيائون ته هي ڇا؟ ماڻهي ورائيو ته اوهي ۾ منهنجو ڪو وس ڪونهي. گهر وارا هڃجي حالت کان واقف هئا ۽ انڪري ٻڌي خاموش رهيا. نٿو پنهنجي مستي ۾ ڇو راي ظاهر ڪين ڪندا آهن.

۱۲۰- درٻاشا جو سراپ

عام طور ڏار وڙو آهي ته جيڪي بدعاشن سان دوستي وڌندا آهن سي اڪثر دشمني ڪندا آهن. اهڙا ماڻهو نه صرف پاڻ ناس ٿيندا آهن پر پنهنجي ڌرم کي به برباد ڪندا آهن. ڪرشن جيڪڏهن بادو ڌرم مان هو. سندس ڪل جي ڇوڪرن شراب ڪئي. هڪ ڇوڪري هي ٻيٽ تي پائي ٻڌي ۽ ان کي ڀالا ڪوڙا ٻهراڻي درٻاشا رشيءَ وٽ وٺي ويا ۽ رشيءَ کان مشورل ڌرم پڇيائون ته هن جي ٻيٽ مان ڪو ٻيڏا ٿيندو؟ رشيءَ چين ته هن جي ٻيٽ مان اهو ٻيڏا ٿيندو جيڪو توهان جي ڪل کي ختم ڪندو. ڇوڪرا سوچڻ لڳا ته رشيءَ نه شراب ڏيئي ڇڏيو. هاڻي ڪهڙو اڀاءُ ڪهي ا ٻائيءَ کي ٻيٽ کان لاهڻ جي ڪوشش ڪيائون ته لهي ٿي نه ا سو ڇا ڪيائون جو لڏي ٿي ويهي ٻائيءَ کي گالي ختم ڪيائون ۽ ڇيائون هاڻي ڪا چنبا ڪانهي. هاڻي اسان جو ڪو به نقصان ٿي نه سگهندو. اوهيءَ ٻروڙي مان اتي گاهه ٻيڏا ٿيو جو نلوار جي ڏار وانگر ٽڪو هو. بادو ڪل جي ماڻهن جو پاڻ ۾ جهڳڙو ٿيو اهو گاهه ڪٿي هڪ ٻئي سان لڙي پاڻ کي ٻڌرو ڪيائون. جيتوڻيڪ ڪرشن جيڪڏهن ڪل جا ماڻهو هئا پر ٻري صحت ۽ ساڙو سان مشغول ڪرڻ جو ڪهڙو نه ٻرو نتيجو لڪو ا

۱۲۱- هن سان جهڳڙو

هڪ مسلمان فقير بازار مان اچي لانگهائو ٿيو، ڏٺائين ته هڪ

ڪايت ڪئي ته يوسف مون سان هڪ چراند ڪئي آهي. جڏهن
 د. شاهه يوسف کان تحقيقاٿ ڪئي ته هن سڄي ڳالهه ڪري ٻڌايس.
 د. شاهه پنهنجي اميرن وزيرن سان صلاح ڪئي. هنن راه ڏني ته
 سچ ڪوڙ کي پوکڻ جو هڪڙو ئي علاج آهي ته جي يوسف جو ڪوڙو
 اڳيان ڦاٿل آهي ته يوسف پوکڻ جي ڪوشش ڪئي آهي ۽ زليخا هنجي
 سمجهڻ ڪجي ته يوسف پوکڻ جو آهي جنهنڪري ڪوڙو ڦاٿل آهي. ڇاڄ
 ڪڙني ڪي پويان پوکڻ جو پٺيان ڦاٿل هو. جڏهن ثابت ٿيو ته
 ڪوڙ سان پٿر پٺين ته ڪوڙو پٺيان ڦاٿل هو. ڏوهي سمجهي ڇڏي
 زليخان جي شرارت آهي ته يوسف ڪي بي ڏوهي سمجهي ڇڏي
 ڏنائون. سو جي اسانجو اهو پڪو نشو وڻي وڃي ته پرماتما هر هنڌ
 حاضر ناظر آهي ته دنيا ۾ جيڪر پاڻ ۽ آڻياچار گهٽجي وڃي.

۱۲۸- جتي ڪوبه نه ڏسي

ڪنهن مهاتما وٽ ٻه ماڻهو نام وٺڻ آيا جن ۾ هڪ اٽڪاري
 هو ۽ ٻيو نه. مهاتما ڪمائيءَ وارو هو. سو هن ٻه تتر پنهني کي ڏنا
 ۽ چيو ته اڪيلا وڃو ۽ جتي ڪير به نه ڏسيو اتي ماري اچو. انهن
 مان هڪ ته ڪنهن وٽ جي اوت ۾ اڪي تتر جو گردن ڀرڻو ۽
 ماري ڪڍي آيو. ٻيو شخص بستيءَ کان ڪافي پري هليو ويو. اتي سوچڻ
 لڳو ته جيڪڏهن مان هن تتر کي ماريان ٿو ته هي مون کي ڏسي رهيو
 آهي ۽ مان هن کي ڏسي رهيو آهيان سو ڏسڻ وارا به اسين ۽ ٿورو
 پرماتما. مهاتما جو حڪم آهي ته هن کي اتي ماري اچ جتي ڪير به
 هجي. آخر گهڻي سوچ وڃڻ کانپوءِ تتر ڪڍي مهاتما وٽ آيو ۽ اچ
 عرض ڪيائين، ”مهاتما جي! مون کان ته ڪا به اهڙي جڳهه ڪا
 لڌي جتي ڪوبه نه ڏسي.“ مهاتما کيس چيو ته توکي نام ڏيندس
 ۽ پٺي کي چيائين ته مون ئي پنهنجي گهر وڃ ۽ وڃي هوج ڪرا
 جيڪڏهن اسين مالڪ کي حاضر سمجهون ته جيڪر ڪوبه عيب

ڪونه ڪريون.
 ۱۲۹- مانهي جي مستي
 نانائي ڳوٺ ۾ جڏهن ڪو
 وقت جي ڳالهه آهي ته پنهنجي

ڪڍي وٺندا. تنهنڪري ڪڇ پري وڃي ڇالنگ ڏٺا. سو جڏهن پريرو ويو ته ڇا ڏسي ته ڪبير صاحب خود ويٺو آهي. ڌرمڊاس سندن چرلن تي ڪري پيو ۽ جوڻ لڳو ته مون توهان لاءِ ڇا ڇا نه ڪيو ا ڪبير صاحب ڏرمڊاس، ”ڌرمڊاس ڏس جي مان هن کان اڳ توکي ملان ها ته تون سمجهين ها ته مان لالچي آهيان. تنهنجي استريءَ به ته ائين چيو ته ڳڙ تي مڪيون ڄام. هاڻي توکي مان اها دولت ڏو ڏيان ڇا ڪڏهن به نه ٿيندي. آخر ڪبير صاحب جن ڌرمڊاس کي روحانيت مان پريرو ڪري ڇڏيو ۽ کيس پنهنجي گدي ڏيئي ويا.

۱۲۷- حضرت يوسف ۽ زليخا

حضرت يوسف ننڍي هوندي ئي هوشيار هو. هنجي ڀائر سرجيو ته هنجي هوندي اسان جي عزت ڪانه ٿيندي ان لاءِ هن کي ڪنهن به طريقي سان وڃان هٽائڻ ڪري. سو هن کي ڪٽي ڪوهه ۾ اڇلايائون. اتان ڪي سوداگر اچي لنگهائو ٿيا جن هنکي ڪوهه مان ڪڍيو ۽ وڃي بادشاهه وٽ غلام ڪري وڪيو. بادشاهه جي بگم جهنڊو سالو زليخا هو، يوسف جي سندر شڪل ڏسي هن تي موهبت ٿي پئجي. هڪ ڏينهن هو ”حضرت يوسف کي پنهنجي محل ۾ وٺي ويئي ۽ اندران دروازا بند ڪري ڇڏيائين ۽ پوءِ پنهنجو کوٽو ڪمال ظاهر ڪيائين. يوسف سوچڻ لڳو جي مان هنڊر چور مڃان ٿو ته منهنجو دين ايمان ڪراب ٿيندو ۽ مالڪ جي درگاهه ۾ سزا ملندي سو ڪهي ته ڇا ڪجي؟ اڃا انهيءَ وڃاڻن ۾ مندر هو ته زليخا هڪ ڀيرو جي موٽي” کي ڪڙي سان ٽڪي ڇڏيو. حضرت يوسف اهو ڏسي پڇيس ته ڪهڙو چور وڌو؟ وراثيائين ته هي منهنجو اشت آهي ۽ مان هنجي پوڄا ڪندي آهيان. ٻڪير انهيءَ لاءِ نه متان اسانجو کوٽو ڪرم ڏسي وٺي. حضرت يوسف چيس ته جهنڊي تون پوڄا ٿي ڪرين انهيءَ تي تو ڪهڙو وجهي ڇڏيو. هاڻي برابر تنهنجو اشت ته ڪونه ٿو ڏسي پر منهنجو خدا ته هر جڳهه حاضر حاضر آهي، اهر چور ويٺو ڏسي. ائين چئي وٺي اڳو. زليخا پويان ڪڙو ڪٽي ٻڪڙاس ڇڪتاڻ ۾ ڪڙو ٽائي پيو پر يوسف اچي ويو. زليخا بادشاهه کي

وڃي. نيڪ اهڙي طرح ڀائي ڌني ٿرلڇن کي جهڙڪيو ۽ سندس
 لئس ڪڍي ٻڌايا ۽ انهيءَ کان پوءِ کيس اڀڻس ڏيڻ شروع ڪيو.
 جهڙي طرح راجا جنگ ڪندو سان ورتاءُ ڪيو هو. آخر جهڙن ٿرلڇن
 جو هردو صاف ٿي وڃڻ پوءِ ساکيات لاکر جو درشن ڪرايائينس.
 (لسان پڙهڻ تن جو پتلو آهي، سو جي هڪ تپ واري (مورتي)
 کي پوڄي ته ڪهڙي نه افسوس جي ڳالهه آهي! هڪ تپ واري جو
 چيز ڳالهائيندي ڪهڙن؟ سو سڀني ڌرمن کان جهڙڪڻ ڪر سريشت
 ڌرم آهي ته اهو آهي مالڪ جي پوڄا ۽ اهو مالڪ اسان سڀني جي
 اندر آهي.

اهوئي پڙهي غبر ستسنگي:- جيڪڏهن ماڻهو اندر
 پرماتما آهي ته لکڙيءَ پٿر اندر به اهوئي پرماتما آهي؟
 مهاراج جي:- مان ائين ڪونه ٿو چوان ته اسان کاسواءِ
 لکڙيءَ ۽ پٿر جهڙن چيزن ۾ پرماتما نه آهي، منهنجو مطلب آهي ته
 جهڙي طرح لکڙيءَ ۾ ٻاهر آهي پر اها ساڙي ڪونه ٿي. ها جهڙن
 لکڙيءَ سان لکڙي گهڙي ته ٻاهر ضرور نڪرندي. اهڙي طرح نام
 جي ڪمائيءَ بنا مالڪ ٿو ملي ۽ پوري گردءِ بنا نام ٿو ملي. ٻيو نام
 جي ڪمائي صرف منهن ٺاهڻ ۾ ئي ٿي سگهي ٿي ٻي ڪنهن به چوڻ
 ۾ نه.

۱۲۶- ڌني ڌرمڊاس

ڌرمڊاس چوڏهن ڪروڙن جو مالڪ هو ۽ انهيءَ ڪري هنکي ڌني
 ڌرمڊاس چوندا هئا. ذات جو پيرو هو ۽ ٺاڪرن جي پوڄا ڪندو هو.
 هڪ دفعي هن ٺنگا جي ڪناري تي ٺاڪرن جي پوڄا ٻڌي ڪٿي ته
 ڪير صاحب ٿڌس ۽ ٺاڪرن طرف اشارو ڪندي چيائينس ”هي
 جيڪي وڏا وڏا آهن سي اها سڀا رت ۽ هي ننڍا ننڍا آهن اهي
 ٻلا چا آهن؟ چئانڪ اهو سڄي ڳالهه ڪي ڪڏهن هنن ٺاڪرن تان
 ڳالهائو آهي؟“ انهن چئي ڪير صاحب ايترو ڌيان ٿي وڃي. ڌرمڊاس
 ڀاڱي لڳو ته ٻيلي ڳالهه ته سچي آهي. مونکي پوڄا ڪندي ڪير
 هي ٻار هنن ڪڏهن ڳالهائو ڪواري. ٻئي دفعي ڪير

ٻت ڪٽي هائڻ لڳو آهيان. ماڻي ۽ ڇو ته اهو جواب ته توهين ان وقت
ڏيئي ٿي سگهيا. مهاڻا وراڻيو، ”من بي ايمان آهي هن جو ڪهڙو
ڀروسو! هتي دنيا ۾ دم مارڻ جي گنجائش ڪانهي.“

۱۲۵- ڀائي ڏنو ۽ ترلوچن

در اصل ڀائي ڏنو ڪرو هو ۽ ترلوچن شش. پر ترلوچن ٻرهه نسل
۾ پيدا ٿيو هو ۽ ڀائي ڏنو قوم جو جات هو. ڀائي ڏني سوچيو ته ترلوچن
کي ڪل جواهرڪار آهي پر هن جو اڌار به ڪرڻو آهي. سو مورڪ
بچڻ سان ئي اهو ڪم راس ٿيندو. ان لاءِ هڪ ڏينهن جڏهن ترلوچن
ناڪرن جي پوڄا ڪري رهيو هو ته هي به وڃي ٿورو ڀرڻو وٺيو.
جڏهن ترلوچن پوڄا ڪري فارغ ٿيو ته اچي چيائينس ته توهان جي
پوڄا تمام سٺي آهي، مون کي به هڪڙو ڏئي ڏيندا؟ ترلوچن ڇو ته
ها ڀر هڪ ڪپ واري ۾ نه ڏيئي ڀريندو. ڀائي ڏني ڪهڙي خبر ته
تانه ڪاهي آيو. ترلوچن سوچيو ته هن مورڪ کي چيائينس ته هي
ناڪر ڇا ٿيندو آهي. سو ان سڀن جو وقت سان ڪهڙو ڀرڻو، سو ڪٿي
اٿي تنهنجو ناڪر. ڀائي ڏني کي وٺ سان ڪهڙو ڀرڻو، سو ڪٿي
اٿي تنهنجو ناڪر. هڪ ڏينهن جڏهن ترلوچن ناڪر جي مورتي
اچي گهر رکي ڇڏيائين. هڪ ڏينهن ڪيو ته ڀائي ڏني چيس،
”ڪي پوءِ لڳائي پاڻ کان شروع ڪيو ته ڀائي ڏني چيس،
”ناڪر سان نه ٿي ٿي ته ڪجهه ڪارائين ڪونه ٿو پاڻ وٺي
سمجهيو. چيائين ته ناڪر کي به هلائي، ڪوه تي ڏي
ٿو کائيندو. منهنجو ته ناڪر کائي پيئي، هر هلائي، ڪوه تي ڏي
هلائي، مطلب ته منهنجو سڀ ڪم ڪار به هلي ڏيکاريندو؟
هي ڳالهه کي مذاق سمجهيو سو چيائينس ته هلي ڏيکاريندو؟
”ني چيس ته بيشڪ، هلي هينئر ئي ڏس. پوءِ ترلوچن کي پڇيو
ڪوه تي وٺي آيو. جان اچي ڏسي ته ڪوه جو نار پاڻيهي ٿيو.
ڀائي ڏني چيس ته منهنجو ناڪر ڪاڏي تي ويٺو آهي. ترلوچن
ته مون کي ته ڏسڻ ۾ ڪونه ٿو اچي. ته هن جي به گندگي نه
جڏهن ناڪر آڀريشن ڪندو آهي ته ڏري به گندگي نه
جڏهن آهي ته زخم ۾ ڪنهن به قسم جي ڏري به گندگي نه

آڊن ۽ شينهن هڙي ويو. هن واقعي کان پوءِ سندس ڏاڏي مشهور ٿي ويئي. آخر جڏهن انص سمو آيس ته ڏاڏي تڪليف ٿيس ڇاڪاڻ ته ڪمائي خرچ ڪري ڇڏي هئائين. ٻاچي ڪجهه به نه بچيو هوس. هن جو هڪ گرياني هو جو هميشه خاموش رهندو هو. ڪمائيءَ وارا مهاڻا هميشه رازق جي رضا تي راضي رهندا آهن. هر ائين ئي چوندا آهن ته جيڪا مالڪ جي مڙج ا سو جڏهن اهو گرياني گڏ ڇڻ آيس ته چيائينس، ”توڪي ڪنهن ڇيرو ته منهنجون چيٽار! ڪرامتون ڏيکارا! تو پنهنجي ڪمائي انهن لٽي ڇڏي، هاڻي پڙو.“

سو جيتري خاموشي اختيار ڪئي ۽ ڪمائي رڌن سڌن ۾ خرچ نه ڪئي ته اوترو ئي لاپ لهندو.

هڪ سلسلسنگي :- حضور! منهنجي ڪمائي وامسنگهه، جهڪو باغ ۾ رهندو هو سو ڪٽي ويو. مون جهڙي ڪم اندر ڏنڊ سو هنڪي ٻڌائي وينس. هاڻي ڪرڻا ڪرڻو. مان بلڪل بي حتم آهن.

مهراج جي : ڀلا انهيءَ حالت ۾ مان ڇا ڪريان! ٻڌائي ويو آهين ته هاڻي پنهنجي غلطيءَ جو نتيجو پڙو. هڪو خوب اچن سون ڪر ۽ آڻيندو، ڪنهنڪي ٻڌائج نه. هاڻي ويهي ره.

هڪ ٻيو سلسلسنگي :- حضور! ڀڄو ته نروان کي ئي ڪرڻو آهي، ڪولڻ وارا نه توهين ته بند ڪرڻ وارا به، توهين. توهين ئي خود مالڪ آهيو.

مهراج جي :- نه، نه، انهن نه ڄڻ.

”ڄڻ نه، ٿو سمجه ٿو ڇاڪاڻ ته ڄاڻون ڪيا هونئي.“

هڪ ماڻي هئي جهڙو ڪو ڪمائيءَ وارو مهاڻا رشتيدار هو. ڪم ڪمائيءَ ڪم نه ڪري. ان ڪري مهاڻا جي جهري تي هميشه خوشي ۽ رونق رهندي هئي. هڪ ڏينهن هن ماڻيءَ پڇيس، ”پنهنجي منهن تي ڇا آهي ڏاڙهي يا جهڙي؟“ مهاڻا خاموش رهيو. جڏهن مهاڻا جو انص سمو آيو ته چيائين ته هن ماڻيءَ کي سڏو. جڏهن ماڻي سامهون آيس ته چيائينس ته اهو سوال وري پڇ. جڏهن ماڻي پڇيس ته ورائيائين ته اڄ منهنجي منهن تي ڏاڙهي آهي ۽ مان انهيءَ کي

آيس ۽ چوڻ لڳو ”آءُ! هن دولت واسطي مون ڪروڙين پالڪ
 ٻڌايو، لکين زالون بيوها، ڪيڏن ۽ انهن ڪنهن بيگناهه قتل
 ڪيا پر هاڻي هن مان هڪ ڪوڏي به مون ساڻ نٿي هلي!“

۱۲۴- بابا ڪلي جي سڃاڻي

جڏهن مان (حضور مهراج بابا ساون سنگهه جي) ڪوهه مريءَ
 ۾ آيس. ڏي. او. هوس تڏهن هڪ دفعي سرڪاري ڪم سان هڪ
 ڳوٺ ۾ ويس. اتي هڪ نئون ٿاڻو لاهو هو انهيءَ جو بل ڇهه ڪروڙ
 هو. منهنجي وهائش جو پڙ پند هڪ ماڙيءَ تي ڪيو هئائون. هيٺ
 هڪ سماءُ ٺهيل هئي. راس جو سمهڻ وقت مون ڀڄيو ته هيءَ سماءُ
 ڪنهنجي آهي؟ ڳولائڻ ٻڌايو ته هيءَ پاڻي ڪلي هڪ ڪمائيءَ واري
 ساڌوءَ جي سماءُ آهي. هو چڱو پڙهن سمون ڪندو هو ۽ وڏي
 سڌيءَ جو مالڪ هو. اتي زالون توڙي مرد چوڙايو مال چاريندا هئا.
 ٻهاڙي علائقو هو انهيءَ ڪري ڪڏهن ڪڏهن جالور اچي ٻهاڙيءَ
 ٿان ڪري ٻوڏا هئا ۽ مري ويندا هئا. هڪ ڏينهن هڪ ماڻهيءَ جي
 مينهن ٻهاڙي تي چوڻدي چوڻدي ڪري پئي ۽ ڌري گهٽ وڻ واري
 هئي ته ماڻهي وٺي زور سان ٻڪاري ڇڏي، بابا ڪلا، هاڻي ٻچاءُ!
 جنهن وٺي نئين منهنجي مينهن کي ٻچاءُ! مينهن ٻڃي ويئي.

جڏهن ماڻهي پنهنجي مينهن وٺي گهر ڏانهن پئي ويئي ته رستي
 تي بابا ڪلي جي ڪتيا وٽان اچي لنگهي. بابا چيس ته ماڻهي جنهن
 مينهن ٻچايو. انهيءَ سان به اکر به ڪونه ٿي ڳالهائين. ڌيري ڌيري
 ماڻهن کي اها خبر پئجي ويئي ته بابا ڪلي فلاڻي ماڻهيءَ جي مينهن
 اچائي آهي.

بائي ڪلي به ڪجهه کانپون وڌيڪون هيون انهيءَ ٻهاڙيءَ تي
 مينهن ۽ خونخوار جالور رهندا هئا. ڪنهن ڏينهن هڪ شينهن سندس
 ڪانهن تي حملو ڪري ٻه ڪانهون ماري وڌيون. ماڻهن اچي ٻڌايس
 ته بابا! تنهنجي ڪانهن کي شينهن ماري ڇڏيو. ڇهائين ته منهنجون
 ڪانهون پاڻيهي راس جو وٿاڻ تي موٽي اينديون. جڏهن شام ٿي ته
 پنهنجي توج ڏيئي ڪانهن کي سڏائين ته هڪدم ڪانهون ڏوڏنديون

سڄي عمر نه ڪرلهائين يعني سڄي زندگي جتي ئي رهيو.

۱۲۲- مهاجن

هڪڙو مهاجن نيم سان روز ستنسڪ ۾ ويندو هو. هڪ ڏينهن هنجي جوان پٽ ڇڏو، ”ٻاٻا! توهانکي ستنسڪ ۾ ويندي ڪٿين سال ٿي ويا آهن، اڄ دولتي اجازت ڏيو ته مان وڃان.“ پٽس چيس ته چڪو. سوچو ڪرو جڏهن ستنسڪ ۾ ويو ته اتي مهاڻا ها هي وڃن پڌرائين، ”سهڻي جي شهر ڪوٺا ڪري ۽ ڪنهن جي به دل نه ڏڪوٺو ڪري.“ ستنسڪ اتي دڪان تي آيو. اسان ڏاڍو آهي ته راز ۾ ڪالون ريل چيل يونون ڪهه ڏيون آهن. سو هڪڙي ڪانه اچي سندن اٿو ڪاٺ لڳي. چوڪرو چپ چاپ ٿي سڏو رهيو. ايتري ۾ پٽس به اچي دڪان تي بڪرو، هيءَ روئداد ڏسي چوڻ لڳس ته اٿو آهين ڇا، ڏسڻ ڪونه ٿو ته ڪانه اٿو پيئي ڪائي؟ چوڪري وڻاڻيو، ڪاڏائين ته ڀرو ڇا؟ جي به چار سر اٿو ڪائي وٺي ته ڪهڙي ڪومت ٻولندي؟ مالڪ پاڻ کي سڀ ڪم ڏنو آهي. ويچارو ڪائي ڪهڙو ڪانه پيئي؟ مهاجن پڇيس ته اهو ڪٿان سڪي اٿو آهين؟ چوڪري چيو ته اڄ ڪها ۾ بذر نه سهڻي جي شهر ڪوٺا ڪري ۽ ڪنهن جي به دل نه ڏڪوٺو ڪري. تنهنجي پٽس چيس، اهڙيون ڳالههون ڳڻڻ نه ٻڌيون آهن. دولتي ڏس ته مان ڪيتري وقت کان ستنسڪ ۾ وڃان پر هيڪي ٻڌندو آهيان سو اتي ئي ڏولي ڇڏي اچائي اهو ڀندو آهيان.“ سو اسين ستنسڪ ٻڌون ٿا پر عمل ڪونه ٿا ڪريون.

۱۲۳- محمد غزنويءَ جي لت جو مال

محمد غزنويءَ هندستان تي ستون دفعا حملو ڪيو ۽ گهڻوئي مال، متاع، سون چاندي، هيرا جواهر لتي غزنويءَ کڻي ويو. آخر جڏهن انهن سمن ويٺو آيس ته اعلا چيٽا وڙهي ويس ته ايتري ساري لت جي مال کي ڇا ڪريان؟ سوچي ويچارو ڪم ڏنائين ته سڀ مال اسباب ٻاهر ڪڍي سڻائي رکڻ. جڏهن حڪم جي ٻيروي ڪيائون ته مال جي سڻاوت ڪيترن ميلن ۾ ڦهلاجي ويئي. جڏهن مالڪيءَ ۾ وڻي اهو سڃايل مال اسباب ڏٺو ته ڳوڙها ٽڙي

من ڪو اٿس هو ۽ شهر جا سڀ ماڻهو گنگا نديءَ تي اشدان ڪرڻ
هيڏانهن راجا اڪيلو ته هوڏانهن رويداس اڪيلو. راجا اڪي
ڪي رويداس جي گهر ويو ۽ عرض ڪيائين، ”مهراج ڪرڻا ڪري
مردان ڏيو.“ ان وقت رويداس جهڙي واري پاڻيءَ جي ٻرڻ
ن ڪهڙو ٻري رهيو هو. ڏٺائين ته راجا گهر لنگهي آيو آهي. هن
ن ڪي ڏيڻ چڱائي. سو پاڻيءَ جو ٻڪ ٻري چيائينس، ”راجا!
وت هي ٻئي.“ راجا هٿ وڌائي پاڻي ورتو ته سهڻن ٻن چمار جو
پاڻيءَ ڪٽري راجپوت راجا ٿي ڪري ڪيئن ٻئي ا پاڻي پيتائين
ڪونه. کيس کليل ٻانهن وارو ڪٽڙو پيل هو. سو هيڏانهن هوڏانهن
نظر ڦيرائي ٻانهن ڌريءَ واهي ڇڏيائين. رويداس ڏٺو سڀ ڪجهه
ٻن ڪچيائين ڪونه. خير راجا گهر موٽي آيو ۽ سوچيائين ته اڄ هن
مورنڪي ڌري گهٽ چمار ٿي بڻايو، مشڪل سان بچيو آهيان. سو
اوڏي مهل ٿي ڏوٻيءَ ڪي گهرايائين ۽ ڪٽڙا ڏيئي کيس تڪيد
ڪيائين ته هنن کي پيئي ٻن ڏوٻي اڄ. ڏوٻي ڪٽڙا کڻي آيو ۽ پاڻ
لڳر مصلحو تيار ڪرڻ ۽ پنهنجي ڌيءَ کي چيائين ته هي داغ منهن
م وجهي چڙس ته چال لهي وڃن. ڇوڪري ٺڌي هئي. ائين ڪرڻ
ڪي چڙسي ٿڪ ٻاهر ڦٽي ڪرڻ بدران ويهي گجهندي. ائين ڪرڻ
سان ڇوڪريءَ جي اندر جو ٻرندو کلي پيو. سو جتي وڃي اتي گيان
ڏيان جون ڳالهون پيئي ڪري. ساري شهر ۾ ڳالهه ڦهلائي وئي ته
ڏوٻيءَ جي ڌيءَ مهاڻا آهي. آخر راجا جي ڪن تائين ڳالهه پهتي
دل ۾ ڇڪ ته اچي هئس سو رات جو آهستي آهستي ڏوٻيءَ جو
گهر پهتو. هن کي ڏسي ڇوڪري هٿ جوڙي بيٺي رهي. راجا چيس
ته مان تو وٽ بيڪاري ۽ ميگنو بڻجي آيو آهيان ۽ نه ڪ راجا. تنهن
ڇوڪريءَ ورائيو ته مان به توهان کي راجا سمجهي ڪونه اتي پيو
آهيان ٻن چاڪاڻن ۾، ”پنهنجي ڪرڻا!“ ڇوڪريءَ جو
ڪرڻا سان. راجا حيران ٿي پيو، ”پنهنجي ڪرڻا؟“ جواب ڏنائين، ”مور
جي ها“ راجا پڇيس ته اهو ڇا ڪيئن؟ جواب ڏنائين، ”انهيءَ
ڇڪي ڪجهه حاصل ٿيو آهي سو توهانجي ڪٽڙي مان. انهيءَ“

ٻان و لڻ بنا ڦاسي جي سزا جو حڪم ڏنو ڇاڪاڻ ته قاعدو آهي ته
 ڇهه ڪڏهن مجرم پنهنجو ڏوهه قبولي ته شاهديءَ جي ضرورت ڪانه
 ٻولندي آهي ۽ جنهن وٽان چوريءَ جو مال ملي انکي بنا بيان ئي
 ڏوهي لهرائڻو آهي ۽ ڦاسي ڏيڻ کان اڳ ملزم کان پڇندا آهن ته
 توکي ڪنهن سان گڏجهڙو آهي ته ٻڌاء. سو جڏهن ساڙو کان پڇيو
 ويو تڏهن هن چيو ته مون کي ٻائي لالو واري سان ملاقات ڪرڻي
 آهي. جڏهن ٻائي لالو آيو ته ساڙو چيس، ”ٻائي لالو! تو ته سچ
 ٿئي ڇو ٻيو مون ان ويل ڪونه ڇڏيو. هاڻي وڃ ته ساڳيو آهي ۽
 ڦاسيءَ جو حڪم نه نواز ٿي چڪو آهي. ڪر يا ڪري جيئن وٺي
 ٿين پڇاء. مان تنهنجو احسانمند رهنديس.“ ٻائي لالو چيس ته مان
 گرو نانڪ صاحب جن جي آڳاٽن ارداس ڪريمان آو. اميد نه هو
 منهنجي ويندي ۽ روان ڪري ٿو کي پڇائيندا. تون صرف اڌ ڪلاڪ
 صبر ڪر. ايتري ۾ خبر آئي ته چور ٻڪڙيا آهن. چورن نه سوچيو ته
 اسانکي چوري باسڻ ڪهي معاف وڃ ٿي ٻه گناهه ساڙو نه مارجي وڃي.
 جڏهن چورن سمورو چوريءَ جو مال حاڪم کي ڪڍي ڏنو ته ساڙو
 کي آزاد ڪيو وڃو. ساڙو سڌو ٻائي لالو جي گهر وڃو ۽ اهو گرو
 نانڪ صاحب جن وٽ پهچي کائڻ لاءِ وٺي سندن ٻڪڙو شيوڪ
 ٿي پيو.

۱۱۸- راجا پيو ۽ پڳت روڊاس

راجا پيو راجپوت هو. هڪ دفعي هن جي دل ۾ ارماني جو
 خيال پيدا ٿيو. هن اميرن وٽان کي ڪنڊو ڪري پيو ته هن وقت
 ڪر مهاتما آهي. هنن چيو ته ڪجهه صاحب ۽ غريب داس چولو ڇڏي
 ويا آهن ۽ هن وقت ٻن مهاتما صرف روڊاس ڄمار آهي. راجا
 منجهي پيو ته ڇا ڪهي؟ هيڏانهن ارمانيءَ جي ضرورت آهي، هڏانهن
 مهاتما ذات ڇڏيو ڄمار آهي. جي ڪيو ڪلاهو مهاتما وٽ آو وڃان ته
 راج ۾ گڏ ٻڙو ٻڙو ويندي ۽ رعبس برعلاف ٿي پهندي. پر دل ۾
 اڻوڻ جي ڪشش هئس. سو خيال ڪيائين ته ڪٿي روڊاس اڪيلو
 ملي وڃي ته کائڻ لاءِ ولان. آخر اهڙو اتفاق اچي پيو جو هڪ

مهن ڪو اُٿو هو ۽ شهر جا سڀ ماڻهو گنگا نديءَ تي اڻڻاڻ ڪري
يا. هيڏانهن راجا اڪيلو ته هوڏانهن رويداس اڪيلو. راجا لڪي
ڪي رويداس جي گهر ويو ۽ عرض ڪيائين، ”مهراج ڪرڻا ڪري
سام دان ڏيو.“ ان وقت رويداس جهڙي واري پاڻيءَ جي برتن
مان ڪٽو پُري رهيو هو. ڏٺائين ته راجا گهر لنگهي آيو آهي. هن
ڪي ڪڇ ڏيڻ چڱائي. سو پاڻيءَ جو پڪ پُري ڪيائين، ”راجا
وت هي پيءُ.“ راجا هڪ وڏائي پاڻي ورتو ته سهڻن پُري پيئائين
پاڻيءَ ڪٿري راجپوت راجا ٿي ڪري ڪيئن پيئي ا پاڻي پيئائين
ڪونه. کيس کليل ٻانهن وارو ڪٽو پيل هو. رويداس ڏٺو سڀ ڪجهه
نظر ڦيرائي ٻانهن ذريعي واهي ڇڏيائين. رويداس ڏٺو اڃ هن
پُر ڪجهه ٿيڻ ڪونه. خير راجا گهر موٽي آيو ۽ سوچيائين ته اڃ هن
مونڪي ذري گهٽ ڇمار ٿي گهرائين ۽ ڪٽو ڏيئي کيس تائيد
اوڏي مهل ٿي ڏوٻي ڪي ڏوٻي اڃ. ڏوٻي ڪٽو ڪٽي آيو ۽ پاڻ
ڪيائين ته هنن کي پيلي پُري ڏوٻي ڪي ڏيئي ڪيائين ته هي داغ مهن
رڳو مصلحت تيار ڪرڻ ۽ پنهنجي ڏيئي ڪري ندي هڻي سو داغ
پر وجهي چڱس ته جلد لهي وڃن. ڇوڪري ڏيئي ڏيئي ڪري
ڪي چڱسي ٿڪ ٻاهر ڦٽي ڪرڻ بدران ويهي ڏيئي ڪري اتي گيا
سان ڇوڪريءَ جي اندر جو ڀرو ڪلي پيو. سو جتي وڃي اتي گيا
ڏيان جون ڳالهون پيئي ڪري. ساري شهر ۾ ڳالهه پيئي
ڏوٻيءَ جي ڏيئي مهانما آهي. آخر راجا جي ڪن تائين ڳالهه پيئي
دل ۾ ڇڪ ته اڳيئي هٿس سو رات جو آهستي آهستي ڏوٻيءَ جو
گهر پهتو. هن کي ڏسي ڇوڪري هڪ جوڙي پيئي رهي. راجا ڇو
ته مان تر وٽ بيڪاري ۽ منگتو بڻجي آيو آهيان ۽ نه ڪ راجا. تنهن
ڇوڪريءَ ورائيو ته مان به توهان کي راجا سمجهي ڪونه آئي
آهيان پر ڇاڪاڻ ته مونڪي جيڪي ڪرڻا اڃا ڇوڪريءَ
ڪرڻا سان. راجا حيران ٿي پيو، ”منهنجي ڪرڻا؟ جواب ڏنائين، ”
جي ها“ راجا پڇيس ته اهو ڇا ڪيئن؟ جواب ڏنائين، ”انهيءَ
جيڪي ڪجهه حاصل ٿيو آهي سو توهانجي ڪٽ تي مان. انهيءَ

ٻيان وٺڻ بنا ڦاسي جي سزا جو حڪم ڏنو ڇاڪاڻ ته قاعدو آهي ته جيڪڏهن مجرم پنهنجو ڏوهه قبولي ته شاهديءَ جي ضرورت ڪانه پوندي آهي ۽ جنهن وٽان چوريءَ جو مال ملي انکي بنا بيان ٿي ڏوهي لهرائڻو آهي ۽ ڦاسي ڏيڻ کان اڳ ملزم کان پڇندا آهن ته توکي ڪنهن سان گڏجڻو آهي ته ٻڌاء. سو جڏهن ساڌو کان پڇيو ويو ته تڏهن هن چيو ته مونکي ٻائي لالو واپي سان ملاقات ڪرڻي آهي. جڏهن ٻائي لالو آيو ته ساڌو چيس، ”ٻائي لالو! تو ته سچ ٿئي ڇو پر مون ان ويل ڪونه ڇڏيو. هاڻي وٺ نه سگهيو آهي ۽ ڦاسيءَ جو حڪم به برقرار ٿي چڪو آهي. ڪرڻا ڪري جهيڙ وٺي ٿيڻ پڄا. مان تنهنجو احسانمند رهندس.“ ٻائي لالو چيس ته مان ڪرو لڏاڪو صاحب جن جي اڳيان ارداس ڪريان ٿو. اهو ته هو منهنجي ويٺي ڀروان ڪري توکي پڇائيندا. تون صرف اڌ ڪلاڪ صبر ڪر. ايتري ۾ خبر آئي ته چور ڀڪڙيا آهن. چورن به سوچيو ته اسانکي چوري پاسٽ ڪهي متان وڃ ٿي بهگناه ساڌو نه مارجي وڃي. جڏهن چورن سمورو چورڀءَ جو مال حاڪم کي ڪڍي ڏنو ته ساڌو کي آزاد ڪيو ويو. ساڌو سڌو ٻائي لالو جي گهر ويو ۽ اهو ڪرو لڏاڪو صاحب جن وٽ پهچي کائڻ نام واپي سندن ڀڪو شيوڪ ٿي پيو.

۱۱۸- راجا پٽو ۽ پڳت روڊاس

راجا پٽو راجپوت هو. هڪ دفعي هن جي دل ۾ اڀارڻ جو خيال پيدا ٿيو. هن اميرن وٽان کي ڪندو ڪري پڇيو ته هن وقت ڪو مهاڻا آهي. هنن چيو ته ڪير صاحب ۽ غريب داس چولو ڇڏي ويا آهن ۽ هن وقت ڀرون مهاڻا صرف روڊاس ڄمار آهي. راجا منجهي پيو ته ڇا ڪهي؟ هڏا آهن اڀارڻ جو ضروري آهي، هڏا آهن مهاڻا ذات جو ڄمار آهي. جي کليو ڪلاو مهاڻا وٽ آڻ وڃان ته راج ۾ گڙ-ٻڙ مچي ويندي ۽ رعيت برخلاف ٿي بهندي. پر دل ۾ پريز جي ڪشش هئس. سو خيال ڪيائين ته ڪٿي روڊاس اڪيلو ملي وڃي ته کائڻ نام وٺان. آخر اهڙو اتفاق اچي بڻيو جو هڪ

جي زال جي موڪل ساهران مان ورتو ويو هو. موندئي
ڪاڏي به جو ڦير ڇڙهي ويو آهي ۽ هو مري ويو آهي.
ڪاڏي انهي لاءِ ٺاهي اٿم. ساڌو به دل ۾ شڪا جاڳي سو
پيائين، ”پاڻي لالو اڄ ڪڏهن توکي سڀ ڳالهه جو پهرين پتو هو
توڪي اتي وڃي پٽ کي پاڻ سان گڏ وٺي اچڻ ڪهڻو هو. هو ماڻهو
ڪر نه هو.“ پاڻي لالو ورائيو ته سڀ ڪجهه ڪرڻا هي حڪم
سان ٿئي ٿو. تنهن تي ساڌو ڇو تنهنجي معيبي تنهنجي پٽ سان
دشمني هئي يا هن مان بيزار هئڻ! ائين چئي ناراض ٿي هلڻ لڳو.
تنهن تي پاڻي لالو چيس، ”مونکي ته اڀريش ڏين ٿو پر تون خود
ائين ڏينهن هن وٺ تي ڦاسي ڪائي موندين. هاڻي ٻڌڻ لاءِ ڇڪو
آپاءُ ڪهڻي سو ڪر. منهنجو ته عقيدو آهي ته وضا جي تير کي ڪير
به هڻائي نٿو سگهي.“
ساڌو ڪي چنبا ورائي ويئي ته ڪٿي هنجي ڳالهه سڄي نه نڪري.
سو چار ڏينهن لڳاتار ڊوڙندو رهيو. نه اڄ جو خيال نه بڪ جو
آخر ماندو ٿي ڪري پيو ۽ ننڊ اچي ويس جڏهن جاڳو تڏهن وري
اُٿي ڊوڙيو پر پل وچان اهو طرف ورتائين جتان آيو هو. چار ڏينهن
سانده وري ڊوڙيو ته هاڻ مونکي انهيءَ وٺ تي ڪير ڦاسي ڏئي
تڏهن چوڻ لڳو ته هاڻ ڪرڙو آهي. اڄ ئي اٿرن ڏينهن آهي. ائين
سگهندو؟ پاڻي لالو ڪرڙو آهي. هڏاڻهن ايمبابڊ ۾ ڪن چورن چوري
سوچيندي ننڊ ڪڇي ويس. هڏاڻهن ۽ زبرد وغيره پاڻ ۾ وراهي ڪينائون
ڪٿي ۽ چوريءَ جو مال ۽ زيور وغيره پاڻ ۾ هنڪي پڇي وراه
باقي وڃي هڪڙو هار بڇيو. پهرين سرچيائون ته هنڪي پڇي وراه
ڪٿون. وري خيال آين ته هٿڙيءَ سهڻي شيءِ کي ڇڏي وڃهون! جڏهن
نه سامهون سهيل جوڳيءَ جي ڳچيءَ ۾ ڪٿي هار ڪٿي ساڌو جي
ڪلندس ته پاڻي لالو سڀالي رکندو. اهو سوچي ٿي سچاهي جيڪي
۾ وڌائون ۽ پاڻ راهي ٿيا. صبح ٿيندي ئي حاڪم وقت پيش ڪيو.
جي تلاش ۾ هئا تن ساڌو ڪي ڀڳڙي سخت ڏيندا هئا. سو
انهيءَ زماني ۾ سزائون ڏاڍيون

پڪي ورائير، ”ترڪي مان ڇا پڙايان. مذهبي لاءِ نه اهو نه مهال آهي جو جو مون کي سمورن ڏيان ڇڏي پاڻي ٻهڪڻ لاءِ اتي وڃڻو پري ٿو.“ موسيٰ چيس ته مون لائق ڪا شيوا پڙاهه ڇيائينس ته اهي جهڙي ڪي مذهبي ويڙهو ڪڍي اڄ. موسيٰ ورائير نه اهو نه مسئل آهي. پڪي چيس ته ان کانسواءِ مون کي ٻيو ڪجهه ڪر نه پوي. مطلب ته پرماتما جا سڃا عاشق ڀل ڀل ۾ مذهبي پرامن جي ڏيان ۾ مکهن وهن ٿا. ڇوڙي طرح جوڪڏهن ڪو ڪانءِ سامهون ٿي اچي وهي ۽ ٻيو جهاز هلي پري نه ٻڌو هو ڪيڏانهن نه اڏانهن جوڳو نه وهي. هيٺان سمجه ته مٿان آسمان. جي اڏامندو به ڪڍي نه ٿو ٿوري اهي جهاز جي ئي شرن وٺي ٻڌندس ڇاڪاڻ ته ٻيو ڪو لوڻ اڪاڙ نه اٿس ئي ڪرڻ. سو ارارءِ جي ٻارن جو نه جهاز جي ڪانءِ وارو حال ٿيندو آهي.

۱۱۷- رب جو ڀاڻو

هڪ ٻيري لائق سان ڪنهن بيڪڙاري ساڙو جو گرو لسان صاحب سان گڏ رهڻ جو لائق ٿيو. عام طور اهڙن ساڙن کي لام ۽ گرو ۾ ٻه ڇوڙو گهٽ ٿيندو آهي. سو هڪ ڏينهن هو صاحبن کي ڇوڙو لڳو ته ڪو ٻا ڪري ڪنهن مهاتما جو ڏس ڏيو ته اتي صاحب ڪرمان. صاحب فرمايو، ”پاڻي ا وڏا وڏا مهاتما ٻيا آهن رستي ۾ ئي پاڻي لالو رهندو اتي ئي ان وقت وڃي.“ سو جڏهن اهو بيڪڙاري پاڻي لالو جي ڳوڙهو ته هن اتي هڪ سوڪو ڪو ۽ ڪٽ ٿي وهاري پاڻ وڃي ڪم ڪار کي لڳو. ساڙو اڪيلو واهي اڏاس ٿي ٻيو ۽ هڪ جي ٻياري ڪرڻ لڳو. تنهنجي پاڻي لاو ۽ چيس ته مهراڻي ڪري ٻه ڪلاڪ ترسو ته هڪ ضروري ڪم لاهي ولان ته ٻيو ترهان جي شيرا ۾ اچي حاضر ٿيندس. ساڙو سوچڻ لڳو ته هي ته ڪر ڇو ڇو آهي. هنکي دنيا جا ڪم ٿي ٿي ڇڏين. هي مهاتما ڪي ٻيري ۾ پاڻي لالو ۽ پالڻ ڪڍي ان مان موڪل لاءِ ڪرڻا ڪوم جو سامان ڪڍو ڪيو. اهو ڏسي ساڙو ڇا ٻيو ڪرڻ؟ پاڻي لالو ۽ جواب ڏنو ته مهجرت ٻي

مرشد پڄيس نه هيءَ ڪيتري ۾ ورثي آئيئي؟ عرض ڪيائين، ”مون
وقت جيڪي ڪجهه هو سو سڀ ڏيئي ورثي آيس.“ مرشد فرمايو،
”تڏهن به سستي آهي.“ الهيءَ کانپوءِ اهو خبرو ڪيو جو انتهائي عشق
ڏسي نظام الدين اولياءَ ايتري قدر وڃن فرمايو ته هن جي قبر منهنجي
قبر ۾ سان نه ٺاهجڻ ۽ جي ٺاهيندا ته ڦاٽي پوندي.

۱۱۶- رب جو پيار

حضرت موسيٰ سمجهيو ته مان پيغمبر آهيان ۽ خدا مولتي لاهت
پرسن آهي. سوچيائين ته خدا جو مون کان وڌيڪ ڪو ٻيو پيارو
ڪونهي. هڪ ڏينهن خدا کي عرض ڪيائين، ”يا خدا! جيڪو
تمهنجو مون کان وڌيڪ پريهي ۽ وڌيڪ ڏيائي هجي تنهنجو ڏي ڏس
ته مان انجو ڏيڏار ڪيان.“ خدا چيس، ”هي موسيٰ وڏا وڏا
پريهي ٻيا آهن.“ عرض ڪيائين ته ڪنهن هڪڙي جو ڏس ڏيو.
خدا فرمايو، ”انسان ته ڏو ڪنار، مان توکي هڪ پڪيءَ جو ڏس
ڏيان.“ هو فلاڻي وٺ تي ويٺو آئيئي، انهيءَ وقت هليو وڃ.
موسيٰ عرض ڪيو ته مان پڪيءَ جي ٻولي ڪيئن سمجهندس؟ خدا
چيس ته مان توکي وردان ڏيان ته تون هن جي ٻولي سمجهي
ويندين، بلڪ هو تون سان تنهنجي زبان ۾ ڳالهائيندو. ڪير، حضرت
موسيٰ اتي ويو ۽ ڏٺائين ته برابر پڪي ويٺو آهي. چيائينس ته ڪ
خدا تعاليٰ جي ڳالهه ٻولم ٻڌا. پڪي چوڻ لڳو ته مون کي بلڪه
فرصت ڪانهي. مون اهي به اکر به تون انهيءَ لاءِ ڳالهيا آهن ڇ
تون منهنجي پياري محب (خدا) وٽان آيو آهين. موسيٰ پڇيس
”اهو ڪهڙو ڪم آهي جنهن خاطر توکي فرصت ملي ڪونه ملي
پڪيءَ چيو، ”مان رات ڏينهن خدا جي ڏيان ۾ مسم رهندو آهيان
مون کي صرف هڪ دم آهي.“ موسيٰ پڇيس ته ڪهڙي؟ چيا
ته هتان ٿورو پري هڪ چشمو آهي جتي مون کي پاڻي پيئڻ لاءِ و
ٿو ڀري. موسيٰ پڇيس ته هتان ڪيترو پري آهي؟ چيائين ته
تنهنجي سامهون جيڪو ڪڙڪ جو ڪيٽ آهي، ان کان ٿورو پري
اهو چشمو آهي. موسيٰ چيو ته اهو ته ڪو خاص پري ڪونه ڇا

هنن جو ليکڻي مسئل سان هلندو آهي. سو درويش چيس ته
اچوڪر ڏينهن هتي نرس ۽ جيڪو لڌرائو آڏو سر تون کڻي وڃڻ.
مالڪ جي درج ا الهيءَ ڏينهن ڪڇ به ڪر نه آڏو. انهيڪري چيائونس
ته ايو ڏينهن نرس. پر الهيءَ ڏينهن به ڪڇ ڪر نه آڏو. تنهنجي
چيائونس ٻلا هڪ ڏينهن وڌيڪ نرس ڏس. پر ٽئين ڏينهن به ڪر
ڪڇ ڪر نه کڻي آڏو. اهو ڏسي غريب دڪي ئي چوڻ لڳو، ”حضرت
مان هاڻي وڃان ٿو، شايد منهنجي نصيب ۾ ڪجهه ڪونهي.“ اتي
نظام الدان چيس ته چڱو، هيءَ منهنجي جتي کڻي وڃ. هن مڪن
اڏاس دل سان چئي ورتي ۽ گهر ڏانهن وائي ٿيو. مالڪ جي چوڻ
جنهن سڙڪ تان امير خسرو دهليءَ پئي آيو ان سڙڪ تان ئي هي
جتي ڪيو ڳوٺ پئي وارو.

امير خسرو چوڻ لڳو ته منهنجي مرشد جي عرشهءَ اچي پئي
ٻو گهر لاهي ڪمان ئي اچي؟ جڏهن اهو مسافر ٻو سان ليکي وٺي
ته محسوس ڪيائين ته هاڻي عرشه ٻوڙان پئي اچي. سو سمجهائين
ته اس سڀ راز ان ماڻهوءَ ۾ آهي. سڏي پڇيائينس ته تون ڪمان
ٻو اچين؟ ورائيائين ته ٻو هرس دهليءَ نظام الدان اولياءَ وٽ.
غريب آهيان، لياڻيءَ جي شادي ٿي سو سمجهو ته ڪڇ مدد ڪندا.
ٻو ٿيڻ ٻارڻ ئي آهن ليڪا ۽ بکيا سو جڏهن مدد لڳو ڪري ته
ٿيڻ به مدد جو هڪ لڳا ڏيکارين.

امير خسرو ٻوڙي گهرڪو هو. سو مرشد جي شان ۾ اٿسهايندا
لڳا ٻڏي ڏاڍو دڪي ٿيو. پڇيائينس ته آءُ توکي ڪڇ ڏٺائون به؟
مسافر چيو ته اچها هيءَ جتي ڏٺي اٿس. امير خسرو پڇيس ته هيءَ
جتي وڪڻين؟ چيائين ته ها. امير خسرو ڇا ڪيو جو هڪڙو اٺ
جنهن ئي ٻارڻ سردار هو ۽ ٻو جنهن ئي سندس زال ۽ ٻار چڙهيل هئا
انهن ڪانءِ راه ناهي سڀ اٺ مال اسباب سميت ڏيئي چيائينس ته
هاڻي وڃي ڏار ڏوم سان لياڻيءَ جي شادي ڪر. مسافر ٻار ٻار
شڪرا ادا ڪري اٺ وٺي راهي ٿيو. هوڏانهن جڏهن امير خسرو
ٻو وٽ پهتو ته جتيءَ کي صاف ڪري کڻي مرشد اڳيان رکيائين.

وڏو ڪيلا رکيا هئا. وڏو جي استري پريم ۾ اهڙي مڱهن هئي جو ڪيائون ڪلون لاهي پئي ڳڙان کي ڏنائين ۽ اندريون مال وٺي ئي آيلندي. اني وڏو به اچي ويو جنهن اهو ڪوٽڪ ڏسي زال کي چيو ته هي ڪرڻ ۽ پئي؟ هن وراڻيو ته مون کي انهيءَ ڳالهه جي سمڪ ئي ڪانه رهي. پوءِ ڪرڻ ڳڙان کي ڪلن بدران ڪاٺ لاءِ ڪيلا ڏيڻ لڳي. تنهن ئي ڪرڻ ڳڙان فرمايو ته ڪيائي ۾ اهو سواد ڪونهي جيڪو ڪلن ۾ هئو. انهيءَ کي چڱي ٿو پريم جي

مستي!

۱۱۲- لفظن جو ڦير

ذڪر آهي ته اُن چئن مختلف ملڪن جا ماڻهو اچي گڏيا ۽ پاڻ ۾ مٿي صلاح ڪيائون ته ڪا ڪم ڪجي. انهن ڪجهه زمين خريد ڪئي. هنن ۾ هڪ هندستاني هو. جنهن چيو ته مان ”گهرون“ پوکيندس. ٻيو هو پنجابي جنهن چيو ته مان ”ڪڻڪ“ پوکيندس. ٽيون جي ٻولي هئي فارسي سو چوڻ لڳو ته مان ”گندم“ پوکيندس. چوٿون هو ٻنڌاڻو سو پڻ چوي ته مان گندم پوکيندس. لڳا پاڻ ۾ جهڳڙو ڪرڻ. اتان ڪو دانءُ اچي لڳيو. هنن سڄي ڳالهه ٻڌي سرچيو ته هي ته صرف لفظن جو ڦير آهي. سو سڀني کي چيائين ته هرڪو جيڪا شيءِ پوکڻ چاهي ٿو ان جو ٻج کڻي اچي. جڏهن سڀئي کڻي آيا ته ڏسڻ ته شيءِ ساڳي آهي. جهڳڙو ئي ختم ٿي ويو. اهڙي طرح جي اسين پنهنجي آتما، اندر نام سان جوڙيون ته جيڪو سڀ جهڳڙا ختم ٿي وڃن. ڇاڪاڻ ته جهڳڙا ئين ٿا لفظن جي پويان.

۱۱۳- اسانجي پوئجي

جو پاڻي مال جو هڪ ڌڻ چري واپس ڳوٺ ڏانهن موٽي رهيو هو. هڪ وانهڙو انهيءَ ڌڻ سان گڏ ايندڙ شخص کان پڇيو ته هي مال ڪنهن جو آهي؟ وراڻيائين ته منهنجي ڳوٺ وارن جو. تنهن تي هن وري پڇيس ته ڇا تنهنجو ڇا آهي؟ جواب ڏنائين ته هن مال ۾ هن وري پڇيس ته ڇا تنهنجو ڇا آهي باقي ٻين جو آهي ۽ منهنجو هن جهڳڙو سان منهنجي چاهي جو آهي. اهڙي طرح اي انسان! جي تو اڳيان جو ٻرو ۾ ڪجهه ڪونهي.

تہ خون تر ڪيو آهي . سو سمن کي لٽاڻو موڪلي گهرايائين ۽ ڇهائينس .
 تہ هن لوڪ کي ڪنهن هنڌ ڇڏي آءُ ۽ ڪڇ روڻيا ڏيئي واعدو
 ڪيائينس تہ مان توکي اڃا به خوش ڪندس . سمن ڏڙ ڏٺي گهر آيو
 سر سان جوڙي رکي ڇڏيائين . ائين ڪرڻ سان دل جو بوجھ هڪڙو
 هلاڪو آيس ۽ سوچيائون جي ڪر پڇڻڻو تہ ڇو لڏس تہ سوسن
 بهار آهي .

جڏهن صبح ٿيو تہ لالڪري آيا . سمن هنن کي سڀ سامگري
 ڏيئي . جڏهن لنگر تيار ٿيو تہ ڪرو صاحب هن به آيا ۽ فرمايائون ،
 ”پاڻي سمن ا سوسن کي به سڏ ڪر“ سمن روانو ٿيو ، ”هاراج جي ا
 هو تہ امار آهي .“ صاحبن فرمايو تہ پاڻي هڪي تہ ضرور وٺي اچ .
 سمن ويٺي ڪئي تہ حضور هر اچڻ جهڙو ڪونهي . صاحبن جڏهن
 وڌاڪ زور ڪيس تڏهن عرض ڪيائين ، ”حضور ا مڻهي ڇوڻ ٿي
 هر اچي ٿي نٿو .“ تڏهني صاحبن فرمايو ، ”ٻلا اسين سڏ ڪريونس؟
 سمن اهو ٿا سهڻ ويٺي ڪئي ، ”ها هاراج جي ا توهين ٿي سڏ
 ڪريونس .“ تڏهني صاحبن سڏ ڪري چيو ، ”سوسن آئي ٻاهر اچ .
 عين موقعي تي جو غير حاضر آهين؟“ ائين چوڻ جي دير هئي
 سوسن اڪل لٽو ٻاهر آيو ۽ ائي ائي ٻٽ صاحبن جي چرلن تي
 ڪري پيا .

سو مطلب تہ جن سگهون کي پنهنجو ٿن من اڍاڻ ڪيو ، سو جهڙو
 انهن سڀ قربان ڪيو .

۱۱- ٻڙيم جي مستي

هڪ ٻڙي جڏهن ڪرشن ٻڙوان پنهنجي شهرڪ وٽر جي گهر
 وٽ تہ هو گهر ۾ ڪو نه هو . ان وقت سندس ٻٽي ڪڙڙا لاهي سنان
 پئي ڪيو . جڏهن ڪرشن ٻڙوان سڏ ڪيو تہ هوءَ آواز ڇڏي ويئي
 ۽ وٺي ڊوڙي . ايترو به خيال نه آيس تہ ڪڙڙا ٻاٻان . اهڙو هو سندس
 ٻڙي ا ٻڙي اوسي ، ٻاٻ ۽ پنج کان مٿي آهي . سو جڏهن
 ڪرشن ٻڙوان چيس تہ ڪڙڙا پاڻي اچ ٺڏهن وڃي ڪڙڙا ٻڙي آئي .
 انهي وقت گهر ۾ بي هڪ کاڌي پيئي جي شيء هئي ڪا .

پيسا ڪمائي ان ڪري پري ڏجن . سڱرن جي شيوا ضروري
جي . پيسا جو پرنڌ نه ڪيوسين ته ڪرو صاحب جن ڇا چوندا ؟
لانگريڊن کي چيائون ته هيٺ ڪو معاف ڪريو . صبح جو سڄ
رڻي کان اڳي توهان کي سڀ مال تيار ملندو . اهو ٻڌي لانگري هليا
يا .

سندن گهٽي ۾ هڪ شاهوڪار جو دڪان هو سو رات جو ان
کي ڪاٺ هڻي ، جو ڪجهه سامان ڪهندو هون سو ڪڍي ٻاهر ڪڍيائون
پر مڙج مصالح وغيره ڪڍڻ وسري ويس . پهرين ته چيائون
تهو پر وري خيال آين ته مڙج مصالح ڪانسواءِ ڇوڇن ڪيئن ٺهندو .
سو وري جڏهن اهو دفعو دڪان ۾ ويا ته دڪاندار ڇاڳي پيو . ان
وقت سمن ته ٻاهر نڪري چڪو هو باقي سندس پٽ مومن اندر هو .
جڏهن اهي هن پنهنجو سر ٻاهر ڪڍيو ته اندران شاهوڪار . ڏاڍي ڪشمڪش
پڪڙيون . ٻاهر پٽس پيو چڪي ته تون منهنجو سر ڪڍي ڇڏ ڇاڪاڻ ته
آهي . آخر مومن پيءُ کي چيو ته تون منهنجو سر ڪڍي ڇڏ ڇاڪاڻ ته
صبح ٿيڻ وارو آهي ۽ ماڻهو ڏسندا ته چوندا ، ڏسو ڪرو ڇا شيوڪ
چور يون پيا ڪن . سو تون ڏير نه ڪر . نرون منهنجو سر وٺي ڇڏ
ڇاڪاڻ ته سڃاڻپ سر جي ڪري ٿيندي آهي . جي سر تي نه هوندو
نه ڏڙ ڪي ڪير سڃاڻندو ؟ پٽ پٽ پٽ جي ڪرو ۽ جي صدقي
سمن انڪار ڪيو . تنهنجي پٽ ليلائي چيس ته ڪرو ۽ جي بدنامي ٿئي
منهنجو سر وٺي ڇڏ متان بدنامي ڪان ٻڃنداسين پٽي طرف سڱر
سر ڪڍڻ سان هڪ طرف بدنامي ٿي ويندو .
جي شيوا جو ڪارڊ ڀرو ٿي ويندو .
پٽس سر ڇڏيو ۽ پوءِ تلواري ڪڍي جڏهن هن سر وٺيو ته ڏڙ وڃو
دڪان ۾ ڪريو . پاڻ سر ڪڍي اچي گهر ۾ رکيائين . پٽ جي مو
سبب سمن جو ڪليجو ڦاٽي رهيو هو . مشڪل سان ڪلاڪ کن گذر
هوڏانهن شاهوڪار جڏهن ڏٺو ته چور جو سر آهيئي ڪونه ته
وٽس ويٺو ته جيڪڏهن ڏڙ کي صبح ٿيڻ کان اڳ ڪنهن ڪٺ
نه لڳاير ته سڄ اُڀرندي ئي پوليس اچي ڏر تي بيهندي ۽ چو

وٽن نه وڃان. ڄيائونس ته تون مون کي ڪيئن نه وٺي هل. انهن ڪرڻا سان ڇهه ڪڏهن ڪو ڀاڳ لڳو ته اتي مون کي لڳي ۽ سندن ناراضگيءَ لاءِ نه مان ذميوار آهيان. پوءِ جڏهن بي بي آءِ صاحبڻي کي وٺي ڪرو الڪڊ صاحب جن جي درٻار ۾ آڻيائين ته ڪيئن چيائين ته توهين ٻاهر نرو ته مان وڃي اندر سٿڪون کي اوڻان پاس عرض ٿي ڪرمان. جڏهن اندر ويئي ته سٿڪون ٻاڏيهي چيس ته ڏي ۽ اڄهه کي ساڻ آندو اٿئي اتيءَ کي نه اندر وٺي آءٌ. هتي اهو ٻڌائڻ ضروري ڪرڻو آهي ته ڪيئن ڪرو الڪڊ صاحب جن آڻ ڪرو امرداس صاحب جن کي دوا ڪاڻي سان ڀرڻ ڪري پيئندو روپ ٻڌارو.

مطلب ته، زندگي انهن جي سڌلي موٽڻ کپي جن کي مئش جهم ۾
ڪرو ملي لڏو ۽ افسوس انهن جي زندگيءَ تي آهي جن سچي حياتي
دلها جي زندن ۾ ڪوهي پئي ڇڏي ۽ ڪرو نه ملن .

۱۱۰۔ سن ۴۵ و سن

شري گرو ارڇن ڏاڏو واپاراج جن جي وقت ۾ سمن ۽ مومن
نالي آهي ۽ پٽ ۱۰ ارامي ۽ اڀاسي سسنگي هوندا هئا. هو هروري
ڪري پيهندو گذر ڪندا هئا. هڪ ڏينهي ڇڏهن گرو صاحبن جو
لاهور وڃڻ جو ارادو ڪرام اهو نه آئي جي ڪيترن سسنگن وٽي
ڪٿي نه سگرو اسان وٽ ارڇن ورتائين. اهو ڏسي صاحبن فرمايو ته
توهن ڀرست لاءِ نه ڪهڙي ڏينهن ڪنهن وٽ ارساد آهي. اهو
اڏي سمن ۽ مومن جي به چاهيا ٿي ته اسين به ڀرست ۾ نالو لکائون
۽ ڪڏهن هروري ڪري مرن جو ارادو ڪنداسين. سو هنن ٻن
۾ نالو لکايو. ڇڏهن سندن وارو ويجهو آڏو نه پئي نهار ٿي ۽
جيڪي اڏر ڏهڙو اڇارو هٿائون سو دوا سعيءَ ۽ کاڌي پيئي تي
مرڻ لڳي ويا. ايتري ۾ لنگر جو ڏينهن به اچي ويو. عام طور
لانگري پيهندي ڪم جي تياري اڳئين رات ئي ڪري ڇڏيندا
آهن سو هو رات جو هنن وٽ آيا ۽ اچي چيائون ته سڀاڻي ارساد لاءِ
توهان جو وارو آهي. سمن ۽ مومن وٽ نه ڪڏهن هوئي ڪول سو
ڀاڻ ۾ به اچي چيائون ته ڪنهن جي هروري ڪري وقت کي لٽندي

ٻاوبهه دفعا گنگا جي ياترا ڪيائون . جڏهن آخرين دفعو ٿي ويا ته
رستي ۾ هڪ برهمڇاري گڏين جنهن پڇين ته ڪيڏانهن تيارِي آهي ؟
وراڻيائون ته گنگا اشدان ڪرڻ ٿو وڃان جڏهن صاحبن برهمڇاريءَ
کان سندس بابت پڇيو ته چيائين ته مان به گنگا اشدان ڪرڻ ٿو وڃان .
پهر گڏجي روانا ٿيا . کائيندا پيئندا به گڏ هئا ۽ آهستي آهستي
وڃي گنگا پهتا ، جڏهن گنگا اشدان ڪري واپس موٽيا ته پهرين گرو
صاحبن جو گهر آيو . گڏ رهڻ ڪري پاڻ ۾ پريم پيار ٿي ويو هون ۽
هڪ ٻئي کي عزت جي نگاهه سان ڏسندا هئا ، سو برهمڇاريءَ کي
پنهنجي گهر وٺي آيا . رات جو سمهڻ وقت برهمڇاريءَ صاحبن کان
پڇيو ، ” يار ٻڌاء ته سهين توکي گروءَ کان نام ورتي گهڻو وقت ٿيو ؟
وراڻيائون ته منهنجو ته گرو آهيئي ڪونه . برهمڇاريءَ چيو ، ” هاڻ !
تنهنجو ڪو گرو ڪونهي تون نـگـرو آهين ؟ افسوس ! جيـ مونکي
خبر هجي ها ته مان تنهنجي روئي ڪڏهن ڪين کان ها . منهنجو سارو
ڪرم ڌرم ناس ٿي ويو . “ ائين چئي هو اوڏي مهل ٿي رات جو
پنهجو بسترو ڪٽي روانو ٿي ويو .

جڏهن هو هليو ويو ته صاحبن کي ڏاڍو افسوس ٿيو . دل ٿي
دل ۾ پيا چون ته زندگيءَ جا ۶۲ سال گذري ويا اڃا تائين گرو ڪونه
مليو آهي . اي گنگا ماما ! تون گرو ملاء . اي گنگا مائي ! هاڻ گرو
ملا . اي ڪاڪا ديوي ! ڪو گرو ملاء . انهيءَ چيتا ۾ رات جو ننڊ
ٿي ڪين آين . پر رات ويلي بي بي امرو ، گرو انگد صاحبن جي
سپتري جا سندن پيائڻي سان پـرـڻـيل هئي ، پنهنجي نت نيم انوسار
گرباڻي پڙهڻ شروع ڪئي . جيئن جيئن پاڻي پڙهيائين ٿي تيئن تيئن
صاحبن جي دل ۾ ويهي ٿي گهر ڪندي . اندر وڃي پريم ۾ مگهڻ
ٿي ٻڌڻ لڳا ۽ پوءِ پڇيائونس ، ” بي بي ! هيءَ ڪنهن جي پاڻي
آهي . “ وراڻيائين گرو نانڪ صاحب جن جي . هيئنڙ سندن گديءَ
تي منهنجو پتا ويندو آهي . دل ۾ ته اڳيئي پريم ۽ تـنـزـف هئڻ سو
چيائين ته مون کي به وٺڻ وٺي هل . بي بي امرو وراڻيو ته گرو صاحبن
جو اهو حڪم آهي ته جيستائين پاڻ مونکي گهرائين نه تيستائين مان

ڀائي صاحب جن سسنگ ڪري رهيا هئا، سنگم ڀاري تعداد
 ۾ وٺي هئي، راجا جتي پڙهي ٻڌائي ته هن سڀا ۾ ڪرو اڃان نادر
 صاحب جن جو هڪ چور آهي ۽ هو ٻانهي ڪڍندو. ڀائي جن هڪدم
 اٿي ويهي خبر ته اهو ڪرو جو چور مان ئي آهيان. سسنگ ۾ سنانو
 ڇانڻهي وڌو. ماڻهو حورڻ لڳا ته توهين چور آ توهين ته مهانما آهيو،
 چور ته ٻيو ڪم هوندو. هاڻي مشڪون ٻڌي ڪنهن سر ٻڌندي
 ٻڌڪي سان ٻانهي ٻڌندون مشڪون ٻڌائون ۽ اهيءَ حالت ۾ امرتسر
 پهتا. انهيءَ کي چئجي ٿو پير ا ڪرو صاحبن چيس، ”ماما جي ا
 هوءَ وار ته وري ٻڌايو“ پر هاڻي ٻڌائي ڪنهن اڇاڪاڻ ته سڀ سڀ
 ڇڪا هئا. صاحبن جي چرلن تي ڪري پيا ۽ هي وار چيائون :-

”جي مان پتي وس ڏي ته ڪڏهن ٻڌارا ا

جي ڏهر ٻڌي ٻاهر ڪڏهن رڪهن هارا ا

آڱرلي اوچوڙ ٻڌي ڪس ڪري ٻڪارا ا

جي ڪر ڪيتي ڪاٺي واڙ ڪولهي ته ساڻا ا

هي ڪر ٻڌائي سالڪ ڪري ڪها سک وڃارا ا

جڪڙهن ماءُ ٿي پٽ ڪي زهر ڏئي ته ٻوڙ هڪي ٻوڙ ڪم ٻڌائي
 سگهندو؟ جي ٻڌندار ٿي چوري ڪري ته ٻوڙ ڏهر هي سنهال ڪم
 ڪندو؟ جي رهيا هاڻي ٻڌي اوچوڙ رستي ٿان هلي ته سندس
 ٻوڙان هلندڙ ڪنهن کي وڃي شڪايت ڪندا؟ جڪڙهن واڙ ٿي
 ڪس ڪي ڪاٺ شروع ڪري ته ڪيم هي سار ڪم ٻڌندو؟ اهڙي
 طرح جيڪڙهن سڱرو سالڪ وڃي شڪو ڪي ٻڌائي ته شڪو ڪي
 ڪوڙي طاقت آهي جو ٿاڻس قدم وهي سگهي؟

مطلب ته جڏهن ٻولڪمپ ايندو آهي ته وڏا وڏا ٻڌاڙ ۽ درخت
 لڙي ويندا آهن. هي ملاح ٿي پڙهيءَ کي ٻڌڻدو ته ٻوڙ ٻڌڻ مشڪل
 آهي. سو جيڪڙهن ڪرو سالڪ وڃائي ته ڪروءَ کانسواءِ ٻيو ڪو به
 مڪي ٿاڻس قدم نٿو وڌي سگهي.

109- گمان جي ٽوڪر

جي ڪرو امرتسر صاحب جن جي حياتيءَ جو واقعو آهي.

گرو صاحبن اشرفين جون ٿيلهيون گهروائي ڏسن جي هن پنهنجي هٿن سان ڳڻي ٿيلهيون بند ڪري صندوقن ۾ وجهي ڇڏيون تي رکاءَ جون . انهيءَ زماني ۾ ريلون ڪونه هيون . پاڻي صاحب وڏا ودوان هئا . پاڻ سان ڪجهه سڪا وٺي ، ڪيترن ڳوٺن ۾ سٿسنگ ڪندا اچي ڪابل پهتا . گهوڙن جي سوداگرن پٺاڻن سان مليا ۽ گهوڙن جو سودو ڪيائون . جڏهن رقم ڏيڻ لاءِ تنبوه ۾ گهوڙيا ۽ صندوقن ۾ پيل ٿيلهيون جو مدھن ڪولائون ته ڇا ڏسن ته اشرفين جي بدران پٿر ۽ ٺڪر پيا آهن ! نهايت حيران ٿي ويا . سوچڻ لڳا ته پٺاڻن سان سودو ٿي چڪو آهي ۽ گهوڙا روانا ڪري چڪا آهن پنهنجن ڀينرن لاءِ سوداگر ٻاهر بيٺا آهن جي ڪن پيسا نه ڏبا ته آفت ماري ڇڏيندا . وري وري اکين ڪي مهڻي پيا ٿيلهيون ڪي ڏسن پٿر اهيئي ٺڪر ۽ پٿر آخر پنجن پاسي تنبوه کي ڦاڙي ٻاهر نڪتا ۽ وٺي ڀڳا . نه لاهور ترسيا نه امرتسر ، سڌو وڃي ڪاشي پهتا .

جڏهن سڪن ڪافي انتظار کان پوءِ ڏٺو ته پاڻي صاحب جن اڃا اندران ڪونه نڪتا آهن ته هو تنبوه ۾ ڳڙيا . ڏسن ته صندوقن ڪليون ٻنهيون آهن ۽ ڪابل ٿيلهيون ۾ مهورن ٻنهيون آهن ، پٿر پاڻي صاحب لهن ٿي ڪونه ۽ تنبوه جو هڪ پاسو ڦاٽو پيو آهي . خير هنن پٺاڻن ڪي اشرفيون ڏيئي حساب چڪايو ۽ گرو صاحبن وٽ اچي سربستي ڳالهه ڪيائون .

مهاتمان جن جو ڪم آهي سٿسنگ ڪرڻ . سو پاڻي گوداس جن ڪاشي ۾ اچي سٿسنگ شروع ڪيو . جڏهن اتي جي ماڻهن سٿسنگ ٻڌو ته چوڻ لڳا ته هي وڏو ڪمائيءَ وارو مهاتما آهي . آخر ڪاشيءَ جو راجا به سٿسنگ ۾ اچڻ لڳو ۽ ٿوري عرصي ۾ هو به پاڻي صاحب جن جو ڀروهي شيوڪ ٿي پيو . هوڏانهن گرو صاحبن ڪاشيءَ جي راجا کي چئي لکي ته توهانجي نگرِيءَ ۾ اسان جو هڪ چور رهيل آهي سو انجون مشڪون ٻڌي اسان ڏي ڏياري موڪليو . چور کي ڳولڻ جي ضرورت ڪانهي صرف سٿسنگ ۾ هيءَ چئي ٻڌائڻ ۽ ڇڪو چور هوندو سو پاڻي ڪڍندو .

142

هليا ويا. بئي ڏينهن لبلبا، جي چوڻ تي بادشاهه ڏندورو ڏياريو ته
 لبلبا کي مڃئونءَ جي جگر جو گوشه کڻي. منهنجو جلاڻ اچي اهر
 ڪٽي ڪٽي ويندو. اها سڀ مڃئون ڪانور ٿي ويا ۽ باقي وڃي
 هڪ ٻڇير. جلاڻ جيس ته منهنجي جگر جو گوشه ڏي. مڃئونءَ
 جهٽ ڏيس لاهي چيس ته جيترو کڻي اوترو ڪٽي وڃ. لبلبا
 بادشاهه کي چيو ته مڃئون هي آهي، سر کائڻ پيئڻ لاءِ ته سڀ ڀرهي
 پٽجي ڀولدا آهن پر ڀاڳيا مهل ڦيل ٿي ڀولدا آهن.

۱۰۸- جي گرو سائينگ ورتائي

شري گرو اوجن ڏاڍو مهاراج جن گرو گرنٿ صاحب جو سنگره
ڪيو. سندن مامي ڀائي گرداس جن ڀائي چٽي :-
”جي مان هروي ٻار ٿي پيا ٿياري“
جهڙوڪ ڏهن ماءُ ٻچن ٿي هجي ته پٽ کي اٺا اعمال وڃاري
سڙا ٿين ٿا ۽ لڪو سام ڇڏن ٿا.

کائنات مالک لکھنا بیت باز نہ ماری ،

جي ٻار ٿور ڪوڙ هوندا سڀ رڳي ٺاري ."

چيڪڏهن ڪانه هٿيڙو ٺهي وڃي ته اٽڪي هٿ ڪرڻ لاءِ
سندس ٻيٽ لاءِ ٽارڻ ڪهي ۽ جيڪڏهن ٻيٽي پڻ استرڻ جو سڱ ڪري
ته ٻه ٻيٽ وٽ لاريءَ کي پنهنجو سٺو ڏانڻو رکڻ ڪهي .
”اور جلاوي جو ڏي ڇاڪو وڃاري ،

جي مد ۽ باهمي لوڻي لجهن ساري . ”

اھي سڀ مثال ڏيکاري ٿو ته جيئن ته :-

”جي گرو سالگ ورتندا سڄي هاري.“

جي ڳرو سالڪ رڃي ته ته سڪ کي ڀڄندو، صدق هارڻ نه
کڻي. اهڙي طرح سڪ کي اڏول رهڻ جي هدايت ڪيائون. ڳرو
صاحبن سڀ ڪڇ ٻڌي فرمايو ته پاڻي ته ڇڪڻي پاران ۽ اهڙڪار
جي نرو آهي. ٻڌو سڀني پاڻي ڳرواس جن کي ڇڏيائون، ”ماما جي
ڀڃڻ مان ڪهڙو ڏاڍو ڀڃڻ ڪرڻا آهن. پاڻي ڳرواس جن ڇڏيو ته سڀ
نهن ڏانهن ۽ نومت ڪون هوندا هئا، اشرفيون هليديون هيون.

جو ارادو ٿيري چيائن، ”ماتا! مون چوري ڪرڻ ڪٿي آهي،
راجا مڙڪي بيٺو ڏسڻ لڳو آهي. جيڪڏهن مون چوري ڪئي هجي
ها ته توکي ضرور پتو هجي ها.“

لڳڻي جي هدايت اوسار جڏهن هن ۽ چور جي گفتگو ٿي
رهي هئي ان وقت پهريدارن سڀ ڪجهه نوت پئي ڪيو. سر لڳڻي
۽ پهريدارن کي ڀڪ ٿي ويئي ته هي لردوش آهي.

پئي ڏينهن هنن سموري حقيقت راجا سان ڪئي ۽ چيائونس
ته هن چوري نه ڪئي آهي. تنهن تي راجا هنکي ڇڏي ڏنو. پوءِ
چور سوچڻ لڳو ته سٽنگ جو صرف هڪ وچن ٻڌڻ سان منهنجو چيل
غالي مان ڇو نڪارو ٿي ويو. سو جي سچي حياتي سٽنگ ٻڌان ته
خبر ناهي ڪيڏو لاپ ٿيندو. انهيءَ کان پوءِ هر روز سٽنگ ۾ اچڻ
لڳو ۽ نتيجي ۾ اهو ٿيو جو وري چوري ڪرڻ باڪل ڇڏي ڏنائين ۽
مهاڻا بچي پيو.

سو سٽنگ ۾ سمان نه گڏيا آهي نه جمنا ۽ لڪو پيو تيرت.
ڪلچڪ ۾ سڀ کان وڏو تيرت آهي سٽنگ.

۱۰۷- مجنون هڪ يا سوين

مجنون ليالي جو عاشق هو. ليالي جو پيءُ بادشاهه هو ۽ ليالي
کي خوش رکڻ جي خيال کان هن حڪم ڏيئي ڇڏيو هو ته مجنون
جنهن به دڪان تان مڙائي، ڪپڙو پيسا يا ڪا ٻي چيز وٺي ته ان
جو حساب شاهي خزاني مان ڏنو ويندو. جڏهن ماڻهن کي خبر پئي
ته مجنونءَ لاءِ هر ڪا چيز مفت آهي ته هڪ مجنونءَ بدوان ڪئين
مجنون بچي پيا ۽ ڏينهن ڏينهن ويو سندن تعداد وڌندو. شهر جا
دڪان لڳا لڳل. آخر دڪاندارن دڪي ٿي بادشاهه کان وڃي پڇيو
ته جناب! مجنون هڪ آهي ڪين گهڻا؟ هن ورائيو مجنون آهي ته
هڪ، وري به ليالي کي گهرائي پڇئون ٿا. جڏهن ليالي آئي ته هن
به چيو ته مجنون ته صرف هڪ آهي. بادشاهه چيس ته هتي ته گهڻيئي
مجنون پيدا ٿي ويا آهن، هاڻي ڪجي ته ڇا ڪجي؟ ليالي جواب
ڏنو ته مان سوچي ترهان کي سڀاڻي ٻڌائيندس. دڪاندار ته ويچارا

دېوي دېوتائن جو پاڇو هجي، نه هتي مولكي چا ڪرڻو آهي ۽ سو نه
ستسنگ، جا وڃن مون چاڻي ٻڌهي نه اڏا ڪونهن .

گهر وارا ۽ ٻهريدار جيڪي چور چور ٻهري ڪري رهيا هئا،
انهن کي ڪنهن نڌارو نه چور مندو پر وڏو آهي نه وري ڪنهن چور
نه چور نه ڪڏهن مندو پر وڏو آهي ا تڪڙيائڻ ڪري چور کي وڃي
ڀڪڙيائون . پوليس هڪي ڏاڍو مارڻو ڪيو . پر هو ناسي نه .
واحدو آهي ته جيستائين ڏوهي ٻهري ڏوهه نه پاسي تيستائين هڪي
سزا نه ڏني ويندي آهي . آخر راجا اڳيان پيش ڪيائون . اتي نه
گهڙو ئي مارڻاڻوس ۽ ٻڙ ڪڍي پيو . هڪ لڳي ۽ چور نه مان ئي
سڄي ڪرايائون . وارا ڇيس چڱو .

لڳي ۽ کي بخوبي ڄاڻا هئي ته چور عام طور ديو، کي سا
سلطان کي مڃيندا آهن . سو هن ديو ۽ چور سوانگ ڪيو . نه نٿي
بالهون لڳائي، چئن هٿن ۾ مشعال کڻي، نٿي شيرلي ۽ تي سوار ٿي .
ڇاڪاڻ جو هيءَ پوليس سان مليل هئي ان ڪري وڏا مطابق سندس
اچڻ سان ئي سڀ جل جا دروازا درون کلي پيا .

جڏهن ماڻهو تي مصيبت ايندي آهي ته عام طور ٻهري اٿت
کي ڀاڱو ڪندو آهي . سو چور نه ٻهري اٿت، ديو ۽ کي ٻئي ڀڪارو
نه اڃاڪ دروازو کٽو ۽ انڌري ۾ هڪدم ڪوري ۾ روشني ٿي وئي .
ديويءَ خاص لساکٽ ۽ ساز سان چور، ”هي منهنجا ٻارا ڀڳت ا ٿو
مون کي سنڀارو . انهيءَ ڪري مان آئي آهيان . چڱو ڪيئن جو چوري
نه ناسي، نه چوري ڪئي آهي يا نه لڪ لڪاءِ نه ڪر ۽ مون سان
سڄي ڪر نه مان تنهنجا بند هڪدم مخلص ڪندس .“ چور
ديويءَ جو اُٻاسڪ هو سو ٻهري اٿت جو روشن ڪري آئي
پرسن ٿيو . من ۾ خيال آيس ته هن سان سڄي حقيقت ڪرمان . اڃا
بڌائڻ لاءِ تيار ٿيو ته سامهون ديو ۽ جي پاڇي تي نظر پيس ۽ هڪدم
ستسنگ جو اهوئي وڃن من تي تري آيس ته ديو ديو تائن جو
نه نه ٿيندو آهي . پر هن جو پاڇو نه ڏسڻ ۾ پيو اچي . سو هيءَ
نه پر ڪر جل ڪهت آهي . اهو ويچار ٻهري ٻهري سڄ بڌائڻ

جو ارادو ٿيري چيائين ، ”مانا ! مون چوري ڪو نه ڪئي آهي ، راجا مون کي بيٺورو پڪڙيو آهي . جيڪڏهن مون چوري ڪئي هجي ها ته توکي ضرور پتو هجي ها .“

لڳڻي جي هدايت اوسار جڏهن هن ۽ چور جي ڏهنگو ٿي رهيا هئا ان وقت پهريدارن سڀ ڪجهه نوت پئي ڪيو . سر لڳڻي ۽ پهريدارن کي پڪ ٿي ويئي ته هي لودوش آهي .

پئي ڏينهن هنن سموري حقيقت راجا سان ڪئي ۽ چيائونس ته هن چوري نه ڪئي آهي . تنهن تي راجا هن کي ڇڏي ڏنو . پوءِ چور سوچڻ لڳو ته ستسنگ جو صرف هڪ وچن پٿر سان منهنجو جيل عالي مان ڇو اُڪاڙو ٿي ويو . سو جي سڄي حياتي ستسنگ پٿر تي خبر ناهي ڪيڏو لاپ ٿيندو . انهيءَ کان پوءِ هر روز ستسنگ ۾ اچڻ لڳو ۽ نتيجو اهو ٿيو جو وري چوري ڪرڻ بلڪل ڇڏي ڏنائين ۽ مهاڻا بطجي پيو .

سو ستسنگ سمان نه کنگا آهي نه جمنه ۽ لڪو پيو تيرت . ڪاڇو ۾ سڀ کان وڏو تيرت آهي ستسنگ .

۱۰۷- مجنون هڪ يا سوين

مجنون ليالي جو عاشق هو . ليالي جو پيءُ بادشاهه هو ۽ ليالي کي خوش رکڻ جي خيال کان هن حڪم ڏيئي ڇڏيو هو ته مجنون جنهن به دڪان تان مٺائي ، ڪپڙو پٽسا يا ڪا ٻي چيز وٺي ته ان جو حساب شاهي خزاني مان ڏنو ويندو . جڏهن ماڻهن کي خبر پيئي ته مجنونءَ لاءِ هر ڪا چيز مفت آهي ته هڪ مجنونءَ بدران ڪئين مجنون بطجي پيا ۽ ڏينهن ڏينهن ويو سندن تعداد وڌندو . شهر جا دڪان لڳا لٽيل . آخر دڪاندارن دڪي ٿي بادشاهه کان وڃي پڇيو ته جناب ! مجنون هڪ آهي ڪين گهڻا ؟ هن ورائيو مجنون آهي ته هڪ ، وري به ليالي کي گهرائي پڇئون ٿا . جڏهن ليالي آئي ته هن به پڇيو ته مجنون ته صرف هڪ آهي . بادشاهه چيس ته هتي ته گهڻائي مجنون پيدا ٿي ويا آهن ، هاڻي ڪهي ته ڇا ڪهي ؟ ليالي جواب ڏنو ته مان سوچي ترهان کي سڃاڻي ٻڌائيندس . دڪاندار ته ويچارا

دري ديوتائن جو پاڇو هجي، نه هتي مونکي ڇا ڪرڻو آهي ۽ سو نه
ستسنگ، ڇا وڃن مون ڄاڻي ٻڌهي نه ٻڌا ڪونهن .

گهر وارا ۽ پهريندار جيڪي چور چور ٻڌڻو ڪري رهيا هئا،
انهن کي ڪنهن ٻڌايو ته چور مندر ۾ وارو آهي نه وري ڪنهن چور
ته چور نه ڪڏهن مندر ۾ وارو آهي ا تهئيئاس ڪري چور کي وڃي
پڪڙيائون . پوليس هنکي ڏاڍو مارڻو ڪيو . پر هو ناسيئي نه .
واعدو آهي ته جيستائين ڏوهي ٻڌندو ڏوهه نه هاسي تهستائين هنکي
سزا نه ڏني ويندي آهي . آخر راجا اڳيان پيش ڪيائونس . اتي به
گهڙو ئي مارڻائونس پر ٻُڙ ڪڍي پيو . هڪ لڳڻي ۾ چور نه مان ٿي
سڄي ڪراچي . راجا چيس چڱو .

لڳڻي ۾ کي بخوري ڄاڻ هئي ته چور عام طور ديريءَ کي يا
سلطان کي منجهندا آهن . سو هن ديريءَ جو سوانگ ڪيو . به ٺٺي
ٻانهون لڳائي ، چئن هٿن ۾ مشعل کڻي ، ٺٺي شرطيءَ تي سوار ٿي .
ڇاڪاڻ ته هو هيءَ پوليس سان مليل عتي ٿي ڪري وٺا مطابق سندس
اچڻ سان ئي سڀ جبل جا دروازا ٽرون کلي پيا .

جڏهن ماڻهو ٿي مصيبت ايندي آهي ته عام طور ٻڌندي اٿت
کي ڀاڳ ڪندو آهي . سو حور نه ٻڌندي اٿت، ديريءَ کي ٻڌي ڀڪارار
ته اڃاڪه دروازو کٽو ۽ اندري ۾ هڪدم ڪمري ۾ روشني ٿي وئي .
ديريءَ خاص نزاکت ۽ ساز سان چيو ، ”هي منهنجا ڀارا ڀڳت آ نه
مونکي سڀارار . اهيءَ ڪري مان آلي آهيان . چڱو ڪيو ته چوري
نه ناسيئي ته چور ڪي آهي يا نه ، لڪ لڪاءُ نه ڪر ۽ مون سان
سڄي ڪر ته مان تنهنجا بند هڪدم مخلص ڪندس .“ چور
ديريءَ جو اُٻاسڪ هو سو ٻڌندي اٿت چور روشن ڪري اُٿي
پرسن ٿيو . هن ۾ خيال آيس ته هن سان سڄي هٿيئس ڪريان . اڃا
ٻڌائڻ لاه تيار ٿيو ته سامهون ديريءَ جي ڀاڳي تي نظر پيس ۽ هڪدم
ستسنگ جو اهڙي وڃن هن تي تري آيس ته ديري ديوتائن جو
پاڇو نه ٿيندو آهي . پر هن جو پاڇو نه ڏسڻ ۾ پيو اچي . سو هيءَ
ي نه پر ڪو چل ڪبت آهي . اهو وڃاري ٻڌندو سڄ ٻڌائڻ

ٺٺاڪاري ڪهس لاءِ ٿاڙو. جڏهن سڪندرو ڪرو ٿاڙو ڪري، تڏهن وٺي ۽
 انهي ڪمائي ڪري پتا وٺ آيو ته بٽس ڇڏيو، ”هڏاءِ ته ڪرو ڇا ڇي
 سمان آهي؟“ سڪندرو چيو. آخر بٽس ڇڏيس ته ڪرو سڄ سمان آهي؟
 جواب ٺٺاڻين ڪرو سڄ والڪر ته برابر ڇهه ڪندڙ آهي پر سڄ ۾ ڪري
 آهي، ڪرو ۾ ناهي. تنهن ئي بٽس ڇڏيس ته ڀلا ڪرو ڇا ڇي سمان
 آهي؟ سڪندرو چيو. تنهن ئي هن چيس ته ڀلا ڪرو چندرما جهڙو آهي؟
 جواب ٺٺاڻين، ”آهي چندرما جهڙو ستيل پر چندرما ۾ داغ آهي،
 ڪرو ۾ داغ ڪونهي.“ بٽس چيو آخر ڪنهن جهڙو آهي؟ وراڻيائين
 نه ڪرو سمان ڪرو ئي آهي. بٽس چيس ته هاڻي ڀلي ڏينهن ۾ ٿه
 دٻا وڌو ڀري ۾ وڃ توکي ڪو ڪوڙ جهليندو.

۱۶۰- ستسنگ جو لاپ

هڪ وڏو ڇورو ڊاڪو هو. جڏهن مرن لڳو ته پٽ کي
 نصيحت ڪيائين ته جي توکي چوري جو پيشو ڪرڻو آهي ته
 ڀرتون ڪنهن به ڪرداري يا مندر ۾ ڀڙهي پئڪي به نه وڃ. ڀرو
 جي چوري ڪندي ڀڙجي ڀرو-ن ۽ توکي ڪٿي ماري سائو به
 ڪري ڇڏين ته به چوري قبول نه ڪج. پٽ چيو، ”بابا! ست
 وڃن.“ ڀرو ڇورو گذاري وڃو.

هڪ دفعي اهو ڇورو چوري ڪرڻ لاءِ نڪتو ۽ اچي هڪ
 گهر ڇا-تالا ڀڳائين. کڙڪي تي گهر وارا ڄاڻي پيا ۽ وٺي شور
 مچايائون. اڻيان ڀرندار بيٺا هئا. هن چيو، ”فڪر نه ڪيو. ڇور
 کي اچڻ ٿيو، هتان اڪري ڪيڏائون ويندو؟“ هڪ پاسي گهر
 وارا ڀڙهي پاسي ڀرندار، ڇور وڃي ته ڪيڏانهن؟ ڪير وٺي ڊوڙيو.
 رستي ۾ هڪ مندر هو. ڇور سوچيو ته پتا جو هڪر آهي ته مندر ۾
 نه وڃ. هاڻي ڪرمان ته ڇا ڪرمان؟ آخر سوچيائين ته مهل ۽ موقعو
 ڏسڻ ڪهي سر مندر ۾ گهڙي وڃو. فرمائندار پٽ هو سر آڱريون
 کڻي ڪنن ۾ وڌائين انهيءَ خيال کان ته ستسنگ جا وڃن ٻڌڻ ۾ نه
 اچن. ڪنن ۾ آڱريون وجهڻ جي باوجود به اهي وڃن ڪنن ۾
 هليا ويس ته ڊيوئي ڊيوتائن جو پاڇو نه ٿيندو آهي. هن ۾ چيائين ته

بيرو آهي . سڪندرو ويچارو ته هينئر نه واپس ئي وڃي سگهيو ۽ نه
 اڳتي وڌي ٿي سگهيو . راجا حڪم ڏنو ته هنڪي اُشنان پاڻي ڪرائي
 درٻار ۾ پيش ڪيو . راجا جنڪ اهو ڏسي ته هنڪي پنهنجي تياڳه
 جو اڃا اهڪار آهي ۽ مونکي پوکي ٿو سمجهي، هڪڙو نئون ڪوٽڪ
 ڇڏيو . سو جڏهن سڪندرو اُشنان پاڻي ڪري سامهون آيو ته ڇا ڏسي ته
 راجا سنگهاڻس تي ويٺو آهي ۽ هنجي هڪ ٻيو کي ڪي زالون پنهنجي
 لشمس هٿن سان پٺيون زور ڏين ۽ ٻئي طرف هڪ بساھ جو چاهو
 پئي پرايو جنهن ۾ سندس ٻيو ٻيو پئي چليو . اهو ڏسي سڪندرو دل
 ٽپي دل ۾ پڇتائي جوڻ لڳو ته افسوس ! مونڪان ته وڏي ڀل ٿي
 جو مون هنڪي پوکي سمجهيو هو پر هي ته ڪو ڪهائيءَ وارو مهاڻا
 آهي . اُتي ئي راجا ٻيو ڪوٽڪ شروع ڪيو .

هڪ لوڪر اچي عرض ڪيو ، ”مهاراجا ! شهر ۾ ساھه لڳي
 آهي . راجا چيو ، ”هري اڃا ا“ وري خبر آئي ته شهر جي ڇانوڻي
 ۾ سڙي ويئي آهي . راجا چيو ، ”هري اڃا ا“ ٿوري دير کان پوءِ
 سماچار آيو ته شهر جون سڀ ڪچهريون جلي ويون آهن . راجا چيو ،
 ”هري اڃا ا“ ايتري ۾ خبر ملي ته مٿان ڪي به ناهه وڪوڙي
 ويئي آهي . راجا چيو ، ”هري اڃا ا“ سڪندرو من ئي من ۾ ويچار
 ڪرڻ لڳو ته راجا هڪڙو نه مورڪ آهي ، ڇپ ڪري ويٺو آهي
 ڪجهه ڪرائي نٿو . ايتري ۾ باھ وڇڙندي راجا جي اُڀسان اچي پھتي .
 اهو ڏسي سڪندرو پنهنجي جهولي ۽ ڏنڊو کڻي لڳو پڇڻ ته راجا
 ٻانهن ڪان پڪڙي چيس ، ”ڏس منهنجي مڇي نڪري حلي ويئي
 پر مون پرواهه ڪانه ڪئي ۽ تون لڳو آهين جهولي ۽ ڏنڊو سنڀالڻ ،
 جي آڏي جا نه ، روپي جا هوندا ا ٿرڪي وشي هئا جو اهڪار
 آهي . هاڻي تون ئي نڌا ته تياڳي ڪير آهي ؟“ سڪندرو چپ چاپ
 نڌو رهيو . سمجهي ويو ته سچو تياڳي مان نه پر راجا جنڪ آهي .
 سو راجا کي عرض ڪيائين ته مونکي نام دان بخشو . راجا چيس
 ”نام جي لائق لاهين . سڪندرو سرجهو ته جيڪي مون پيش ٿي
 سي پاپ ناست ٿيا . آخر راجا جنڪ هڪڙو ٻيو ڪرشمه

[illegible]

آهي ۽ ماءُ لڙڪي ۾ اچي مٿس پيا .

۳-۱- ڪارو ٿور

هڪ ٻهري اتفاق سان ڪر هوائي مسجد ۾ وڃي اڪيو .
اڻي پنج نمازي موعود هئا هنن چئس ته تون به وضو ڪري اچي نماز
پڙهه . هوائي پنهنجن ته نماز پڙهڻ مان ڪهڙو لاڀ حاصل ٿيندو ؟
هن ورائو ته نماز پڙهڻ سان خدا جو ٿور جهري ٿي ٻهڪڻا لڳندو
آهي . چيائون ، ”ڏاڍو سٺو ، پر هينئر ڪٿهه ڪم اکر سو گهر وڃي
ضرور پڙهندس .“ هو پنهنجي چٽا نماز پڙهڻ ۾ لڳي ويا . هوائي
گهر آيو . هن کي لشي جي عادت هئي . گهر ۾ ڪٿي ٿو اولادو
گهر ۾ هو . جڏهن پڙهڻ رات جو آيو ته سونجھائون ته پالي سان
وضو ڪرڻا ڪري لهر لهي ويندو نماز به پڙهائي آهي جيئن خدا جو
ٿور جهري ٿي اچي . وضو ٻڌا نماز جائز ڪانهي . آخر ويڙجاري اهو
پڇاريو ڪيائون ته مٽي سان ئي ڪٽي او وضو ڪريان . سو ٻڌاري ۾
ڏهن تي هڪ ٻهري ڪٽي مڻهن تي لڳس . ڏاڍي پرام سان وضو ڪري نماز
سو هڪ وڃي ٿي ٿي لڳس . هوائي کان پڇيائون ، ”ٻياري اڏس ته
پڙهيائون . صحيح ٿيندي ٿي هوائي کان پڇيائون ؟“ هن چئس ته جي ٿور
سهن منهنجي جهري ٿي ٿور آيو آهي ؟“ هن چئس ته جي ٿور
راڳ آهي ڪارو ته ٻڌل ٻڌل جي ڪهڻا جهڙو پنهنجي آيو آهي ؟
آهي اچو يا اچو ڪو رڳ ته اچون سو جهرو به چٽا سو اسان
به اهو ئي حال آهي . نام جي ڪمائي ته ڪرڻ ڪو نه پر چاهو
ٿا ته روح ڪڍڻ ارهيندي ٿي ڇڏي وڃي .

۴-۱- ٿوري جي ٻرڪرما

ذڪر آهي ته هڪ ڏينهن شو مهاراج جي پٽن سرام ڪارٽڪ
ڪٽيش پنهنجي پٽا کان پڇيو ته توهن ڪڍي ڪڍن ڪي ڏيندا ؟ شو
چئن ته جهڪر ترهان ٻڌي مان ٿوري جي ٻرڪرما پهرڻ ڪري
ڪٽيش جي سڍاري هئي ڪوئو ۽ سرام ڪارٽڪ جي هئي مور
سرام ڪارٽڪ ته پنهنجي مور تي سڍاري وڌو ٿوري جي پور
ڏيڻا . هيڏانهن ڪٽيش ويڙجاريو ته ڪرو ٿي ڪل ماڻڪ آهي ؟

سڪيءَ جي واپارڪار ڪندي فرمايو ته ڪروءِ جو سڄو سڪ ڪر ورتي ٿو
 ٿئي باقي نيا ته سڀ من، زال يا اولاد جا مرند آهن. هڪڙو سڪ
 جو پاڻ کي پري هڻي سڪ ظاهر ڪندو هو انکي آزمائڻ لاءِ چيائون
 ته اسانکي ڪهڙي جي هڪ ٽاڪي جي ضرورت آهي، انهيءَ
 سڪ، واعدو ڪيو ته سڀاڻي ڪهڙو ڪٿي ايندس. سڳورن کي ڏٺو
 ٿيڪي شهر ۾ آيو ۽ ڳوٺل ڪهڙو ڪرڻ ڪري ڪور ڪٿي آيو. سندس
 استريءَ ڀڄيس ته ڪهڙو ڪيئن آندو ائيني؟ وراڻيائين ته ڪرو
 صاحب لاءِ ورتو آيو ۽ سڀاڻي سندن درٻار ۾ پهچائڻو آهي. سندس
 زال چيو، ”هي ڪهڙو ته مان توکي ڪڏهن ڪو نه ڏيندس ڇاڪاڻ
 ته مولڪي ٻارن لاءِ ڪهي. ڪهڙو تمام مندو آهي. ڪرو صاحب کي نه
 وٺي ڏج.“ هن چيو ته ”تاجي“ وٽ انهيءَ ڪهڙي جو صرف هڪڙو
 آهي ٽاڪو هو. اهڙو ڪهڙو نه وٺس ئي ڪونه. تنهنجي ڇوٽا لڳي
 ته ٻيو مان اهو ڪهڙو ضرور وٺندس. هن واپاري ڳوٺڙي سمجهائين
 ٻڌيائين ته هن جي هڪ نه هلي. سندس زال ائين چئي ٿي
 ڇڏيس ته ڪرو صاحب کي ڪهڙي ڪو نه وٺندي؟ هن واپاري ڪٿي
 مان ڪٿي. ائين ڏينهن ڇڏهن درٻار ۾ ويو تڏهن صاحب ڀڄيس ته
 ڪيئن هائي! ڪهڙو وٺي آئين؟ عرض ڪيائين ته اڃا ڪهڙو
 ڪونه مليو آهي. سر شرمڪ لاءِ ڪروءِ کي من ۽ ڏن سولنڻ آسان
 آهي پر من سولنڻ اوکو آهي. جي من سولنڻ نه ڪر سگهجي ٿو.

۱۰۲- آڏائي گهڙين جو سهرن

ذڪر آهي ته جڏهن راجا جنڪ ٻنهنجو استول شري لڳائي
 ٻنهنجي ڏام وڃي رهيو هو ته رستي ۾ ڇا ٿو ڏسي ته جيڙ لڙڪن ۾
 سڙي رهيا آهن ۽ ڏانهن ڪو ڪون پيا ڪن. راجا پهرين ڄمڊو تن
 کان پڇيو ته ڇو هي لڙڪن جي آڱ ۾ پيا ڄاڻن؟ ٻيو ڏوراءِ کان
 پڇيائين ته من جي ڇوٽاڪاري جو ڪو اڀاءُ آهي؟ ڏوراءِ چيو
 ته سمجهڻ ڪر. هاڻا ٻنهنجي نام جي ڪمائيءَ جو ڦل ڏسي ته
 ڇوٽاڪارو ئي سگهندو. تڏهن راجا جنڪ اتي ٻنهنجي
 جي آڏائي گهڙين جو ڦل ڏئي ڇڏيو کي لڙڪن مان آزاد ڪرايو

۾ وڃ ۽ اتي جهڪي ماڻهو هجڻ ٿي ڪي چيو ته مون وقت ڪو بددوق
 ڪٿي آيو آهي ۽ انهن چيڻ لاءِ ڪو ماڻهو ڪوئي. ”جڏهن ٻولي اچي
 اهو ليا ۽ ڏاڍو ٿيو ته جيڪو جهن عالم ۾ هو انهيءَ عالم ۾ وڃي
 ڏوڏارو ڪونه ٻڌو. ٻئي ٻڌي ته ڪونه سارو ٻئي ٻڌي ته ڪونه
 وارن ۾ ڪونه ٻئي ڪونه. هرڪو ٻئي جي شين جي ساراهه ڪرڻ
 لڳو. ڪونه چيو ته ملائو گهوڙن جي ڏاڍي ٻار سان شين ڪري ٿو،
 ڪونه چيو ته هن چوڪور جي اڙائي ۾ ڏاڍي مدد ڪئي ۽ ڪو
 ٻيو چوي ته هي هن خاص ڪم ۾ ماڻهو آهي. انهيءَ ڪري هڪجي نه
 سارو ٻيو ٻيو مون تي بددوق آزمائو. سو ڪرو صاحبن سڀني ڪي ڪٿي
 هڪ ئي طار ۾ هڪ ٻئي پٺيان ڪڙو ڪيو ۽ ڪوئي اهڙي طرح
 هلايائون جو سڀني جي مٿان لنگهي وئي، ٻاڪڙا ته ڪرو صاحبن
 ڪي ته ڪونه ڪي نه مارڻو ڪو نه هو صرف ٻيڪا وٺي هئي. ٻولي
 ڏاڍو ٻڌيائو ۽ سوچيائين ته هوليڪي ڪهڙي ڪيو ته ڪرو صاحبن ڪي
 صرف آزمائش ئي وٺي هئي نه ته جهڪر مان پاڻ کي ٻيڻ ڪيائين
 ها سو ٻيڪا ۾ ڪو وڌو ٻاس ٿيندو آهي. شل نه مالڪ ڪونه
 جي آزمائش وٺي. اعتراض ڪيل ڪو ٻي ٻار مان آهي ته شل نه
 ڪونه ڪونه ٿي وڃي

۱۰۰- راجا جهڪ ڪي گهٽ

ڏکڻ آهي ته راجا جهڪ ڪي ٻيو ٻڌ حاصل ڪرڻ جو شوق
 ٻڌا ٿيو. سو هڪ هزار گهٽون گهڙائي هر هڪ گهٽ جي سڳو ۾
 وڃي وڃي. سوچون مهرون ٻڌائي ڪم ڏنائين ته جهڪو رشي شاستر
 اچي ۾ انهن سڳي ڪي جهڪندو ٿين ڪي مهرون سوچون گهٽون
 ملندون. ڪيترا ئي مهرا ٻڌي هليو هليو رهيو. آخر رشي
 پاڪو وٺي انهن سڳي رهن ۾ اول اڪتو ۽ مهرون سڳي گهٽون وٺي
 وڃي. راجا جهڪ ٻيو ٻڌو ته جهڪو هوليڪي اڌر ۾ آڻي ڪيائين
 ڪرائيندو، انهيءَ ڪي مان انهن اهڙيون هزار گهٽون مهرون سڳي
 ڏيندس. پاڪو وٺي وڃي ڪيائي هر ٿين ٻڌي ۽ ترڪ ڏيئي
 راجا ڪي گهٽ ٻڌي ڪوشش ڪئي ٻيو ڪس انهي اهڙو نه

صرف ٻيڙي ۾ آهي ته ٻيو هوندي توھان کان نام وٺڻ جي ضرورت
ڪٿي؟ مان ته ٺاهيس اوچي ويچار سان آڻو هوس پر توھان انڌو
اوچو خيال ظاهر نه ڪيو. مون ته ٻڌو هو ته مرشد ۽ خدا پر ڪو،
پس ۽ ٻيو ڪونهي يعني ٻئي هڪ آهن. ”شبح و لي چاتي“ سان
لڳائين ۽ چيائين ته مان توکي نام ڏيندس پر هڪي نه. سو رب
جا عاشق رب جو روپ آهن. انهن ۾ ۽ رب پر ڪرڻ فرق ڪونهي.

۹۹- پريڪٽيڪا

هي انهيءَ وقت جو ذڪر آهي جڏهن ڪرو ڏيندڙ سڳهه، صاحب
کي مسلماني حڪومت جي ظلمن ڪري انڌو ڇڏي ڇڏي، ڏلي
نالي نواز قوم جو هڪ سردار ڪرو صاحب کي گڏو ۽ چيائين،
”هاراج! جي توھين اسان کي اطلاع ڪيو ها ته اسين مسلمانن سان
مقابلو ڪريون ها ۽ انڌو ڪنهن به حالت ۾ نه ڇڏيون ها.“ ڪرو
صاحب فرمايو، ”جيڪو اڪال پر ڪو ڪم ۾ ڏلي ڇيو،“
سائين.

انهيءَ زماني ۾ نوابدار بندوڻون ٿينديون هيون. نوابدار
ڪلا بندوڻون وڌيڪ ڪارڪر سمجهيون وينديون هيون. انهن بندوڻن
۾ گهڙو بهران چئمئي پٿر تي ٻڌل هو جنهن مان باهه لڪندي هئي
۽ ٻيو بندوڻ هلندي هئي. هڪڙو سڪ هڪڙي سهڻي ۽ ٽيون اٿر
ڪلا بندوڻ ٺاهي صاحب وقت کڻي آيو، ڪرو صاحب فرمايو، ”بندوڻ
ڪنهن تي آزمائون؟“ وري چوڻ لڳا ته هڪي ماڻهو ئي آزمائجي
آڻر ٻائي ڏلي کي چيائون ته بهر ٿيندو ته تون پنهنجو ڪو ماڻهو وٺي
اچ جنهن تي آزمائون. ڏلي اچي پنهنجي ماڻهن کي چيو پر مون جي
منهن ۾ ٻي ڪير؟ حالانڪ ڪرو صاحب کي ماڻهو نه هو ڪونه صرف
پريڪٽيڪا وٺي هئي. جڏهن مون تي آيو تڏهن صاحب چيس، ”ڏلا
پلا تون ئي آه.“ ڏلو چوڻ لڳو. ”سائين! منهنجا ننڍا ننڍا ٻار
آهن، مون کان ٻيو هنن جو ڪهڙو حال ٿيندو؟“ ڪرو صاحب فرمايو
ته ”بس! سويل ته چي ته اسان کي اطلاع ڪيو ها ته.....“
ڏلو ٺاهيس لڳي ٿيو. صاحب ٻيو کيس چيو، ”ڇڏو! منهنجي طبيعتي

سار لڏي آهي الاهيءَ ڪري تنهنجو حج قبول آهي. هاڻي حج تي وڃين ته وڃين تنهنجي مرضي.

۹۷- آڏيءَ رات جو سچ

گرو نانڪ صاحب جن اڌ رات جو پنهنجي پٽن کي چيو ته سچ اُٿرو آهي پر هنن جي سمجهه ۾ ڪو نه آيو. پوءِ صاحبن انگڊ صاحب کان پڇيو. هنن ترس جواب ڏنو، ”حضور! براڙ سروج نڪتو آهي.“ صاحبن هنکي ڪڇ چاڊرون ڏنيون ته وڃي ڌوئي آءُ ۽ انگڊ صاحب ڌوئي ڪٽي آيو. سو سنتن جا وڃن راز ۽ راز سان پُريل هوندا آهن ۽ انهن تي شڪ ڪرڻ مناسب ناهي.

۹۸- شيخ شجائي

شيخ شجائيءَ وقت ۾ ماڻهو مرشد ٿيڻ آيا. پاڻ ڏسائون ته هڪ اڌڪاري آهي پر ٻيو نه. چيائين ته جدا جدا ٿي اچو. سو پهرين هڪڙو آيو ۽ اچي چيائين ته بغيث ڪيو (نام ڏيو). شيخ شجائيءَ چيس ته پڙهه ڪلهو هن چيو ته پڙهايو. چيائينس پڙهه، ”لا اله الا الله، شجائي رسول الله، هن چيو، ”توبه، ا توبه، ا شيخ شجائي به توبه، ڪرڻ لڳو. تنهن تي هن چيس، ”توهان جو توبه، توبه، ڪٿي؟“ شيخ پڇيس ته پهرين تون ٻڌاء ته تو جو توبه، توبه، ڪٿي. هن وراڻيو ته توهين رواجي درويش ۽ دعوت ڪريو ٿا رسول هٿ جي! الاهيءَ ڪري توبه، ڪيم. هاڻي توهين ٻڌايو ته توهان جو توبه، ڪٿي؟ شجائي چيو، ”مون الاهيءَ لاءِ توبه، ڪٿي جو مان نام جو اعليٰ خزانو هڪ گندي هردي ۾ رکڻ لڳو هوس. شڪر جو ٻڌي ويس. تون منهنجي ڪم جو نه آهين. ڪنهن مسجد جي ماني وقت وڃ.“

جڏهن ٻيو آيو ته هن به نام دان لاءِ عرض ڪيو. هنکي به شيخ ڪلهي پڙهڻ لاءِ چيو. هن چيو ته پڙهايو. چيائينس ته ڇڏو پڙهه. ”لا اله الا الله، شجائي رسول الله، جڏهن شيخ شجائي ائين چيو ته شخص چيو، ”حضرت! مان هلاڻ ٿو.“ پڇيائينس جو؟ جواب ڏنائين، ”مونکي هڪ شڪ پئجي ويو آهي. مان پيغمبر صاحب کي اڳيئي پڇيندو آهيان ۽ قرآن شريف منهنجي گهر ۾ آهي. سو جي توهين به

آلب بئلا آهن! "دلي جبر، "مهراج جي اهي ته اڪ آهن."
 صاحبن چيس، تون ڪٿي ڇڏ نه آلب آهن. "دلي ورائيو، "مان اڪن
 کي آلب ڪيئن ڄاڻان!"

هڪ ٻئي هنڌ ڪاهي (گاهه جو قسم) پيئي هئي. ڪرو صاحبن
 فرمايو، "ڪهڙي نه سهڻي ڪٽڪ پيلي آهي!" ڏار چوڻ لڳو،
 "هي نه ڪاهي آهي." صاحبن چيس، تون جهڙو ڪٿي ته ڪٽڪ
 آهي. "دلي ورائيو، "مان انهن ڪيئن ڄاڻان آهن آهي ئي ڪاهي."
 تنهنجي ڪرو صاحبن فرمايو "اي مڙڪ! جي تون جڙين ها ته هتي
 ڪٽڪ ۽ آلب ئي پون ها. پر هاڻي تنهنجي هوندي نه ايندا،
 تنهنجي مڙڪ کان پوءِ سڀ ڪجهه ٿيندو ۽ ٿورون وهندڙون. "اڄ
 ڪاهه وڃي آئي جي رولڻ ٿيو. سو ستن چنڊ انڙ ساڪل صحيح
 هوندو آهي ۽ سندن وڃڻ ڪڏهن به غلط نه ٿيندو آهي.

۹۴- تنهنجو حج قبول

هڪ ٺٽو ڪڍي حج لاءِ پئي وڃي. رستي ۾ ڇا ٿئي ته هڪ ڪڍي
 جا چار ٽي ٻيو ڪٽيا ٻيا آهن. پهرين معان کاڌي لنگهي وئي هئس
 ۽ هانڻ ڇانڻ کان لاجار هو. ٺٽو سوچيو ته هن سفر ۾ مان ڪٿي ڪي
 ڪٽي وٺي ٻيو ٺٽو ۽ ٻيو ته هي پليسا جانور آهي. وري من ۾
 خيال آيس ته هتي ته هندو ڪر اوهي واهي ڪولهي. سو دها اچي
 ويس ۽ ڪٽي ڪي ڪٽي هڪ ڪوه تي آيو. ڪوه ويران هو ۽ پاڻي
 ڪڍڻ لاءِ ٺٽو، رسي وغيره ڪانه هئي. سو ڇا ڪيائين جو وڻ
 جا ٻه چار وڏا ٻن ڪٽي انهن مان هڪ ڏوڏر لاهيائين ۽ پنهنجي پٽڪي
 سان ڳنڍيائين پر تنهن هوندي به پاڻي ٿاڻين نه پهتو. هيڏانهن هوڏانهن
 ٺٽو پائين ڪر بي ٺٽو ٺٽو پنهنجي سارو لاهي هئس سان ٻڌائين
 ڏوڏر پاڻيءَ ٿاڻين پهچي وڃي. ٻه چار ڏوڏر ڪٽي ٽي ٻيا پائين. ڪٽو
 سامهه ۾ آيو. ٻڌو ڪٽي ڪي ڪٽي روانو ٿيو. رستي ۾ هڪ مسجد
 آئي تنهنجي ملي ڪي چيائين، "مان ڪڍي وڃي رهيو آهيان. تون
 ئي الحال هن جي دٻڪ دٻڪ ڪج. مون تي مان توکان اچي وٺندس."
 ٺٽو ڇو سوچيو ته لاهي آواز ٻڌائين ته ٺٽو تنهنجي جهڙو جي

”دڪه سڪ، دونون سمر ڪر جاني اؤر مان ايماناً.“

ارتاڻس نه دڪه ۾ دڪي رهي، نه سڪ ۾ سڪي.

هڪ ستمسنگي :- حضور! پيا ته دڪه سهي ٿا سگهجن.

پنهنجي ڪلا به ٻڌي سگهجي ٿي پر گروه جي ننڍا سهارا نٿي سگهجي.

مهراج جي :- جيڪڏهن ڪو گروه جي ننڍا ڪري ته توهين اتان ڇپ ڇاپ اٿي هليا وڃو. رهي پنهنجي ساراه يا ننڍا سو نه ننڍا ۾ ناراض ٿيو، نه ساراه ۾ خوش. مثال طور هاڻي ۽ پٺيان ڪتا ڪيترو به ڪٽي پوکن ته به هو هنن جي پوکڻ جي ڪا به پرواهه نٿو ڪري. ڇپ ڇاپ هلندو رهي ٿو. اهڙي ريت جيڪي مالڪ جي رنگ ۾ رتا پيا آهن، دنيا انهن کي ڪٽي ڪڇ به ڇو نه به هو بلڪل پرواهه نٿا ڪن.

۹۴- شرن جو ڀرتاپ

ڀاڳونس ۾ هڪ ڀراڄين ڪتا آهي ته هڪڙي ڪمزور ڪري هڪ جهنگل ۾ رهندي هئي. انهيءَ جهنگل جو راجا هڪ شينهن هو. شينهن کي ڪريءَ تي ديا آئي ۽ هنکي ڇڏي ڏنائين. جهنگ ۾ هڪ هاڻي به رهندو هو. شينهن هاڻيءَ کي چيو ته جڏهن تون ٻاڻي پيٽ وڃين ته هن کي به گڏ وٺي پياريندو ڪر. هو به هاڻيءَ تي چڙهي ٻاڻي پي ايندي هئي. هي سڀ شرن جو ڀرتاپ آهي.

اهڙي طرح سنتن جي شرن ۾ اچي چيو وائيءَ مان ٻهاڙ، ريبد (هيرا) مان تلسي يعني نيچ ڪٽيءَ مان سنس بڻجو پوي.

۹۵- اڪ ۽ آنب

گرو گوڀند سنگهه صاحب جن هڪ دفعي مالوي ويا. انهيءَ وقت اتي ڪڙڪ ڪو نه ٿيندي هئي پر جو ۽ ڇٽا ٿيندا هئا. اجاڙ علائقو هو ڇاڪاڻ ته برسات ڪونه پوندي هئي. اتي جي ماڻهن گرو صاحبن جي پيرن سهت شيوا ڪئي. ريگستان ۾ بيڪائير جو ته ڪو مهتو هونئي ڪونه. ٻار ٻار ڌرم جو سردار هو. سامهون اڪ پينا هئا. گرو صاحبن فرمايو، ”دلا! ڏس ته سھن ڪهڙا سھڻا

ڏنڊن، ويڏار آهي من. سڳرو اچي آتما کي سمجهائي ٿو ته تون
 آتما آهين ۽ ڀڳو آتما جي انس آهين. تون پنهنجي اندر جهاتي ڀائي
 ڀاڱ کي سڃاڻ! اڀياس ڪري اندر وڃڻ سان جهڙو ڪي آتم ڳيان
 ڀڙاڀڙ ٿئي ٿو.

۹۲- ڪرهن جي سزا

هڪ دفعي ڏرتراشتو ڪرشن ڀڳوان کان پڇيڻ، ”مهارجا! مان
 انڌو ڇو ٿيو آهيان؟ مونکي هڪ سؤ ڄمن جي سوجهي آهي ته
 انهن ۾ مون ڪوبه اهڙو ڪرم ڪر نه ڪيو آهي جهڙوڪي مان انڌو
 ٿيان؟“ ڀڳوان سندس مٿي تي هٿ رکي چيو، ”اجا وڌيڪ ڀڙاڀڙي
 ٺهاريو.“ جڏهن ٺهاريائين ته ڇا ڏسي ته هڪ سؤ ڄمن ۾ ڇو ڪرم
 هو، جنهن ڪارڻ هو انڌو ٿيو هو. سو ڪرم ۾ سلسلو ٺهائجي ٿو.
 ۽ پنهنجو آهي.

۹۳- رابع بصري

مسلمانن ۾ رابع بصري هڪ اعليٰ درجي جي مهاتما ٿي گذري
 آهي. ڪنهن ڳالهه هن سان لوڪ جو ذڪر ڪيو. ڇوڻ لکجي ته مون
 وقت اهو امر آهي جهڙوڪ صرف هڪ لوڻو ئي دوزخ جي آگهه
 وسائڻ لاءِ ڪافي آهي. سو اهڙي ڪمائي واريون ماڻهن به ٿي
 گذاريون آهن. سندن ڪي طاف آهي ته هو جيون کي لوڪ مان
 ڪڍي منهن ٻڌائي سگهن.

رابع بصريءَ وقت ۾ ٿيو ويا. رابع کين چيو ته ڪا رب جي
 رهاڻ ڪريو. هڪ چيو ته سچو شيوڪ اهو آهي جيڪو ڏک کي
 مالڪ جي روح سمجهي ڪوشيءَ سان وهي ٿو. رابع ورائيو ته انهيءَ
 ۾ اڻڪار جي ڀڙ آهي. ان کان ڪا اوچي ڳالهه ٻڌايو. ٻئي ڳالهه
 چيو ته مالڪ جي طرفان جيڪا تڪليف، بيماري ۽ تنگي اچي انکي
 سڪ سمجهي وهي. رابع چيو ته اهو به اڻڪو ڪونهي. انکان به ڪا
 آتم ڳالهه ٻڌايو. ٻي رابع چيو، ”مان انهيءَ کي درويش ٿي سمجهان
 جنهن کي سڪ ۽ ڏک جي تميز ٿي نه رهي.“

ڪرو ٺاڪ صاحب جن به اهو ئي اُپديش ڪن ٿا :-

نظر اچهن؟ ” ڇوڪڙو لڳو، ” حضرت ا اڄ خدا مري ويو. ” ڀرسان
 ويٺل شريعت وارن ڇوڪڙو تن هن ڪاٺر کي ڀري ڪريو. اهو مريد موٽي
 ٻيو دفعو آيو ۽ اچي چيائين، ” خدا پڪ مري ويو. ” مهاڻا شيواڌارن
 کي حڪم ڏنو ته هنکي ڏکي ٻاهر ڪڍو. اهو مريد وري ٽيون دفعو
 آيو ۽ اچي چيائين، ” جي ا خدا سچ پچ مري ويو. ” ايتري ۾
 شريعت وارا اٺي هليا ويا. درويش چيس ته ها برابر خدا مري ويو.
 ساڻن ٻڌيو، ” هي ڪهڙو اسرار! پهرين ته هن لاءِ ٻاهر ڪڍڻ جو
 حڪم ڏنو ۽ هاڻي ڇوڪڙو ٿا ته برابر خدا مري ويو. ” تنهن تي درويش
 سمجهائين، ” شريعت وارن ۽ دلدادارن جو خدا آهي من، سو اڄ هن
 مريد جو من هنجي وس ۾ اچي ڇڪو آهي. انهيءَ ڪري واقعي ئي
 من جو خدا (من) مري ويو. ”

۹- رڍن ۾ شينهن جو ٻڌو

هڪ دفعي هڪ شير ٽي، ٻڌو ڇڻي شڪار لاءِ هلي ويٺي.
 سندس پويان هڪ رڍدار اٿان اچي لنگهيو. هو شير ٽيءَ جو ٻڌو اٿان
 ڪڍي آيو ۽ اچي رڍن جي ڪير تي پالائين. ٻڌو وڏو ٿيو. اتفاق سان
 هڪ ڏينهن اٿان هڪ شينهن اچي لنگهيو. ڇا ڏسي ته هڪ شينهن جو
 ٻڌو رڍن سان گڏ ٻيو گهٽي ڦري! شينهن انهيءَ ٻڌي جي ڀرسان
 وڃي کيس ڇيو ته تون به شينهن آهين. هن ورائيو ته نه، مان ته رڍ
 آهيان. شينهن وري چيس ته تون رڍ نه، پر شينهن آهين. ٻڌي
 ساڳيو ئي جواب ڏنو ته مان رڍ آهيان. تنهن تي شينهن چيس ته تون
 مون سان گڏ درياھ تي هل. جڏهن درياھ تي پهتا ته شينهن چيس،
 ” هاڻي پاڻيءَ ۾ نهاري ڏس ته برابر منهنجي ۽ تنهنجي شڪل ساڳي
 آهي؟ ” ٻڌي ڏسي ڇيو ته ها. شينهن چيس ته مان ڪجھڙو ٿو ڪريان
 ۽ تون به. ائين ڪجھڙو ڪر. سو جڏهن شينهن ڪجھڙو ڪئي ته ٻڌي
 به گرجنا ڪئي. نتيجو اهو نڪتو جو رڍون ۽ رڍدار سڀ اٿي پڳا.
 هن درشتانف جو اصلي مطلب آهي ته آتما امر آهي ۽ ڪل
 مالڪ جي انس آهي. پهرين آتما برهم جي وس آئي، پوءِ ترپايد
 جي مالڪ نرنجن جي ۽ انهيءَ ڪسان پوءِ من جي. لاندريون آهن

لنگهي ويا . ماڻهن کي جڏهن الاهيءَ جي سڏ ٿيئي ته نه صرف پرماڻها جا لک شڪرانا ڪيائون بلڪه الاهيءَ ڏينهن کان وٺي مهاتما به ٻڌڻ شروع ڪري ويا . الاهيءَ ڪري جوڪر مالڪ جي ٻاڻي به ٻڌل رهي ٿو، سونئي سچو شيروڪ ۽ گرمڪ آهي .

۸۹- منگتي کان چا منگتي

هڪ دفعي اڪبر بادشاهه سر ٿي اڪتو . رستي ۾ اچي نڪ لڳس . سو هڪ زميندار جي ڪوھ تي هليو ويو . زميندار کيس سوار سمجهي ٿورو وٺي ٻڌو ۽ کيس کائڻ لاءِ ڪجھ ڏنو . اڪبر هلندي وقت چيس، ”چوڌري! مان بادشاهه آهيان، ڪو ڪم ٻڌائي ته مون وٽ لنگهي اچي.“ زميندار ورائيو، ”منهنجو ڪهڙو ڪم ٻڌو؟“ زمين جي ٻل نه مان سر سان ڏيندو رهندو آهيان.“

بادشاهه نه هليو ويو . مالڪ جي روح زميندار کي اچي ڪم ٻڌو . سو بادشاهه جي محل وٽ پهچي، اندر اهاڻو موڪليائين . بادشاهه هڪدم اندر گهرائي ورتس . اڪبر ان وقت لمار ٻڌي رهيو هو . لمار کان پوءِ هڪ ڪٿي دعا گهرائين . چوڌري اهو سڀ لاءِ ڏسي رهيو هو . جڏهن بادشاهه لمار کان فارغ ٿيو ته چوڌريءَ چيس، ”اوھن هي هڪ مٿي ڪٿي ڇا ڪري رھيا هئا؟“ بادشاهه ورائيو، ”مان خدا کان دعا گهري رهيو هوس ته منهنجو فلاڻو ڪم راس ٿئي، منهنجي راج ۾ ڪا شڪست نه ٿئي ۽ غير ٻين ۽ غير ٻين.“ چوڌريءَ چيو، ”ڇوڪرو مان ٻيلا هلاڻ ٿو.“ بادشاهه چيس ته ڇو، ڪجهه ڪم ڪار ٻڌاء. منهنجي چوڌريءَ ورائيو، ”مان به الاهيءَ کان گهرندس جنهن کان توهان پڻي گهريو.“

”منگتيان ٽين منگتيان کيس ڪار ڏا.“

۹۰- خدا مري ويو

ڪنهن مسلمان مهاتما وٽ ڪيترائي شريعت جا پائيد وينا هئا ته اتي سندن هڪ مريد آيو . هنجي اندر جو ٻڌو ڪلڻو هو، انهيءَ ڪري چوڌري تي رواق هئس . فقير چيس، ”ڇو اڄ ڏاڍو سرهو ٻڌو

۸۸- کتا مري ويا! چڱو ٿيو

اسلامي ڪتابن ۾ هڪ آڪاڻي آهي ته هڪ مسلمان درويش ڪنهن ڳوٺ ۾ رهندو هو. هڪ دفعي الاهي ڳوٺ جي ڪتن ۾ اچي بيماري پيئي جنهنڪري کتا مرن لڳا. ڳوٺاڻن درويش اڳيان اچي عرض ڪيو، ”سائين ڳوٺ جا سڀ کتا مري ويا آهن.“ درويش فرمايو، ”چڱو ٿيو، مالڪ جيڪي ڪري ٿو تنهن ۾ اسانجي پلائي سمائل آهي.“ ڪجهه وقت کانپوءِ ڳوٺ جا سڀ ڪڪڙ مري ويا. ماڻهن وري اچي عرض ڪيو، ”جدااب، ڪڪڙ به سڀ مري ويا آهن.“ درويش ورائيو، ”الهي ۾ به ڀلو هوندو.“ ماڻهن ڏکي ٿي چيو ته اسانجا کتا مري ويا، ڀوءِ ڪڪڙ مري ويا ۽ توهن ٻيا چڱو ته چڱو ٿيو. درويش وري به فرمايو ته جيڪا مالڪ جي مڙج. الاهي زماني ۾ ماڃيس ڪونه هوندا هئا. ماڻهو يا ته چمق ڪي لوهه تي ڪساني يا ڪاليءَ کي ڪاليءَ تي گهي هيٺان سڪل گاهه يا ڪهه رکندا هئا ۽ جڏهن چڱيون لڪونديون هيون ته گاهه يا ڪهه پري پوندي هئي. ڳوٺن ۾ ته عام طور ماڻهو باهه ڏي رکندا هئا. هڪ دفعي اهڙي زبردست آندي ۽ بوسافت آئي جو سڀني گهرن ۾ باهه هڪدم وسامي ويئي. ڳوٺاڻن وري به درويش وٽ اچي عرض ڪيو ته حضرت هاڻي ته سڀني جي باهه به اجهامي ويئي. ڪجهه سو چا ڪجي؟ درويش وري به چيو ته جيڪا رب جي رضا! ڳوٺاڻن کي اها ڳالهه ڪين وڻي سو ٻيو دفعو عرض ڪيائون، ”حضور! اسان لاءِ دعا گهرو.“ چيائين، ”چڱو، هڪ ڏينهن ترسو پوءِ سڀ توهانجي سمجهه ۾ اچي ويندو.“ ماڻهن کي يقين نه آيو ۽ چيائون اٿو ته هليون، درويش هميشه، ائين چئي ڳالهه کي ٿاڙيو ڇڏي.

ٻئي ڏينهن ڪو بادشاهه قتل عام ڪندو اچي لانگهاڙ ٿيو. پريان ڳوٺ جا وڻ ڏسي چيائين ته هي وڻ شايد ائين ئي آهن ڪا به آبادي ڏسڻ ۾ ڪانه ٿي اچي. جيڪڏهن ڳوٺ هجي ته ضرور ڪتن جي پوڻڪ يا ڪڪڙن جي بانگ ٻڌجي يا دولهون ڏسڻ ۾ اچي، سو هتي ڪو ڳوٺ ڪونهي. ائين چئي هو سڀ ڳوٺ جي ٻاهران ئي

گهرائي هن کان ٻڌيو، ”ماڻي ائون ڪهڙي منتر جو چاڻپ آهي
ڪرڻ جو ٻاڏي توکي لڳو پوڙي؟“ ماڻي ويڙهي سادي سادي
هڻي تنهن سڀ ڪجهه اڏايس. هاڻي منتر يا شبد جو تعلق لکڻ
پڙهڻ سان ته آهي ڪونه، بلڪ ڪهاڻي ڪونه سان. پر مهنت الهي
راز کان بيخبر هو. سو ڇا ڪيائين جو بهتڪ ڪندو، ڇوڏا رلي وڃي
نٿي لڏي، ئي آيو ۽ ڇيڙن کي ڇيڙن ته جي اتفاق سان مان شرطو
کان ته ڀرو وڃي ڏرائي چڪي ٻاهر ڪڍيو.

ٻائيءَ جي حالت ۾ ته ڀروسو، ڪمائي ۽ ڳروءَ جي ڏها چو
ڀرتاب هون. مهنت وڌيڪ وڌيڪ ڀرتاب ڏيندو ٻائيءَ ۾ ڳوڙو ۽ اڃان ڏرو
وڌيڪ وڌيڪ نه لڳو غوطا کائڻ. ڏڙ ڪري ڇهائڻ، ”ڇڪو ڙي،
ڇڪو.“ ڇهائڻ نه اڳيئي وڃي هڪڙي ڪم سان ٻڏي ٻڏي هئي ۽
هڪدم ڇڪي ٻاهر ڪڍيائونس. سو ستڙو هميشه، اهيءَ ٻاريءَ جي
مدد ڪري ٿو جو مٿس ڏرو ڀروسو رکي ٿو ۽ اهيءَ نام ۾ شڪار
آهي جو ڪو ڪمائيءَ وارو سند ستڙو بخشي ٿو.

۸۷- مکتوب و ۴ باب

گرو ارچن ڏٺو مهاراج جن جي وقت سڙي لائي هڪ ئي ڀرواهه،
 ٿيو ئي گذار آهي. ڪنهن چيس ته پاسي ۾ ڪو مهاڻا آڙ آهي،
 هلو ته هاڻي سندس دوشن ڪري اڇون. سڙي جهو ته چڱو، جڏهن
 مهاڻا وٽ پهتا ته هڪڙي هري هر ستنو چٻائون. مهاڻا به وقت ۾
 هري هر ستنو چٻن. ٿوري ڏٺو ڪانهوءِ سڙو چوڻا لڳو ته ٺاهه ڪهي.
 مهاڻا ورائيو ته مون وٽ باهه ڪانهي. سڙي ٿيو دفعو ڀڄيس ته باهه
 آهي؟ هن چوڻ ۾ چيس، ”توڪي چمر جو ته ڪانهي.“ سڙي وري
 ٿيون دفعو چيس ته مونکي ٺاهه جي ضرورت آهي ڪرڻا ڪري ڏيو
 مهاڻا وڌيڪ ٻڌي آي چيس، ”توڪي گهڻا ڀيرا چمر ته باهه ڪانهي؟“
 جڏهن سڙي چوڻ ڏٺو توڪيندي چيس، ”هاڻي ته باهه ڀڃيت
 ٿيڻي ڪري.“ مهاڻا ڏاڍو لڄي ٿيو. سو سهن سڪتي به ڪن وران
 نه ته ڪروڙ جي باهه سڀني جي اندر ڀڄي اوي.

سان ان ڳالهه ۾ شامل راء نه آهيان. اڪثر چيس ته پنهنجي ڳالهه جو
نبروت ڏي. بيربل ٻارهن سالن جي مهلت گهري ڄا اڪثر
منظور ڪئي.

بيربل مختلف گهرن جا ڏهه ويهه ڪير ٻياڪ ٻاڪ ڪنا ڪيا ۽
انهن جي پرورش لاءِ گونگيون ڏايون وڪي سڀني کي شهر کان ٻاهر
جهنگل ۾ رهائڻ جو انتظام ڪيو. ٻارهن سالن کانپوءِ سڀني ٻارن کي
جڏهن درٻار ۾ پيش ڪيو ويو ته لڳا باندون ۽ ٻين جانورن جون
ٻوليون ٻولڻ. اڪثر کي يقين ٿي ويو.

سو آدميءَ جو گرو برابر آدمي آهي. جي استاد ۽ گرو ٺيڪ
ٻاڪ ته شاگرد ۽ سک جي حالت به ضرور سڌرندي.

۱۶- ندي پار ڪرڻ جو منتر

ڏکڻ آهي ته هڪ ماڻي ڪنهن مهاڻا جي شيوا ٺهل ڪندڙ
هئي. مهاڻا جو ڏيرو نديءَ جي هن ٻر هو. ماڻيءَ جو اهو نير هو ته
هر روز مهاڻا لاءِ ڪير ڪڍي ويندي هئي ۽ ستسنگ ٻڏي واپس ايندي
هئي.

ٻهاڙي علائقن ۾ ڪن هنڌ اهو رواج آهي ته جڏهن ضرورت
پوندي اٿن ته نديءَ تي ٻل ٺاهيندا آهن ۽ جڏهن برف ڳرڻ شروع
ٿيندي آهي ته ٻل ٻاهي ڇڏيندا آهن ۽ آمدرفت بند ٿئي ويندي
آهي. اهو علائقو به ٻهاڙي هو. ماڻي ڪڇ ڏينهن سنڌ جي شيوا
ڪندي رهي. آخر هڪ ڏينهن مهاڻا کي چوڻ لڳي، ”مهاڻا جي!
مان روز اوهانجي شيوا ۾ ڪير ڪڍي ايندي آهيان، سڀاڻي ٻل ٻهڻي
آهي انهيءَ ڪري مان ڪير ڪڍي اچي نه سگهنديس.“ مهاڻا چيس ته
هي منتر پڙهندي تون پاڻيءَ تان ائين ايندي ويندي ڪر جيئن اڳي
ٻل تان ايندي ويندي هئي.

ماڻي مهاڻا جي هدايت مطابق منتر پڙهندي روز ايندي ويندي
هئي. ڪنهن گردواري جي مهنت کي پتو لڳو جنهن ماڻيءَ کي

وڌڪ ڏانهن هئا سي معي ويا ۽ رويا مڙي آيا ۽ ڪن چيو ته اسين
 اڃان مٽي وينداسين آهي مڙون ڪٿي واپس موٽيا. ڪي جزوي
 جيڪي وڌڪ مٽي ويا تنکي موٽي مليا. ڪي ورلي اٿي ڪن
 مٽي ويا سي نه مٽي هيرا جواهر ڪٿي آيا. هڪڙي ماڻهو چيو ته
 مان ٿورو ٿالين ويندس ۽ وڃي ڏسان ته اتي ڇا آهي آسرين منزل
 تي پهچي ڏٺائين ته بادشاهه پاڻ ويٺو آهي ۽ هن پنهنجي ٿالين
 ڪٿي هن مٿان رکيو ۽ کيس بادشاهه ٻڌائي ڇڏيائين. بادشاهه کيس
 سوچو ته اهو هتي اندر ڪوڙين ڪندو پر
 ٿورو وقت ۽ شاعرون آهن پاڪ سرور خدا اڏال
 آهي. انهن کي پاڻ يا نه پاڻ ٿوراهي همت
 جيڪي پنهنجي ٻار اچن جي مڙهه واري
 ٿا وڃن سي سمجهو پنهنجي حياتي ۾ ڪوڏارون
 انهن مان ڪن مٽي آهي آهن جي ڏرمي وڃار
 سمجهو ٻيا ڪن ڪري ويا. جيڪي ٻوڙا ٻاٽ
 ٿا سي ڇڻ نه رويا ڪمائي ويا. جيڪي آڀاسي محسوس
 دوان ڪن مٽي چڙهي ٿريا پڌر پهتا سي سمجهو ته مڙو
 ويا. جيڪي ٻيڙا ٺهر ۾ پهتا سي مڙي ۽ جيڪي ٻار ٿورو
 سي هيرا جواهر ڪن ڪري ويا. پر هڪڙو ٿورو ٿالين پهتو
 خاص مالڪ جو ٻيڙو آهي جو ڪمائي ڪري ستاوڪ وڃي ٿو.
 جتي پهچڻ سان اڪال ارڪ هنجي سو مٿان پنهنجو تاج رکي ٿو اڏاڻ
 پاڻ ۾ لهن ڪري ٿو ڇڏي. اهي ۽ ٻيا اسانکي ڇڏائي نه جهڙو ٿي
 سگهي اوترو ٻيڙو ڪمائي ڪري هن منس چيو ڇو ٻورو ٻورو
 لاپ وارن.

۵- آدمي ۽ جوگرو آدمي

هڪ دفعي اڪبر ۽ بيرل جي وچ ۾ خيالن جي ڏي وٺ ٿي
 رهي هئي. بيرل چيو ته آدمي جو استاد آدمي آهي. اڪبر چيو
 اهو قدرتي طرح ٺهيل لڪل اچي ٿو. بيرل چيو ته مان اوهان

بادشاهه ڪير آهي؟ اسين. شينهن آهي ڄم دوست جو هميشه.
 اسان کي ٿڪي پيو. اسين سوداگر آهيون ۽ سراسر جي پوئجي ڪڍي
 هن سنسار ۾ آيا آهيون. هي وجود ڪرايي جو مڪان آهي ۽ سڀني
 کي هڪ ڏينهن خالي ڪرڻو آهي. موت جا فرشتا منٽ منٽ ۾
 پيا ڳڻين ته هن جا هيترا ڏينهن هيتريون گهڙيون ۽ هيترا منٽ باقي
 رهيل آهن. اچو ۽ ڪارو ڪوٽو آهي ڏينهن ۽ رات جي اسان جي
 زندگيءَ جي ڌار کي پيا ڪٽين. جيڪا ويل هٿان ويئي سا واپس
 هٿ نه ايندي. باقي رهيو اڃا سو آهي چڪيا يا قبر جا هر وقت
 منهن ڪولي انهيءَ آخري گهڙيءَ جي انتظار ۾ آهي ته هي ڪري ته
 مان هڪي ڳرڪاڻي وڃان. فريڊ صاحب فرمائين ٿا:

”فريڊا ڳر ٺماڻي سد ڪري ٺڳهر يا گهر آڻ،
 سر ڀر مڇي آوڻا مرنون نه ڊرياهه.“

قبر چوي ٿي ته جڏهن به توکي اچڻو آهي ته مون وٽ ئي
 اچڻو آهي. پوءِ موت کان چو ته ڇو نه اسين ڇڏو ماڻا جي نشي ۽
 اهڙا مضمور ٿي ويا آهيون جو هيڏين خوفناڪ مصيبتن جي گهيري ۽
 هوندي به اڇيت ۽ غافل رهون ٿا. پاڻ ائين پيا چئون ته:-
 ”ابه، جڳ، منا، اڪلا ڪن ٻڌا.“

۸۴- لٽ جو مال

هڪ بادشاهه جنهن کي ڪو اولاد ڪونه هو تنهن هڪ سٺ ماڻ
 مڪان ٺهرايو ۽ پنهنجي سموري دولت مختلف ماڻهن تي هن ريت
 ٺاهي رکي. پهرين ماڻ تي ڪوٽيون، ٻيءَ ماڻ تي ٻيسا، ٽين تي
 روپيا، چوٿين تي مهورون، پنجين تي موتي، ڇهين تي قيمتي
 هيرا ۽ جواهر پرستين ۾ ٻه ٻاڻ خود ويهي رهيو ۽ ڪم ڏنائين ته
 انهيءَ مڪان مان جنهن کي جيڪي وڻي سو ڪڍي وڃي پر شرط اهو
 ته ڪو به ڀرو دعوو نه اچي. ماڻهو ڊوڙندا آيا.

ڪيترا ته ڪوٽين جون هڙون ٻڏي ڪڍي آيا. جيڪي انهن کان
 ڪڇ وڌيڪ سڀاڻا هئا سي ٻيسن جون ڳنڙيون ڪڍي آيا. جيڪي ڪڇ

دعوت ڪري نه مون سڄي - منڊ جو پاڻي پيئو آهي جهيٽو ٿيڪ اها
 ٻالھ، وھڻ جوڙي نه آهي ته نه مان کڻي مڃان ته اهو شايد سچ ھوندو.
 جيڪڏھن ڪو اچي اها ھام ھڻي ته مون سڄي دنيا جي ھوا کي
 مان ڪير آهي ته حالانڪ اهو به ناممڪن آهي انھن نه منٿ لاءِ کڻي
 مڃيندس ته شايد ائين ھجي. پر جي ڪو اها دعوت ڪري ته مون
 من کي وس ڪير آهي ته مان ھرگز مڃڻ لاءِ تيار نه آهيان.

۸۳- اچو ۽ ڪارو ڪوڙو

مان ھڪ مثال ذريعي سمجھايان ٿو ته اسين ڇھڙ ڪهڙا نه
 مورڪا ۽ غافل آھيون. ٻڌو اھڪ آکاڻي آهي :-
 ھڪ بادشاھ شينھن جي شڪار واسطي جھنگل ۾ وڃي. ڇا ٿي
 ته ھڪ ڪوھر شينھن سامھون مٿاڻي لاءِ ٻڌو اچي. ڏٺو جو مارو وڻ
 تي چڙهي وڃي ۽ وڃي ھڪ ڌار ٿي ويٺو. جڏھن جيءُ سامھو ۾ آيس
 ته ھيٺ لنگھ ڪيائين. ڇا ٿو ٿي ته ڪوھر شينھن اڃان ھيٺ بيٺو
 آهي. ڇڏ وڃي ويس ۽ سرچيائين ته ڏسان ته جنھن ڌار ٿي ويٺو
 آهيان سو مضبوط آهي يا نه؟ ڏٺائين ته اٽڪي پر ڪوٽا، ھڪ اُڇو
 ٻڌو ڪارو ٻڌا ڪٽيون. گھرائجي ويو. سرچيائين جي ھيٺ ٿو اُھان
 ته شينھن ٿو کائي ۽ جي ھتي وڃي ٿو رھان ته ڪوٽا نيٺ ڌار ڪي
 ڪٽري ھيٺ ڪيرائيندا. سو ھيٺ نظر ڪيائين ته ڏسان ته ھيٺ
 زمين ڪڇي آهي ڪنن ٻڪي ۽ کڏو کوٽو ته ڪونهي. ڇاچي ڏٺائين
 ته ھڪ اڄگر پنھنجو منھن ٽاڙي انهيءَ انتظار ۾ ويٺو آهي ته ھي
 ڪري نه. مان کانس. ڏاڍو پشيمان ٿيو ته چور ڪاري جي ڪا
 ضرورت نظر نٿي اچي. جي ھيٺ لهي اُڇان ٿو ته نه موند ۽ جي
 وڃي ٿو رھان ته نه موند. ڪرميءَ جي موند ھئي. وڻ تي مٿي
 ماڪيءَ جو مالارو لڳل هو جنھن مان ماڪيءَ جو ٿڙو ٿڙو ٿي ڪرڻ
 لڳو ۽ بادشاھ ماڪيءَ کي لڳو چٽو، ھڙو ان جي سواد ۾ اڇڙو ته
 مٽو ٿي وڃي لڪر شينھن جو خوف رھيس، نه اڄگر جو ۽ لڪي
 ڪو ڀڳو!

٨١
 ٿيو ته لڳو اڏاڻو جي ڪوشش ڪرڻ پر اڏامي ڪيئن؟ اڏاڻو جو
 ساڌن ته وٽس هو ڪونه سو هراسجي ويو ۽ جڏهن حاڪم تي نظر
 پيس ته باقي رهيل هوش به ڪاٺو ٿي ويس. حاڪم پڇيس،
 ”جوڳي! ڇا وڃاڻو اٿئي؟“ جوڳي ڊڄندي چيو، ”جي ڪڏهو.“
 حاڪم ڪڏهو ڏيکاري چيس، ”هي ته ڪونهي؟“ جوڳي جواب
 ڏنو، ”جي: اهوئي آهي.“ حاڪم جوڳي کي ڪڏهو ڏيئي چيو،
 ”وٽ پنهنجو ڪڏهو ۽ جيڏانهن دل چوڻي ٿيڏانهن اڏامي وڃ.“
 جوڳي سمورو ورتاڪت ڪروڙ سان ڪيو جو ٻڌي هو ڏاڍو خوش ٿيو.
 هو به چار ڪڏها، ڪيمپا جا به چار ڪڪر ڪٽي ۽ ڪڇ شيوڪ ساڻ
 وٺي حاڪم کي ملڻ لاء آيو. جڏهن حاڪم پاڻ وٽ گهرائين ته هن
 کيس چيو، ”اسين توهانجا شڪرانا ادا ڪرڻ آيا آهيون. توهان
 منهنجي هڪ قصوروار جوڳي جي جان بخشي آهي. هي ڪڏها ۽
 ڪيمپا جا به چار ڪڪر، توهان لاء نذرانو ڪٽي آيا آهيون، اُهو ته
 قبول ڪندا.“ حاڪم ورائيو، ”صد المسوس! توهان ته پنهنجو جگر
 برباد ڪري ڇڏيو. مالڪ جي پڳتيءَ کي ڇڏي سون ٺاهڻ ۽ هرا
 اڏاڻو جهڙين رڌين سڌين ۾ ڦاسي ويا آهيو. توهان کي بخوابي خبر
 آهي ته مان لاهور جو حاڪم آهيان ۽ خزالي جي مون وٽ ڪهي
 ڪانهي پوءِ ڇو مان سونارن وارو ڪم ڪريان؟ باقي رهيا ڪڏها.
 مان ٿيو چاهيان ته اهي منهن ۾ وجهي سرڻين وانگر هوا ۾ اڏامان.
 جڏهن منهنجي سوارِي نڪرندي آهي ته مونسان فوج. توبون ۽ ٻيو
 سازو سامان هوندو آهي. سو مان ڪڏهن کي ڇا ڪريان؟“ اها مٿين
 واڌا ٻڌائي ڪرو صاحب فرمايو ته هي اهوئي شخص هو. ساڳي طرح
 ڪمائيءَ وارن ٺهيون جي پاڻ ۾ محبت ٿيندي آهي.

۸۲- هن جي شڪتي

رامچندر مهاراج جو ڪرو وشت مٺي، کيس اُپديش ڪري ٿو،
 ”جيڪڏهن ڪو چوي ته مون هماليه پهاڙ کي مٿي کنيو آهي ته مان
 ٻن مٿن لاء ڪٽي مڇان ته شايد ائين ٿيو هجي. جيڪڏهن ڪو اها

۱- جوڳيءَ جو گڏڪو

ذڪر آهي ته گرو تينگ بهادر صاحب جن هڪ دفعي آڱري ويا. اتي تيمور ۾ ويٺا هئا ته بادشاهه جو هڪ مسلمان عملدار، گرو صاحبن سان ملڻ آيو. گرو صاحبن ائين هن سان ڀاڪر ڀائي ڪڏيا. سڪن جي من ۾ ڪراهنس ٻڌا ٿي ته گرو صاحب جن جو هڪ مسلمان سان ڀاڪر ڀائي ڪڏيا. گرو صاحب ڇاڻي ڇاڻڻهار هئا سو سمجهي ويا ته سڪن کي اها ڳالهه ڪانه وڃي آهي. جڏهن عملدار ٻيڙ سان ڳالهائي ٻوڙ لاهائي هليو ويو ته صاحبن سڪن کي چيو، ”توهان کي ڪير آهي ته هي ڪير آهي؟ هي رب جو ٻارو آهي مان توهان کي هن بابت هڪ واقعو ٻڌايان ٿو.“

ڪافي وقت اڳي هي لاهور جو حاڪم هو. محل جي چورين ماڙيءَ تي سمهندو هو ۽ مالهڻ روز هنجي سيم ڳان سان سڃاڻيندي هئي. هڪ ڏينهن ڇا آيو جو اڃا مالهڻ مس گل وڇائي ويئي ته هڪڙو چرڙي هراڻ اڏامندو اتان اچي نڪتو. غالي ڪيو ۽ سڃاڻل سيم ڏسي دل ٽپس نه ڇو نه به گهڙيون آسائش ڪري وٺان، مولوت ته گڏڪو آهي سو مون کي ڪير ٻڪڙي سگهندو؟ جڏهن ڄاڻهان، گڏڪو منهن ۾ وجهي اڏامي وڃان. اهو سوچي وڃي سيم تي لهيو. ڳان جي خوشيءَ ڪري اهڙي نه گوري ٿيڻ اچي ويس جو مٿان اچي راس ٿي ٻار آڏو نه کٽيس. نيم انوسا حڏهن حاڪم پنهنجي ڪوري ۾ آيو ته ڏسي ته ڪو شخص بستري تي سهڙيو پيو آهي. راس کٽيو پيو اٿس جنهن مان ڪا ڇڏ ڪري پئي آهي.

هاڻي سرچر اهڙي حاڪم، گهر ۾ هجي پر دٻوشي ۽ هڪ اجنبِي اجنبِي سندس بستري تي سهڙي پوي، اهڙين حالتن ۾ صبر ۽ تحمل رکڻ ڪيڏو نه مشڪل آهي! ڪچو ڪو نه هيڏانهن هوڏانهن هليو ته سڄي هي آهت تي جاڳي پر نٿو سمجهي. آخر سوجنائين ته پاڻيهي ائين نه ٿيندو. گڏڪو جيڪو بستري تي پيو هو سو ڪٿي کيسي ۾ ڪري پاسيرو ٿي واپسي رهيو. حڏهن چرڙي سڃاڻي

لڪاڻو نٿو ملي ، هو ويندو ته ڪيڏانهن ويندو ؟ گروه جو حڪم
مورڙيانئون ته ڏسو ڪيڏي نه سزا يڙگيانئون .

۸۰- ستر ٿلها

گرو امرداس صاحب جن کي ٻه پٽ ۽ هڪ نائي هئا . هر هڪ جي
اها چاهنا هئي ته گدي مولڪي ملي . صاحبن سهڻي جي پريڪيا وٺڻ
جي خيال کان حڪم ڏنو ته فلاڻي ميدان ۾ پنهنجي پنهنجي مٽي
ڪٽي اچي ٿلها ٺاهيو . ڪيترن ئي پنهنجا ٿلها ٺاهيا پر صاحبن ڇهه
ته اهي ليڪ نه آهن وري ٺاهيو . ماڻهن وري ٺاهيا پر صاحبن کي
اهي به ڪونه وڻيا . تنهن تي هنن ٽيون دفعو ٿلها ٺاهيا . ستگرن
ڏسي ڇهه ، ”هي ميدان ئي ليڪ ناهي سو پنهنجي پنهنجي مٽي
ڪٽي هن ميدان ۾ وڃي ٺاهيو.“ ان وقت گرو صاحبن جي عمر
پنجائوي سال هئي . جڏهن گرو صاحبن چار پنج دفعا ٺاهيل ٿلها
ٺاهڻ ڪيا ته ماڻهن سوچيو ته ستر سالن کانپوءِ عمل ڪم نه ڪندو
آهي . گرو صاحبن جي عمر ته پنجائوي سال آهي . اهو ويچار ڪري
ڪيترائي هليا ويا . باقي جيڪي رهيا تن کان گرو صاحبن ٿلها ٺهرائي وري
ٻهرايا پئي . آخر سڀ همڪ هاري هليا ويا صرف گرو رامداس جن
وڃي بچيا . هو گروه جي حڪم مطابق ٿلها ٺاهيندا رهيا ۽ ٻاهيندا
رهيا . ماڻهن گهڻوئي ڇهن ته تون به ڇڏي ڏي پر نه ڇڏيائون . آخر
هو چوڻ لڳس ته گروه جو عمل قائم نه آهي . اهو ٻڌي گرو رامداس
جن روئي ڏنو ۽ چيائون ، ”جي گروه جو عمل قائم نه آهي ته سمجهو
ته ڪنهن ٻئي قائم نه آهي . مون کي گرو صاحب ٿلها ٺاهڻ جو حڪم
ڏيندا رهندا ته مان سڄي عمر ٿلها ٺاهيندو رهندس.“ ڪرنٽ ڪارن
لکيو آهي ته گرو رامداس جن ستر دفعا ٿلها ٺاهيا ۽ ٻاهيا . گرو
امرداس صاحب جن اها سڀ پريڪيا انهيءَ لاءِ ٿي ورتي ته جنهن هردي
۾ ڪروڙين جيون جي ڪلياڻ وارو نام رکيو هو سو هر دو به اهڙو
هٿ گهرجي . گرو امرداس صاحب جن جو آئوٽ ۽ اگاڙ ٻه ٽي
گرو امرداس صاحبن ڪٽي ڪين ڇاتيءَ لڳايو ؛ پر پورو ڪري ڇڏيائون .

سفارش ڪئي ايندو ته بچر منهن ڪارو ڪري ڏهه ٽي چاڙهي ،
چوڪرا ٻڙيان لڳائي ڳوٺ ڳوٺ ۾ گهمار واندو . ”

گرو صاحبن ته ٻيا راڳي گهرائي ڪهرتن ڪرائڻ لڳا . سنگت
کي جڏهن سڄي ٻڌا ، جي سڏ ٻيئي نه هئڻ به ڄاڻائين ٿي ڏنگار
وڌي . مالڪ جي اعڙي موح ٿي هر هر ٻئي بهار ٿي ٻيا . اچي
ڪوڙهه ورائڻ ۽ شهر مان رست ۽ روڊ وهڻ لڳن . اگر تڪر دوا
دارون تي خرچ ٿي وين . جنهن به سسنگي وقت ٿي ويا سو منهن
نه ٻيو ڏئين . گروهه جي ڏڪيل کي ڪير ٻڌي! جنهن وقت وڃڻ سو
دروازو بند ڪيو ڇڏي . جڏهن ٺاهڻ عاجز آيا تڏهن ٻائي لڏي وقت
ويا جو وڏو اڳڪاڙي هو . سندن گهر وقت بهي سڏ ڪيائون ۽
چوڻ لڳس ته جيئن ٿئي ٿين اسانجي مدد ڪريو ٻيو ڪو اسانجو راه
وسيلو ڪونهي . جڏهن ٻائي لڏي سندن آواز ٻڌو ، تڏهن ڪٿي منهن
نه ڪيائين ۽ دروازو بند ڪري جهانين ، گروهه جي ڏڪيل کي ڪير
سمجهندو ؟ ” هن ڏاڍي منهن سڙ ڪئي . آخر جڏهن گروهه جو واسطو
وڌائون تڏهن جهانين ، ” جڳو مردڪان جيڪي ٿي سگهندو سو
ڪندس تنهن هينئر واپس گهر وڃو . ”

ٻڌ ٻائي لڏي ٻيهر منهن ڪارو ڪيو ۽ ڏهه ٽي سوا ٿي
ٻيهر ٻڌي ٻڌيان چوڪرا لائي ڳوٺ ڳوٺ ڦرندو گرو صاحبن جو شرط
ٻورو ڪري اتر سر آيو . ساري شهر مان ڇڪوڏي جڏهن گرو صاحبن
جي طرف آيو ته هنن فرمايو ته هي ڇا جو ڪوڙ آهي ؟ سنگت عرض
ڪيو ته ٻائي لڏو ڏهه ٽي چاڙهي ٻيو اچي . ٻائي لڏي ويڏهو
اچي عرض ڪيو ، ” سڄي پانهاهه گروهه جي ڏڪيل کي ڪو به ٿورو
ٺڪاڻو ڪونهي . جي آهي ته ڪوپا ڪري ٻڌايو ” گرو صاحب
ڊيالو هئا ۽ فرمايائون ته جڳو انهن کي ولي آج ۽ ڇهين ته جنهن زبان
سان گرو صاحبن جي ننڍا ڪٿي اٿن انهيءَ سان هنن جي استغ
ڪن . اها ڪيل استغ ڪرڻ صاحب ۾ روح ٿيل آهي . ٻو وري
نه سنڌن جي استغ ڪوڻ ڪونه آهن ۽ چوڻ لڳا ، ” تون رام آهين ،
تون ڪرشن آهين ! ” سو مطلب نه گروهه جي ڏڪيل کي ڪٿي به

ڪم به جواب نه ڏنو ته هو چوڻ لڳا ، چڱو اسان کي گهٽ ۾ گهٽ
ٺڪو ئي سگهه اوڳڙ ڪرائي ڏيو. ” هنن جو خيال هو ته گرو صاحب
جي سنگت ڪابل قنڌار تائين آهي سو انهيءَ حساب سان به هزارين
روپيا اوڳڙ ٿي پوندي . پر جڏهن ٻئي ڏينهن تي گرو صاحب ساڍا
چار ٺڪا ڪڍي سندن اڳيان رکيا ته ڏسي ڏنگ رهجي ويا . گرو
صاحب هندي حيرانيءَ کي دور ڪرڻ لاءِ چيو ، ” پٿريون سگهه گرو
نانڪ صاحب ، ٻيو سگهه گرو انگد ديو . ٽيون سگهه گرو اورداس ،
چوٿون سگهه گرو رامداس ۽ اڌ سگهه مان . ” انهيءَ ڪري هو رسي
هليا ويا ۽ ٻئي ڏينهن ستنسنگ ۾ نه آيا . هنن سوچيو ته اسانجي
ڪيترن ڪريئي ماڻهو ستنسنگ ۾ اچن ٿا . سو جي اسين نه وينداسين
ته ڪير به ڪونه ايندو . جڏهن ڪوبه دؤار ۾ نه ايندو ته گرو صاحب
ضرور اسان کي منٿ هڙ ڪري ۽ ڇڏيندا ۽ خوش ڪندا . گرو صاحب
کين ڪنهن هٿان چرائي موڪليو ته اچي ڪيترن ڪريو مگر هو نه آيا .
صاحبن ٻيو ڀيرو چرائي موڪلين ته اچي ڪيترن ڪري سنگت کي
خوش ڪريو ، مان توهان کي خوش ڪندس پر هو نه آيا . ٽيون ڀيرو
چرائي موڪلڻ سان به نه آيا . گرو جن تحمل ۽ بردباريءَ جا صاحب
هئا . ايتري ڪندي به سندن گهر لنگهي ويا ۽ چيائون ته اسان وقت
هن وقت جيڪي ڪجهه آهي سو وٺو بيا پيسا توهان کي پوءِ ڏينداسين
پر رسو نه هلي ڪيترن ڪريو . هنن کي ڀڪو پئڻ ٿي ويو ته هي
لنگهي انهيءَ لاءِ آيا آهن جو اسان بنا سندن ڪم نٿو هلي . سو چوڻ
لڳا ، ” جيڪڏهن اسين ڪيترن نه ڪنداسين ته توهان وقت ڪير به
ڪونه ايندو . هاڪ توهانجي مرندي گرو نانڪ کي به اسانجي مرداني
ڪري مشهور ٿي ملي . ” اهڙي طرح گرو نانڪ صاحب کانپوءِ ٻين
گرو صاحبن جي به ننڍا ڪيائون . تنهن تي گرو صاحب جن چين ،
منهنجي ڳلا جيتري ڪپڙو اوتري ڪريو پر توهان کي سري گرو نانڪ
صاحب ۽ ٻين گرن جي شان ۾ گستاخيءَ جا لفظ نه چوڻ ڪپندا هئا .
پوءِ گرو صاحب فرمايو ، ” توهين هاڻي پرشت ٿي چڪا آهيو ۽ جيڪو
به توهانجو منهن ڏسندو سو پٺ ڀرشت ٿيندو ۽ جيڪو توهانجي

ٻئي ويا ۽ بيشمار بهشت جا اڀلاشي هنجي درشن لاءِ ٻئي آيا. رستي
 ۾ هڪ مسجد ٿيڻ وٺو هو. شرور ٻڌي هن ڇتو ته ڇا آهي؟ ڪنهن
 ٻڌايس ته فلاڻر مهاڻا اچي رهيو آهي ۽ هن اعلان ڪيو آهي ته جيڪو
 هنجو درشن ڪندو سو بهشت جو حشدار ٿيندو. اهو ٻڌندي ئي
 رستي ڪي امڪ ٿيئي مڏي ٻيڪي ويهي رهيو. ٻالڪيءَ ۾ ويٺل
 مهاڻا جڏهن اتان لنگهيو ته هي عصب رنگ، ڏسي حيران ٿي ويا.
 سرچيائين ته هي ڪير جنهن مولڪي ڏسي ڪٿي مڏي ٻيڪي آهي،
 جڏهن ساري دنيا منهنجي درشن لاءِ آئي آهي! سو چيائين ته ٻالڪي
 بهار وارو. ٻي هيٺ ان ماڻهوءَ وٽ آيو ۽ چيائينس، ”ٻائي! تون ڇو
 مڏي ٻيڪي وٺو آهين؟“ ٿيڻ ورائيو، ”انهيءَ لاءِ مان ٿيندو مڏي
 ڏسڻ ٿيڻ چاهيان ڇاڪاڻ ته مولڪي وڃڻو آهي سچڪند ۽ تون ڏانءُ
 بهشت، اهو مان ٿيندو مڏي ڇو ڏسان؟“ اهو ٻڌي ٻالڪيءَ واري
 مهاڻا چيس، ”تون منهنجو به مرشد آهين.“ انهيءَ واسطي سراج
 حافظ به فرمايو آهي :-

”عاشق ٻارم مرا نا ڪٿرو نا ايمان ڇه ڪار،

لقد در دم مرا با وصل وبا حيران ڇه ڪار.“

مان خدا جو عاشق آهيان، مولڪي مڏي ٻيڪي ضرورت
 ڪانهي. مولڪي نه ڪٿر ڪهي نه ايمان ۽ بڪر ٻيو ڪنج!

۷۹- ساڍا چار ٽڪا

سوءِ ۽ پاڻڻدو به ميرالهي هئا جي ڪرو ارهن ڏار صاحب جن
 جي ڏور ٻار ۾ ڪيترن ڪندا هئا. سندن گهر ۾ هڪ وڏي ڪنڊا هئي
 جهڙي شاديءَ جي چيٽا کين هميشه رهندي هئي. هڪ ڏينهن ڪرو
 صاحب جن کي عرض ڪيائون ته ڇوڪريءَ جو وعاءُ ڪراڙ اٿئون ۽
 ڪنج ٻيئي جي ضرورت آهي. ڪرو صاحبن کين سڏ، به سڏ رويا
 ڏيڻ چاهيا پر هنن وٺڻ کان انڪار ڪيو ۽ کين حرج لڳا، ”توهانتي
 ڏور ٻار ۾ ڪهڙي ڪمي آهي. سوين ستنگي ٻيا اچن، سو دل کولي
 مدد ڪريو.“

هاڻي ستن وٽ رويا ڪٿان آيا؟ جڏهن ڪرو صاحبن موت ۾

ڪڇڻ ۽ جواب نه ڏنو ته هو چوڻ لڳا ، ڇڱو اسان کي گهٽ ۾ گهٽ
 ٽڪر ٿي سگهي ٿو ڇو ڪرائي ڏيو. ” هنن جو پيال هو ته ڪرو صاحب
 جي سنگت ڪابل ۾ تيار ٿيڻ آهي سو انهيءَ حساب سان ٻه هزارين
 روپيا اوڙ ٿي پوندي . پر جڏهن ٻئي ڏينهن تي ڪرو صاحب ساڍا
 چار ٽڪا ڪڍي سندن اڳيان رکيا ته ڏسي دلگهه رهجي ويا . ڪرو
 صاحب هندي ڪپڙي کي دور ڪرڻ لاءِ چيو ، ” پهرائون سگهه ڪرو
 نانڪ صاحب ، ٻيو سگهه ڪرو انگريزي ٿيون سگهه ڪرو امر داس ،
 چوٿون سگهه ڪرو رام داس ۽ اڌ سگهه مان . ” انهيءَ ڪري هو رسي
 هليا ويا ۽ اتي ڏينهن ستنسڪ ۾ نه آيا . هنن سوچيو ته اسانجي
 ڪيترن ڪپڙي ماڻهو ستنسڪ ۾ اچن ٿا . سو جي اسين نه وينداسين
 ته ڪير به ڪونه ايندو . جڏهن ڪوبه درٻار ۾ نه ايندو ته ڪرو صاحب
 ضرور اسان کي منٿ ۾ ڪري موڪليندا ۽ خوش ڪندا . ڪرو صاحب
 کين ڪنهن هٿان چوانا موڪليو ته اچي ڪيترن ڪپڙو مگر هو نه آيا .
 صاحب ٻيو ڀيرو چوانا موڪلين ته اچي ڪيترن ڪپڙو سگهت کي
 خوش ڪريو ، مان توهان کي خوش ڪندس پر هو نه آيا . ٿيون ڀيرو
 چوانا موڪلڻ سان به نه آيا . ڪرو جن تڪميل ۽ بردباريءَ جا صاحب
 هئا . ايتري ڪندي به سندن گهر لنگهي ويا ۽ ڇهائون ته اسان وقت
 هن وقت جيڪي ڪجهه آهي سو وٺو پيا پيسا توهان کي پوءِ ڏينداسين
 پر رسي نه هلي ڪيترن ڪپڙو . هنن کي پڪو يقين ٿي ويو ته هي
 لنگهي انهيءَ لاءِ آيا آهن جو اسان بنا سندن ڪم نٿو هلي . سو چوڻ
 لڳا ، ” جيڪڏهن اسين ڪيترن نه ڪنداسين ته توهان وقت ڪير
 ڪونه ايندو . بلڪ توهانجي مڙي ڪرو نانڪ کي به اسانجي مرداني
 ڪري مشهوري ملي . ” اهڙي طرح ڪرو نانڪ صاحب کانپوءِ ٻين
 ڪرو صاحبن جي به ننڍا ڪيائون . تنهن تي ڪرو صاحب جن ڇهن ،
 منهنجي ڪلا جيئري ڪپڙو اوتري ڪريو پر توهان کي سري ڪرو نانڪ
 صاحب ۽ ٻين ڪرن جي شان ۾ گستاخيءَ جا لفظ نه چوڻ کپندا هئا .
 پوءِ ڪرو صاحب فرمايو ، ” توهين هاڻي پرشت ٿي چڪا آهيو ۽ جيڪو
 به توهانجو منهن ڏسندو سو پٺڻ پرشت ٿيندو ۽ جيڪو توهانجي

ٻئي ويا ۽ بيشمار بهشت جا ايلاشي هنجي روشن لاه ٻئي آيا. رستي
 ۾ هڪ مسٽ فٽور ويٺو هو. شور ٻڌي هن ڇٽو ٿي چا آهي؟ ڪنهن
 ٻڌايس ته فلاڻو مهاڻا اچي رهيو آهي ۽ هن اعلان ڪيو آهي ته جيڪو
 هنجو روشن ڪندو سو بهشت جو حقدار ٿيندو. اهو ٻڌندي فٽور
 رستي ڪي ٻيڪ ٿيڻي منهن ٻوڪي ويهي رهيو. ٻاڪي ۾ ويٺل
 مهاڻا جڏهن اتان لنگهيو ته هي عجيب رنگ، ڏسي حيران ٿي ويو.
 سڄاين ٿا هي ڪير جنهن مولڪي ڏسي ڪٿي منهن ٻوڪيو آهي،
 جڏهن ساري دنيا منهنجي روشن لاه آئي آهي! سو چيائين ته ٻاڪي
 بهار وارو، لهي هڪ ان ماڻهو وقت آيو ۽ چيائينس، ”ٻائي! تون جو
 منهن ٻوڪي ويٺو آهين؟“ فٽور ورائيو، ”انهيءَ لاه مان ٿيندو منهن
 ڏسڻ لڳو چاهيان ڇاڪاڻ ته مولڪي وڃڻو آهي سڪند ۽ تون ڏان ٿو
 بهشت، اهو مان ٿيندو منهن جو ڏسان؟“ اهو ٻڌي ٻاڪيءَ واري
 مهاڻا چيس، ”تو منهنجو به مرشد آهين.“ انهيءَ واسطي عوام
 حافظ ۾ فرمايو آهي:-

”عاشق يارم مرا نا ڪفرو با ايمان جه ڪار،

نشد در دم مرا با وصل ونا هيران جه ڪار.“

مان خدا جو عاشق آهيان، مولڪي مومن ٿيڻ جي ضرورت

ڪانهي. مولڪي نه ڪڍو ڪي نه ايمان ۽ نڪو ٻيو ڪجھُ ا

۷۹- سادا چار ڏکا

سترو ۽ پاڙ ٻه سرائي هئا جي ڪرو ارڇن ڏيو صاحب جن
 جي ديوار ۾ ڪيترن ڪندا هئا. سندن گهر ۾ هڪ وڏي ڪنڀا هئي
 جنهنجي شاديءَ جي چيٽا کين هميشه رهندي هئي. هڪ ڏينهن ڪرو
 صاحب جن کي عرض ڪيائون ته ڇوڪريءَ جو وهانءُ ڪرڻو آئون ۽
 ڪجھُ ٻيو جي ضرورت آهي. ڪرو صاحبن کين سڏ، به سڏ ويو
 ڏيڻ چاهيا پر هنن وٺڻ کان انڪار ڪيو ۽ کين جوڻ لڳا، ”توهانجي
 درٻار ۾ ڪهڙي ڪهي آهي. سوين ستنگي پيا اچن، سو دل کولي
 مدد ڪريو.“

هاڻي ستنن وٽ ويو ڪٿان آيا؟ جڏهن ڪرو صاحبن وٽ ۾

جهاز انڪي پيو ۽ لڳو ٻڌڻ. انهيءَ سنڪت وياي هن ارداس ڪئي ته جيڪڏهن سچو ڪرو منهنجي سھائتا ڪري جهاز کي هن اوکيءَ مان پار اُڪاريندو ته مان پنج سؤ مھرون کيس ڀيٽا ڏيندس. اڃا اھا ارداس ڪيائين مس ته جهاز ھاڻو مڪڻ شاھه ڪناري تي پھچي پنھنجو مال اسباب وڪڻي پڇائيندو اچي بابا بکالي پھتو. ڇا ڏسي ته ھٿ ته ٻاويھ، ڪرو گدي لڳائي ويٺا آھن. منھنجي پيو ته مھرون ڪنھن کي ڏيان. آخر هر هڪ اڳيان پنج پنج مھرون رکندو ويو ۽ سوچيائين ته سچو ڪرو پاڻي پھنجي پوري ڀيٽا گھراندو. پر انھن ٻاويھن مان ڪنھن به وڌيڪ ڀيٽا نه گھري ۽ ويا آسپس ڪندا. آخر پڇا ڳاڇا ڪيائين ته ھتي ڪو پيو مھاتما به آھي؟ ڪنھن چيس ته هڪ آھي جنھن کي تيغا، تيغا چوندا آھن. من ۾ چوڻ لڳو ته ھلي ان جو به دَرشن ڪجي، سو پڇائيندو جڏھن ڪرو تيغ بھادر صاحب جن وقت پھتو ته ساڳيءَ ريت ھنن جي اڳيان پنج پنج مھرون ڀيٽا رکي مٿو ٽيڪيائين. ڪرو صاحبن چيس، ”پاڻي، باقي رھيل مھرون به ڏي، تو پنج سؤ جي سکا ڪئي ھئي. ڪلھو ته ڏس، ان ۾ ڪلھن جا ڪيڏا نه زخمر ٿيا آھن.“ انين چئي ڪڙو ھٿائي ڪلھو ڏيکارايائونس اھو ڪوڙڪ ڏسي مڪڻ شاھه چپ چاپ پنج سؤ مھرون ڪڍي ڪرو صاحبن اڳيان رکيون ۽ انهيءَ مڪان جي چٽ تي چڙهي پڪارڻ لڳو، ”ڪرو لاڏوري، ڪرو لاڏوري، ٻين ٻاويھن جون منھن ڪڇي ويھون ۽ سندن آمدني بند ٿي ويئي. بيشمار جڳياسو ڪرو صاحبن جي شرن ۾ اچڻ لڳا. جڏھن عرض ڪيائون ته نام دان بخشو ته ڪرو صاحبن وراڻيو، ”ڳنڍي ڀاري آھي ۽ ڪٽڻ مشڪل آھي.“ سو سڀتن وقت نام جي اڪٽ دولت ھوندي آھي پر تنھن ھوندي به ھو ھام نه ھڻندا آھن.

۷۸- مسٽ فقير

ذڪر آھي ڪنھن مھاتما ڪڇ پڇن بندگي ڪئي. هڪ ڏينھن ھن اعلان ڪيو ته جيڪو منھنجو دَرشن ڪندو سو سڌو بھشت ۾ ويندو. انهيءَ ڪري سندس مريد کيس پاڪيءَ ۾ وھاري ڪٽي

اتي مزور بطبي جهاز راني جو ڪم ڪائي عرصي تائين سڪندو رهيو
۽ نبت الاهي هنر ۾ ماهر ٿي پيو. هالنڊ ۾ هڪي اهي روسي نه مليا
جنڪي بغاوت ڪرڻ ڪري روس مان جلاوطن ڪيو ويو هو ۽ اتي
رهي سندن چال چلڪم لڳائي ويئي هئي. بادشاهه ته هننڪي
سڃاڻي ويو پر هو کيس سڃاڻي نه سگهيا. بادشاهه هنن کان پڇيو،
”توهين ڪير آهيو ۽ ڪٿي جا رهاڪو آهيو؟“ هنن جواب ڏنو،
”اسين روسي آهيون ۽ اسانڪي جلاوطن ڪيو ويو آهي.“ بادشاهه
چين نه مان، روس جو باشندو آهيان اتان آيو آهيان. اها واقف
ٿيڻ سان پاڻ ۾ ٻن ٻن وڏي وين. جڏهن بادشاهه هي واپس وڃڻ جو
وقت آيو تڏهن هنن سڀني کي چيو ته توهين به مونس گذري هلو. روس
جو بادشاهه منهنجو دوست آهي، مان توهان تي سٺا ڪم ڪندس ۽ هر
توهانڪي ڪجهه نه ڪو نه چوندو. هنن هٿ مٽو ڪيو. جڏهن
روس جي بندرگاهه تي پهتا ته بادشاهه جي استقبال لاءِ اعليٰ آفيسر موجود
هئا ۽ ماڻهن خوشي وچان عرب بند باجاوڇاڻا ۽ آئيني پاريائون.
بادشاهه سان گڏ هڪي جلاوطني روسي هئا سي ڏسي حيران ٿي
ويا ته هي مزور نه ڪونهي بلڪه خود روس جو بادشاهه ا

اڪه اهڙي طرح سميت به اسان وانگر گرهستي ٿيندا آهن ۽
اسان سان يار دوست وانگر ورتاءُ ڪندا آهن ليڪن جڏهن اندر جون
اڪيون کان ٽوڙن تڏهن ئي سوچهي پوي ٿي ته سميت ۽ سگرو در اصل
ڪٿڙي هستيءَ جا صاحب آهن.

۷۷- بابا بڪالي

گرو هر ڪن صاحب جن جي چوڻي جو سمائجڻ کان اڳ
سنگت عرض ڪيو، ”توهان کان پوءِ اسانڪي ڪير اڀريش ٿيندو.“
گرو صاحبن فرمايو، ”بابا بڪالي.“ گرو تينع ٻاهر صاحب جن
بڪالي ۾ هڪ ماڻهي جي گهر گمت رهي پڇن ڪندا هئا. سو گرو
صاحب جن کي گمت ڏسي سوڍي خالڊان جا باروهر، ماڻهو دٻڪا دٻڪي
ٻاڻڪي گرو سڏائڻ لڳا. انهيءَ زماني ۾ مڪيا شاھ نالي هڪ سردار
پنهجي جهاز تي مال ٻري ڪنهن ملڪ ڏانهن وڃي رهيو هو ته انجو

جي رسي ڪولياڻين، پوءِ پوين جي. ڏسي ڪٿي ته اڳيان پير وري ٻڌا
 پيا آهن. سو وري اڳين رسي ڪولياڻين مس ته پوئين ٻڌجي ويئي.
 چور هٽيلو هو. چيانين گهوڙي ڪيئن به ڪاهي وڃڻي آهي. انهيءَ
 السجھن ۾ ساري رات وهامي ويس. جڏهن درويش پنهنجي ڀڃڻ لاءِ
 پرياست جو اُٿو ته ڇا ڏسي ته ڪو شخص سندس گهوڙيءَ جي رسي
 پير ڪولي. ڀڄيائينس، ”تون ڪير آهين ۽ هي ڇا پير ڪرين؟“
 جواب ڏنائين، ”حضرت! مان چور آهيان، ساري رات گهوڙيءَ
 جون رسيون ڪولڻ ۾ لڳر رهيو آهيان پر سڀ وٺرت.“ درويش کي
 هنجڻي سچ ڳالهائڻ جي ادا وڻي ويئي ۽ پيار مان چيائونس، ”هيڏانهن
 اچ ته تـڙڪي گهوڙي ڏيون.“ ائين چئي مٿس اهڙي رحمت ڀري
 دزشتي وڌائون جو هو چور مان قطب بڻجي پيو. ٻئي ڏينهن مريدن
 اچي عرض ڪيو، ”حضرت! اسانکي قطب ڏيو.“ فرمايائون،
 ”هنکي وٺي وڃو.“ سو اهڙا واقعا مهاتمان جي زندگيءَ ۾ عام نه
 پر هڪ اڌ دفعو ٿيندا آهن.

۷۵- موت جي خوشي

دهلوان ڳرڻ جو ذڪر آهي. اتي جڏهن هڪ ستنڪڻ جي
 چولي ڇڏڻ جو وقت آيو ته گهر وارن کي سڏي چوڻ لڳي، ”ستگرو
 اچي ويا آهن ۽ هاڻي پنهنجي تياري آهي. اميد ته توهين پنهنجي
 پويان نه روئيندا ڇاڪاڻ جو مان پنهنجي ڌام وڃي رهي آهيان. انهيءَ
 کان مٿي اي ڪهڙي خوشيءَ جي ڳالهه ٿيندي جو ستگرو پاڻ وٺڻ آيا
 آهن.“ ٻين چيس ته توکان پوءِ اسانجو ڪهڙو حال ٿيندو؟ چيانين،
 ”توهين همت ٻڌي پنهنجي ڀڃڻ تي بيهو.“ سو موت جي وقت
 جيڪڏهن گرو درشن ڏئي ته پير ڇا ڪري! جيڪڏهن توهين نامت جو
 ڪرت لاهي بيمل جو ڪوت پايو ته توهانکي ڪهڙو گھائر! جي
 توهين هن گندي دنيا کي ڇڏي مٿين منڊلن ۾ وڃو ته توهانکي
 پير ڇا گهرجي؟

۷۶- روس جو بادشاهه پيٽر اعظم

روس جو بادشاهه پيٽر هڪ مزور جو ويس ڌاري هالڊ وڃي ۽

کي دي رکندا هئا. گهر ۾ باهه هڪي ڪونه هئي. جڏهن ارڙي پاڙي مان به ڪا به مائيس تڏهن هو پريامي نزار ويو. ڏٺائين ته اها ئي وئشيا چلم ٻيئي چڪي. سوجيائين ته ههجي مونسان پوندي ڪانهي سرورشد جو حڪم آهي، سو چڙهي ويو مٽي. وئشيا ڏسي چيس، اڄ ڪيئن آيو آهين؟“ چوڻ لڳو، ”ماتا! مون کي باهه جي ضرورت آهي.“ هن مذاق ڪري چيس، ”باهه جي فهمهه آهي اڪ، سو اڪ ڏيئي ٻي باهه ڏئي وڃ.“ هن عاشق پنهنجي هٿ سان اڪ ڪڍي اڳيان رکيس. وئشيا ڏيئي وئي ۽ ٿلهو ڏٺائين. دل ۾ ٻيئي سرچي ته هن چرچي کي ساڻا ڪري سمجهيو. خبر. هو پراڻي پنهنجي اڪ تي ٻئي ٻڏي پنهنجي سرورشد وٽ پهتو. فرید صاحب پنهنجي باهه کڻي آئين؟“ ورائيائون، ”حضور، کڻي آيو آهين.“ سرورشد پنهنجي، ”اڪ تي هي ٻئي چو ٻڏي آئي؟“ چيائون، ”اڪ، ائي آهي.“ فرید صاحب چيس، ائي آهي ته پوءِ ڇا؟ ٻئي کولي ڇڏ. جڏهن ٻئي کوليائين ته اڪ جيئن جو ٿيڻ هئي. سو مالڪ هميشه پنهنجي اڳئين جي پٺڻ رکندو آهي.

۷۴- چور مان قطب

حضرت عبداللہ بن جيلاني وڏي ڪمائيءَ وارا درويش هئا. مسلمانن ۾ قطب، غوث، شيراز جا درجا آهن. ڪنهن ڇڪهه جو قطب (ڪمائيءَ وارو پرچارڪ) گذاري ويو. اتي جي سنگت اچي جيلاني صاحب کي عرض ڪيو، ”حضرت! اسان کي قطب گهرجي.“ فرمايائون، ”توهان کي ڪهڙو ڪم آهي؟“ ڪو به ڏيئين جي انتظار کان پوءِ سستگين وري اچي ويئي ڪئي، ”حضرت! قطب جي ضرورت آهي.“ فرمايائون، ”سڀاڻي ڏيندوسان.“ سستگي ۾ اڀياسي هئا ۽ کين اتي رهندڙن مان ڪو به قطب ٿيڻ جي لائق نظر نه آيو. سو من ئي من ته سڀاڻي قطب ڪٿان ڏيندا؟ شايد ڪٿان ٻاهران

هو هڪ چور گهرڙي چوري ڪرڻ آيو. پهرين اڳئين پهرين

سوچيو ته اهڙي ڪمائيءَ واري ٺهڻ کي پٿر هڻڻ ته نامناسب
 آهي پر جي چپ ٿو رهان ته شريعت وارا ناراض ٿيندا. آخر هڪ
 گل اڇلائي هٽيائينس. جڏهن منصور کي گل لڳو ته دانهن ڪري
 چيائين، ”هه ڙي هه!“ شيخ شليءَ پڇيس، ”تو دانهن ڇو
 ڪئي؟“ منصور چيس، ”تون ته منهنجي راز جو واقف آهين ۽ هي
 دنيا دار اڻڄاڻ. انهيءَ ڪري تنهنجي گل جي چومت هنن ماڻهن جي
 پٿرن کان وڌيڪ ضرب رسائي.“ خير، انهيءَ کانپوءِ هنجڻ پئي هڪ
 ڪٽيائون. منصور چيو، ”مون کي هنن جسماني هٿن جي ڪا ضرورت
 ڪانهي. مونوت اهي هڪ آهن جو هڪ هڪ هتي ته ٻيو عرش جي
 چوٽيءَ تي. جڏهن ٻيو ڪٽيائونس ته چوڻ لڳو، ”مون کي هنن ٻين
 جي به لوڙ ڪانهي. مونوت اهي غيبي ٻيو آهن جو هڪڙو هتي ته
 ٻيون درگاهه پر.“ جڏهن اڪيون ڪٽيائونس ته چوڻ لڳو، ”هي
 اڪيون ته خدا آهن پر مونوت اهي اڪيون آهن جيڪي ٻڌا کي ڏسن
 ٿيون.“ آخر جڏهن زبان ڪٽڻ لڳس ته چيائين ته ترسو. پر، مالڪ
 ڏانهن مخاطب ٿي چيائين، ”اي ٻاجهارا مالڪ! ڪنهن پنهجي
 ٿانون کي مٿان ٺوڪر هڻندو آهي پر اندران سھائتا جو هڪ ڏيندو
 آهي سو مون کي ته اُميد ڪونه هئي ته هڙي سخت پريڪيا مان پاس
 ٿيندس. پر مهربان مرشد! تنهنجي ديان مهر سان مان ثابت قدم
 نڪتو آهيان. شڪر آهي! شڪر آهي!! شڪر آهي!!! جلا،
 هاڻي ٻي زبان به اچي ڪٽي ڇڏ.“ سو ستگروءَ جي ديا مهر سان
 جنهن پريءَ کي اندر درشن ملي ٿو ته ڇا هرو دنيا کان ٻه ڇندو؟
 هر گز نه.

۷۳- باهم جي قيمت آهي آڪ-

ڏک ڪندا آهن ته شيخ فرید صاحب جن جو هڪ مرید ڏاڍو نيڪ
 پاڪ هو. جڏهن هو بازار مان لنگهندو هو ته هڪ ونشيا هن کي
 ٺوڪيندي هئي پر هي پريءَ ڏانهن ڌيان ئي نه ڏيندو هو. جيئن
 هو وڌيڪ هتي، تيئن هو وڌيڪ ٺوڪيس. هڪ ڏينهن فرید
 صاحب انهيءَ مرید کي چيو ته باهم ڪڍي. اڳئين زماني ۾ ماڻهو باهم

کاڌن کي انهيءَ لاءِ ملايو هو ته انهن جي سواد جي لڪ ٿي نه پوي
 مهالما يا ته کاڌن کي ملائي انهن ۾ سواد ختم ڪري ڇڏيندا آهن يا
 کائڻ کان اڳ پنهنجي سرم اندر نام سان ڇروڙيندا آهن، انهيءَ لاءِ
 ته هنڪي مٺي ڦڦڙي، ڍڪي ڍڪي ۽ اڻڻي سڻڻي جي سواد جو پتو
 ٿي نه پوي. جڏهن درويدي پنهنجو من شد ڪيو ته هڪدم آسمان
 ۾ گهٽ وڏو. مالڪ کي صرف پڳتي پياري آهي ۽ سندس درٻار ۾
 اوج ۽ ليح ڏاند جو ڪو نه فرق ڪونهي.

۷- مان ته ٻڌي آهيان

هڪ ٻڌيءَ کي هڪ ٽي ڇران چوڪري هئي. اتفاق سان
 چوڪري سخت بيمار ٿي پئي. گهڻي علاج ڪريائين پر نيسود،
 ٻڌي هر وقت ٻارائڻا پيئي ڪري، ”اي مالڪ مهراڻ! مان ٻڌي
 آهيان، مون دنيا ۾ سڀ ڪج ڏٺو. هيءَ وڇاري اڃا ننڍي لپي
 آهي، سر هيءَ نه مري، هجي ٻڌان پلي مولڪي ولي هل.“ هڪ
 رات جو سندس ٻاهران در کليل رهڻي وارو. ڪا گار ڪمان چنالي
 اندر گهڙي آئي. اٽسي ڪا ڊگ پيئي هئي. جڏهن گار ڪائڻ لاءِ
 پنهنجو ٻوم ان ۾ وڌو ته سندس سڳ ڦاسي پيا. کان گهرائڻي
 هيڏانهن هوڏانهن ڊوڙڻ لڳي. ڊگ جو ڪارو ترو سامهون هو. گار
 جڏهن نه چار ڇڪر هليا ته ٻڌي ڊگي ويئي. سمجهيائين ته موت جو
 فرشتو اچي ويو آهي. ڇوڙ لڳي، ”مان ته ٻڌي آهيان. چوڪري،
 ٻڌان سمجهي پيئي اٿئي، انهيءَ کي ولي وح.“ سو دنيا دار متض
 موت سان ڳالهيون ڪندا آهن، اندران هڪڙا ٻاهران پيا. پر
 ستمگي جو روز اڀاس دواڻان مري ٿو انهيءَ کي پنهنجي موت جي
 شاديءَ کان نه وڌيڪ خوشي ٿيندي آهي.

۷۳- گل جي چوٽ

ڦاسي ڏيڻ کان اڳ منصور لاءِ شاهي حڪم آيو ته سڀ هنڪي
 پٿر هڻن. سڀني ماڻهن پٿر هڻڻ شروع ڪيا. منصور اڏول رهيو،
 اُف نه ڪيائين. شيخ شلبي هنجو دوست هو ۽ واز مقرر ٿيو. هن

قل ڏيندو. ” هنن چيو، ” اسانجو ته هڪ ئي يگي سمجهون ٿو ٿئي
 ته هڪ سؤ هڪ جو قل ڪٿان ڏيون؟ ” رشيءَ ورائيو، ” منهنجو
 اهوئي شرط آهي. ” پوءِ پنهنجي ٻانڊو واري واري سان رشيءَ وٽ
 آيا پر رشي پنهنجي شرط تي مهڪم رهيو. ويچارا ٻانڊو موٽي آيا.
 کين نراس ڏسي درويدي چين، ” توهين غمگين جو ٿا ٿيو مان ٿي
 سڀچ رشيءَ کي وٺي اچان، اها ڪا اڻڪي ڳالهه ڪانهي. ” درويدي
 پرياس جو اٿي، اگهاڙي پٿرين پاڻي پري آئي ۽ اچي پٿرن سان
 رسوئي لاهيائين. پوءِ ننڍي پير مهاتما وٽ لنگهي ويئي ۽ وڃي
 عرض ڪيائين، ” مهاتما اسان يگي ڪرايو آهي، ڪرڻا ڪري هلي
 انڪي سمجهون ڪريو ” مهاتما چيس، ” توکي ٻانڊون ٻڌايو هوندو
 ته منهنجو شرط ڪهڙو آهي؟ ” درويديءَ ورائيو، ” مهاراج! مولڪي
 شرط جي خبر آهي. ” تنهن تي مهاتما چيس، ” ڇڳو ڏي هڪ سؤ
 هڪ اشوميت يگين جو قل. ” درويديءَ نمرتا پرور ڪ جواب ڏنو،
 ” مهاتما جي! مون توهان جهڙن سنتن کان ٻڌو آهي ته جڏهن پورن
 مهاتما جي روشن لاءِ وڃو آهي ته هر هڪ قدم جو قل هڪ اشوميت
 يگي ٿيندو آهي. سو جيئرا قدم مان هلي توهان وٽ آئي آهيان انهن
 مان هڪ سؤ هڪ اشوميت يگين جو قل توهين ڪٿو ۽ باقي مولڪي
 ڏيو. ” اهو ٻڌي سڀچ رشي ڇپ ڇاپ درويديءَ سان هلاڻ لڳو. جڏهن
 پوڄن رشيءَ جي اڳيان رکيائون ته هو سڀئي طعام ملائي کائڻ لڳو.
 درويدي کاڌي ٺاهڻ ۾ سهڻي راجڪمارين توڙي راڻين کان اول نمبر
 هئي. سو رشيءَ کي ائين ڪاٽيندو ڏسي من ۾ چوڻ لڳي ته آخر
 پنهنجو هر پنهنجو ٻڌرو ڪيائين. جيڪڏهن سڀ شيون الڳ الڳ
 کائي ها ته خبر پئجي وڃيس ها ته درويديءَ جي طعامن ۾ ڪهڙو
 سواد ٿيندو آهي. رشيءَ پوڄن کائي سماپت ڪيو تڏهن به گهٽ نه
 وڳو. سپاويڪ ٻانڊو تمام حيران ٿيا. ڪرشن يگوان کان پڇيائون،
 ” مهاراج! باقي ڪهڙي ڪهي رهي آهي؟ ” يگوان ورائيو، درويديءَ
 کان پڇو، اها سڀ ڪس درويديءَ جي من جي آهي. جهڙي پاونا
 تهڙو قل. ” درويديءَ کي اها ڄاڻ ڪانه هئي ته رشيءَ سڀني

توهان کي ان راج ٿيندس ، جيڪڏهن توهين مولڪي صرف هڪ دفعو ماءُ سان ملائيندا . ” هڪجهڙو چيو ته اهو ناممڪن آهي . ” ڇڏو مان توهان کي سڄو راج ڏيڻ لاءِ تيار آهيان . مان ٻئي روئي کائيندس پر مولڪي ماءُ سان ملايو . ” هن چيس ، ” توهانجي عمر پوري ٿي چڪي آهي هاڻي اسين ڪنهن به طريقي سان توهانجو هڪ سراس به وڌائي نه سگهنداسين . ”

اسين عام طور هڪ ٽينهن پر چرويهه هزار سراس کڻندا آهيون . هڪ هڪ سراس ڪروڙ ڪروڙ روپين جو آهي پر اسين اڄي ڇهه اهڙن امالهي سراسن کي چؤڙڙ ، ناس ۽ بڪش جهڙن نضول ڪمن ۾ برباد ڪري ٿا ڇڏيون . منس چولي جو لاپ وٺي مالڪ سان ملڻ جي پوري ڪوشش ڪرڻ چڱائي .

۷۰- سڀڄ بنا گهند نه وڃو

جڏهن مهاڀارم جي ٻڌ پوري ٿي ته ڪرشن ڀڳوان ٻالڏون کي چيو ، ” ٻنهنجن ٻانن جي پراشڻ ڪرڻ لاءِ يگهه ڪرايو ته ته لوڪن ۾ ويندا ۽ يگهه ٿڏهن پورو سمجهيو جڏهن آسمان ۾ گهند وڃندو . ” ٻالڏون يگهه ڪيو ۽ ساري ڀارم ورش جي ساڌو مهاڻائن کي ٿورو ڏنائون . سڀني کائي آيا پر گهند نه وڃو . سو ڪرشن ڀڳوان کي عرض ڪيائون . ” توهين پوڄن ورتاڻو ، ” شايد توهانجي کائڻ سان گهند وڃي . ” جڏهن ڪرشن ڀڳوان کاڌو ٿڏهن ۽ گهند نه وڃو . لاچار ٿي ڀڳوان کي ويهتي ڪيائون ، مهاڀارم توهين ٻنهنجي لوڪ دوستي سان ڏسو ته ڪر مهاڻا رهتي نه ڪونه وڃي آهي . ” ڀڳوان چين ، ” هڪ گهٽ ڌام جو سڀڄ نالي ساڌو رهجي وڃي آهي جو جهنگل ۾ رهندو آهي . ڪيڏانهن اچي وڃي ڪونه صرف وٽن جي ٻنن تي گذارو ڪندو آهي . جڏهن اهو اچي کائيندو ٿڏهن ئي توهانجو يگهه سمجرت ٿيندو . ” ٻالڏو رشيءَ وٽ ويو ۽ ويهتي ڪيائون ته ڪنهن ڪري هلي اسانجو يگهه سمجرت ڪريو . مهاڻا ورائيو ، ” مان جي ڪم وٺندس جيڪو مولڪي هڪ سؤ هڪ اشر ميڏ يگهه جو

آهي . چو تشين کي ڪوڙ ته ڳالهائڻو ڪونه هو ۽ جي سچ ٿا ٻڌائين ته جان خطري ۾ ! آخر سوچي ويڃاري چيائونس ، ” بادشاهه سلامت ! توهانجو موت تڏهن ٿيندو جڏهن آسمان سرون جو ۽ زمين لوهه جي ٿيندي . ” سڪندر ڏاڍو خوش ٿيو ۽ چوڻ لڳو ته ڀرڻه فڪر ڇا جو ؟ سائنس جي اصول موجب ڪڏهن وڃي آسمان سونو ٿيندو ۽ زمين لوهه جي ! سو منهنجو موت ته ٿيڻو ئي ڪونهي . جڏهن ٿورو اڳتي ريگستان پهتو ته بخار ٿي پيس ، پاڻ ۽ وزير اڳيان هئا ۽ فوج پويان . جيئن جيئن اڳتي هليو ته بخار به وڌيس تيز ٿيندو . نيٺ وزير کي چيائين ، ” مولڪي بخار ٿي پيو آهي . ” وزير ورائيو ، ” جهان پناهه ! به چار ميل اڳتي هلو . شايد ڪو وڻ اچي وڃي منهنجي چانو هيٺ آرام ڪري سگهو . جيئن اڳتي وڌبو ته بخار تمام تيز ٿي وڃي . وزير چوڻ لڳو ته ڀرڻه فڪر ڇا جو ؟ سچ ٿا ٻڌائين ته ڪو به ڪٿي به وڻ جي چانو جو نالو ڪونه هو . وزير چيو به چار ميل اڳتي هلو ان مان ڪو درخت نظر چڙهي . وري به چار ميل پوءِ ڪيائون ، بخار اهڙو ته زور ورتو جو بادشاهه سهي نه سگهيو ۽ گهڙي تان لهي پيو ۽ وزير کي چيائين ، ” جهل هي گهوڙو مولڪان ته هڪ قدم به اڳتي وڌڻ نٿو اچي . ” هاڻي ريگستان ۾ وزير وٽ هيٺ وڃائڻ لاءِ هولي ڇا ؟ سو منهنجي زړه لاهي ڪٽي هيٺ وڃائين جنهن تي بادشاهه لپي پيو . زړه لوهه جي ٿيل هوندو آهي جنهن جي اندر ڪيترا دڙا جا تهر هوندا آهن جيئن بدوقت جي گولي اثر نه ڪري . ٻن ٻنهن جو وقت هو ، تنهن ٽنهن ٻنهن ساڙيو ، وڻ جو نالو ئي ڪونه هو ، وزير ويڃاري منهنجي سوني ڍال ڪڍي ڪٽي بادشاهه جي مٿان جهلي جيئن اُس کان بچاءُ ٿئي . جڏهن چيو جي وقت جو وقت ايندو آهي ته کيس اڳ ئي ٻرون پڙهي ويندا آهن . سڪندر سوچيو ته چو تشين جي اڳڪٿي ٿيڪ نڪتي . سچ پچ آسمان سرون جو ۽ زمين لوهه جي ٿي پئي آهي . هاڻ منهنجي موت ۾ شڪ ڪونهي . ايتري ۾ ساري فوج ۽ شاهي حڪيم به پهچي ويا . بادشاهه چين ، ” منهنجي نبض ڏسو . ” هنن نالو ڏسي چيو ، ” جناب ، بچڻ مشڪل آهي . ” سڪندر حڪيمن کي چيو ، ” مان

پرس نامدو ٻڌو ڪٿي آيو جو سولو ٿي ٻڌو هو. گهر واپس ڪي
 ٻيائين، ”ڪوڙن جي قيمت جيترو سون هن مان ڪٿر باقي ڇڏي ڏيو.“
 لک ۽ ستگرو، پنهنجي شيون جي ٻل ٻل ۾ سار سنڀال
 ڪندا آهن.

٦٨- بنگالي ٻاٻوءَ جي من سان لڙائي

واولي پٺي ۾ ڪي بنگالي ٻاٻو آيس ۾ لوڪري ڪندو هو.
 اڀر ٻڙهي ۽ اڀاسي هو. مون (حضور جن) هن کان پڇيو، ”من
 س آڙو آهي ۽ اندر شبد جو رس اچي ٿو؟“ چوڻ لڳو،
 ’وس ته آڙو آهي پر ٺاهي مشڪلات سان“ مون پڇيو ’ماس،
 ڪهڙي طرح وس ۾ آيو؟“ جواب ڏنائين، ”منهنجو اهو روزانو
 ۾ هو ته آيس مان موني اڻيان ٻاٺي ڪري وڃي ٻڙن سون تي
 هڻندو هوس ۽ چيستن اندر لار جي لڏندو ايندي هئي تيسين
 روئي ڪونه ڪائيندو هوس. لوڪر ڪي منهنجي هدايت هئي ته
 منهنجي روئي کائي ۽ منهنجي روئي رکي ٻاٺي وڃي سمهي مري
 ۽ منهنجو لفظ نه ڪوي. ڪڏهن ڪڏهن ته شام جو ويٺل، رات
 ۾ ٺي به وڃي ويندا هئا تڏهن وڃي مشڪلات سان ٽهليل من
 اڻڪار ٿيندو هو. ڪڏهن اندران لار جو وس ملندو هو تنهن کانپوءِ
 ٺي آئي روئي ورتائيندو هوس. ٻيءَ حالت ۾ روئيءَ کي هٿ نه
 نه لائيندو هوس.“

سو جي من جي آڏين رعبو نه ڪڏهن به ٻڙهي نه ٻڙهي. سڀ
 مهاتما اهوئي اُڀڻس ڪندا آيا آهن ته جيڪي من مٿس تي هلن ٿا
 تنکي من لڙڪن جو پاڻي ٻڙهي ٿو.

٦٩- سون جو آسمان ۽ لوهم جي زمين

ڪندو اعظم جنهنکي فاتح عالم چولدا هئا سو ماڪن کي نتج ڪندو
 ڪڏهن نياس لڏي وقت ٻڙهي نه سندس فوج اڳتي وڌڻ کان ٻڙ-
 ڪڏي ٻيٺي. مجبورن هو واپس وريو ۽ ڪن جو نئين کان پڇيائين
 ’تم منهنجو من ڪڏهن ٿيڻ آهي؟ چوڻي سڀا هئا ۽ حساب لڳائي
 ’تم منهنجو من ڪڏهن ٿيڻ آهي؟ چوڻي سڀا هئا ۽ حساب لڳائي
 ’تم منهنجو من ڪڏهن ٿيڻ آهي؟ چوڻي سڀا هئا ۽ حساب لڳائي

۱۰
 ويو. خير. مهاتما پنهنجو پارس وٺي رهندو رهيو. هي هڪ درشتايت آهي ۽ اسان سان تـڙ لڳي ٿو. پارس آهي منش جنم، مهاتما آهي پرميشور جنهن ڪرپا ڪري اهو جنم بخشيو آهي. اسان سڀني جي اندر اڪال پوک آهي ۽ جيڪڏهن اسين منش ڏيهر ۾ مڃت ڪري سندس روشن نـڀا ڪريون ته اسان کان وڌيڪ کوٽي قسمت وارو ٻيو ڪير ٿيندو!

۲۷- پٿر سونو ٿي ويو

ڀڳت نامديو ڇو ڪم ڪندو هو. ست ڏينهن ڪپڙا رنگي ۽ چري، ائين ڏينهن وڃي منڊي ۾ وڪڻندو هو ڇاڪاڻ جو اُتي ائين ائين ڏينهن منڊي لڳندي هئي.

نامديو کي چار پنڊج پٿر هئا. هڪ دٻي سڀ پٿر پنهنجو مال تيار ڪري وڪڻڻ ڪڍي ويا. نامديو جي گهر وارن کيس به ڪهڙن جي هڙ وڪڻڻ لاءِ ڏٺي. ٻيا پٿر ته وڪڻڻ ۾ لڳي ويا پر نامديو وڃي اچن تي ويٺو. شام ٿي ته ٻيا سڀ پٿر پنهنجو پنهنجو مال وڪڻي گهر موٽيا پر نامديو جيئن جو تيئن هڙ موٽائي ڪڍي آيو. گهر وارن پڇيس، ”ڇو ڪو گراهڪ ڪونه آيو ڇا؟ هيٿرو مال گهر ۾ رکي ڇا ڪيو؟ گهٽ وڌ ڪري وڪڻي اچين ها.“ نامديو چپ. جڏهن گهر وارن وڌيڪ تنگ، کيس ۽ چيائونس ته: ”ٻيو نه ته اوڌر تي ئي ڏيئي اچين ها. نامديو چيو، ”اوڌر تي ڏيئي اچان؟“ چيائونس ته: ”پلي وڃي ڏيئي اچ.“ نامديو هڙ ڪڍي ٻاهر ويو ۽ جيڪي پٿر ٻاهر ٻيا هئا انهن جي مٿان ويو هڪ هڪ ڪپڙو وجهندو، پڇاڙيءَ جو هڪ پٿر ضامن طور ڪڍي آيو. گهر وارن پڇيس، ”ڪپڙا اوڌر تي ڏيئي آئين؟“ جواب ڏنائين ته ها. پڇيائونس ته: ”پيسا ڪڏهن ملندا؟“ نامديو وراڻيو ”ائين ڏينهن.“ ڪنهن اچي گهر وارن کي ٻڌايو ته نامديو سڀ ڪپڙا پٿرن تي وڇائي آيو اٿو ۽ ماڻهو لاهي ڪڍي ويا آهن. هاڻي پيسن جي اميد لاهي ڇڏيو. گهر وارا نهايت ڏکي ٿيا ۽ چوڻ لڳا ته پيسا ڪير ڏيندو؟ نامديو آڻت ڏيئي چين، ”توهين فڪر نه ڪيو. مان ضامن ٻاهر سان ڪڍي آيو آهيان.“ انهن ڏينهن ٿيو گهر وارن پيسا

ٺي گراهڪ جو ڪٽو به بيٺو هو جنهن ٻليءَ تي حملا ڪري ان کي
 چيري ٽاري ڇڏيو. دڪاندار کي غصو وٺي وار ۽ ٺوڪرن کي ڇيائين
 مارڻو ڪٿي کي، جن ٽنهن سان ڪٽو ماري وڌو. گراهڪ ڏکي ٿي
 دڪاندار کي ڪار ڏني. پوءِ ته هڪ پاسي هو دڪاندار ۽ سندس
 لوڪر ۽ ٻئي پاسي هئا گراهڪ ۽ لالڪهائو. غروب لڙائي لڳي.
 تنهن تي من مهاتما کي خبر ته اهي آهن منهنجا ڪيل ۽ قربان

٦٦- پارس ۽ اوهم جو اگهه

هڪ غريب دڪاندار هوندو هو جنهنجو گذر ڏکيو ٿيندو هو.
 اثاثن سان ڪو مهاتما وٽس آيو جنهنجي هن ڀرسم پيار سان شيوا
 چاڪري ڪئي. جڏهن ڏٺائين ته مهاتما پارس آيو آهي تڏهن عرض
 ڪيائين، ”مان نهايت غريب آهيان، ڏاکڻ ۾ ٽينهن ٻيو ڪٿيان، مولتي
 ڪرڻا ڪراو.“ مهاتما کي ڏٺا آئي ۽ چيائينس، ”مان توکي ٽن
 مهينن لاءِ پارس ڏيئي ٿو وڃان. جيترو ڪم ٿئي اوترو سون ٺاهه.“
 مهاتما پنهنجي مهر ڪري هلڻ وارو ٻيو ڇوڙ جا ڳاٺ ته ڇڏو سان رهن
 ٿي. سر اوڀر غريب دڪاندار ٺار وارو ۽ وڃي لوهه جو اگهه ڇيائين.
 لوهه جي واپارين چيس، ”پهرين ته پنهنجن روپيئي مٺا هڻ هڻ
 هاڻي ٺو روپيا ٿي وار آهي.“ چيائين ته اهڙي تيزيءَ ۾ مان لوهه
 ڪونه خريد ڪندس. جڏهن پنهنجن روپيئي جو اگهه ٿيندو تڏهن خريد
 ڪندس. مورڪ کي اها سمجهه نه آئي ته سون جي مٺا جي قيمت ڪيتري
 ٿيندي ا وري ٻئي مهيني ٻيڙا ۾ لوهه جو اگهه ڇيائين. واپارين
 چيس، ”ٻائي! هينئر ته ارڙهين روپيئي مٺا اٿئي.“ وراڻيائين ته
 جڏهن پنهنجن روپيئي ٿيندو، تڏهن خريد ڪندس. ٽئين مهيني جڏهن
 ٺار ۾ وار نه ٻڌائين ته لوهه جو پاڻ اڳئين کان به تيز آهي، سو ٻڌان
 ٻيو ڪري موني آيو اهڙي طرح اگهه ڇڏندي ٿي مهينا پورا ٿي
 ويا ۽ مهاتما به سوچيو ته وڃي پنهنجو پارس واپس وٺي اچان. رستي
 ٻيو سوچي ته غريب دڪاندار ته وڏا وڏا محل ڪٺي اڏايا هوندا.
 اچي ٽسي ته اهوئي جهولو مڪان ۽ ڀڳل دڪان اچان ٿي

سڀ لاغرض آهن، رات جو نندون پيا ڪن، جي مان نه ڄاڻان ته ڇوري ٿي وڃي. ڪڇ سمي کانپوءِ ڪپير صاحب ڇن وري اتي ويا ۽ هنڪي نه ٿي سندس پٽن پوئڻ ڪان پڇيائون ته، پير مرد ڪٿي آهي؟ هنن چيو ته هو گذاري ويو.

اتي ڪپير صاحب انتر ڌيان ٿي ٿڌو ته هنجو پنهنجين ڪانين مينهنن سان ٿاڍو موهر هو. انهيءَ ڪري موم کانپوءِ هڪڙي ڪانه جنهن سان هنجو خاص پيار هو، انهيءَ جي پيمت ۾ آيو. جڏهن وڇڙي مان وڌي ڀڳو ته سندس گهر وارن کيس هر ۾ خوب جهڙيو. جڏهن ٻڌايي ڪارڻ هنجي ڪم جو نه رهيو ته ڪڍي گاڏيءَ واري ڪي وڪيائون. انهيءَ به ٿڌ ٻارهن سال واهيس. جڏهن اتي به بيڪار ثابت ٿيو ته ان وري تيليءَ کي وڪيو، جنهن کيس گهاٽي ۾ ڪافي واهيو. جڏهن انهيءَ جي ڪم کان به ويو ته کيس ڪاسائيءَ کي وڪڍي ڇڏيائين، ڪاسائيءَ سندس ماس وڪڍي ڇڏيو باقي جهڙو نغاري وارا وٺي ويس. هنن نغارو ٺاهيو جنهن تي وقت بوقت خوب ڏنڊن جو وسڪارو ٿيندو رهيو.

”بيل بيل هل مين جتي اتي ڪاڙي مين ٿين،
تيلي کي ڪوهارو رهي پڻ گهر قصائي لين،
ماس ڪٽا پوئي بڪي ڇهڙن مڙهي نهار،
ڪڇڪ ڪرم باقي رهي تس پير پرتي مار.“

٦٥- ماکيءَ جي هڪ آڱر

هڪ مهانما ڪنهن ڏڪان تي بيٺو هو. من کي چيائين ته تنهنجي هاڪ ته ڪهڙي ٻڌي اٿم مونکي به ته ڪو پنهنجو ڪوٽڪ ڏيکار. من چيس، ”اڄهو ڏس.“ ڏڪاندار ماکي گراهڪ کي ڏيئي پوءِ ماکيءَ مان ماکيءَ جي هڪ آڱر پري پيم تي ڪڍي لائي. ماکيءَ جي خوشبوءِ تي هڪڙي مک اُڏامي اچي ماکي کانڻ ويني. هڪ ڪرڙيءَ مک کي ٿڌو ۽ جهٽ ڇلانگه ماري ان کي هڙپ ڪري ويئي. ڏڪاندار وٽ هڪ ٻاليل ٻلي هئي جا ٿڌو ڏيئي ڪرڙيءَ کي کائي ويئي. پوسان

اها مهر ٻائي ڪريو، مان اچو ٿو اچي واپس ڪٿان. رشيءَ ورائو
 ته هنجي سڀال ڪو ڪندو؟ تنهنجي لادر وٺي سندس ابا شروع
 ڪئي ته توهين هٽو، توهين هيڏا، دها پالي منهنجو نه. اهو ڪر
 ڪريو. جڏهن ايترو زور ڀريائينس، تڏهن رشيءَ متحير ۽ چيائينس
 ته ڇو هن ڪنڊ ۾ رکي ڇڏ. لادر ته تر ڪمان ڇڏي هائو وٺو.
 واپس ته هن کي اچڻو ئي ڪونه هو. رشي اصل ته راجا هو ۽ تيراندازي
 جي فن ۾ ماهر. سو جنهن وقت به ڀڄن تان اٿي ته ٿور ڪمان
 سامهون. ائين ٻار وار ڏسندي تر ڪمان جو ڏيان من ۾ پختو ٿيندو
 وٺس. هڪ ڏينهن خيال آيس ته ڪو زمانو هو جڏهن مان تيراندازي
 ڪندو هوس. اڄ ته هڪ هاڻي ڏسان، ڪٿي ڪنهنڪي ماريندس
 ڪونه. اهو سوچي ٿور ڪمان هڪ ۾ ڪٿي ڇڏو ٿور هلايائين ته ٿور
 وڃي لٽائي ٿي لڳو. جيئن ڀرو ٿيڻ شوق وٺس وڌندو ۽ ليڪ
 ٻورو شڪاري ٻڙجي ڀرو. ڀڄن بدگي وسري وٺس ۽ شڪار جي
 تاف اچي لڳس. سو اهي سڀ من جا دوکا آهن. ڏرا من جي واکڻ
 ڏاڍي ڇڏي ته جهٽ ٻنن عادت ۾ وڃي ڀوندو.

۶۴- ڀوٽا اڃا اياڻا آهن

ڪجهه صاحب جن جو جڏهن هڪ ڪيف وٺان لڪڻ جو اتفاق
 ٿيندو هو ته ڏسندا هئا ته اٿي هڪ ڀيرو وڌو آهي. هڪ ڏينهن
 کيس چيائون، ”ٻائي! مانا ڪائي مڱي ڇڙهيو آهين، هاڻي ته ڀڄن
 ڪر.“ جواب ڏنائين ته لندا لندا ٻار آلم، وڏا ٿين ته ڀرو ڀڄن
 ڪندس.“ جڏهن ٻار وڏا ٿيس ته ڪجهه صاحب وري ياد ڏياريندي
 چيس، ”ٻائي! هاڻي ته ڀڄن ڪر.“ ورائيائين ته هيندي شادي
 جي اون لاهيان ته ڀرو ڪندس. جڏهن ڀڄن جون شاديون ٿي وٺس
 ڪجهه صاحب وري چيس ته هاڻي ڪهڙو ويچار آئيئي؟ چيائين ته
 ڀوٽن جي آس ڏسان. جڏهن ڀوٽا آيس تڏهن ڪجهه صاحب جن وري
 کيس کڏيا ۽ چيائونس، ”سهيئي آسون ڀورڙن ٿي، هاڻي ته ڀڄن ڪر.“
 جواب ڏنائين ته ڀوٽا اڃا اياڻا آهن وڏا ٿين ته ڀرو ڪندس. جڏهن
 ڀوٽا نه جوان ٿيس ته ڪجهه صاحب وري چيس. چوڻ لڳو ته هي

ٿو ڪري انهيءَ ڪري تون به انهيءَ ڪم کي ڇڏي ڏي . ڳرو رامداس جن کي اکين مان لڙڪ اچي ويا ۽ فرمايائون ، ”مون کي جيڪي ڪجهه سو ڇڏو پر ڳروءَ لاءِ نه ڇڏو جو جو جيڪڏهن ڳروءَ جو عمل قائم نه آهي ته سمجهو جهان ۾ ڪنهنجو به عمل قائم ڪونهي .“ جنهن خيال ۽ شردا سان ڳرو رامداس جن ستر دٻيا ٿلها ٺاهيا ۽ ڊاهيا ، انهيءَ پاوٺا سان جي اسين ڇو ، پروري ڳروءَ کي ڏسون ته جيڪر سونا ئي پئون .

٦٢- پنڊت لادي بهل

ذڪر آهي ته پنڊت ڀڳتي تي ڪتاب ڪٽي ڪبير صاحب جن سان بحث مباحثو ڪرڻ واسطي ڪاشي ۾ سندن گهر آيو . ڪبير صاحب جن ته ڪٿي ٻاهر نڪتا هئا ۽ گهر ۾ سندن سڀڻي ڪمالي ويٺي هئي . پنڊت پڇيو ، ”ڪبير صاحب جو گهر هيءُ آهي ؟“ ڪماليءَ ورائيو ، ”هي ڪبير صاحب جو گهر ڪونهي . هنجي گهر جو پتو ته برهما ، وشو ، مهيش کي به ڪونهي .“

”ڪبير ڪا گهر شڪر پر جهان سڀئي ڪيل ،

پانو نه اٿڪي پيپل ڪا پنڊت لادي پيل .“

تو ڪبير صاحب کي ڏيهر روپ سمجهيو آهي پر هو ٻڌيهر آهي ، حقيقت ۾ تو ڪبير صاحب کي سمجهيو ئي ڪونهي . پنڊت ويچارو ڇپ چاپ هليو ويو .

٦٣- تير ڪمان امانت

هڪ رشيءَ اهڙي ته گهر ۾ تپسيا ڪئي جو اندر ڀڳوان کي پنهنجي گدي وچ ۾ اچي خوف لڳو . سو شڪاريءَ جو روپ ڏاري تير ڪمان هٿ ۾ کڻي رشيءَ جي ڪٿيا ۾ آيو ۽ اچي عرض ڪيائين ، ”رشي راج ! مان ڪنهن ڪم سان وڃي رهيو آهيان . اوھين ڪرڻا ڪري منهنجو هي تير ڪمان پاڻ وٽ رکو . ٿوري وقت کان پوءِ اچي ڪٿي ويندس .“ رشيءَ چيو ته مان رشي ، منهنجو تير ڪمان سان ڪهڙو پرڀر جن ؟ اندر منت ڪري چيس ته

ڪو به نه. مولڪي مٿي ڪڇ ڪم آهي سو ڪري اڃان ٿو. ”اٿين
چئي ٻاٺ ماڙي“ تي چڙهي ويو. وٽس مهائما کي پنهنجي گهر آڻڻ
ڏسي هڪ چوڙي چوڙي لڳي، ”منهنجا ڌن ڀاءُ جو مون ٻاٺ جي
گهر قدم مبارڪ رکيا آٿو. حڪم ڪريو مان ڪهڙي خدمت ڪريان؟“
مهائما چيو، ”مولڪي هتي هڪ رات رهڻي آهي ۽ مولڪي ڪر
اڪيلو ڪمرو ڏي ۽ تون پئي ڪنهن ڪمري ۾ آرام ڪڇ. پر ته
پنهنجي اوڪر کي جڏ ته منهنجي واسطي ۾ چار ڏاڪا، ڊال ۽ هڪ
شيشو شراب جو ٻرار مان وٺي، ٻاٺ کي ڪٿي اچي.“ وٽس سڀ
وڃڻ چئي اوڪر کي اٿن شين آڻڻ جو حڪم ڏنو. اوڪر ويو ۽ سڀ
شيون گهٽي، ٻاٺ کي ڪٿي آيو. مريد جوڪي پٺي تي بيٺا هئا اهو
ڏسي چوڙي لڳا ته اڄ اهو جي پيري ڏوڏي وٺي. هاڻي ته شراب
ڪباب جو دؤر هلندو. سو هڪ هڪ ٽي ڪڪڙ لڳر تان جو اڳڪهه
نه غالب ٿي ويا باقي وڃي هڪ رهيو.

مهائما کي اڪو مالي ٿي ڪاٺي هئي ۽ لڪو شراب پيئڻو هو،
هنکي ته صرف پنهنجي مريدن جي پريڪيا وٺي هئي. جڏهن صبح
جو هيٺ لڏو ته لفظ اهو ڪسرو پيو هو. پڇيائون ته ٻيا ڪهڙا آهن
’وڏا؟‘ وڏا آهن ته فلاڻي فلاڻي وقت فلاڻو فلاڻو ويو هليو. تنهنجي
پڇيائون ته تون ڇو نه هليو وٺين؟“ جواب ڏنائين، ”حاضر آ
هليو ته مان به وڃان ها پر مولڪي توهان کانسواءِ ٻيو ڪو ٿانءِ لڪاڻو
ڪونه سڃڻو. مان وڃان ته ڪهڙا آهن وڃان؟“ خوش ٿي ڪٿي گلي
لڳا، اٿون ۽ گدي ڏٺائون. سو مهائما کڻي ڪري کي پريڪيا لاءِ ڪاڌ
ڪا آزمائش وٺندا آهن.

گرو امداس صاحب جن به اهڙي آزمائش وٺڻ جي خيال کان
چيو ته ٿلهو لاهيو. جڏهن شيون ڪن لاهيا ته گرو صاحبن فرمايو ته اهي
ليڪ لاهن، ڊاهي بيا لاهيو. هنن ڊاهي بيا لاهيا. پر گرو صاحبن
کي پسند ڪن پيا. اهڙي طرح ڪنهن دفعا ٿلهو لاهڻ ۽ ڊاهڻ جو
ڏٺائون. آخر ٻيا سڀ هتي ويا ۽ صرف امداس صاحب جن
پڇيا. ماڻهن امداس کي چيو ته هاڻي گرو صاحبن جو عمل ڪم

ڪريون. راجا جي پويان وڌو ۽ امير ۽ ڪيتري ساري پرجا به هلائي
 لڳي. جڏهن پرتريءَ ماڻهن جو ايڏو اُنبوهه ايندو ٿو ته ڪنهن
 کان پڇيائين ته هي ڇا جو شور آهي؟ ڪنهن ورائيو ته هي سڀ
 توهانجي درشن ڪرڻ لاءِ آجن. انهي جو ڪنهن سوچيو ته هيءَ ته
 جٽ ٿي. سو پوءِ پڇائڻ لڳا ته ڪيئن هنن مڪين کي پڇاڻجي. آخر
 هڪ تجويز لاهي، ٻئي مات ڪري ويهي رهيا. ايتري ۾ راجا ۽
 رعيت جا ماڻهو اچي ويا ۽ لڳا انتظار ڪرڻ ته ڪيڏي مهل ٿا
 مهاتما اچي ڪيان گوشت ٻڌائين. ستم ٿي هڪ مهاتما اُٿي ٻئي
 کي چيو. اڄ شهر ۾ بکيا وٺڻ مان ويندس. ”تنهن ٿي ٻئي چيو،
 ”ڪلهه ۾ بکيا وٺڻ تون وڃر هئين ۽ جهڪو سورو ماريءَ سورو سورو
 تون کائي وٺين.“ تنهن تي پهرئين مهاتما چيس، ”توڻ ٿي تنهن
 سمورا مالوڙا تو ڪونه کاڌا هئا؟“ ٻئي ورائيو، ”ڇو تون ٿي تنهن
 جو تون سموري ڪيرڙي هڙپ ڪري وٺين؟“ بس ٻيءَ ته هڪ
 ٿلڏو ڪٺو ۽ ٻئي سوئي، لڳا پاڻ ۾ لڙڻ. راجا اهو وٺي ٿي
 چوڻ لڳو، ”هي ڪهڙا مهاتما، جي کاڌي تي ٻيا لڙن. اُٿو ته
 واپس هليون.“ ماڻهن تائون وڃائي ڪاٺ لڳا ۽ موٽي پنهنجي گهرن
 ۾ آيا. مهاتمائن چيو ته مڪيون ويئون ۽ چند چٽي. اهڙا ورتا ٿين
 مهاتمائن جي زندگيءَ ۾ به ٿيا آهن ۽ جڏهن انهن اهڙا سانگهه وڃايا
 ته عام ماڻهو هنن کي پوکي نه سگهيا ۽ سمجهائون ته مهاتما پاڪندي
 آهن.

٦١- حضرت مان وڃان ته ڪيڏانهن وڃان؟

نظام الدين اوليا جا ۲۲ خاص مريد هئا ۽ انهن مان هر هڪ جي
 مرضي هئي ته گدي موٽي ملي. ڪن پوکڻ جي مهال کان سڀني کي
 چيائون ته هلو ته اڄ شهر مان چڪر هڻي اچون. جڏهن شهر جي ماڻهن
 اهو ٿو ته لڳا چٽ پڇٽ ڪرڻ ته اڄ پير ۽ مريدن کي به شهر جي
 هوا لڳي آهي. هلندي هلندي اچي انهيءَ بزار ۾ پهتا جتي
 وئشيانون رهنديون هيون. هڪ وئشيا جي در وٽ انهي نظام الدين
 اولياءَ پنهنجي مريدن کي چيو، ”توهين سڀ هتي بيٺا رهو ۽ وڃي

رٿاڪ - تنهنجي وجود جي اندر خدا ٻانگ ڏيئي رهيو آهي. انهي
وجود تي خدا جي سڄي مسجد ۽ سڄو ٺاڪو دوارو آهي. اسين مردڪ
انسان ضرور ٻاهر ٻيا ٻڌڪون. اڄ تائين خدا ڪنهنڪي به ٻاهر نه ملو
آهي. سر ٻانگ. نه هر هڪ جي اندر ئي رهي آهي پر اسين مردڪ
جي ليد ۾ سٺا ٻيا آهيون.

”سٽي ٻانگ نه من مڪن رهيا خدا جڳاء.“

يعني مالڪ الاهي ٻانگ. يا شبد جي دواران اسان ڇڏون ڪي ماڻا
جي ليد مان بيهار ڪرڻ ٿو چاهي پر اسين ان ڏانهن ڌيان ئي نٿا
ڏيون. وري فرمايائون :-

”سٽي پئي ٺهڻاڪ. سڀ سٽي نه ٻانگان ڪوئي.“

يعني اهڙي اڀاڻا آهن جي رات جو چاڱي الاهي ٻانگ.
ڪي نٿا ٻڌن.

”جو چاڱي سڙي سٽي سائين سنڌي هڙي.“

مطلب نه جهڪو رات جو چاڱي اڀاس ڪندو تنهنجي سڙي
شبد سان چڙندي ۽ اهڙو ئي ٻياري خدا جي آواز يعني اڪو
شبد ڪي ٻڌندو.

٦٠- راجا گوپيچند ۽ ڀرتري

جڏهن راجا گوپيچند ۽ ڀرتري جوڳي ٿيا ته ماڻهو هنن جي
ٻانگ تي نه ڇڏن ڇاڪاڻ ته سمجهائون ته جهڪي راج ٻانگ ڇڏي
جوڳي ٻڌا آهن سي به ڪي هسٽي ۽ جا صاحب هوندا. ڪو ڪاڏن
ٻانگ ٻڌو گهري، ڪو ڏي، مطلب نه ڪو ڪڇ ڪو ڪڇ. جوڳين
سڄيرون نه جنهن مان وڌائي ڪي ڇڏي جوڳي ٻڌيائين، اها ٻڌان
لڳي آهي. سو آبادي ڪن دور هڪ ڪنڀر جي گهر وڃي رهيا
۽ اڪالت ۾ ٻڌن سمون ڪرڻ اڳيا. عطر ڪي ڪٽي ڪٽرو نه.
لڪائي رکجي ته نه خوشبوءِ ضرور ٺهلي. پهرين اوسي پاسي ۾
شهر پيئي ته ڪنڀر وٽ به مهاڻا رهيل آهن، اُتان ٻيو شهر ۾ ۽
آخر اڃا ڪي به سڌ پيئي ته سندس شهر ۾ به ڪمائيءَ وارا مهاڻا
هئا. راجا چيو ته هلو ته هلي اهڙن مهاڻن جو درشن

اڀياس ڪري پوءِ ان موجب سندن پڙهائي وغيره جو پڙهند ڪيو ته
وڌيڪ لاڀڻاڪ ٿيندو.

۵۸- گهوڙي جي اٺ

هڪڙي درويش جي ٻالھ آهي ته گهوڙي تي چڙهي ڪيڏانهن
وڃي رهيو هو. هندو هڪ پريمي طالب سندس ياد ۽ ڌيان ۾ جهنگل
۾ ويٺو هو. درويش پنهنجي گهوڙي کي ڪيڏانهن هلان ٻاهر ٿي
اوڏانهن هليئي نه. گهڻي ڪوشش ڪيائين ته گهوڙو سندس منزل
ڏانهن وڌي، ڪڍي پر گهوڙو ٻي راھ، ٻيو وٺي. مهاتما گهڻي زور لڳايا
پر ڪڇ نه وٺيس. آخر هارائي گهوڙي کي چوڻ لڳو ته ڇڏو،
ڪيڏانهن تنهنجي دل چاهي اوڏانهن هل. جڏهن گهوڙي کي ڪاٺي واري
ڏٺائين ته گهوڙو جهنگل طرف هلاڻ لڳو ۽ ٽي چار ميل هلي
رهيو. سامهون هندو پريمي مريد ويٺو هو. مرشد کي ڏسي ادب وڃان
اٿي بيٺو. درويش چيو ته هي ڇا! طالب ورائيو، ”حضرت! اڄ
منهنجي دل توهانجي درشن لاءِ تڙ ٿي رهي هئي.“ سو ستسنگيءَ اندر
ستڪروه لاءِ ايڏي پريم جي ڪشش هڪڙي ڪئي.

۵۹- گرو نانڪ صاحب ۽ قاضي رڪن الدين

جڏهن گرو نانڪ صاحب جن ڪعبي (مڪي شريف) ۾ قاضي
رڪن الدين سان گڏيا ته هن پڇيو، ”خدا جو محل ڪهڙي نموني جو
آهي؟ منجهس ڪيترا در ۽ دريون آهن؟ ڪيترا برج ۽ ڪنگرا
آهن؟“ هي سوال رواجي نه آهي پر ڪنهن ويچار جوڳو! هن شرار
جا ٻارهن برج آهن، ٽي سڄي ٻانهن جا جوڙ، ٽي ڪچي ٻانهن جا ۽
ڇهه پنهي ٽنگن جا جوڙ، سي ٿيا ٻارهن ۽ نو دوار آهن. ٻه ڪن،
ٻه اکيون، ٻه ناسڪاٽون، هڪ واه ۽ ٻه هيٺيان دوار. ڪنگرا
ٻانڊو نجاهه آٿس. پنهنجي ڏند ۽ ويهه هٿن پيرن جا ٽنهن. ڪڙڪيون آهن
ٻه اکيون. اهڙي طرح انساني وجود هڪ نهايت عجيب ۽ بي نظير
محل آهي. قاضيءَ کي اهو سڀ سمجهائي گرو صاحب فرمايو:-
”اچي خاصي محل تي ديوي بانگ خدا.“

نهيءَ ۽ ڄاڻي ٿي ته ڏاڏو ڏاڏو ٿي ڪو نه هئا. بادشاهه
 ٿورو ڦيرايو ته جوڪو هن وقت هڪڙو ڏاڏو ڏاڏو ڏاڏو
 ٿيڻو آهيءَ ڪي هڪ هزار روپيا تمام ڏلو ويندو. ايتري ۾
 ناصر بادشاهه جو سوڪو اچي اتي سهڙيو ۽ ٿورو ڏاڏو ٿيڻ.
 اتفاق ڪري درٻار ۾ پهتو ۽ ڏاڏو ڏاڏو ٿيڻ ڪيائين. بادشاهه
 ڏاڏو ڏاڏو ڏسي بيحد خوش آيو. سوڪو عرض ڪيو، ”بادشاهه
 سلامت آهه؟“ ڏاڏو ڏاڏو ڪٿو اوترا ڪٿو. ”بادشاهه پنهنجي ضرورتن مطابق
 ڏاڏو ڏاڏو ڪيا ۽ هر هڪ ڏاڏو ڏاڏو لاءِ هڪ هزار روپيا قيمت آڏا
 ڪئي. ٻه ساهي رکواليءَ لاءِ ڪڏي ڏاڏو ٿيڻ ته هڪي پنهنجي ڏوڪ
 پهچايو. اهڙي ريت هڪ هزارن جو خاوند بڻجي آيو. سو حق
 حال جي ڪمائيءَ ۾ رهيو، پر ڪم ٿيندي آهي.

۵۷- ڪوٽرن جي ڀون تي الف، ب.

جيون ڪي سمجهائڻ لاءِ مهاڻاڻن وٽ ڪئين طريقتا ٿيندا آهن :-
 ذڪر آهي ته هڪ بادشاهه جو پٽ پڙهائيءَ جو چور هو ۽
 ڪوٽرن ٻالڻ جو شوقين. هڪ دفعي ڪو مهاڻا راج درٻار ۾
 آيو. بادشاهه مهاڻا ڪي ويڻي ڪئي ته منهنجي پٽ جي پڙهڻ
 ڏانهن ڪا به رهنمائي ڪانهي ۽ سڄو ڏينهن ٻيو ڪوٽرن سان والد
 ڪري. هڪي ڪا سکيا ڏيو ته پڙهي لکي لائق بڻجي. مهاڻا
 شهزادي کي گهرائي آيو، ”تو وٽ گهڻا ڪوٽر آهن؟“ شهزادي
 چيو ته ويهه. مهاڻا چيس، ”اهي ته ٻاڪل ٿورا آهن. تون ته ٻه سو
 روڪ. ٻه پڻي ڪڏجي انهنجي آڏاريءَ جو تماشو ڏسنداسين.“ شهزادو
 ته لڙي آيو ۽ جهٽ وڌيڪ ڪوٽرن جو انتظام ڪيو ويو. مهاڻا چيو،
 ”هاڻي ڪوٽر ته تمام گهڻا ٿي پيا آهن. انهن کي سڃاڻڻ لاءِ سندن
 لاءِ لکڻ گهرجن.“ ٻيو هن ڪوٽرن جي ڀون تي ”ا، ب، ب، ب،
 ب“ وغيره لکيا. اهڙي طرح هڪي پڙهڻ لکڻ سيکاري ڇڏيائين.
 ڪي پڙهائي يا ٻيو ڪو ڪم ڪڏهن به ڏسڻي سڳارڻ جي
 ڪرڻ نه ڪيو. پهرين سندن من جي لاڙي جو چڱي ريت

ٻئي ٻنهنجي ٻارن شاديءَ ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ موڪليا ٿين .

ٻئي شاھ ۽ برادري وارن، آيل چوڪري کي آرائين سمجهي هندو
آدر متڪار نه ڪيو . جيڪڏهن هڪي عنايت شاھ جو روپ سمجهن
ها ته هنجي عجب خاطر تواضع ڪن ها . چون ٻيا ته اسين سيد ، هي
آرائين جو چوڪروا هي ڪيئن اسان جو نالي شريڪ ٿي سگهندو ؟
چوڪرو جڏهن شاديءَ تان موٽيو ته سڄي حقيقت اچي شاھ عنايت
سان ڪيائين . اهو ٻڌي شاھ عنايت ناراض ٿيو ۽ چيائين ته انهيءَ
لکمي ٻئي شاھ جو نه ٻائي به پيڻ لڌ ڪهي . چوڻ جي ڏار هئي ؟
ٻئي شاھ تان نام جو ولڪ لهي وار ۽ ڪوري جو ڪورو رهندي وار .
روئندو روئندو مرشد مت ٻهتو ۽ عرض ڪيائين ته مولڪان مٿا ٿي
آهي . هاڻي ڏها ٻائي مولڪي بندو . ڪائي عرصي جي ٻچاءَ کان
ٻوڙ ڪيس معافي ڏيئي وري هندي نام جي دؤل جي ارارش ڪيائون .

۵۵ ۽ ٻڪرو ۽ بالدر

هڪ مائيءَ هڪ ٻڪرو ۽ هڪ بالدر ٻايا هئا . هڪ ڏينهن مائي
ڏاڍي چاه سان سٺو کاڌو تيار ڪري ويٺي ٻار مان ڏهي وٺڻ . بالدر
چالاڪيءَ سان ٻنهنجي رسي ڪڍي مائيءَ جون سڀ روئين کائي ،
ٻڪري جي رسي ڪڍي ڇڏي ۽ ٻنهنجي ٻچيءَ ۾ واپس رسي وجهي
چپ چاپ ڪري ويهي رهيو . مائي جڏهن موٽي آئي ته ڏسي ته
روئي اهيئي ڪانه . ٻڪرو کليل ڏسي ، لڳي ٻڪري کي مارڻ .
ڪنهن لک مائڻو سڄو ڪوئڪ ڏٺو هو . تنهن ڄميس ، ”مائي ا
قصو ته هن ڇڪي مڙس بالدر جو آهي ، ٻائي ٻڪرو نه وڃاڻو
بيٺو آهي “ سو من روئي بالدر پئجي واشائين کي ٻورو ڪرڻ
لاءِ سڀ طريقا اختيار ڪري ٿو .

۵۶ ٻي روپڻي جا ڏاڙهون

دهليءَ ۾ ناصر الدين محمود نالي هڪ بادشاهه ٿي گذريو آهي
هنجو اصول هو ته هو ذاتي خرچ لاءِ خوالي مان ڪوڏي نه ڪڍندو
هو . جڏهن حڪومت جي ڪاروبار کان فارغ ٿيندو هو ته ويهي هڪ
سان قرآن شريف لکندو هو ۽ انهيءَ ڳالهه جو به ڏيان وڪندو هو ته

جن انهيءَ کي وسائي رهيا آهن. ” راجا تاريخ ۽ وقت نرت ڪيو ۽
 اڀر اوليٰ تحقيقات ڪرڻ لاءِ موڪليائين. هنن جڏهن پنهنجي ڀڄا ڪئي
 ته ماڻهن چين ته انهيءَ ڏينهن انهيءَ وقت برابر باهه لڳي هئي ۽ واقعي
 ڪبير صاحب جن اها وسائي رهيا هئا. راجا جو صدق اڳي کان پختو
 ٿي پيو. سو اهڙن موقعن تي وڏا وڏا پريمي به لوڪ لاج ڪري پونتي
 رهندي ويندا آهن ۽ ڪو ورلو عاشق ڪسوئيءَ تي ڪرو ثابت ٿيندو
 آهي. هي مارڪ آسان ڪونهي.

۵۳- مڙدي کائڻ جو حڪم

گرو نانڪ صاحب جن پنهنجي شيوڪن جي پريڪيا وٺڻ لاءِ
 کين مڙدي کائڻ جو حڪم ڏنو. ظاهري اهو حڪم ناجائز ٿي لڳو.
 اتفاق سان جيڪڏهن ڪو ڪٽي مڙدي کي ڀڄو ڇهندو آهي ته به وڃي
 سنان ڪندو آهي. سو کائي ڪير؟ سڀ ٿڙي پڪڙي ويا. باقي لهڻو
 رهندي ويو ۽ هو مڙدي کي ڇو طرف ڄاڻڻ لڳو. تنهن تي صاحبن
 چيس ته ڇا ٿو ڏسين، جواب ڏنائين، ”مهراج! مان صرف اهو پيو
 ڏسان ته پيرن کان کائڻ شروع ڪريان يا مٿي کان.“ جڏهن کائڻ جي
 ڪوشش ڪيائون ته مڙدي بدران ڪٿاهه پوساد ٿي پيو. ائين سهڻي
 کي جيڪو حڪم ناجائز ٿي لڳو سو پاڻي لهڻي سب ڪري مڃيو.
 گرو صاحبن خوش ٿي کيس گرو گديءَ جو حقدار بڻايو ۽ پاڻي لهڻو
 پيو گرو انگد صاحب جي نالي سان پرسٽ ٿيو. اهڙي ريت جڏهن
 گرو گوبند سنگهه صاحب جن پنهنجي سکن جي آزمائش ورتي ته پنجن
 هزارن مان صرف پنج پيارا نڪتا سو جڏهن گرو ڀرتڪ ڪندو آهي
 ته وڏا وڏا پريمي ڦيل ٿي پوندا آهن. پريڪيا ۾ پاس ٿيڻ نهايت
 مشڪل آهي. شل نه گرو ڪنهن جو امتحان وٺي.

۵۴- سيدن جي شادي ۽ آرائين

باپي شاهه ذات جو سيد هو. سندن برادريءَ ۾ ڪا شادي ٿيڻي
 هئي سو پنهنجي مرشد شاهه عنايت جن کي عرض ڪيائين ته ڪرڻا
 ڪري انهيءَ شاديءَ جي موقعي تي اچي درشن ڏجو. عنايت شاهه
 جي خدمت ۾ هڪ چوڪرو ذات جو آرائين رهندو هو سو انهيءَ کي

سنت مارج جا مالڪ ٿيندا آهن . سو گرو صاحبن جي ديا سان
 بيلاي جي سرب اندر لڳي ويئي . سڄو ڏينهن تڪ جو جاپ ڪيو
 هئائين سو جڏهن خيال اندر ٿي لڳس ته نام جي لذت ٿي آيس ۽
 جڏهن خيال ٻاهر ٿي آيس تڏهن به ستگون جو ڌيان . گرنٿي غصي ۾
 پرجي ويا ته هن درٻار ۾ ڪو انصاف ڪونهي . اسين مذهب لاڪر
 هتي شيوا پيا ڪريون پر ڪڇ به هڙ حاصل نه ٿيو اٿئون . هي ڪلهه
 جو آيل مالا مال ٿي پيو آهي . ان وقت گرنٿين ڌرم پستڪن جا
 ترجما پئي ڪيا . سوچڻ لڳا هيڏي جاکوڙ ڪري ترجما ڪيائين ،
 ابي به هر پرڪار جي شيوا ڪٿيڻ تڏهن به ڪڇ پئڻ نه پيو . سو ڪروڙ ۾
 اچي چوڻ لڳا ته اسان کي هتي رهڻو ئي ڪونهي . گرو صاحب
 هنن جي اها هلم ڏسي کين ڪڇ پنگ ڏني ته هنکي خوب گهوڻو .
 پنگ کي جيتڙو وڌيڪ گهوڻو اوترو وڌيڪ نشو ڪندي . سو گرنٿين
 پنگ کي خوب گهوڻي پنگ به سڄو مت تيار ڪيو . گرو صاحبن
 چين ته انهيءَ پنگ جون صرف گروڙيون ڪيو . گرنٿين مليل حڪم
 جي پيروي ڪئي ۽ جڏهن مت خالي ٿيو ته پڇيائون ، ”ڪڇ نشو
 ٿيو؟“ جواب ڏنائون ، سائين ! نشو ته پيئڻ سان ٿيندو آهي . تنهن تي
 گرو صاحب چين ته بيلاي جي باري ۾ جيڪو توهان کي اعتراض آهي ،
 هي ان جو جواب آهي . هن نام کي پنهنجي اندر جذب ڪيو ،
 انڪري کيس نام جي خماري چڙهي ويئي آهي . سو مطالب ته
 جيستائين اندر سڄي سڪ ۽ برهه نه هوندي تيستائين مڪتي ناممڪن
 آهي . نڪر اندر جو انڀڙ ڪلندو ، نڪا شانتِي ايندي .

۵- ڳوڙاڻو ۽ عالم

ڪو عالم بي. اي. ايم. اي. پاس ڪري واپس موٽي اچي
 رهيو هو ته رستي تي هڪ ڳوڙاڻو گڏيس، جنهن پڇيس، ”پاڻي ڪٿان
 پيو اچين؟“ هن ورائيو ته وڌيا حاصل ڪري پيو موٽان . تنهن تي
 ڳوڙاڻي پڇيس، ”تو سهڻي ميهار جو قصر پڙهيو آهي؟“ جواب
 ڏنائين، ”نه.“ وري پڇيائينس، ”پلا هير رانجهوه جو داستان اچيئي
 ٿو؟“ وري به چيائين، ”نه.“ تنهن تي ڳوڙاڻي ٿيون دفعو پڇيس، ”پلا

ڪرو صاحب ڇيس، ”پائي! توکي ٻندوق هلائڻ ايندي آهي.“ جواب ڏنائين، ”نه سائين“ وري ڇڏيائون، ”اها ڪمان هلائي سگهندو آهين؟“ ورائڻائين، ”جي نه.“ ڪرو صاحب تنهن تي چيس، ”هلائون ڪهڙي شيرو ڪنڊيس؟“ چيائين، ”حضور! مان گهوڙن جي شيرو ڪنڊس.“ صاحب هنڪي گهوڙن جي طميلي ۾ کڻي وڌو. هو نهايت ڀرڀر ڀار سان اها شيرو ڪوٺ لڳو. گهوڙن جي طميلي ۾ ڏاڍي صفائي وڌي لڳو ۽ گهوڙن کي گاهه پيو مهل سر ۽ سڌو ڏاڍو لڳو. نتيجو اهو ٿيو جو ٻن ٽن مهينن ۾ گهوڙا متاثر ٿي پيا. هڪ ڏينهن ڪرو صاحب چئن طميلي ۾ آيا ۽ گهوڙا ائين کان اڳرا ڏسي ڏاڍو خوش ٿيا ۽ ڇڏيائون، ”پائي! تنهنجو مالو ڇا آهي؟“ هن جواب ڏنو، ”بيلا.“ فرمايائون، ”پائي! ڪم اڙهي لکي ڇاڻين؟“ جواب ڏنائين، ”باڪل نه.“ ڪرو صاحب چيس، ”ڇڏو اسين توکي پڙهائينداسين. شيرو نه ڪندو ره ۽ پڙهائي نه ڪندو ره.“ ڪرو صاحب هنڪي روز هڪ ٽڪ پڙهائيندا هئا ۽ هو اها سچو ڏينهن پڙهڻ ڪندو هو. هڪڙي ڏينهن صاحبن کي ڪهڙاڻهن چاندي وڃڻو هو. هر ڏوڏندو وٺڻ وڃو ۽ عرض ڪيائين، ”ڪرپا ڪري مولڪي پنهنجي ٽڪ پڙهائي وڃو.“ صاحب وڃيائون. هڪ مهل ڪمهل کي پڇو ڏسي پڙهڻ هوندي نه چيائون، ”واهه پائي بيلا! نه ڇڏائين وقت، نه ڇڏائين ويلا!“ بيلا سمجهيو ته صاحبن مولڪي ٽڪ ڏسي آهي سو سچو ڏينهن پڙهڻ سان انهيءَ ٽڪ کي وٺندو رهيو. هنڪي ائين ٽڪ وٺندو ڏسي ڪرڻي دل ٿي دل ۾ پيا چڙن ته هن بيوقوف هيءَ ڪهڙي وقت لڳائي آهي! جڏهن شام جو سسٽيگ ٿيو ته هڪ ڪرڻي صاحبن کان پڇيو، ”اح توهان پائي بيلا کي ڪا ٽڪ پڙهائي ويا هئا ڇا؟“ صاحب ورائيو، ”نه.“ ڪرڻيءَ چيو، هو سچو ڏينهن وٺندو رهيو آهي، ”واهه پائي بيلا! نه ڇڏائين وقت، نه ڇڏائين ويلا!!“ ڪرو صاحب کلي فرمايو، ”ڇڏين وقت ۽ مالو نه ڏلو سو اصلي ڳالهه کي سمجهي وڃو ۽ ان ڇا بيڙا پيار ٿي ويا.“

ڏين ۽ ٻڪرين جو ٿڌ ڪاهيندو پئي آيو. انهن ۾ هڪ چيلو لنگڙو
 هو جو آهستي هلائڻ سبب پنهنجي رهڻي ٿي ويو. ڏنار هنڪي ٿڌ
 سان ملائڻ واسطي ڏنڊا پئي هنيو. مهاڻا ٻڌ اهو ڏسي نهايت وياڪل
 ٿيڻ لڳو ۽ ديا پاڻ ۾ اچي ڏنار کان پڇيائين، ”پائي! توکي ٿڌ
 ڪٿي وٺي وڃڻو آهي؟“ ڏنار ورائيو، ”هروڙ جيڪا سامهون
 ٻهاري ٿي ٿي اچي، مان اتي پنهنجي ٿڌ کي چارڻ لاءِ وٺي
 ٿو وڃان.“ مهاڻا ٻڌ چيس، ”جي مان هن چيالي کي ڪٿي اتي
 پهچائي اچان ته توکي انهيءَ ۾ ڪو اعتراض ته ڪونهي؟“ ڏنار
 ورائيو، ”مونکي ڪو اعتراض ڪونهي.“ مهاڻا ٻڌ ان چيالي کي
 ڪٿي پهاريءَ تي چڙهي آيو. سو مهاڻا ٻن پکين ٻاڪ سڀني ڇوڻ
 سان پيار ڪندا آهن.

۴۹- گهوڙي جو هڪ سريڪو ٻار

ٻارن جي ڪتاب ۾ هڪ آکاڻي آهي ته هڪ ماڻهو پنهنجي
 گهوڙي تي هڪ پاسي ۾ مٺ ڪٽڪ جا کنيا ۽ ٻار ٻار ڪرڻ لاءِ
 پئي پاسي ۾ مٺ ريتي لڏي، انلاءِ ته گهوڙي کي ٽڪائڻ نه ٿئي.
 ڪنهن وانهڙو پڇيس ته گهوڙي تي ڇا لڏيو ائين؟ چيائين ته
 هڪ پاسي ۾ مٺ ڪٽڪ آهي ۽ ٻي پاسي ۾ مٺ ريتي، انلاءِ ته
 ٻار هڪ سريڪو ٻار هڪ طرف ۽ ٻي سريڪو ٻار هڪ طرف.
 ٻي سريڪو ٻار ها. گهوڙي
 ٻي؟ هن جواب ڏنو، ”هيءَ
 ۾ جو ٿا.“ گهوڙي واري
 ڪيئي حالت

دورن لڳي ويئي . بادشاه سوڌو سڀ چور مٽي چڙهي ويا . اٽي
 لهر چور کات هير . نئين لهر سگهي ٺراي جو ٻو لڳار . چوريءَ
 جي مال جون ٻڙيون ٻڙي هيٺ لعا ۽ پنهنجي آڏي تي ٻڙي
 چوريءَ جو مال وراهي پنهنجي پنهنجي گهر راهي آيا .

اٽي ٽنهن بادشاه پنهنجا ساهي موڪلي چورن کي ٻڪڙار
 ۽ ڪن ڦاسيءَ جي را جو حڪم ڏنو . جڏهن ڦاسيءَ جو وقت آيو ته
 پنهنجن لهر چور سامهون اچي عرض ڪيو ، ”بادشاه ، سلامت هائي
 لوازش ڪري پنهنجي ڏاڙهيءَ کي لوڏارو . اسين سڄيءَ دل سان
 واعدو لا ڪريون ته اڄ کان پوءِ چوري نه ڪنداسين ۽ سڄي زندگي
 اوهان جي خدمت ۾ صرف ڪنداسين .“ بادشاه کي ٻيا اچي ويئي
 ۽ پنهنجي ڏاڙهيءَ کي لوڏيائين . ڏاڙهيءَ کي لوڏڻ سان ئي پنهنجن
 ئي چورن کي ڦاسيءَ جي تختي تان هيٺ لائون ۽ سندن هٿڪڙيون
 ۽ ٻڙيون کولي ڇڏيائون . هر آزاد ئي ويا ۽ بادشاه جي خدمت ۾
 رهڻ لڳا .

اهڙي ريت ٻار ٻار وڃي ندي اسان والگر اسان نڇي اسان
 ٻائي ، گهگار ۽ ٻي سمجهه جهون کي لڪ راه ، ني هلائي ٿو . مطلب
 ته سندن ڪنهن طريقي سان چورن جو اڌار ڪن ٿا .

۴۷- چورن کي سڳيا

گرو گوبند سگه صاحب جن جو هڪ دفعي چورن جي ڳوٺ
 ۾ وڃڻ جو ارشاق ٿيو . هنن کي سمجهيائون ته چوري ڪرڻ ڇڏي
 ڏار . چورن جو نه اهو مشڪل آهي . گرو صاحبن چين ته چڪو ، جي
 چوري ڪرڻ لڳا ڇڏي سگهو ته جيڪي نه چورائون ڪو انهن جي
 باقاعدي هڪ فهرست تياريندا وڃو سو جڏهن فهرست لکندا ويا
 ته اڪي ڏسي شرم مڙسوس ڪرڻ لڳا . سوچيائون ته نه چوري ڪرڻ
 ۽ نه فهرست ٻڌي . ڌاري ڌاري سڀني چوري ڪرڻ ڇڏي ڏني ۽
 ۽ لڪ لڪ ٻاڪ جيون گهارڻ لڳا .

۴۸- مهاڻا ٻڌ ۽ انگڙو چنڊو

مهاڻا ٻڌ جي حياتيءَ جو ورتاڪ آهي ته هڪ دفعي هڪ ڏنار

آهيون؟ هنن وراڻيو ته. اسين چور آهيون ۽ ڪائڻس پڇيائون ته تون ڪير آهين؟ محمود جواب ڏنو ته مان به چور آهيان. هنن کيس پنهنجي ٽوليءَ ۾ کڻي شامل ڪيو ۽ چوري ڪرڻ جي رٿا رٿيائون. ليڪن سوچيائون ته چوري ڪرڻ کان اڳ پنهنجو سردار چونڊيون. فيصلو ٿيو ته هرڪو پنهنجي پنهنجي خاص لياقت ٻڌائي ۽ جنهنجي لياقت سڀ کان اعليٰ هجي تنهنجي سردار چونڊيو وڃي.

پهرئين چور چيو، ”مان رسي لڳائي سگهندو آهيان جا پهرئين ئي دٻي اهڙي ٿاسي ويندي آهي جو ڀلي ڪٿي انهيءَ جي سهاري سون آدمي مٿي چڙهي وڃن.“ ٻئي چور چيو، ”مان ڪاٺ هٽڻ ۾ اهڙو ماهر آهيان جو باڪل جلدي ۽ بنا آواز جي هٽي سگهندو آهيان.“ ٽين چور، ”منهنجي اها صفت آهي ته مان سنگهڻ سان ئي ٻڌائي سگهندو آهيان ته خزانو ڪهڙي هنڌ ڊپل آهي.“ چوٿين چور، ”ما ڪتن جي ٻولي سمجهي سگهندو آهيان.“ پنجين چور پنهنجي وشيشتا ٻڌائيندي چيو، ”مان جنهنڪي صرف هڪ دفعو ۾ ڪٿي رات جو ڏسان ته انکي ڏينهن جو سڃاڻي سگهندو آهيان.“ بادشاهه به من ئي من ۾ سوچي رهيو هو ته مان پنهنجي ڪهڙي خاصيت ٻڌايان. جڏهن سڀئي چور پنهنجون وصفون ٻڌائي چڪا ته بادشاهه چيو، ”منهنجي ڏاڙهيءَ ۾ اها صفت آهي ته جيڪڏهن ڪيترا به ڏوهي ۽ ڊاڪو ڪٿي ٿاسي تي لنگڻ وارا هجن مان ٿورو پنهنجي ڏاڙهيءَ کي لوڏو ڏيان ته سڀ آزاد ٿي وڃن.“

جڏهن چورن بادشاهه جي اها انوکي وصف ٻڌي ته سڀني ڪراڻي ٿي کيس پنهنجو سردار چونڊيو.

پرسن ئي بادشاهه جو محل هو ۽ سڀني راءِ ڏني ته اڄ انهيءَ محل کي ڪاٺ هٽجي. مڃورن بادشاهه کي به ها ڪرڻي پيئي. جڏهن محل طرف وڌو، وڌايائون ته رستي ۾ هڪڙي ڪتي پڙو ٺڪيو. چوٿين چور کان پڇيائون ته ڀائي ٻڌاء ته هي ڇا ٿو چوي؟ جواب ڏنائين ته ڪتو چوي ٿو ته اسان ۾ هڪڙو بادشاهه آهي. سڀني وٺي ٺهڪ ڏنا. بادشاهه به کلي ڏنو. محل وٽ پهچي پهرئين چور رسي اڇلائي جا

لڳاڻو، ٻڙهاڻو ۽ ٻڙهه سندس شادي ڪرايم. شاديءَ کان پوءِ هو بيمار
ٿي پيو. گهڻن ئي هوشيار حڪيمن ۽ ڊاڪٽرن جو علاج ڪرايو مائس
پر ڏينهن ڏينهن ٻڙو ٻڙو وڌو. آخر سڀني طرفان ماڻوس ئي
هڪڙي ماري کي ڦيڻي ڪرڻ لاءِ گهرايم. هن اچي پنهنجو ٽوڙ ڦيڻو
ڪيو ۽ مون وقت انهيءَ وقت کسي ۾ صرف اڍائي روپيه هئا جي
ڪڍي ڏسائين ۽ چيو مائس ته توکي اڃان نه بخش ڪندس. جنهن
وقت مون ماري کي اڍائي روپيه ڏنا ته چوڪري کلي ڏنو. هنکي
کلندو ڏسي ماري جو ته منهنجي هڪ ڦيڻي سان هي ڪيتر و نه بهتر
ٿيو آهي. مولڪي پڪ آهي ته هي بالڪل نوبتو ٿي پوندو.

ماري جي وڃڻ کان پوءِ مون پنهنجي ڪڪي کان پڇيو ته ڦيڻي
مان ڪٿي آرام سمجهين ٿو؟ چوڪري جواب ڏنو ”هاڻي ته مولڪي
پڪو آرام ملي وڃي،“ مون پڇيو مائس، ”سو ڪيئن؟“ چوڪري اڻ
ڏنو، ”وڃي سال ٿي ته مون توکي ٻه هزار روپيه امانت رکيا هئا.
مان لڙائيءَ ۾ مارجي ويس، اها امانت وصول ڪرڻ لاءِ مان پنهنجو
پست ٿي آيس. مون جيڪي توکي لھڻو سو ورتو، صرف اڍائي روپيه
وهيل هئا جي تو هينئر مولڪي ڏنا. منهنجي زال اها ساڳي گهرڙي
آهي جيڪا مولڪي زبردستي دشمن جي فوج ۾ گهلي وئي هئي ۽
انهن پنهنجو مؤمن آندائين. انهيءَ جو بدلو وٺڻ لاءِ مان هنکي ساري
عمر جو ڏهاڙو ڏيئي ٿو وڃان.“

”دوستو! هاڻي توهين سڄو ته مري وڃو سگهي ۽ روئي پئي
گهرڙي! ڇا مان انروس ڪريان ته ڪنهن ۾ ساهيءَ جو پاڻو گهرڙيءَ
جو؟ توهين آرام سان پوڄن ورتائو.“

سو هي ڪٽنب ڦهلايو ۽ مٿ مائت سڀ ڪرمن جي الو سار
ٿيڻ ٿا ۽ جنهن جنهن سندن لھڻو ڏٺو پٺو پٺو ٿيندو ٿو وڃي ٿيڻ ٿيڻ
ڪوچ ڪندا ٿا وڃن ۽ سڀين پٺو پٺو ٿيندا ٿا وڃن.

۴۶- سلطان محمود - چورن جو سردار

سلطان محمود پنهنجي رعيت جي حفاظت لاءِ رات جو ويس بدلائي
لڪرندو هو. هڪ ڀيري هنکي پنج چور گڏيا. پڇيائين ته توهين ڪير

ڇڪتو ڪري ويا . ليڪن ٻه هزار روپيا، لئڊ جيڪي سڀاهي ۽ ڄاڻ وٺي وقت امالت طور هئا ، ان بابت سندس مٿن ماڻهن کي ڪا به ڄاڻ ڪانه هئي . سو ٻنهي ڪنهن طريقي سان اهي ٻه سا پنهنجي ڪمائي ۾ جمع ڪري ڇڏيا .

ليڪي جي معياد مقرر ٿيڻ کانپوءِ واٽو واپس پنهنجي گهر آيو ۽ اچي ڪو دڪان ڪولياڻين . اٽڪل ويهن سالن کانپوءِ منهنجو (حضور جن جو دوست جنهن کين هيءَ وارا ٻڌائي) هردوار وڃڻ ٿيو . منهنجا ڪجهه دوست به مونسان گڏ هئا . هردوار مان موٽندي اسين سهارنپور ۾ آياسين جتي منهنجي ملاقات انهيءَ ساڳئي ٻڌي سان ٿي . جڏهن هو راولپنڊي ۾ هو ته وٽج واپار جي ڪري هن سان منهنجي چڱي ڏيک وٺ ٿي ويئي هئي . انڪري هن رات اٽڪل لاهه مجبور ڪيو ۽ چيائين ته انهيءَ بهاني هڪڙي رات آرام به ملندو ۽ سهارنپور جو سير به ڪري سگهندا . سو اسين رهي آياسين . رات جو هن اسان سمجهي لاهه چڱو چوڪو ڪاڌو تيار ڪرايو ۽ پوڄي ڏنائون . اڃان ڪاٺ شروع ڪيوسين مس ته ٻار واري ڪمري مان ڪنهن زال جو درد ٻڌو روئڻ جو آواز آيو . اسان پنهنجي منجهان کان پڇيو ته گهر ۾ هي ڪير ٿو روئي ؟ هن ورائيو ، ”توهين انهيءَ ڳالهه کي ڇڏي ڏيو ، بيٺڪر ئي مزي سان ڪاڌو کائو .“ تنهنجي اسان چيس ته پهرين اسانکي ان روئڻ جو سبب ٻڌاء . اسين ڪاڌو پوءِ ورتائينداسين . هجڻون هنکي ٻڌائو پيو ۽ هن هيٺينءَ ريت سمورو داستان ٻڌايو :- ”اهو روئڻ جو آواز منهنجي وڏو ننهن جو آهي . ڪجهه ڏينهن تيا منهنجو پٽ گذاري ويو آهي . سو کيس ياد ڪري پيئي روئي .“ اسان چيو ، ”عجب جي ڳالهه آهي جو توهنجو پٽ گذاري ويو آهي تنهن هوندي به تو اهڙا اوچا اوچا طعان تيار ڪرايا آهن !“ تنهنجي ٻڌي ورائيو ته توهان ڪي پيرائتي ڳالهه ڪري ٿو ٻڌايان .

”ويهه سال تيا مان راولپنڊيءَ مان ٺڪر ڇڏي هتي آيس ۽ اچي شادي ڪيم . ٻن سالن کان پوءِ مونکي پٽ ڄائو . مون هنکي

نه ٿيو، هو به صاحبن جي ڀريان ويو. ملڪ ڀاڳڙهه گرو نانڪ صاحب جن کان برهم ڀوج ٿي نه اچڻ جو ڪارڻ ڀڄڻو. گرو صاحبن فرمايو، ”ملڪ صاحب اڃا ڪٿي اچو پيو جن.“ انهن چئي صاحبن پنهنجن لهارو ۽ لالو کي بئبل ڏسي چيائون ته تون نه پنهنجي روئي ڪٿي آءِ. لالو ڏوڙي وڃي پنهنجي مڪانيءَ جي روئي ۽ ڏکي ڀاڄي ڪٿي آيو. هوڏانهن شهرادار ملڪ ڀاڳڙهه جون ڀرڙيون ڪڍڙيون ۽ ٻيا طعام ڪٿي آيو. گرو صاحبن پنهنجي ساڄي هٿ ۾ پاڻي لالو جي مائي ڀاڄي ۽ کاڌي هٿ ۾ ملڪ ڀاڳڙهه جون ڀرڙيون ڪڍڙيون ڪٿي سهڻي جي سامهون وٺي انهي کي ڇڏڙو نه لالو جي روئيءَ مان ڪڍر ٽڪڙا لڳو ۽ ملڪ ڀاڳڙهه جي طعامن مان رس. صاحبن ملڪ ڀاڳڙهه کي چيو، ”پنهنجو برهم ڀوج ٺاهي، هي ته ماڻهن جو جرسيل ڪون آهي. برهم ڀوج ته ههيشه. لالو جي گهر هوندو آهي.“

۴۵- واڻيو ۽ ڪرهن جو حساب

جڏهن مان راولپنڊيءَ ويس ته اتي منهنجي هڪ دوست هجي واقعو ٻڌايو:

هڪ سپاهي ڀوج ۾ ڪم ڪندو هو. ڪابل ۾ جڏهن پنائن بساد ڪيو تڏهن انهيءَ کي بند ڪرڻ لاءِ انهيءَ نروجي دستي کي رواني لهن جو حڪم ٿيو، جنهن ۾ هي ڪم ڪندو هو. اتي انهي پاسي گرلڊون پئي هلڊون. انهيءَ سپاهيءَ جي گهوڙي اهڙي ته منهن زور هڻي جو روڪڻ جي باوجود نه سپاهيءَ کي بي اختيار دشمن جي گهري ۾ ڪٽي ويئي. پنائن ۵ - ۷ گرلڊون گهوڙيءَ کي هلڊون ۽ ۵ - ۷ سپاهيءَ کي ۽ نتيجو اهو نڪتو جو ٻئي مري ويا.

ان وقت ڀوج ۾ دستور هو ته نوجن جي راشن جو ليڪو پئجي کي هڙندو هو. هن سپاهيءَ کي ڪو نه گهر ناز ڪو نه هو، انهيءَ ڪري هن پنهنجي ننڍي انهيءَ ننڍي وقت امانت طور رکي هئي. جڏهن هڪو مؤتمر ٿيو ته اعتباري وارن هنجي ماڻهن کي اطلاع ڏنو ۽ هو اچي سندس پگهار ۽ سامان ڪٿي ويا ۽ سمورو حساب ڪتاب

۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰
۱۰۱
۱۰۲
۱۰۳
۱۰۴
۱۰۵
۱۰۶
۱۰۷
۱۰۸
۱۰۹
۱۱۰
۱۱۱
۱۱۲
۱۱۳
۱۱۴
۱۱۵
۱۱۶
۱۱۷
۱۱۸
۱۱۹
۱۲۰
۱۲۱
۱۲۲
۱۲۳
۱۲۴
۱۲۵
۱۲۶
۱۲۷
۱۲۸
۱۲۹
۱۳۰
۱۳۱
۱۳۲
۱۳۳
۱۳۴
۱۳۵
۱۳۶
۱۳۷
۱۳۸
۱۳۹
۱۴۰
۱۴۱
۱۴۲
۱۴۳
۱۴۴
۱۴۵
۱۴۶
۱۴۷
۱۴۸
۱۴۹
۱۵۰
۱۵۱
۱۵۲
۱۵۳
۱۵۴
۱۵۵
۱۵۶
۱۵۷
۱۵۸
۱۵۹
۱۶۰
۱۶۱
۱۶۲
۱۶۳
۱۶۴
۱۶۵
۱۶۶
۱۶۷
۱۶۸
۱۶۹
۱۷۰
۱۷۱
۱۷۲
۱۷۳
۱۷۴
۱۷۵
۱۷۶
۱۷۷
۱۷۸
۱۷۹
۱۸۰
۱۸۱
۱۸۲
۱۸۳
۱۸۴
۱۸۵
۱۸۶
۱۸۷
۱۸۸
۱۸۹
۱۹۰
۱۹۱
۱۹۲
۱۹۳
۱۹۴
۱۹۵
۱۹۶
۱۹۷
۱۹۸
۱۹۹
۲۰۰
۲۰۱
۲۰۲
۲۰۳
۲۰۴
۲۰۵
۲۰۶
۲۰۷
۲۰۸
۲۰۹
۲۱۰
۲۱۱
۲۱۲
۲۱۳
۲۱۴
۲۱۵
۲۱۶
۲۱۷
۲۱۸
۲۱۹
۲۲۰
۲۲۱
۲۲۲
۲۲۳
۲۲۴
۲۲۵
۲۲۶
۲۲۷
۲۲۸
۲۲۹
۲۳۰
۲۳۱
۲۳۲
۲۳۳
۲۳۴
۲۳۵
۲۳۶
۲۳۷
۲۳۸
۲۳۹
۲۴۰
۲۴۱
۲۴۲
۲۴۳
۲۴۴
۲۴۵
۲۴۶
۲۴۷
۲۴۸
۲۴۹
۲۵۰
۲۵۱
۲۵۲
۲۵۳
۲۵۴
۲۵۵
۲۵۶
۲۵۷
۲۵۸
۲۵۹
۲۶۰
۲۶۱
۲۶۲
۲۶۳
۲۶۴
۲۶۵
۲۶۶
۲۶۷
۲۶۸
۲۶۹
۲۷۰
۲۷۱
۲۷۲
۲۷۳
۲۷۴
۲۷۵
۲۷۶
۲۷۷
۲۷۸
۲۷۹
۲۸۰
۲۸۱
۲۸۲
۲۸۳
۲۸۴
۲۸۵
۲۸۶
۲۸۷
۲۸۸
۲۸۹
۲۹۰
۲۹۱
۲۹۲
۲۹۳
۲۹۴
۲۹۵
۲۹۶
۲۹۷
۲۹۸
۲۹۹
۳۰۰
۳۰۱
۳۰۲
۳۰۳
۳۰۴
۳۰۵
۳۰۶
۳۰۷
۳۰۸
۳۰۹
۳۱۰
۳۱۱
۳۱۲
۳۱۳
۳۱۴
۳۱۵
۳۱۶
۳۱۷
۳۱۸
۳۱۹
۳۲۰
۳۲۱
۳۲۲
۳۲۳
۳۲۴
۳۲۵
۳۲۶
۳۲۷
۳۲۸
۳۲۹
۳۳۰
۳۳۱
۳۳۲
۳۳۳
۳۳۴
۳۳۵
۳۳۶
۳۳۷
۳۳۸
۳۳۹
۳۴۰
۳۴۱
۳۴۲
۳۴۳
۳۴۴
۳۴۵
۳۴۶
۳۴۷
۳۴۸
۳۴۹
۳۵۰
۳۵۱
۳۵۲
۳۵۳
۳۵۴
۳۵۵
۳۵۶
۳۵۷
۳۵۸
۳۵۹
۳۶۰
۳۶۱
۳۶۲
۳۶۳
۳۶۴
۳۶۵
۳۶۶
۳۶۷
۳۶۸
۳۶۹
۳۷۰
۳۷۱
۳۷۲
۳۷۳
۳۷۴
۳۷۵
۳۷۶
۳۷۷
۳۷۸
۳۷۹
۳۸۰
۳۸۱
۳۸۲
۳۸۳
۳۸۴
۳۸۵
۳۸۶
۳۸۷
۳۸۸
۳۸۹
۳۹۰
۳۹۱
۳۹۲
۳۹۳
۳۹۴
۳۹۵
۳۹۶
۳۹۷
۳۹۸
۳۹۹
۴۰۰
۴۰۱
۴۰۲
۴۰۳
۴۰۴
۴۰۵
۴۰۶
۴۰۷
۴۰۸
۴۰۹
۴۱۰
۴۱۱
۴۱۲
۴۱۳
۴۱۴
۴۱۵
۴۱۶
۴۱۷
۴۱۸
۴۱۹
۴۲۰
۴۲۱
۴۲۲
۴۲۳
۴۲۴
۴۲۵
۴۲۶
۴۲۷
۴۲۸
۴۲۹
۴۳۰
۴۳۱
۴۳۲
۴۳۳
۴۳۴
۴۳۵
۴۳۶
۴۳۷
۴۳۸
۴۳۹
۴۴۰
۴۴۱
۴۴۲
۴۴۳
۴۴۴
۴۴۵
۴۴۶
۴۴۷
۴۴۸
۴۴۹
۴۵۰
۴۵۱
۴۵۲
۴۵۳
۴۵۴
۴۵۵
۴۵۶
۴۵۷
۴۵۸
۴۵۹
۴۶۰
۴۶۱
۴۶۲
۴۶۳
۴۶۴
۴۶۵
۴۶۶
۴۶۷
۴۶۸
۴۶۹
۴۷۰
۴۷۱
۴۷۲
۴۷۳
۴۷۴
۴۷۵
۴۷۶
۴۷۷
۴۷۸
۴۷۹
۴۸۰
۴۸۱
۴۸۲
۴۸۳
۴۸۴
۴۸۵
۴۸۶
۴۸۷
۴۸۸
۴۸۹
۴۹۰
۴۹۱
۴۹۲
۴۹۳
۴۹۴
۴۹۵
۴۹۶
۴۹۷
۴۹۸
۴۹۹
۵۰۰
۵۰۱
۵۰۲
۵۰۳
۵۰۴
۵۰۵
۵۰۶
۵۰۷
۵۰۸
۵۰۹
۵۱۰
۵۱۱
۵۱۲
۵۱۳
۵۱۴
۵۱۵
۵۱۶
۵۱۷
۵۱۸
۵۱۹
۵۲۰
۵۲۱
۵۲۲
۵۲۳
۵۲۴
۵۲۵
۵۲۶
۵۲۷
۵۲۸
۵۲۹
۵۳۰
۵۳۱
۵۳۲
۵۳۳
۵۳۴
۵۳۵
۵۳۶
۵۳۷
۵۳۸
۵۳۹
۵۴۰
۵۴۱
۵۴۲
۵۴۳
۵۴۴
۵۴۵
۵۴۶
۵۴۷
۵۴۸
۵۴۹
۵۵۰
۵۵۱
۵۵۲
۵۵۳
۵۵۴
۵۵۵
۵۵۶
۵۵۷
۵۵۸
۵۵۹
۵۶۰
۵۶۱
۵۶۲
۵۶۳
۵۶۴
۵۶۵
۵۶۶
۵۶۷
۵۶۸
۵۶۹
۵۷۰
۵۷۱
۵۷۲
۵۷۳
۵۷۴
۵۷۵
۵۷۶
۵۷۷
۵۷۸
۵۷۹
۵۸۰
۵۸۱
۵۸۲
۵۸۳
۵۸۴
۵۸۵
۵۸۶
۵۸۷
۵۸۸
۵۸۹
۵۹۰
۵۹۱
۵۹۲
۵۹۳
۵۹۴
۵۹۵
۵۹۶
۵۹۷
۵۹۸
۵۹۹
۶۰۰
۶۰۱
۶۰۲
۶۰۳
۶۰۴
۶۰۵
۶۰۶
۶۰۷
۶۰۸
۶۰۹
۶۱۰
۶۱۱
۶۱۲
۶۱۳
۶۱۴
۶۱۵
۶۱۶
۶۱۷
۶۱۸
۶۱۹
۶۲۰
۶۲۱
۶۲۲
۶۲۳
۶۲۴
۶۲۵
۶۲۶
۶۲۷
۶۲۸
۶۲۹
۶۳۰
۶۳۱
۶۳۲
۶۳۳
۶۳۴
۶۳۵
۶۳۶
۶۳۷
۶۳۸
۶۳۹
۶۴۰
۶۴۱
۶۴۲
۶۴۳
۶۴۴
۶۴۵
۶۴۶
۶۴۷
۶۴۸
۶۴۹
۶۵۰
۶۵۱
۶۵۲
۶۵۳
۶۵۴
۶۵۵
۶۵۶
۶۵۷
۶۵۸
۶۵۹
۶۶۰
۶۶۱
۶۶۲
۶۶۳
۶۶۴
۶۶۵
۶۶۶
۶۶۷
۶۶۸
۶۶۹
۶۷۰
۶۷۱
۶۷۲
۶۷۳
۶۷۴
۶۷۵
۶۷۶
۶۷۷
۶۷۸
۶۷۹
۶۸۰
۶۸۱
۶۸۲
۶۸۳
۶۸۴
۶۸۵
۶۸۶
۶۸۷
۶۸۸
۶۸۹
۶۹۰
۶۹۱
۶۹۲
۶۹۳
۶۹۴
۶۹۵
۶۹۶
۶۹۷
۶۹۸
۶۹۹
۷۰۰
۷۰۱
۷۰۲
۷۰۳
۷۰۴
۷۰۵
۷۰۶
۷۰۷
۷۰۸
۷۰۹
۷۱۰
۷۱۱
۷۱۲
۷۱۳
۷۱۴
۷۱۵
۷۱۶
۷۱۷
۷۱۸
۷۱۹
۷۲۰
۷۲۱
۷۲۲
۷۲۳
۷۲۴
۷۲۵
۷۲۶
۷۲۷
۷۲۸
۷۲۹
۷۳۰
۷۳۱
۷۳۲
۷۳۳
۷۳۴
۷۳۵
۷۳۶
۷۳۷
۷۳۸
۷۳۹
۷۴۰
۷۴۱
۷۴۲
۷۴۳
۷۴۴
۷۴۵
۷۴۶
۷۴۷
۷۴۸
۷۴۹
۷۵۰
۷۵۱
۷۵۲
۷۵۳
۷۵۴
۷۵۵
۷۵۶
۷۵۷
۷۵۸
۷۵۹
۷۶۰
۷۶۱
۷۶۲
۷۶۳
۷۶۴
۷۶۵
۷۶۶
۷۶۷
۷۶۸
۷۶۹
۷۷۰
۷۷۱
۷۷۲
۷۷۳
۷۷۴
۷۷۵
۷۷۶
۷۷۷
۷۷۸
۷۷۹
۷۸۰
۷۸۱
۷۸۲
۷۸۳
۷۸۴
۷۸۵
۷۸۶
۷۸۷
۷۸۸
۷۸۹
۷۹۰
۷۹۱
۷۹۲
۷۹۳
۷۹۴
۷۹۵
۷۹۶
۷۹۷
۷۹۸
۷۹۹
۸۰۰
۸۰۱
۸۰۲
۸۰۳
۸۰۴
۸۰۵
۸۰۶
۸۰۷
۸۰۸
۸۰۹
۸۱۰
۸۱۱
۸۱۲
۸۱۳
۸۱۴
۸۱۵
۸۱۶
۸۱۷
۸۱۸
۸۱۹
۸۲۰
۸۲۱
۸۲۲
۸۲۳
۸۲۴
۸۲۵
۸۲۶
۸۲۷
۸۲۸
۸۲۹
۸۳۰
۸۳۱
۸۳۲
۸۳۳
۸۳۴
۸۳۵
۸۳۶
۸۳۷
۸۳۸
۸۳۹
۸۴۰
۸۴۱
۸۴۲
۸۴۳
۸۴۴
۸۴۵
۸۴۶
۸۴۷
۸۴۸
۸۴۹
۸۵۰
۸۵۱
۸۵۲
۸۵۳
۸۵۴
۸۵۵
۸۵۶
۸۵۷
۸۵۸
۸۵۹
۸۶۰
۸۶۱
۸۶۲
۸۶۳
۸۶۴
۸۶۵
۸۶۶
۸۶۷
۸۶۸
۸۶۹
۸۷۰
۸۷۱
۸۷۲
۸۷۳
۸۷۴
۸۷۵
۸۷۶
۸۷۷
۸۷۸
۸۷۹
۸۸۰
۸۸۱
۸۸۲
۸۸۳
۸۸۴
۸۸۵
۸۸۶
۸۸۷
۸۸۸
۸۸۹
۸۹۰
۸۹۱
۸۹۲
۸۹۳
۸۹۴
۸۹۵
۸۹۶
۸۹۷
۸۹۸
۸۹۹
۹۰۰
۹۰۱
۹۰۲
۹۰۳
۹۰۴
۹۰۵
۹۰۶
۹۰۷
۹۰۸
۹۰۹
۹۱۰
۹۱۱
۹۱۲
۹۱۳
۹۱۴
۹۱۵
۹۱۶
۹۱۷
۹۱۸
۹۱۹
۹۲۰
۹۲۱
۹۲۲
۹۲۳
۹۲۴
۹۲۵
۹۲۶
۹۲۷
۹۲۸
۹۲۹
۹۳۰
۹۳۱
۹۳۲
۹۳۳
۹۳۴
۹۳۵
۹۳۶
۹۳۷
۹۳۸
۹۳۹
۹۴۰
۹۴۱
۹۴۲
۹۴۳
۹۴۴
۹۴۵
۹۴۶
۹۴۷
۹۴۸
۹۴۹
۹۵۰
۹۵۱
۹۵۲
۹۵۳
۹۵۴
۹۵۵
۹۵۶
۹۵۷
۹۵۸
۹۵۹
۹۶۰
۹۶۱
۹۶۲
۹۶۳
۹۶۴
۹۶۵
۹۶۶
۹۶۷
۹۶۸
۹۶۹
۹۷۰
۹۷۱
۹۷۲
۹۷۳
۹۷۴
۹۷۵
۹۷۶
۹۷۷
۹۷۸
۹۷۹
۹۸۰
۹۸۱
۹۸۲
۹۸۳
۹۸۴
۹۸۵
۹۸۶
۹۸۷
۹۸۸
۹۸۹
۹۹۰
۹۹۱
۹۹۲
۹۹۳
۹۹۴
۹۹۵
۹۹۶
۹۹۷
۹۹۸
۹۹۹
۱۰۰۰

۴۳- کنيا جو سونيمبر ۽ ناردمني

هڪ راجڪماري ۽ جو سونيمبر هو. ناردمني جو ٻاٽڪي سڀني ڀڳتن جو شرومڻي سڏائيندو هو سو ڀڳوان وشنوءَ وقت آيو ۽ عرض ڪيائين ته مونکي سندس روپ ڏيو ڇاڪاڻ ته مونکي فلاڻي راجڪماري ۽ جي سونيمبر ۾ وڃڻو آهي. وشنو ڀڳوان سوچيو ته هي ڪام ۾ نه ڦاسي پوي تنهن ڪري کيس باندري جي شڪل ڏنائين. جڏهن ور مالها جو وقت آيو تڏهن ماڻهن کي هڻائي ناردمني اچي وڌو ان لاءِ ته راجڪماري کيس ور مالها وجهي. ليڪن راجڪماري چپ چاپ اچي لنگهي ويئي. نارد سوچيو ته شايد هن جي مرندي نظر ئي ڪانه پئجي آهي. ان لاءِ ماڻهن کي هڻائي وري اچي وڌو ۽ راجڪماري ۽ جو اڳ وٺي بيٺو. تنهنجي راج ڪنيا طعنو هڻي چيس، ”ڦٽ ڦٽ ڇاچي لائي اٿي؟ آريءَ ۾ پنهنجي شڪل ته وڃي ڏس!“ جڏهن منهن ڏٺائين ته باندري جي شڪل نظر آيس. غصي ۾ سڙي ڪامي ويو. وشنو ڀڳوان کي چيائين ته مان توکي سراب ڏيندس. وشنو ڀڳوان چيس ته مونکي سراب منظور آهي پر مونکي پنهنجي ڀڳت جي گراوت منظور نه آهي.

۴۴- ملڪ ڀاڳوءَ جو برهمڻ پوڄ

ايمناباد ۾ ملڪ ڀاڳو نالي هڪ نواب رهندو هو. هن پنهنجي ڀييءَ جي سزاڻي تي دور دور جا مهاتمائون گهرائي انهن کي پوڄ ڪرايو. گرو نانڪ صاحب به انهيءَ وقت ايمناباد ۾ هئا ۽ لالو وايدي جي گهر ۾ اڪيل هئا ۽ اتي ئي رسوئي ورتائيندا هئا. ڪنهن ملڪ ڀاڳوءَ کي شڪايت ڪئي ته نانڪ نالي هڪ ساڙو ڪتري هوندي به لالو وايدي وقت جو ذات جو سودر آهي، روئي ڪاٺي پيو پڙهتي برهمڻ پوڄ تي نه آيو آهي. ملڪ ڀاڳوءَ تنهنجي خاص ماڻهو موڪليس. گرو صاحب جن هن جي گهر آيا. پاڻي لالو کان به رهيو

آڃاڻائين ۽ ڳاڻڻ لڳو :-

”پتر جنهن دي رنگ ڀڳلي ،

ماڻي پي ليندي تار ،

چينا ايون چڙي دا پار ، چينا ايون چڙي دا ..“
(چينا - هڪ قسم جو اناج)

۴- اندو - گاهو

هڪڙو اکين کان اندو ۽ گندڙو ماڻهو ڪنهن اهڙي سراءِ ۾
لنگهي ويو جنهن کي صرف هڪ دروازو هو . ويڇاري گهڻو ئي
اڪارو ته ٻاهر ڪڍو پر ڪڍي ڪير ! آخر من ۾ سوچيائين ته مان
اٻت تي هڪ رڳي ٿو هڻان ، جڏهن دروازو هٿ ايندو ته کڻي ٻاهر
لڪري ويندس . انهن ڪنڊن جڏهن دروازي وٽ پهتو ته مٿي ۾
خاوس ٿيس ۽ مٿو ڪنهن لڳو . نتيجو اهو نڪتو ته دروازو هٿ نه
آيس ۽ پاڻ اڳتي لڪري ويو . وري ساڳئي جڪر ۾ پئجي ويو .
اهو مثال اسان سان لڳي ٿو . جڏهن مڊس جنم جو وارو اچي ٿو ته
اسن وشو وڪارن ۾ انهيءَ کي گنواڻي ٿا چڏيون ۽ وري وچو
چوراسيءَ جي جڪر ۾ ٿاسن ۽ اهڙي طرح هن اٽول موقعي کي
هٿان وڃائي ٿا وهن .

۴- تيرهن هينن جو سڀو

لڏپالي جو هڪڙو سڪول ماستر هو جنهنکي نام جي ڪمائيءَ
پس ڏاڍو شوق هو . هڪ شام جو خواجه حافظ جي ٻائي پٺر سان
ڙهندي اڙهندي ٻاهر گهمڻ لاءِ نڪري پيو . گروه جي پٺر ۾ اهڙو
سٺو جو جو شهر کان تيرهن ميل پري هڪ ڳوٺ ۾ وڃي پهتو .
ڳوٺاڻن کان آڃاڻائين ته لڏپالو هتان ڪيترو پري آهي ؟ هنن چيس
ته تيرهن ميل . چوڻ لڳو ، ”تيرهن ميل ! مان ته صرف ٿورو ٻاهر
گهمڻ لاءِ نڪتو هوس . هاڻ واپس ڪيئن وڃجي ؟“ هنن چيس ،
”پالي ! ڪو ٽيانگر کڻي ڪر.“ وڙڻيائين ، ”مونکي ٽانگي جي
مٿان چنهن خيال ۾ آڏو آهيان انهيءَ ۾ وڃي

صرف هڪڙو پٽ مون سان ڀرمارت ۾ ساڻي آهي، ٻيا سڀ شرابي
ڪبابي ۽ لهڻيدار آهن ۽ اڄ تائين مون پنجاه هزار روپيا ڀرمارت ۾
سجايو ڪيا آهن، باقيءَ جو پتو نه آهي ته ڇوڙ ڪٿي ويندا يا نه ڳڻ.
سو انهيءَ ڪري مون چيو ته منهنجو هڪڙو پٽ آهي ۽ مالڪيت
پنجاه هزار روپيا!

۳۹- هڪ گهڙيءَ جي صحبت

هڪ شاهوڪار جو دستور هو ته هو پنهنجي آسامين کان وياج
چاڙهي وٺندو هو. هڪ ڏينهن هو هڪ ڳوٺ ۾ ليکي چوڪي لاهڻ لاءِ
هڪ زميندار جي گهر ويو. هن زميندار جا سڀ ڀڳا پور ۽ اناج
سڀ وياج ۾ کنيا. زميندار ويڃاري گهڙوئي ليليو. پر شاهوڪار
هڪ به ڪانه ٻڌس. زميندار به دل ۾ چيو، ”ڇڏو سيٺ، مون لکي
به ڏسڻو آهي ته تنهنجو بسترو ڪير ٿو ڪٿي هلي.“ سيٺ هيڏانهن
هوڏانهن مزور ڳوليو ڇاڪاڻ ته شاهوڪار جي سخت روش جي ڪري
زميندار هنڪي مزور آڻي نه ڏنو. ٻيا ڳوٺن ۾ مزور ڪٿان اچن! پاسي
ڪنڊ کان هڪ ساڌو ڀڄن ويٺي ڪيو جنهن چيس ته مان تنهنجو
بسترو ڪٿي هلندس پر انهيءَ شرط سان ته رستي تي يا تون ڀرماتا
جي چرچا ڪندو هلندس يا مان ڪندو هلندس ۽ تون ٻڌندو هلندس
سيٺ سوچيو ته اها گهڙي اوکي ڳالهه آهي، ڀلي هو ٻڌائيندو هلي
مان ها، ها، ڪندو رهندس. مهاڻا هن جو بسترو کنيو ۽ هري چرچا
ڪندو هليو. جڏهن سيٺ جي ڳوٺ پهتا ته ساڌو چيس، ”سيٺ
صاحب هاڻي مان هتان ٿو.“ ساڌو سوچيو ته هنڪي ڪجهه اهڙو
اشارو ڏيان جنهن مان هو ڪنهن وقت سمجهي ته برابر ڪو ڪمائيءَ
وارو ساڌو گڏيو هوم. سو ساڌو چيس، ”هيترو ڏينهن ڪان پوءِ
تنهنجو مؤٽ ٿيندو. تنهنجي ساري زندگيءَ ۾ هن هڪ ڪلاڪ کان
سواءِ جنهن ۾ تر هري چرچا ٻڌي آهي، ٻيو ڪو به سريشت ڪوم
ڪونهي. جڏهن جهڊوب توکي پڪڙيندا ته توکان پڇندا ته هن
ڪلاڪ جي ستسنگ جو ڦل توکي پهرين ڪي ڪين پوءِ. تون هڪدم
ڇڻج پهرين ۽ اهو ڦل گهرجان ته مون لکي انهيءَ مهاڻا جو درشن

ان ڪلاڪ کن لڳي ويس. اهوئي حال سن چيو هو. پر جڏهن حضرت عليءَ جو وارو آيو ته هڪدم چيائين، ”منهنجو ته هڪڙو رب آهي ۽ ٻيو نون.“ حضرت محمد صاحب جو اصلي مقصد ڪنهن اهوئي اڀرڻس ڏيڻ جو هو.

جو انسان مانا جي ڇڪو ۾ ڦاٿو ٻيو آهي سو ٻار ٻار هن ماڻاوي سنسار ۾ جنم وٺي ٿو ۽ جيڪو پرماتما سان برابر ڪندو سو جنم مرڻ ۾ ڇو پئڪندو؟ سڌي سادي ڳالهه آهي.

۳۸- حق جي ڪمائي

هڪ درويش جو لير هو ته هو جنهن به ڳوٺ ۾ ويندو هو اتي روئي انهيءَ جي گهر جي کائيندو هو جنهن جي ڪمائي بالڪل حق حلال جي هوندي هئي. انهيءَ ٻاري ۾ هر هوشيار ٻهريان چڱي طرح ڀڄا ڳاڇا ڪندو هو. هڪ ڏينهن اتفاق سان جهنگ مان ٻئي وٺو ته هڪ آدمي گذيس، ڀڄيائينس ته هن ٻار واري ڳوٺ ۾ ڪو حق حلال جي ڪمائي وارو ماڻهو آهي؟ هن جواب ڏنس ته ڦاٿو شاهوڪار. تنهن تي درويش چيس ته هن وٽ ڪيتري مالڪيت هوندي؟ جواب ڏنائين، ”اٽڪل لک کن روپيا.“ ”پلا هنڪي گهڻا پٽ آهن؟“ جواب ڏنائين ته چار. پوءِ درويش ڀڄيائيندو شاهوڪار وٽ آيو ۽ چيائينس ته روئي کائڻي اٿم. شاهوڪار چيس، ”مهاتما جي اوڏي خوشيءَ سان کائو.“ درويش چيس ته توکان به ڳالهون پڇڻيون اٿم. شاهوڪار ورائيو ته هڪم ڪريو، ڀڄيائينس. ”تنهنجي مالڪيت ڪيتري آهي؟“ شاهوڪار جواب ڏنو، ”ٻه ساهه هزار.“ وري ڀڄيائينس ته پٽ گهڻا اٿئي؟ شاهوڪار چيو ته هڪ. مهاتما اٿي هلڻ لڳو. شاهوڪار هٿ چوڙي ويٺي ڪئي، ”سائين! توهين جو خفي ٿي وڃڻ لڳا آهيو؟“ درويش چيس، ”مون توکي ڏرماتما ۽ حق حلال جي ڪمائيءَ وارو سمجهيو پر تون ته اول لير جو ڪوڙو لڪتين. ٻڌاء ته سهين مولڪي ڪو تنهنجا پٽ ڪين يا تنهنجي مالڪيت جو حصو ڪٿڻ آهي.“ شاهوڪار اتر ڏٺو، ”سائين ٻهريان منهنجو عرض نه ٿو. ٻيو ٻلي روئي کائڻ يا نه، اوهانجي مرضي. منهنجو

نه ٿيندا ، پر ته مان بلڪل تنهنجو غلام ٿي پوندس . ” اٿان هڪڙو مسافر اچي لنگهيو . ان کي سڏ ڪري چيائين ، ” پاڻي ! هيءَ ڪجرو ڪٿي وڃي ڪاءُ . ” سو جي من جي چوڻ تي هلندا ته پرمارٽ ۾ ڪامياب نه ٿيندا پر جي من جي چڱي نه لڳندا ته گرمڪ ٿيندا . شيوڪ کي جڳائي ته ڪرو جيڪو حڪم ڏئي ، چاهي ڪٿي ڪاهه ڪڍڻ لاءِ چوي ، ته به انهيءَ کي سٺ ڪري هجي .

۳۶- سڪديو جو گرو

سڪديو سواڻي چوڏهن ڪلا سمورن هو ۽ کيس ماما جي پيٽ ۾ ئي ڪيان هو . رشي ويد وياس جو پٽ هو ، انهيءَ اهنڪار ڪرو ڪرڻ ڪونه ڏٺس . هڪ ڏينهن ڌيان اوستا ۾ وسندڙ ٻيءَ ۾ ويو ته دوار پالن ڌڪي ٻاهر ڪڍيس . جڏهن راجا جنڪ ڪسي ڪرو ڪري واپس آيو ته سندس پٽا پڇيس ، ” نام وٺي آئين . هاڻي ٻڌاءِ ته ڪرو چاهي سمان آهي ؟ ” جواب ڏنائين ، ” ڇا ورن ڪيان ! ” پٽس پڇيس :- ڪرو چندرما جهڙو آهي ؟

وراڻيائين ، چندرما ۾ ته داغ آهي پر ڪرو ئي داغ آهي .
ويد وياس چيو :- ٻيلا سڄ جهڙو آهي ؟

سڪديو چيو :- سڄ ۾ تابش آهي پر ڪرديو سڀيل آهي .

ان ئي پٽس چيس ، ” ٻيلا تون ئي ٻڌاءِ ته ڪرو جهڙو آهي ؟ ”
جواب ڏنائين ، ” ڪرو پنهنجو مثال پاڻ آهي . هن جهڙو ٻيو ڪوبه ڪونهي . ” سو ڪرو ڪرڻ کان سڪديو جي اهڙي اوچي اوستا ٻڌجي پيئي ته پهرين سڪديو انهيءَ ڪرو راجا جنڪ جي ننڍا ڪندو هو . ڪهران ٻارهان دفعا ڪرو ڪرڻ لاءِ نڪتو پر ٻارهان ئي دفعا من ۾ اڀاڙ ڪڍي واپس آيو . جڏهن ڪروءَ جو سروپ اندر ڏنائين ته پڪو نشچو ٿي ويس .

۳۷- هڪڙو رب ٻيو قون

حضرت محمد صاحب پنهنجي رفيقن ۽ امامن کي مسجد ۾ وٺي ويو ۽ پڇيائين ته اوهان وٽ پنهنجو ڇا آهي ؟ حضرت عمر چوڻ لڳو ، ” منهنجي زال ، پٽ ، ڌيئرون ، اُٺ وغيرهه . ” بيان ڪندي

آهي، مان ٻار هيس، منهنجي پيءُ جو نالو هيءُ هو. اهو قاضي صاحب بنا هو. ٻار مان ڇوڪريءَ کي ڄاڻي لڳائين ۽ رولي ڇوڻ لڳو، ”تون منهنجي ڌيءُ آهين. توکي ٻار ڇڏڻ ڏاڪڻ ڪٿي وٺا هئا.“ ڇوڪريءَ کي نائين کان وٺي فٽر وٽ پهتو ۽ عرض ڪيائين، ”ماڻهي توهان موڪلي ڪرڻ لاءِ موڪليو ٻار باطني توهان جي اتي رهڻ هئي. موڪلي هينئر سڏ پيئي ته در اصل توهان کي موڪلي پهندي وڃايل ڌيءُ مان ملائڻو هو.“ فٽر چيس ته خواجه صاحب کي وڃي ڇڏ ته شعر جي بي مصرع نه چئي. قاضي اچي عرض ڪيو، ”خواجه صاحب پهندي ڪلام جي پٿرن مصرع ٻڌڻو.“ حافظ صاحب تنهندي چيو :-

”ڪو سالڪ ئي ڪو نه ٿوڏ زراعت ورسر منزل ها“

(ڇاڪاڻ ته مرشد منزل جي راه ۽ دسر ڪان اڏوئي وائڻ هراڏو آهي.)

۳۵- شرارت جي جڙ - ڪڏو

هڪ مهاتما جو ذڪر آهي ته هڪ ڏينهن هزار مان لنگهندي هن ڪنهن دوڪان تي ڪڏو ڏٺي. هن چيس ته ڪڏو وٺڻ گهرجي. مهاتما هن کي سمجهائي اٿان هليو ويو ۽ هن دليري وشه وڪارن جو عاشق ٿيندو آهي. سمهڻ وقت به ڪڏو جو خيال ۽ جڏهن آئي ۽ ڇڻ تي ويٺو ته نه اهوئي خيال ستائڻ لڳس ۽ سڄي رات ۽ ڇڻ مان سواد نه آيس. هارائي صبح جو جهنگ ۾ ويو ۽ هڪ ڪالين جي ٻري ڇيڙي ڪٽي سگهيو، ڪٽائين. هن ۾ ڇوڻ لڳو، ”پاڻي اڄ ڪڏو ڪاٽي آهي.“ رستي ۾ ئي ٻري نه ڪٽائين جيتوڻيڪ نار پورئين ۾ گهڻو هو. انهيءَ ڪري ڪنهن هنڌ ٽاپڙيو ۽ ڪڙو. هن کي ٻيو ڇوڻ نه ڪڏو ڪاٽي آئي ته سهر. منڪل سان به اڏائي مهل ٿوئي شهر ۾ اچي پهتو. ڪالين وڪڻي جهنگي ٻيسا ميس انهن جي ڪڏو وٺي جهنگ ۾ کڻي ويو، ڪڏو اڳيان رکي هن کي ڇوڻ لڳو، ”اڄ ڪڏو گهري، سڀاڻي سٺا سٺا طعام ۽ پوءِ اوجا اوجا ڪٽڙا“ (پوءِ ڇوڏين ته موڪلي زال گهرجي. جي زال آئي ته ٻار

ٻهٽو. ونشيا ته ڪهڙا آهن ٻاهر لڪي هئي پر مالڪ ويني هئي. هن قاضيءَ کي ڏسي سوچيو ته گراهڪ موٽي آساني ٿر ڏسجي، ڪهڙو ڪچ ٻلڻ ٻولندو. هن هڪ چوڪري پالي هئي جا جوان ٿي چڪي هئي. چوڪريءَ کي چيائين، ”تو کي خبر آهي ته اسين ڪير آهيون، اسان جو پيرو عوام ڪاري آهي. انهيءَ ڪري توکي اهو ڪم ڪرڻو پوندو. در اصل انهيءَ ڪم لاءِ ئي اسان توکي چونڊ ڪيو هو.“ آخر هوءَ چوڪريءَ کي ونشيا جا ڪهڙا ٻاراڻي قاضيءَ وٽ ڇڏي آئي، انهيءَ لاءِ ته گراهڪ واپس نه وڃي. چوڪري بلڪل اداس هئي ۽ هنجي اکين مان لڙڪ وڃي رهيا هئا. قاضيءَ سوچيو ته جيڪڏهن هيءَ ونشيا هجي ها ته ضرور ڪلندي ڪڏندي اچي ها. هيءَ ونشيا نه آهي ان ۾ ڪو راز آهي. قاضيءَ چيس، ”ڪڪي! مان توکي هٿ ڪونه ٿو لايان، سچ ٻڌاء ته تون ڪير آهين؟“ چوڪريءَ نپٽن مان لير وهائيندي آهستي چيو، ”مان مصيبتن جي ماريل آهيان. هيل تائين ته مان ليڪ پاڪ رهي آهيان. اڄ پهرين دفعو مان ٻراڻن ۾ قاسم لڳي آهيان. خبر نه آهي منهنجو ڪهڙو حال ٿيندو!“ قاضيءَ دلداري ڏيئي چيس، ”تو ڦڪر نه ڪر، ڪر مان توکي ڪچ ڪونه ٿو ڪريان. سچ ٻڌاء تون آهين ڪير؟“ چوڪري چوڻ لڳي ”مون کي ٿورو ٿورو ياد آهي. مان نهايت ننڍي هيس جڏهن اسان جي ڳوٺ ۾ هڪ ڏاڙو لڳو. ماڻهو وٺي ڀڳا ۽ مان به ڀڳس. پر ڇوڙن مون کي پڪڙي ورتو ۽ اچي مون کي هن وٽ وڪيائون.“ تنهن ئي قاضيءَ پڇيس، ”هلا تنهنجو ڳوٺ ڪهڙو؟“ چوڪريءَ وراڻي ڏيئي، ”مون کي ٿورو ٿورو ياد آهي ته منهنجو ڳوٺ هلاڻو هو.“ قاضيءَ جو به اهو ڳوٺ هو. قاضيءَ خيال ڪيو ته هيءَ ته پنهنجي ڳوٺ جي چوڪري لڪي. من ۾ جوش آيس ۽ پڇيائينس، ”تو کي ياد آهي ته تنهنجو ڀاڙو ڪهڙو هو؟“ چوڪريءَ وراڻيو ته ”مون کي ٿورو ٿورو ياد آهي، منهنجي ڀاڙي جو نالو هي هو. قاضيءَ جو به اهو ئي مڃاڻو هو. من ۾ اڻ ٿڌ ٿيس ۽ پڇيائينس ته پنهنجي ڀيءَ جو نالو ٻڌاء. چوڪريءَ چيو ته ٿوري ٿوري ياد ڪري

” نه ٻائي، سمند تمام وڏو ٿيندو آهي.“ ڏيڏو غصي ۾ اچي چيو،
 ” ڪوڙا، بي ايمان، هن کان وڏو ته ڪنهن نه حالت ۾ ئي نٿو
 سگهي.“ سو در اصل جهڪا ڳالهه اسانجي سمجهه کان ٻاهر آهي تنهن
 کي اسان وڃڻ لاءِ تيار نه آهيون ۽ ڳالهه ڪندڙ کي ڪوڙو ليکيندا
 آهيون .

۳۴۔ قاضيءَ جي وڃايل چوڪري

خواجہ حافظ شيرازي ايران ۾ هڪ بهترين درويش ٿي گذريو
 آهي . جڏهن هن پنهنجي ڪلام ۾ ائين چيو،
 ” نه مي سجادو، وڌيڪن ڪن گرم ڀير مان گرند“
 (جي مرشد حڪم ڏئي نه پنهنجو عبادت ڪرڻ وارو مصلو
 شراب سان رڱي ڇڏ ته ٻلي رڱي ڇڏ .)

ته سڄي ايران ۾ شور مچي ويو، ”معلي کي شراب سان رڱي
 ڇڏ“ اهو ته لسورو ڪفر جو ڪلام آهي ! انهن ڏينهن ۾ قاضي ٿي
 منصاف هوندا هئا . ماڻهن وڃي قاضيءَ کي چيو ته فلاڻي هي ڪفر
 جو ڪلام چيو آهي . قاضي خواجہ حافظ وقت آيو ۽ اچي چيائينس ته
 ها ته ان ڪلام جو مطلب سمجهاء يا واپس وٺ ، خواجہ صاحب فرمايو
 ” فٽير پنهنجو وڃڻ واپس وٺ نه وٺندا آهن ڇاڪاڻ ته انهن کي
 جهڪو الدوان مالڪ جو حڪم ٿئي ٿو سوئي هو چون ٿا .“ قاضيءَ
 پنهنجي ڀڃڻو، ” ٻا مطلب سمجهايو .“ خواجہ صاحب جواب ڏنو،
 ” هن سامهون ٻهاڙيءَ تي هڪ فٽير ويٺو اٿئي ان وقت وح نه هو
 مطلب سمجهائيده.“ ٻيو قاضي اٿي پهتو ۽ فٽير کان مطلب
 پڇيائين . تنهن تي هن فٽير چيس، ” هو جو سامهون شهر نظر ٿو اچي
 اتي فلاڻي مڪان ۾ فلاڻي وٺندا رهندي آهي . هي نه رو ٻه اٿئي
 ڪٽي هن وقت وح.“ ٻيو تنهنجي سوال جو جواب ڏيندي .“ قاضي
 ويچارڻ لڳو، هي ته عجب قسم جا فٽير آهن هڪڙو چئي ٿو ته
 معلي کي شراب ۾ رڱي ڇڏ ته ٻيو چوي ٿو ته وٺندا وقت وح . قاضيءَ
 سوجھو ته تعجبناڪ ڪرڻ لازمي آهي . ڏسان ته معاملو ڇا آهي . آخر
 قاضي انهيءَ شهر ۾ ويو ۽ وٽشيا جي مڪان جي پڇا ڪري اٿي

خوش ٿيو ۽ هنکي وڌيڪ ترقي ڏيئي وزير بڻايائين .
 سو مطالب اهو آهي ته جيڪو هونهار هوندو آهي هن جا ننڍپڻ
 کان مهال اهڙا هوندا آهن . جڏهين مان ننڍو هوس ، هڪ ڏينهن
 پنهنجي لالائي ويس ، پنهنجي مامن جا چوڪرا راند ڪري رهيا هئا
 مان به هنن سان گڏ هوس . ايتري ۾ اتان هڪ جانت نڪتو ۽ مونکي
 ڏسي چوڻ لڳو ، ڀائي ! هيءُ چوڪرو ته توهان جي ڪم جو نه آهي ،
 هيءُ ته بابو آهي . ” مون دل ۾ سوچيو ته هن مونکي ڪهڙو ڏسي
 ائين چيو آهي .

۳۲- خدا جو شڪر

پنهنجي ڄمڻ وقت هو شاهجهان بادشاهه کي آڇ ڪئي . هڏالهن
 هڏالهن لهاريائين ته ڪو لوڪر نظر نه آيس . پاڻيءَ جي گهڙهي جهڪا
 ڀرسان پيل هئي ، اها به بالڪل خالي هئي . بادشاهه ڪوھ ٿي پهتو ۽
 لڳو پاڻي ڪڍڻ . جيئن ئي اڳيان نروڙي ڪوھ ۾ لهاريائين ته چرخي
 زور سان وڃي مٿي ۾ لڳس . چوڻ لڳو ، ” مالڪ ! شڪر آهي ،
 شڪر آهي ، شڪر آهي ! مون جهڙو بدوقوف ، پنهنجي پاڻي به
 ڪڍڻ لڳو اچي ، پنهنجي تر بادشاهه بڻيو آهي ! شڪر نه ڪجي ته
 پيو ڇا ؟ ” مطلب ته ڏک ۾ به مالڪ جو شڪر ڪيائين .

۳۳- ڪوھ جو ڏيڏر ۽ هلس

هڪ دفعي هڪ هنس ڪنهن سمند تان اڏامي ٻئي سمند ڏانهن
 ٻئي وڏو رستي ۾ ٽڪري پيو ۽ هڪ ڪوھ جي ڪناري تي اچي
 ويٺو . انهيءَ ڪوھ جي هڪ ڏيڏر پڇيس ، ” ڀائي تون ڪير آهين ؟
 ڪٿان آيو آهين ؟ ” جواب ڏنائين ، ” مان سمند جي ڪناري تي
 رهندڙ پکي آهيان ۽ مري چڪندو آهيان . ” تنهن ئي ڏيڏر پڇيس ته
 سمند ڪڍڻ وڌو ٿيندو آهي ؟ ” هنس چيو ، ” تمام وڏو . ” ڏيڏر
 پنهنجي جاءِ تان ٻوڙتي هتي چيو ، ” هيڏو وڏو ٿيندو آهي ؟ ” هنس
 چيو ، ” ڀائي ! اڏو نه ، تمام وڏو . ” ڏيڏر ٿورو چڪر ڏيئي چيو ،
 ” هيڏو ؟ ” هنس چيو ، ” تمام وڏو . ” تنهن ئي ڏيڏر ڪوھ جو
 پورو چڪر ڏيئي چيو ، ” ڀلا هيڏو ؟ ” هنس وري وراڻي ڏنس ،

جو وزير ۽ کاڌي به وڪڻي! ” ڏڪاندار ڏاڏا هر ۽ ٺٽو جي روز
 کي سمجهي ويو. سو چيائينس. ” مٿڙا، کاڌي به کڻي به وڃ ته ٻيا
 به کڻي وڃ. رڳو اهو عرض آهي ته جڏهن اعليٰ عهدې تي پهچڻ ته
 ذرا منجهڙو به خيال رکج. ” مير هڪ ڏينهن جيئن دهليءَ جي نزار
 مان لنگهي رهيو هو ته بادشاهه جي ڪنهن سمجهدار ماڻهوءَ کيس وٺي
 شاهجهان اڳيان پيش ڪيو. شاهجهان ڏٺو ته پڙهيل لکيل جوان آهي
 سندس پيشانيءَ تي اعليٰ درجي جي لسان جهڙيون رڻڪا آهن آهن.
 سو کيس پڇيائينس ته توري جو منشي ڪٿي مٿو ڪيائين. هن ڄا ڪو
 جو سڀ ڏهليل ڪتاب ڪنا ڪري، مضمون مطابق الڳ ڪري،
 هنن احوال هڻي با ترتيب آهي رکيا. هڪ ڏينهن شاهجهان کي ڪنهن
 خاص ڪتاب جي ضرورت پئي. ماڻهو موڪليائين ته ڏاڏيءَ جي
 چوڪري جهڙو ڪتاب کڻي ڏس. شاهجهان خوش هو ۽ چيائين،
 ” ايترو جلدي آهي ته جڏهن ڪر ڪتاب گهرايو هو ته اٺ اٺ
 ڏه ڏه ڏينهن ڳولڻ ۾ اڳتي ويندا هئا. ” آميرن ۽ وزيرن کي حسد
 هو ۽ چوڻ لڳا، ” ههلا! اتفاق سان اهو ڪتاب نظر چڙهي ويو
 هوندس. ” بادشاهه چيو، ” چڪو به ڪتاب گهرايو، ” منشيءَ اهو
 ڪتاب نه منڻ ۾ ڏياري موڪليو. آميرن ۽ وزيرن وري به عرض
 ڪيو، ” عاليجنابه! ممڪن آهي ته هي ڪتاب نه سامهون ئي آيو
 هجي. ” بادشاهه چيو، ” ڇڳو، نهون گهرائي ڏسو. ” ڪتاب
 گهرايو ويو ته اهو به هٿون هڪ ڏياري موڪليائين. اهو ڏسي شاهجهان
 لٿو ۽ لنگهي ويو ۽ جنهن ڀرلڪيءَ وٽ سان منشيءَ ڪتاب ٺاهي
 رکيا هئا، اهو ڏسي ڏاڍو خوش هو ۽ منشيءَ کي ترقي ڏيئي درٻار
 ۾ رکيائين. هڪ ڏينهن درٻار ۾ ڪنهن سوال ڪيو، ” بادشاهه
 سلامت آهه؟ ” ترهان جو نالو شاهه جهان چيو ويو، جو نه شاهه
 هند، ” گاهيءَ جي چوڪري چيو ته اهو نالو بالڪل لڪ آهي، ان
 ۾ ڪا به غلطي ڪانهي ۽ شاهجهان جي جنم پوري گهرائي ڪرڻ
 جو حساب لڳائي لاس ڪري ڏيکارين ٿا ته ان حساب موجب
 بادشاهه سلامت جو نالو صرف شاهجهان ئي هئڻ ڪونهي. بادشاهه

۳- صوف جي طالب

شاهجهان بادشاهه کي هڪ پڙهيل لکيل ماڻهو جي ضرورت هئي ۽ هميشه، ٻيو اهلڪارن کي چونڊو هو ته ڪو لائق ماڻهو هٿ ڪريو. ماڻهن جي ڪهڙي ڪمي، دنيا ته ماڻهن سان ڀري پئي آهي مگر

انهيءَ زماني ۾ نه ويلون هيون نه مڙيون. سوداگر ڪشمير ۽ ڪابل مان گهوڙن تي ميرا کڻي دهلي ايندا هئا. ويچارو، ڪٿي ڪابل ڪٿي دهلي!

هڪ ڀيري اهڙا ڪجهه سوداگر دهليءَ ۾ آيل هئا. هڪ غريب گاهي ڇا ڪندو هو جو ڇپ ڇاپ سندن گهوڙن اڳيان گاهه رکي ويندو هو. انهن ڪندي ٻه چار ڏينهن گذري ويا. هڪ ڏينهن سوداگون کيس چيو، ”ڀائي! تون پيسا ڇو وٺين؟ اڄ تائين حساب ڪري پنهنجا پئسا وٺ.“ گاهيءَ جواب ڏنو، ”مون کي پيسا ڪونه ڪونه، ڪا ٻي شَي ڏيو.“ هنن پڇيس، ”نيٺ ڇا، ڇا ڪپڙي.“ جواب ڏنائين، ”منهنجي زال گرڀي آهي ۽ منهنجي صوف تي دل آهي. مان مسڪين هنڪي صوف ڪٿان آڻي ڏيان؟ توهين ئي ڪٿي ڪرڻا ڪريو.“ سوداگر سياڻا هئا. انهن سوچيو ته جنهن ماڻهي کي اميد واريءَ ۾ صوف تي دل آهي تنهن جو ٻار ضرور ڀاڳوان ٿيندو. ٻار ۾ صلاح ڪري چيائونس، ”ڀائي! صوف جيترا توکي ڪونه اوترا ڪٿي وڃ پر انهيءَ شرط سان ته تون لکيٽ ۾ ڏيندين ته جڏهن تنهنجو اهو سڳو ٻار وڏو ٿي اڄ تي رسندو ته اسان جو موصول معاف ڪرائيندو.“ هن چيو، ”مان هڪ غريب گاهه وارو! منهنجو ٻار اهڙي اڄ تي ڪيئن رسندو؟ جيڪي ڇڻو سو لکي ڏيان.“ اهو شرط لکائي، هنن صوف ڏنس. جيڪو کيس پٺت ڄاڻو سو نهايت لائق ۽ عالم فاضل ٻڌيو. ٻيهر گهر ۾ غريبي هٿ سبب، کاڌي جا تانڪا ڪلهي تي پئي ڪرنال ۽ پاڻيپٽ جي ٻارن ۾ وڪڻندو هو. اتفاق سان هڪ ڏينهن هن جيئن ڪنهن دڪان تي کاڌي پئي وڪي اتفاق سان هڪ ڏينهن هن جيئن ڪنهن دڪان تي کاڌي پئي وڪي ته هڪ مست فقير اچي لانگهائو ٿيو جنهن هنڪي ڏسي چيو، ”رهائي

ٻون . حقيقت ۾ جيڪا سکيا اسڪولن ۽ ڪاليجن ۾ ڏيڻ کپي سا ته
 ڏسي ڪانه ٿي وڃي . نتيجو اهو ٿو نڪري ته ڪيترا ڇوڪرا ۽
 ڇوڪراون پنهنجي پڙهائيءَ جي عمر ۾ ئي پاڻکي ڀرپور ڪيو ڇڏين .
 عام طور اعليٰ تعليم يافته ڇوڪرن ۾ ڪي جزوي اوجي اخلاق واريون
 لکون ٿيون . پنهنجي خيال ۾ ڇوڪرن کي وڌيڪ پڙهائڻ مناسب
 ناهي ڇاڪاڻ ته وڌيڪ پڙهيل ڇوڪراون گهرو هاج ڪان عار آيون ڪن .
 اهو ڪو منهنجو شخصي راءِ ڪونهي پر اسان جا ويد شاستر پڻ چوڻ
 ٿا ته جيڪڏهن ماءُ پيءُ جا ويچار شد هوندا ته سندن اولاد جا خيال
 به ليڪ پاڪ ٿيندا . جي ماءُ پيءُ برهمچر ڀالن ڪندا هوندا ته ٻارن
 تي به ضرور اثر ٿيندو . جي ماءُ پيءُ شرابي ڪباي هوندا ته سندن
 سنان ۾ به اهي ترانن عادتون ڀونڌون . اسان جي هندو شاسترن ۾
 اخلاق تي نهايت گهڻو زور ڏنو وڃي آهي . هندستان ۾ جهڙو ڀيار پئجي
 يعني ۴۰ آهي اهڙو پڻ ڪنهن نه ملڪ ۾ ڪونهي . ايتري قدر جو
 رستري يعني ۳۰ سان گڏ ڇڪيا ٽي چار لاه تيار ٿئي ٿي ۽ ساهون ۾
 جڏهن سندس سالو ٿيڙائي ٿيڙ ٿا رکن ته انهيءَ کي به خوشيءَ سان
 سوڳار ڪري ٿي .

ڪي حڪم چوڻ ٿا ته مرد کي ڍال وٽ سال ۾ هڪ دفع وڃڻ
 کپي ، ڪي چوڻ چاهين مهيني نه ڪي چوڻ ٽئين مهيني . اهڙن حڪمن
 کان لڳوڻاڻا ٻڌائي . در اصل ، صرف سنان آهستي ۽ لاه ٿي مرد کي
 گهرست ڪرڻ چڱائي . پر اسان جو اخلاق ڪرڻ آهي . پوءِ شاستر
 ڇا ڪن شاسترن جو اڀدش آهي ته پنجويهن سالن تائين برهمچر نه
 ٻالن ڪري پوءِ گهرست آشرم ۾ اچڻ کپي ۽ جڏهن رستري آميد
 واري ٿئي ته مرد کي ڪاٿس ٽي سال ڪنارو ڪرڻ گهرجي . اهو
 آهستي سٿر برهمچر نه . اهڙي رهڻي رهڻ سان مائتا پٽا ۽ اولاد جي
 صحت برقرار رهي ٿي ۽ پنهنجن سون ۾ به ترقي ٿئي ٿي . هندو
 شاسترن نه سمجهائڻ ۾ ڪس ڪانه ڇڏي آهي . جي خيال ٻوٽو رکبا
 ۽ برهمچر نه ٻالو ته عمر وڌي ٿيندي ۽ صحت به سالم رهندي .

۲۹- دادو صاحب جا نوان چيالا

دادو صاحب هڪ مسلمان درويش وڏي ڪمائيءَ وارو ٿي گذريو آهي. ٻه پنڊت سندس ستسنگهه ٻڌڻ ۽ کانئس ڪم منتر وٺڻ جي خيال کان آيا ٻئي ته سندس ڪٿيا جي سامهون هڪ ماڻهو مٿي اُگهاڙو اچي لنگهيو. پنڊتن اهو اُٻسڻ سمجهيو ۽ ويچارڻ لڳا ته اهو اُٻسڻ ڪيئن ٿارجي. اهو سوچي هنن سندس ٺنڀي سر تي ٻه ڌڪ هنيا. پوءِ ڀڄيائونس ته دادو صاحب جو ڏيرو ڪٿي آهي؟ هن اگر سان اشارو ڪري چيو ته هو سامهون آڻو. جڏهن ڏيري پهتا ته خبر پين ته دادو صاحب جن ڪنهن ڪم سان ٻاهر ويا آهن. انتظار ۾ بيٺي رهيا. جڏهن دادو صاحب جن موٽي آيا ته کيس سڃاڻي ويا ۽ ڌڪ لڳا. دادو صاحب جن کلي چين، ”ڀائي! ماڻهو اُڪي جو اُڪر ٻه وڃائي وٺندا آهن. توهين ته ڪرو ڪرڻ آيا آهيو، سو ڀلي خوب اُڪيو ٺوڪيو، جيستائين من مڃيو...“ سو دادو ڊٻال صاحب صبر جا صاحب هئا. ڪرو ڪرڻ کان اڳر چڱي طرح تسلي ڪرڻ باڪل ضروري آهي ڇاڪاڻ ته جيستائين مهاتما ۾ پورو صدق نه هوندو تيستائين روحاني ترقي نه ٿيندي.

۳۰- جهڙا ڪانگهه- تهڙا ٻچا

استري اولاد واسطي آهي نڪي پوک وٺڻ لاءِ. جنهن وقت استري ڪرڻي ٿئي ته مرد کي ٽي سال پاسو ڪرڻ گهرجي ڇاڪاڻ ته الهيءَ عرصي کان اڳ، جيڪڏهن مرد زال وٽ ويٺو ته جيڪو اولاد جنميو، ڏيئي چاهي پٽ، سو نالائق نڪرندو. نؤ مهينا ڪرڻ جي رکشا ڪرڻ ضروري آهي. اسانجي ويدن شاسترن ۾ به ائين لکيل آهي. ويڙ ڪانچو ٻه سال ٻار جي کير پيئڻ جي عمر ٿيندي هي. انهن ٻن سالن جي وچ ۾ ڪرڻ ٿي ويو ته ماءُ جو کير ڪارو ٿي پوندو. اهو ئي ڪارڻ آهي جو اڄ ڪلهه ٻالڪ ڪهڙو ٿا پيدا ٿين. نهايت آفسوس جي ڳالهه آهي ته اسان جي سماج هن ڏس ۾ بالڪل ڌيان ڪو نه ٿي ڏئي. اسان جي چوڪرڻن کي شاديءَ جي پوڄهه ڪانهي. انهيءَ ڪري شاديءَ کان پوءِ ننڍڙا ننڍڙا ٻار هڪ ٻئي جي پويان پيدا ٿيو

ٿيو پوي ۽ ستن ولایتن جي بادشاهي ۾ کي ۾ لڌڪر مارڻو چڙهي . پر
 نام جي ڪمائي ڪو آسان ڪم نه آهي . ڪرو لڌڪر صاحب جن ٻارهن
 سال پٿرن تي سهڻا رهيا ، ڪرو آمداس صاحب جن ٻارهن سال ٻاڻي
 ٻارو . سو هر دو چيتر وڌيڪ ٿرمل هوندو ، نام اوترو ئي جلد اٿر
 ڪندو .

۲۸- پراشر رشي

پراشر رشي سڄي عمر سوک اڀياس ڪيو ۽ پورو پوڙي ۾ جي
 اوستا پراڻا ڪري واپس پنهنجن جي گهر موٽي رهيو هو . رستي ۾
 هڪ لڏي هئي . ملاح کي چيائين ته مون کي ٻار پهاڙ . ملاح وراڻيو ،
 ”روئي کائي ختم ڪيون ته ٻوڙ توهان کي وٺي ٿا هليون .“ رشي ۾
 چيو ، ”ٽيهن ٿو ٿي ، جلدي هلو ته مان سرانپ ٿيندو سائو .“ عام
 طور جهڪو مائتا جو پيشو هوندو آهي تنهنڪري ٻار سولائي سان ڪري
 ويندا آهن . ملاح جي ڏٺي ۽ وڃي ڪٿي رسي ڪولي ۽ رشي ۾ کي چيو ،
 ”پهاڙي اچو مان ئي توهان کي ٻار چڙهي اچان .“ رشي ۾ پنهنجي
 سڄي عمر ۾ گذاري هئي ۽ ڪڏهن زال ڏانهن جي شڪل نه ڪند
 ٿي هئائين . سو چوڪري ۾ کي ٽسي سندس من لڏي وٺو ۽ پنهنجو
 ڪوٽو خيال ظاهر ڪيائين . چوڪري ۾ چيس ، ”اسين ماڻهي آهنون .
 پنهنجي منهن مان توهان کي بددوء ايندي .“ رشي ۾ چيو ، ”پر جن
 گندهاري هرجا ا“ رشي ۾ جي ائين چوڻ سان چوڪري ۾ جي منهن مان
 خوشيءَ نڪرڻ لڳي جا چوڌاري چئن ملن نائين ڦهلجي ويئي . تنهن
 تي چوڪري ۾ وري چيو ، ”سوچ ڏيو ته ٽسي رهي آهي ۽ اسان تي
 ڪرڻ ڪرڻ جي درگاهه ۾ شاهدي ڏيندو .“ رشي ۾ ٻاڻي ۾ جي انهي
 ٻري ڪٿي زور سان مٿي اچائي نه چوڌاري ڏند چاڻچي وٺو . چوڪري
 وري چوڻ لڳي ته هي جل ڏيو ته ته ٽسي رهيو آهي . رشي ۾
 ريتي ۾ جي مٿ ٻري زور سان درياهه ۾ اچائي نه ٻاڻي سڪي وٺو .
 آسو ! مائتا پنهنجي من کي نه روڪيو پر پنهنجي ٻرڻ اڀياس جي
 نمائي اراد ڪري ڇڏيائين .

ٿي چڪو آهي .”

ڪبير صاحب جهڙو گرو هجي يا بخاري جسي بادشاه جهڙو شيروڪ ، اهو ته ٿيو سون تي سهاڳو . جيئن جيئن ڪبير صاحب ديا پور ڪندا ويا تيئن تيئن بادشاه جي سرت اوچن روحاني مبدلن تي پرواز ڪندي وڃي . پوءِ ڪبير صاحب چيس ، ” هاڻي تنهنجي مرضي جتي تنهنجي دل چاهي اُتي ره ، تنهنجي گر پڳتي مڪمل ٿي . ”

هڪ ڏينهن بادشاه لڏي جي ڪناري تي ويهي پنهنجي گودڙي پٺي سبي . هندو وزير به شڪار ڪندي اچي اُتان نڪتو . سڀاويڪ ٻارهن سالن ۾ ماڻهو جي شڪل ئي بدلتجي ويئي آهي . ڪٿي بادشاهي لباس نه ڪٿي فقيري ويسا ڏهن به وزير سڃاڻي ورتس ۽ پڇيائينس ، ” تون ابراهيم اڌم آهين ؟ ” جواب ڏنائين ته ها . تنهن تي هن چيس ، ” مان تنهنجو وزير آهيان . تنهن جي وچ کان پوءِ مون تنهنجي شهزادي کي پڙهايو ۽ جنگي فن سيکاريو . هاڻي ڪهڙو نه سٺو ٿئي چڪو تون جي بدبجڻو تخت ۽ تاج هلي سنڀالين ۽ مان تنهنجو وزير ٿي رهان ۽ آخري ڏهاڙا آرام ۾ گذاريون . اهو ٻڌي ابراهيم اڌم جنهن سڙي سان گودڙي پٺي سبي سا درٻار ۾ اچائي ۽ چوڻ لڳو ، ” وزير ا پهر يائين منهن جي هيءَ سڙي ڪڍي اڄ ته پوءِ مان تنهنجي ڦالو ، جو جواب ڏيان . ”

وزير وراڻيو ، ” مولڪي اڌ ڪلاڪ جي مهلت ڏيو ته مان توهان کي هڪ نه پر لک سون آڻي ڏيان . ” بادشاه چيو ، ” نه ا مون کي ته اها پنهنجي سڙي گهرجي . ” وزير چيس ، اهو ته ناممڪن آهي ، هڙو پاڻي گهرو ۽ تڪو تنهن مان سڙي ڪيئن ليندي ؟ ”

” چڱو ، توکان هيءَ ڪم نٿو ٿئي ! ” ائين چئي بادشاه توج ڏنو ته هڪ مڇي اها ساڙي سڙي پنهنجي منهن ۾ کڻي اچي حاضر ٿي بادشاه چيو ، ” وزير مان ڪوڙي بادشاهيءَ کي ڇا ڪريان ، جڏهن مان ان بادشاه جو داس ٿي چڪو آهيان جنهن جو حڪم سڀني ڪنڊن برهمڊن تي هلي ٿو . هاڻي توهين (وزير ۽ شهزادا) ڇاڻو توهانجو ڪم ڇاڻي . ”

نام هڪ املو خزانو آهي جنهن جي ملڻ سان فقير بي پرواه

رهي ، ٺڏهن به چٽو ٿا ته سندس هردو اڃان نرمل نه ٿيو آهي . ”
 ڪبير صاحب چيو ، ” ڇڳو هاڻي هيئن ڪر جو گهر جو سڀ بهر
 کڻي چرمت تي وڃ . مان هن کي ڪنهن ڪم سانگي ٻاهر اماڻيان ٿو
 جڏهن گهر وٽان لنگهي ته مٿان ٻه اڃلائي ، پرندي هتي اچي ؛
 ڪن ٺٽي ٻڌج ته ڇا ٿو چوي . ” جڏهن مائي ٿوري مٿي وٺي ته
 ڪبير صاحب ابراهيم کي چيو ، ” پٽ منهنجي فلاڻي شيءِ فلاڻي هنڌ
 رهجي وئي آهي ، سا وڃي کڻي آءٌ . ” جڏهن ٻاهر نڪتو ته مائي
 ٿوري ڪچري جو ٽوڪرو کڻي مٿان اڃلائي ؛ پاڻ پري هتي ٺٽي
 لائي ٻڌڻ لڳي ته ڇا ٿو چوي ؟ ابراهيم چيو ، ” صد افسوس اچي
 پڇاري به هجن ها ته جيڪا جڻ ڪمان ها سا ٺاهه ٿي ها ”
 مائي ٿوري ۽ اکر به اکر اچي ڪبير صاحب کي ٻڌائڻ تنهنجي ڪيو
 صاحب فرمايو ته انهيءَ ڪري مون چيو ٿي ته اڃان سندس هردو
 نام رڙهي دولت رکڻ جي قابل نه آهي . اهڙي طرح چيو ، مهيا ٿيا ، گذري
 ويا . هڪ ڏينهن ڪبير صاحب چيو ته هاڻي اسان ٻچي راس ٿيو
 آهي . مائي ٿوريءَ ورائيو ، ” مرڻي ته ڪو فرق ٿيڻ به ڪونه
 ٿو اچي ، جهڙو اڳي هو بهڙو هينئر آهي . ” ڪبير صاحب جي گهر
 عام طور ساڌو مهانما ايندا رهندا هئا . ڪنهن دنيا اهڙو نه اتفاق
 ٿيندو هو جو گهر به ڪاڏي پيٽي لاءِ ڪڇ نه نه بچندو هو ۽ گهر جا
 ماڻهو ڀڳڙا کائي سهي ٻولندا هئا ۽ ابراهيم به گهر جي پيٽ تي پئجي
 ويو هو . ڪبير صاحب چيس ، ” جي توکي فرق ٿيڻ آهي ته اڳي
 تو صرف ٻه مٿان اڃلايو هو هاڻي ٽيون پٺاڻو مطالب ته
 اها پٺاڻو سدبندار ڪچرو مٿي کڻي وڃ ۽ جڏهن هو لنگهي ته مٿان
 کڻي اڃلائي ” مائي ٿوري ڪبير صاحب جي هدايتن اوسار اهو سڀ
 ڪند مٿان اڃلايو ته هن وٺي ڪلهه ۽ خوشيءَ وٽان چهره لعل ٿي
 ويس . چوڻ لڳو ، ” اي اڃلائيڏڙا توکي شاباس هجي ، ڀڳوان تنهن
 جو ڀلو ڪري . هن هٽيلي من جو اهڙي علاج آهي . ” مائي ٿوريءَ
 سموري ڳالھ اچي ڪبير صاحب سان ڪئي . تنهنجي ڪبير صاحب
 فرمايو ، ” انهيءَ ڪري نه مون چيو ٿي ته هاڻي هردو بالڪل شڌ

ٿي چڪو آهي .

ڪنير صاحب جهڙو گرو هجي يا بخاري جي بادشاهه جهڙو شيوڪ ، اهو ته تير سون تي سهڻو . جيئن جيئن ڪنير صاحب ديا مهر ڪندا ويا تيئن تيئن بادشاهه جي سرت اوچن روحاني مددالن تي پرواز ڪندي ويئي . پوءِ ڪنير صاحب چيس ، ” هاڻي تنهنجي مرضي جتي تنهنجي دل چاهي اتي ره ، تنهنجي گر پگتي مڪمل ٿي . ” هڪ ڏينهن بادشاهه نديءَ جي ڪناري تي ويهي پنهنجي گودڙي پٺي سبي . هندو وزير به شڪار ڪندي اچي اُتان نڪتو . سپاوڪ ٻارهن سالن ۾ ماڻهوءَ جي شڪل ئي بدلائي ويندي آهي . ڪٿي بادشاهي لباس نه ڪٿي فقيري ويس ! ڏهن به وزير سچائي ورتس ۽ پڇيائينس ، ” تون ابراهيم اڏم آهين ؟ ” جواب ڏنائين ته ها . تنهنجي هن چيس ، ” مان تنهنجو وزير آهيان . تنهن جي وچ کانپوءِ مون تنهنجي شهزادي کي پڙهايو ۽ جنگي فن سيکاريو . هاڻي ڪهڙو نه سنو ٿئي چيڪو تون پنهنجو تخت ۽ تاج هلي سنڀالين ۽ مان تنهنجو وزير ٿي رهان ۽ آخري ڏهاڙا آرام ۾ گذاريون . اهو ٻڌي ابراهيم اڏم جنهن سڙيءَ سان گودڙي پٺي سبي سا درياهه ۾ اچائي ۽ چوڻ لڳو ، ” وزير ! پهرائين منهن جي هيءَ سڙي ڪڍي اچ ته پوءِ مان تنهنجي ڳالهه جو جواب ڏيان . ” وزير ورائيو ، ” مونکي اڌ ڪلاڪ جي مهلت ڏيو ته مان توهانکي هڪ نه پر لک سون آڻي ڏيان . ” بادشاهه چيو ، ” نه ! مون کي ته اها پنهنجي سڙي گهرجي . ” وزير چيس ، اهو ته ناممڪن آهي ، هڙو پاڻي گهرو ۽ تڪو تنهن مان سڙي ڪيئن ليندي ؟ ” ” چڱو ، توکان هيءُ ڪم نٿو ٿئي ! ” ائين چئي بادشاهه توج ڏنو ته هڪ مڇي اها ساڙي سڙي پنهنجي منهن ۾ کڻي اچي حاضر ٿي بادشاهه چيو ، ” وزير مان ڪوڙي بادشاهيءَ کي ڇا ڪريان ، جڏهن مان ان بادشاهه جو داس ٿي چڪو آهيان جنهن جو حڪم سڀني ڪنڊن برهمڊن تي هلي ٿو . هاڻي توهين (وزير ۽ شهزادا) ڇاڻو توهانجو ڪم ڇاڻي . ”

نام هڪ املهه خزانو آهي جنهن جي ملڪ سان فقير بي پرواهه

بطائي سگيان ها ، پاڪاڻ ته ان ويل منهنجو ڏيان مرشد ۾ هو ۽
منهنجي مرشد جو ڏاڪو ۾ . ”عاشق جواب ڏنو ، ”حضرت! مولڪي
اي ڪا به تمنا ڪانهي . صرف توهان جي ئي گهرج اٿم .“ انهيءَ
جو لالو آهي شرن .

۲۷- ابراهيم اڌم بخاري جو بادشاهه

بخاري جي بادشاهه کي ڀرماروڪ جو شوق هو . سدائين فٽيون
جسي تلاش ۾ رهندو هو . هن جي سمهڻ جي سڀڀ سوا ۾ ڪن جي
هرندي آهي . هڪ رات ڇا ٿو ٿئي ته سندس مڪان جي چٽ تي
۾ ماڻهو اچي رهيا آهن . پڇيائين ته توهين ڪير آهيو ؟ جواب
ڏنائون ته اسين اولي آهيون . بادشاهه پڇين ته هتي ڪيئن آيا
آهيو ؟ ورائيائون ته اسان جو اٺ وڃائجي ويو آهي بادشاهه چيو
”پاڻي ا مٿان ۾ به ڪڏهن اٺ آيا آهن ؟“ جواب مليس ، ”پلا
سوا ۾ ڪن جي سڀڀ تي سمهڻي به خدا ماڻو آهي ا“ من ڪي
لرڪر لڳس ۽ وري ڀڳي طرح پنهنجي ملڪ ۾ ڪمائي وارن درويشن
جي ڪوڄ ڪيائين پر تسلي نه ٿيس . آخر هندستان آيو ۽ ڳوليندي
ڳوليندي ڪاشي پهتو . ڪبير صاحب کي عرض ڪيائين ته مولڪي
پنهنجي شيوا بخشير . ڪبير صاحب فرمايو ، ”تون بادشاهه ، مان
غريب ڪوري ، تنهنجو منهنجو ميل ڪيئن ٿيندو ؟“ ويٺي ڪيائين ،
”مان ترعائجي دو بادشاهه بطجي ڪر نه آيو آهيان پر هڪ غريب
منگتر! خدا جي واسطي منهنجي جهولي ڀريو .“ خير ، زالون نرم دل
ٿينديون آهن . مائي لڙي ڪبير صاحب کي هن لا . سفارش ڪئي ۽
ڪبير صاحب هڃيو . ڪروڙن جي گهر پلا ڪهڙو ڪم هوندو ؟ ڀوڻيون
ونڻ ۽ تالو تنڻ . اهڙي طرح ڇهه سال گذري ويا . مائي لڙي هڪ
ڏينهن ڪبير صاحب کي عرض ڪيو ، ”هي بادشاهه ، اسين غريب
ڪوري ، ويڃايو ، جهڪو رڪو سڪو اسين ڪائون سو ڪائي ، ڇپ چاپ
شيوا ڀيو ڪري . هاڻي هنڪي (الڙ ۾) ڪڇ ڏيو .“ ڪبير صاحب
جواب ڏنو ته اڃان هن جو هردو نرم نه ٿيو آهي . مائي لڙي پڇيو
”توهين ڪيئن ٿا چيو ؟ ويڃايو اڻڀرو سڻو ڪائي ، سدائين آڳيا ۾

نيڪ، اا جا نورا هڻندو پئي وارو. ٻن سان هڪ قاضي اچي لنگهيو، جنهن چيس: ”ڪافر اهي ڇا لو چئين؟ رب ڇڏ، رسول ڇڏ، عي ڇا ٿو چوئين؟“ وري اڇيائينس ته تنهنجو رب ڪير آهي؟ چيائين، ”بيڪ.“ ”هلا تنهنجو رسول ڪير آهي؟ چيائين، ”بيڪ.“ جڏهن قاضي ڏٺو ته اهو سمجهي تڏهن کيس ٻڪڙي ڏهليءَ جي مستند ۾ وٺي آيو، قاضين کي ڪڍو ڪيائين؛ ڪن چيائين ته هنکي سمجهايو. هائي اهڙن ٻنهي عاشقن کي ڪڍو سمجهيائي ا سڀني دور لانا ٻن ورور ڪڇ ڪڍا. آخر قاضين نعولي ڏئي ته هنکي فعل ڪيو وڃي. انهيءَ زماني ۾ اهو ساعدو هو ته جيستائين فعل جي نعولي ٿئي بادشاهه پاڻ صحيح نه ڪري تيسرائين مٿي فعل ڪري نه سگهندو هو. سو نعولي ڏيئي بادشاهه اڳيان آتش ڪيائونس. اڪبر جو راج هو. بادشاهه ڏٺو ته هي ڪو مست فٿر آهي هنکي فعل ڪرڻ مناسب لاهي. اڇيائينس، ”تنهنجو رب ڪير آهي؟“ هن ورائيو، ”بيڪ.“ وري اڇيائينس، ”تنهنجو رسول ڪير آهي؟“ چيائين، ”بيڪ.“ انهن ڏانهن ۾ ماڪ ۾ مينهن نه پوڻ سبب ڏڪار هو. اڪبر چيس ته پنهنجي بيڪ کي ڇڏ، نه مينهن ورائي. جواب ڏنائين، ”اچي اڏائيندو سارو.“ اڪبر چيس ته ڪڏهن؟ چيائين، ”اوهينءَ“ بادشاهه حڪم ڏنو ته هنکي ڇڏي ڏيو. عاها چورو لڳا، ”بادشاهه سلامت اهي اچي ويندو.“ بادشاهه چيو، ”پرواهه ناهي، بل اچي وڃي.“ سرانجهنگل ۾ وڃي پنهنجي مرشد جو ڏيان ڪيو. مالڪ جي مڙج عرب ورکا ٿي. پئي ڏانهن ازخود اچي درٻار ۾ حاضر ٿيو، بادشاهه چيس مينهن نه وسرو. هن چيو ته بيڪ وسارو. اڪبر چيس ته ڪڇ ڪڍو. درائيائين ته مونکي بيڪ کان سواءِ ٿي ڪڏهن نه ڇڏجي ٿو ڪانهي. بادشاهه هنجو مرشد لاه ڪورو عشق ٿئي، ۲۱ ٿولن جو پٿر لکي، پنهنجي لوڪن هٿان ساڻن بيڪ کي ڏياري موڪليو.

ڪڇ عرصي بعد جڏهن هو ٻيڙيءَ پنهنجي مرشد وٽ وارو ته چيس، ”ٻارا ا ٿو مون کان ڇا گهرايو، خيس مينهن ا انهيءَ ٽي چئين ها ته توکي وٺي، قطب، اوليا الله، سڀ ڪڇ

راجا ڦل هڪدم سڃاڻي ورتو. وٽهيا کان پڇيائين، ”سچ ٻڌاءِ ته
 اهو ڦل توکي ڪنهن ڏنو؟“ جواب ڏنائين، ”ڪو نٿو. راجا
 نروڪر موڪلي ڪوٺال کي گهرايو ۽ پڇيائينس ته سچ ٻڌاءِ ته توکي
 هي ڦل ڪنهن ڏنو؟ ڪوٺال پهرين ته ڳالهه ٺارڻ جي ڪوشش ڪئي
 پر جڏهن راجا ته ڪايس تڏهن مجبور ٿي چيائين ته مون کي رائيءَ
 ڏنو هو. راجا تنهنجي رائيءَ کي سڏايو. راجا پهرين ته پاڻ تي ڦٽ
 لعنت وڌي ۽ چوڻ لڳو مون اجايو پنهنجي پٽورب رائيءَ جي
 پريڪيا ورتي ۽ هڙي دوکياڙ عورب جي ور چڙهيس، وري لعنت
 آهي رائيءَ تي جنهن راجا هوندي ڪوٺال سان رستو رکيو، ڪوٺال
 تي به لعنت آهي جنهن رائيءَ کي ڇڏي پئي پاسي ٿورڙ پائي. انهن
 سهڻي ڳالهين تي ويڙاري راجا کي ويراڳ آيو ۽ هن پنهنجو راج ڀاڄ
 ڇڏي ڏنو.

۲۵- ڪبير صاحب ۽ رائي اندر مٽي

جڏهن ڪبير صاحب جن رائي اندر مٽي کي سڃاڻي وٺي ويا
 ته ڇا اُتي ڏسي ته اُتي ڪبير صاحب ٽي ڪل مالڪ آهي. عرض
 ڪيائين ته جي اهو راز مولڪي مرڻ لڙڪو ۾ ٻڌايو ها ته پوءِ مان
 پڇن سمون لاءِ ايتري محنت ڇو ڪريان ها؟ ڪبير صاحب جواب
 ڏنس، ”تون اُتي هڃن ها؟ توکي ضرور خيال اچي ها ته هيءُ
 هڪ انسان ٿي ڪري پاڻ کي ستورس ٿو سڏائي.“ سو جيڪڏهن
 سمج ڇون ته اسين هي آهيون ته ڪير مڃيندو؟ سمج پنهنجي
 شڪتيءَ جو اظهار ڪونه ڪندا آهن. بلڪ سدائين خوش رهندا
 آهن. سنساري ڇيون کي ڪهڙي خبر ته سمج ڪهڙي هستيءَ جا
 مالڪ آهن ۽ ڪهڙي ديش کان ٿا اچن. جي ڪير هڃن ها ته ڪرو
 نازڪ صاحب ڪهڙي ڀرم سمج کان چڪيون ڪيئن پنهائين ها؟

۲۶- يا بيڪ-

ڪليئر شريٽ جي ڀيرون ۾ هڪ سائين بيڪ نالي ڇڱي
 ڪمائيءَ وارو مهاڻو ٿيو آهي. هڪ ڏينهن سندس هڪ مرشد، مرشد
 جي عشق جي مستيءَ ۾ دهليءَ جي بازارن مان ”يا بيڪ! يا

جي لسٽ ۾ لکرو. مان ئي آنا مزوري وٺڻ لاء تيار آهيان ” جلدي
 هو بيمار ٿي پيو. مونکي کيس مزورن ۾ نه ڇا شامل ڪرڻو هو سو
 چيو مانس ته جڏهن تون ڇاڪ ٿيندين ته توکي نام ملندو. آخر هو
 (نام ملڻ کان سواءِ) هليو ويو. ڪجهه ڏينهن کان پوءِ مونکي سندس
 چئي سوان مان آئي جنهن ۾ لکيو هئائين، ”مونکي گهٽ اميد
 آهي ته منهنجي چئي توهان کي ملندي. هاڻي مان پرماتما کي مڃان
 ٿو پر خبر ناهي ته هو منهنجي سنڀال ڪندو يا نه.“ مون جواب ۾
 لکيو مانس، ”پرماتما سڀ جي اندر آهي، تنهنجي اندر به آهي ۽
 تنهنجي سنڀال ضرور ڪندو.“

۲۳- دروڻاچار ۽ پيل

دروڻاچار ۽ پانڊون جو گرو هو. هڪ ڀيري جڏهن هو پانڊون
 کي جنم کي سکيا ڏيئي رهيو هو ته هڪ پيل ذات جو چوڪرو آئي آيو،
 جڏهن پانڊون کي تير اندازي ڪندو ڏٺائين ته دروڻاچار ۽ کي
 عرض ڪيائين ته ڪرپا ڪري مون کي به سيکاريو. دروڻاچار ۽ رکو
 جواب ڏيندي چيس، ”ڪٿي هي شهزادا ۽ ڪٿي تون هڪ غريب
 ڪنگال جو چوڪرو؟“ نيٺ پريم ته پريم ئي آهي. هن چوڪري
 دروڻاچار ۽ جي سروپ جو ڌيان ڪرڻ شروع ڪيو ۽ آخر انهيءَ
 سروپ کي پنهنجي اندر پرگهت ڪيو. جيڪڏهن دروڻاچار ۽ جي
 رسائي اندر ۾ هجي ها ته اتي به هو هن پيل کي جيڪر سيکارڻ کان
 انڪار ڪري ڇڏي ها. پر انهيءَ دروڻاچار ۽ جي سروپ هڪ
 تير اندازي ۾ جو هنر سيکاريو. هڪ ڏينهن دروڻاچار ۽ شهزادن جو
 امتحان وٺي رهيو هو. کين حڪم ڏنائين ته هو جو پريان ڪتو
 پوئو ڪي رهيو آهي، انکي تير چيو سڀني تير چوڙيا پر ڪنهنجو
 به نشان صحيح نه لڳو. اتي پيل به اچي سهڙيو ۽ جڏهن هن تير
 هنيو ته سڌو وڃي ڪٿي جي منهن ۾ لڳو. دروڻاچار ۽ ڏنگ رهجي
 ويو ته هڪ پيل شهزادن کان گوءِ کڻي ويو. چوڪري کي سڏي
 پڇيائين ته تنهنجو استاد ڪير آهي ۽ ڪنهن توکي اهو تير اندازي
 جو فن سيکاريو آهي؟“ جواب ڏنائين ”توهان. مون توهانجي سروپ

”ستڱروءَ جي سروب جو ڏيان اچي ٿو؟“ چيائين ته نه. تنهن ٿي مون ڀڄي-مونس ته منهنجو آواز ٻڌڻ ۾ اچي ٿو؟ جواب ڏنائين ته ها. مون چومالس، منهنجي آواز جي اوت وٺي آڃ. ”پوءِ چوڻ لڳي، ”هاڻي مونکي ڪو عرف ڪو لهي، ستڱروءَ جو سروب به نظر اچي ٿو ۽ شيد به ٻڌجي ٿو. مان پنهنجي اکين سان ڏسي رهي آهيان ته جهون ڪي ٺوڪن ۾ ڪهڙيون هٿيٽاڪ سزالون ملن ٿيون.“

۲۲- هاڻي مان پرماتما کي هجان ٿو

هيءُ انهن ڏينهن ۾ ڀڄي-ڀالھ آهي جڏهن مٿان مري ٻهاڙ (Murre Hills) تي سب ڏوٻڙل آفيسر هوس. نالو گجاسنگھ جن جون سان گڏ رهندا هئا. اتي هڪڙو ليڊر آڙ جو لاسٽڪ هو. ان ڪري هنکي هندن جاھي مسلمانن سان وٽ رهڻ ٿئي ٿو. ڏاڍو پريشان ٿيو. جڏهن نالو گجاسنگھ کي پتو پيو ته هن مون سان ان ڳالھ جو ذڪر ڪيو. مون چومالس ته هنکي گهرائي وٺ. مريءَ ۾ هڪ اسسٽنٽ ميڊيڪل آفيسر هو، جيڪو مسوهرامزور ڌرمي علاج ڪندو هو، انهيءَ کان علاج ڪرائڻ واسطي آيو هو. جڏهن مون وٽ آيو ته ڀڄي مونس ته ٺوڪي ڇا ڪئي؟ چيائين ته هڪ ڪرسي، هڪ ميز ۽ رهڻ لاءِ ورائندو. مون ڀڄي مونس ته ٺوڪي ڪهڙي؟ چيائين ته نه. خبر ڪهڙي هن گهريلو سر هنکي ڏنوسين. ڳالھ ٻولھ مان ڪيو پئي ته هو ڪالهاواڙ جو وڏو پنڊت هو. پرماتما جي ڪوچ ۾ اڪو هو پو پرماتما نه مائيس. پوءِ هڪ اهڙي سماج جي وڃي وڃڻ ٿيو جڏهنجي ناليڪارن ٺاس ڪري ڏيکاريس ته پرماتما آهي ٿي ڪولر لهندو رھو ٿيو جو هو لاسٽڪ ٿي پيو. مان ته سرڪاري ڌوري ۾ ويندو هوس ۽ پويان نالو گجاسنگھ سٽنگ ڪندو هو ۽ هُو سڄڻ به ڪافي عرصي تائين سٽنگ ۾ ايندو رهيو. آخر هڪ ڏينهن مون کي چوڻ لڳو ته مونکي نام دان ڏيو. خبر، مون کيس ڪو جواب ڪونه ڏنو ۽ اهڙي طرح ڪيترا ڏينهن گذري ويا. هڪ ڏينهن وري چوڻ لڳو، ”جي! توهين مزورن کي گھڻو روڙ ڏيندا آهيو؟“

ن جهڙو، ”ڇا آ؟“ انهيءَ ئي چوڻ لڳو، ”منهنجو نالو مزورن

پُرسن ڦيدين جي شيوا ڪئي ۽ شيوا ڪرڻ جڳائي به. پر ڦيدي
وڃڻا ڦيڏائي ۾ ئي رهيا. ڪوبه سندن بند ڪلاص نه ڪري سگهيو.
سمجهڻ ڪنهن سڃڻ وٽ بند ڪلاسي جي ڪنجي آهي. هو جهڙائي
جا دروازا ڪوبائي ڦيدين کي چوي ٿو ته وڃي پنهنجن گهرن ۾ سڪي
ٿيو. هاڻي سڀ کان وڌيڪ ٻروپڪار ڪنهن ڪيو؟ توهين خود
ڇڏندا ته جنهن ڦيدين کي آزاد ڪيو.

اهڙي طرح چوراسيءَ جي جهڙائي جي ڪنجي آهي نام ۽
نام صرف پوري گروه وٽان ئي ملي ٿو.

۲۰- ٿورو ۽ درياءُ

جڏهن مان پهرين هتي بابا جمل سنگهه مهاراج جن جي شرڻ
۾ آيس تڏهن هتي ٿورا بابا جمل سنگهه ۾ ڪو مڪان ڪونه هو
صرف هڪ ننڍڙي ڪوٽڙي هئي ۽ چئني پاسي لوڙهو هو. پاڻي
جو ڪو پُر بند ڪونه هو، يا ته درياءُ تان پري ايندا هئا يا پُر واري
ڪوهه تان. جڏهن هتي جاين جوڙائڻ جو ڪم شروع ٿيو ته ڪوهه ۽
ڪجهه مڪان ٺهيا. انهيءَ وقت پياس درياءُ وڙانچ ڳوٺ کي ڏاهي
رهيو هو. ڪن ماڻهن مون کي چيو، ”تون هتي اڃا به ڇائون پيو
جوڙائين ۽ ڪوهه پيو ڪونهائين، جي درياءُ اهي سڀ لوڙهي وڃي ته
ٻوڏ؟“ مون کين جواب ڏنو، ”ڇائون لهي وڃن ۽ منهنجو سٽڪرو
فقط هڪ دفعو ئي انهن ۾ چڻ ڪهائي ته مان پنهنجي مهنت سڦلي
سمجهندس. ٻوڏ پل درياءُ ٻوڙي وڃي تنهنجي مون کي ڪا چڻا
ڪانهي.“ انهيءَ کي چڱي ٿو سٽڪرو ۽ جي شيوا. مطلب ته
جيڪو ڏن ساز سنگس جي شيوا ۾ خرچ ٿئي ٿو سو سڦل آهي ۽
انهيءَ جي رڪوالي به سٽڪرو پاڻ ڪري ٿو.

۲۱- منهنجي آواز جي اوت وٺي هلي اچ

هيءَ ڏيري جي ڳالهه آهي، مان نالو وٺڻ نٿو چاهيان. هڪ
آتما جو خيال ڪندو ٿي پيو جنهن ڪارڻ هو ٽرڪن ۾ هلي ويئي ۽
مون کي بابا جن چيو ته فلاڻي آتما ٽرڪن ۾ پيئي ٿي. مان ويس.
پيو مانس ته سمون باد اٿئي؟ ڇيائين ته نه. وري پيو مانس،

۱۸- پر خدا

هڪ دفعي مان پنهنجي سڀ ڌوڙن جو دفتر راو لهندي ڪٿي آيو هوس. اُتي جو اُچارچ نه هڪ اس - ڊي - او هو. اسان ٻنهي جو نيم هو ته شام جو آفيس جو ڪم لاهي اچي گڏ ٿي ڪرندا هئاسين. هڪ ڏينهن آفيس جي وقت پوري ٿيڻ کانپوءِ منهنجو ڪلارڪ ڪم ڪاغذ موٽڪان صحيح ڪرائڻ لاه ڪٿي آيو. تنهن تي منهنجي دوست آفيس - ڊي - او چيو ته ڀائي هاڻي هل باقي سهائي ڪنداسين. مون چيو مانس ته ڪاغذ صحيح ڪري دلان. تنهن تي چوڻ لڳو، ”چڏ يار، هاڻي خدا ڪندو.“ مون پڇيو مانس، ”ڪهڙو خدا؟“ پڇڻ لڳو، ”ڇا، خدا به. به آهن؟“ مون ورائيو ته ها. هن ڳالهه کي سمجهو ڪونه پر ڪٿي مان ڪهڙن. گهر تائين سرجهندو آيو. رات جو ڪو شهر گذيس جنهن چڪي طرح ذهن نشين ڪرايس ته دنيا جو خدا هڪڙو آهي ۽ ستن جو به. جڏهن صبح جو آفيس آيو ته چوڻ لڳو ته توهانجي ڳالهه ۾ راز آهي. مون چيو ته کولي ظاهر ڪريان؟ چيائين ته نه منهنجي نسل تي وڃي.

سو دنيا جو خدا ڪال آهي ۽ ڪرمن جو خدا برلڪي ڪان مٿي ۽ نال آهي.

۱۹- دروازا تي کولي ڇڏيائين

مثال طور ڪنهن جهڙاڻي ۾ ڪم ٿيندي آهن. هنجي ڏکي حالت تي ترس کائي هڪڙو پروڳاري جڏهن ڏسي ٿو ته ڦهڙن کي پيٽڻ لاه ٿو ٻاڻي ڪونه ٿو ملي نه هو ڏهه ويهه ڦوٽيون ڪنڊ جون گهرائي برف ملائي شربت ٺهرائي هنن کي پيئاري ٿو. سهاوڪ ٿيندي خوش آهن ٿا. ٻيو پروڳاري اچي ڏسي ٿو ته هنن ويچارن کي ڪٽڪ جي سٺي روئي پئي ملي، باجهري ٿا کائين. هر هزار ٻه هزار ٻه ملائي گهرائي هنن کي ڪارائي ٿو. ٿيندي کائي خوش آهن ٿا. اهڙي طرح ٻيون اڪاري خوش هنن جا مونا ڪهڙا جن ۾ جون پٽي ويون هيون، ڏسي هنن کي سٺن ڪهڙن جون پٽي وڌاڪون ٺهرائي ڏئي ٿو. ٿيندي پائي وڌيڪ خوش آهن ٿا. هنن سڀئي پروڳاري

پُرشن ڦيدين جي شيوا ڪئي ۽ شيوا ڪرڻ جڳائي به. پر ڦيڊي
 وڃڻا ڦيڊخاني ۾ ئي رهيا. ڪو به سندن بند خلاص نه ڪري سگهيو.
 سمجهو ڪنهن سڄڻ وٽ بنديخاني جي ڪنجي آهي. هو چيلخاني
 جا دروازا ڪوئي ڦيدين کي چوي ٿو ته وڃي پنهنجن گهرن ۾ سڪي
 ٿيو. هاڻي سڀ کان وڌيڪ پروڳار ڪنهن ڪير؟ توهين خود
 چوندا ته جنهن ڦيدين کي آزاد ڪيو.

اهڙي طرح چوراسيءَ جي چيلخاني جي ڪنجي آهي نام ۽
 نام صرف پوري گروه وٽان ئي ملي ٿو.

۲۰- ڏيرو ۽ درياءَ

جڏهن مان پهرين هتي بابا جمل سنگهه مهارج جن جي شرن
 ۾ آيس تڏهن هتي ڏيرا بابا جمل سنگهه ۾ ڪو مڪان ڪو نه هو
 صرف هڪ ننڍڙي ڪوٺڙي هئي ۽ چئني پاسي لوڙهو هو. پاڻي
 جو ڪو پُر بند ڪو نه هو، يا ته درياءَ تان پري ايندا هئا يا پُر واري
 ڪوهه تان. جڏهن هتي جاين جوڙائڻ جو ڪم شروع ٿيو ته ڪوهه ۽
 ڪجهه مڪان ٺهيا. انهيءَ وقت بياس درياءَ وڙائڻ ڳوٺ کي ڏاهي
 رهيو هو. ڪن ماڻهن -ونڪي چيو، ”نون هتي اڃا پوءِ جايون پيو
 جوڙائين ۽ ڪوهه پيو ڪو ٺاين، جي درياءَ اهي سڀ لوڙهي وڃي ته
 پوءِ؟“ -مون کين جواب ڏنو، ”جايون ٺهي وڃن ۽ منهنجو سٽگرو
 فقط هڪ دفعو ئي انهن ۾ چرن گهمائي ته مان پنهنجي مهبت سڦلي
 سمجهندس. پوءِ پل درياءَ پوڙي وڃي تنهنجي مونکي ڪا چمتا
 ڪانهي.“ انهيءَ کي چئجي ٿو سٽگرو -جي شيوا. مطلب ته
 جيڪو ڏن ساڌ سنڪت -جي شيوا ۾ خرچ ٿئي ٿو سو سڦلو آهي ۽
 انهيءَ جي رڪوالي به سٽگرو پاڻ ڪري ٿو.

۲۱- منهنجي آواز جي اوت وٺي هلي اچ

هيءَ ڏيري جي ڳالهه آهي، مان نالو وٺڻ نه چاهيان. هڪ
 آتما جو خيال ڪندو ٿي پيو جنهن ڪارڻ هوءَ نرڪن ۾ هلي ويئي ۽
 مونکي بابا جن چيو ته فلاڻي آتما نرڪن ۾ پيئي تڙ ٿي. مان ويس.
 پڇيو مانس ته -مون ياد اٿي؟ چيائين ته نه. وري پڇيو مانس،

۱۸- ٻي خدا

هڪ دفعي مان پنهنجي سڀ ڌوڙن جو دفتر راو ٺهڻي ڪئي
 آيو هوس. اتي جو انچارج ر هڪ اس - ڊي - او هو. اسان ٻنهي
 جو نمبر هو ته شام جو آفيس جو ڪم لاهي اچي گڏ ڪرندا هئاسين.
 هڪ ڏينهن آفيس جي وقت پوري ٿيڻ کانپوءِ منهنجو ڪمارڪ ڪم
 ڪاغذ مولڪان صحيح ڪرائڻ لاءِ ڪئي آيو. تنهن ئي منهنجي دوست
 آيس - ڊي - او چيو ته ڀائي هاڻي هل باقي سڀاڻي ڪنداسين. مون
 چيو مائٽ ته ڪاغذ صحيح ڪري وٺان. تنهن ئي چوڻ لڳو، ”ڇڏ
 يار، ٻانهي خدا ڪندو.“ مون پڇيومانس، ”ڪهڙو خدا؟“ ٻيڻ
 لڳو، ”ڇا، خدا - ايس - آهڻ؟“ مون ورائيو ته ها. هن ڳالهه کي
 سمجهو ڪونه پر ڪٿي مائٽ ڪيائون. گهر تائين سرچهندو آيو. رات
 جو ڪو شهر گڏيس جهڙو چڱي طرح ذهن نشين ڪرايس ته دنيا جو
 خدا هڪڙو آهي ۽ ستن جو ٻيو. جڏهن صبح جو آفيس آيو ته چوڻ
 لڳو ته توهانتي ڳالهه پر راز آهي. مون چيو ته کولي ظاهر ڪريان؟
 چيائين ته نه منهنجي تسلي ئي وٺي.

سر دنيا جو خدا ڪال آهي ۽ گرمڪن جو خدا ترلوڪي ڪان
 مٿي ۽ نبال آهي.

۱۹- دروازا ٿي کولي ڇڏيائين

مثال طور ڪنهن جهڙاڻي ۾ ڪم ٺهڻي آهن. هنجي ٺڪي
 عالم تي ترس کائي هڪڙو پروڳاري جڏهن ڏسي ٿو ته ٺهڻ
 ڪي ٻيڻ لاءِ ٿڌو پاڻي ڪونه ٿو ملي نه هو ڏهه ويهه ڦڙڻيون ڪند
 چون گهرائي برف ملائي شربت گهرائي هنن کي پيئاري ٿو. سهاروڪ
 ٺهڻي خوش آهن ٿا. ٻيو پروڳاري اچي ڏسي ٿو ته هنن وڃان
 کي ڪڍڪ جي سٺي روٽي ٺهي ملي، ٻاجهري ٿا کائين. هر هزار
 هزار من مٺائي گهرائي هنن کي ڪارائي ٿو. ٺهڻي کائي خوش آهن
 ٿا. اهڙي طرح ٿورن پروڳاري پيش هنن جا مون ڪهڙا جن ۾ چون
 پنهنجي ويڙهون هڻن، ڏسي هنن کي سٺن ڪهڙن جون پڙسڪون
 گهرائي ڏئي ٿو. ٺهڻي پاڻي وڌيڪ خوش آهن ٿا. هنن سڀئي پروڳاري

ڪيئن؟ مون جواب ڏنو، ”پرساد ورتائڻ کان اڳ اسين ارداس
 آڻ ڪرڻ نه هئي سڄي پاتما، ا توهان جو پرساد تيار آهي، توهان
 کي ڀڳت، لڳي، توهانجو سڀيتا پرساد سان سنگم جي رسدا لائق
 آهي. هاڻي جي گروه کاڌو ته پرساد جو لو ٿيو ۽ جسي نه کاڌو ته
 ورت ورتو (پرساد ٿيو ٿي ڪو نه). هتي به پرساد وراهڻ کان
 اڳ اسين واهڪرو اڪال ٻرڪ جو ڏيان ڪري ويهتي ڪهون ٿا ته
 توهانجو پرساد تيار آهي، توهانجي سان سنگم جي رسدا لائق ٿي.
 اول ته ڪو مهاتما پنهنجو چولو پرساد ڏيندو ٿي ڪونهي.“ هن
 ويڙهي جو قصو ڪو نه هو، ڪن ماڻهن هن کي پڙهيو هو. هاڻي
 توهين (سنگم) سان ٻڌايو ته ڪڏهن توهانکي چولو پرساد مليو
 آهي؟ جيڪو مهاتما رات ڏينهن ڄاڻي نام جي ڪهاڻي ڪري ٿو
 سو پنهنجو روحاني پٽ ٺاهي ڪيئن وراهيندو؟

مون هڪ دفعي ڇاڇا جي مهاراج سڀيتا پڙتاپ سنگم (سواهي
 جي مهاراج جي ننڍي پيء) کي عرض ڪيو ته چرنامو ٻڌايو،
 جواب ڏنائون ته منهنجي اڏي ڪمائي ڪانهي. جڏهن چرنامو
 ٿي ٿا ڏيان ته چولو وري ڪيئن ڏيندا؟

انهيءَ ڪري مهاتما چولو نه ڏيندا آهن، جي ڏين ٿا ته سندن
 ڪمائي ٿي وڃي. اسانجو ته اُپديش آهي ته چولو کائو ۽ نه ڪارايو.
 منهنجي پٽ صاحب مولڪي سڄي عمر سان سان گڏ ڪونه ڪارايو.
 (پنهنجي پٽ طرف اشارو ڪندي) هنن کان پڇو ته هنن ڪڏهن
 مون سان گڏ کاڌو آهي؟ هي منهنجا پٽ هتي ويٺا آهن.
 مستنڪي ڪي ڇڪائي ته نه چولو کائي ۽ نه ڪارائي. باقي جي ڇڻ
 جا چور آهن سي سدائين سندن مان عيب ڳوليندا آهن، حالانڪ سٺ
 عيبن کان آڃا ٿيندا آهن. ڇڻ ڪرڻ وارو ماڻهو ائين نقص چور
 ڳوليندو؟ اهڙن سنساري جيون کي مستنڪي جي ڪهڙي پوڄهه! اول
 ته هو مستنڪي به ڇڻ ٿي ڪونه ۽ جي ڇڻ به ڪٿي نه ڪونه ڪو
 نقص ڪڍي ويندا.

هو، جڏهن جهاز ٻڌڻ لڳو ته حضور جن انهيءَ سنسڪيءَ کي
ڀڄايو .

مهراج جي :- مولڪي سڀ خبر آهي . هڪڙو جهاز ڪنهن
ماڻڪ کان ٻيڻي آچي رهيو هو . جڏهن بندو کان ۱۷ ميل پري هو
ته جهاز ٻڌڻ لڳو . سورج نارائڻ گهڻا ملتان واري سرڪاري ليڪيدار
جو سنسڪيءَ ۾ اٿن ۽ ان ۾ هو . جهاز جا ٻيا سڀ مسافر ٻڏي ويا پر
هن سنسڪيءَ کي سٽڪرو ڏئي ڪناري تي ٻهڙايو . ايتري قدر سٽڪر
سڀال ڪري ٿو، اهو وڌيڪ ڇا ڪري !

۱۶- گرو نانڪ وڏو يا ڪبير صاحب

هڪ ڀاڱي هميشه مولڪان ڪڇ نه ڪڇ ٻڌندو ئي رهندو
هو . هڪ دفعي جڏهن مان بياس امبٽن تي لٿس ته هن چيو،
”منهنجو هڪ سوال آهي .“ مون چيو، ”هائي چئو.“ جوڻ لڳو،
”مولڪي ٻڌار نه ڪرو ٿاڪ صاحب وڏو آهي، ڪبير صاحب وڏو
آهي يا بابا جڳمل سنگهه جي.“ مون جواب ڏنو، ”هائي تون تنهي
کي منهنجي سامهون آيا ته پوءِ مان توکي ٻڌايان ته وڏو ڪير آهي.“
جوڻ لڳو، ”اهو ته مان ڪري ڪونه سگهندس.“ تنهنجي مون
ورائيو، ”هائي ا مون نه صرف بابا جڳمل سنگهه جن کي ڏاڍو آهي.
انهيءَ ڪري مان انهن جي ٻاڙي ۾ نه سڀ ڪڇ ڇڏي سگهندس .
پر جن جو مون درشن ٿي ڪونه ڪيو آهي انهن جي ٻاڙ ۾ ڀيٽ
ڪونه ڪونه لاءِ مناسب ٿاڻي . سمجھ سٽڪرو سڀ هڪ ڌار کان ٿي
اچن ٿا، انهيءَ ڪري انهن جي مٿاڻي جو نه سوال ٿئي ٻهڙا
ٿيندو ٿئي .

۱۷- جوڻو پرساد

هڪ ڀاڱي ڪالي باغ ۾ سٽڪر ٿيو ۽ سڀا ٻيٽ کان پوءِ
پرساد ورهايو وڌو هڪڙو امير مڪ سٽڪر ۾ ويٺو هو ۽ پرساد
وٺڻ کان اڳ اٿي جوڻ لڳو، ”پرساد جوڻو آهي ا“ مون چيو،
”جوڻو آهي ۽ نه به آهي.“ جوڻ لڳو ته ٻئي ڳالههون ڪيئن
ٿينديون؟ مون ورائيو ته ٿي سگهن ٿيون هن چيو ته اهو وري

ٽي جيل اندر سترڪن اڳيان پُراڻا ڪٿي، ”اڙڪي ويل توهين تي اسانجا رڪوالا آهيون، هاڻي ديا مهر ڪريو.“ حضور جن اُٺي پُرتڪ، روپ ۾ آيا، رات جو وقت هو. انهيءَ کان اڳ اسان ٿاڻيدار ڪري چيو هو، ”پاڻي! اسين حج تي وڃي رهيا آهيون، ڪرپا ڪري اسانکي روڪ نه. اسانجو مرشد ڪامل آهي، پياس وارو سانوڻ شاھ آهي. انهيءَ ڪري اسانکي ڇڏي ڏي.“ پر ٿاڻيدار ڪنهن به طريقي سان باز نه آيو. پڪڙيو انهيءَ واسطي هٿائين جو اسان وقت ريشمي ۽ اولي ڪپڙا هٽا ۽ بلوچستاني حڪومت جي قانون مطابق ڪي به ريشمي ۽ اولي ڪپڙا بلوچستان جي حدن کان ٻاهر ڪڍي وڃڻ جي منع هئي. آخر لاچار ٿي سترڪن ڪي وينتي ڪٽيسين. حضور جن اُٺي پهچي اسان جي سهائتا ڪئي ۽ اسانکي جيل مان ڇڏايو.

مهاراج جي ٻن-مستانا، اها تنهنجي بهادري آهي.

مستانو ٻن- (هڪ هڏين سان ڀريل ڳوڻ پيش ڪندي) سڄي پاتشاھ! بلوچستان ۾ ويا جي بيماريءَ سبب گهڻيئي ستنسنگي چولو ڇڏي ويا. هي سڀ انهن جا ڦل آهن. مؤقت وقت انهن سڀني ڇيرو تہ اسانجو بابو سانوڻ شاھ، پياس وارو اچي ويو آهي ۽ هاڻي اسان جي تياري آهي.

مهاراج جي ٻن-ستڪرو هر هڪ ستنسنگيءَ جي رکيا ڪري ٿو،

جهنگ، ٻن ۾ ٻن سان رهي ٿو.

هڪ ستنسنگي ٻن-حضور! مون ڀڄن تہ گهڙو ئي ڪيو آهي

پر مونکي اڃا رڌي سڌي حاصل نه ٿي آهي.

مهاراج جي ٻن-ستڪرو توکي نام جي بخشيش ڪئي آهي،

تون ان جي ڪمائي ڪر. ستڪرو پنهنجن شيرڪن کي دليا ۾ ڦاسائڻ نه چاهيندو آهي. سڀ رڌيون سڌيون ماڻا جي چار آهن. ستڪرو مڪتيءَ جو داتا آهي، تون رڌي سڌي گهرڻ آيو آهين. هاڻي مات

ڪري ويهي ره. هڪ ستنسنگي ٻن-حضور! هڪ سمدري جهاز ۾ هڪ ستنسنگي

حساب ٿو گهرجي. ” مؤمن کان چار ڏينهن اڳ، لاکل ڪاموش هو. تنهن کانپوءِ جهانين، ”ڪرمن جو سڀ حساب ادا ڪيو اٿم. هاڻي شيد پڙهو. ” مون ڀائي مٺا سنگهه کي شيد پڙهڻ لاءِ حيو. جڏهن هن شيد پڙهيو ته لاکر سنگهه جي سرع اندر لڳي ويئي ۽ سندس ڪمجن چهرو خوشيءَ وچان ٽپڪڻ لڳو. انهيءَ کان وڌيڪ مستڪيءَ کي بي ڪهڙي دٻا مهر ڪوي؟ انب سمي لام جو وڏو مهاڻو آهي. ٻاهر جي هڪڙي حٽڪ ڪروڙن مان ڪالين کي پسر ڪيو ڇڏي.

۱۵- حضور ههراج جن ۽ ستسنگيءَ جو گيان گوشت

هڪ ستسنگي :- حضور! جڏهن منهنجو ڀاءُ گذاري ويو ته مون هن جو آخريان ڪرڻ ڪرڻ ڪيو. منهنجا سڀ مٽ مائٽ شهر ستسنگي آهن. هنن گهڻو ئي موٽي زور آندو ته ڪرڻ ڪرڻ ڪر نه، ڀرائيءَ جي مڪتي ڪانه ٿيندي. مون کي گهڻو ئي تنگ ڪيائون پر مون حضور جن جي حڪم مطابق پنهنجي ڀاءُ جا ڦل (هڏيون) لباس ٺڊيءَ ۾ وڌا.

ههراج جي :- جهنگي نام ملو آهي ته پتتي مڪتي جو نه ٿيندي؟ اوس ٿيندي ڇاڪاڻ ته مڪتي نام ۾ آهي. ستڪرو جنهن ڏينهن نام ڏئي ٿو سڄو انهيءَ ڏينهن ئي مڪتي ٿي ويئي. هڪ ستسنگي :- سڄي پاتشاھ! منهنجي ڏاڏي گذاري ويئي انب سمي حضور جن هندي سنڀال ڪئي.

ههراج جي :- سرين ڏاڏيون روز پيوڻون چولو ڇڏين ۽ نانا ڄمڻ سنگهه ههراج جن انهن جي سنڀال ٿيا ڪن. جيڪڏهن ته پتتي هڪ ڏاڏيءَ جي سنڀال ٿي ته اها ڪا وڏي ڳاڻهه ڪونهي.

ٺاوڇسٽائي ستائو :- (وچر) حضور! توهان خود منهنجي به سنڀال ڪئي آهي. ههرو ڪن ٿيو ته ستڪرن جي درشن لاءِ مان بنگاهه ماڻهن کي ساڻ وٺي ٺاوڇسٽان کان ڏوري اچي رهيو هوس ته ۾ هڪ ٿاڻيوار اسان کي پڪڙيو ۽ ڪجهه ساهين جي مدد ٿي اسان کي چل ۾ وڌو. مون هڪڙي هڪ سو روپيا آڇيا ۽ ۾ آڏون لڙاڙيون ڪيون پر هڪ نه لڙي وڃان. آخر مون لکي

ڪرڻ تي تنهن تي مهاراج جن دلداري ڏيئي چيس، تون فڪر نه ڪر جنهن مالڪ تنهنجي اندر ۽ ٻاهر سنڀال ڪئي سو توکي آئيندي لاءِ ڪيئن وساريندو؟ توکي نشو و نما ٿيو آهي ته مالڪ سنڪٽ ويلي سھائتا ڪري ٿو. انهيءَ ڪري تون چنتا نه ڪر هاڻي به تنهنجي واهر ڪندو. هي اسانجو تھصيلدار (ٺاڪر ديال سنگھ) وينو آهي. تون کيس ساڻ وٺي ٻيئي ڪمشنر وٽ وڃ ۽ انکي هيءَ ساڳي ڳالھ وڃي ٻڌاء. ٻيئي صاحب ضرور تنهنجي سفارش ڪندو ۽ تنهنجي پيشن وٽندي. ”جڏهن ستسنگ مان اٿي حضور مهاراج جن پنهنجي رهائش جي جاءِ تي آيا ته اتي وڃي حضور مهاراج جن جي چوڻ تي مٿو ٽيڪيائين. مٿي ذڪر ٿيل آهي ته هنجي ساڄي ٽنگ لڪڙيءَ جي هٿي جيڪا هميشه سڌي رهندي هئي انهيءَ ڪري هن پريءَ ۽ اڻڌاڻڪ ٻولام ڪيو ۽ خوب رنائين. ايتري قدر جو حضور مهاراج جن جا چوڻ به آلا ڪري ڇڏيائين. تنهن تي مهاراج جن آلت ڏيئي چيس، ”مالڪ توسان انڪ سنگ آهي، تون فڪر نه ڪر. جڏهن تون سڀ ڪچ اڪين سان ڏسي ڇڪو آهين ته پوءِ گھجرائين ڇو ٿو؟“

۱۳- ڪرمن جي سزا

لڙائيءَ جي وقت جي ڳالھ آهي ته هڪڙو داروغو هوندو هو جنهن جانورن جي راشن مان ٺڳي ڪري لڪ ڪن روپيا ٺاهيا. انت ويلي ڏاڍو ڏکي ٿيو ۽ ٻيو ڏانهن ڪري ته هيءَ کانءَ سڱ ٿي هڻي، هو ٻيل ٽوڙيا ٿو هڻي. اهڙي طرح هڪ ٻئي ماڻهو جو به ذڪر آهي. هو پوليس انسپيڪٽر هو. جڏهن مؤت جو وقت آيس تڏهن زال کي ڏکي ٿي چوڻ لڳو، ”فلاڻي جي ماءُ! ڏس ته ڪيئن جمڊوس منهنجا هڪ ٻيا ساڙيس.“ مطالب ته جيڪي ڪرم ڪيا انهيءَ جي سزا ۽ جزا اوس پوڳڻي پوندي.

۱۴- ڪال جو سڀ حساب ادا ڪيو اٿم

هتي ٺاڪر سنگھ هڪ ستسنگي رهندو هو. ان کي ماڻهن جي ڪهر ڪاٺڻ جي عادت هوندي هئي. آخر هن کي پليڪ ٿي پيئي. مون ڪائونسل پڇيو، ”ڪهڙو حال آهي؟ چوڻ لڳو، ”ڪال پنهنجو

مون کيس گهٽيئي منهن ڪيون ته مون کي سٽي نه هئڻ ٻڌو ته
 مڙاو ۽ مولڪي سٽي هڻي ويو. ٿوري دير کان پوءِ مون کي اکين
 اڳيان ساواڻ ڏسڻ ۾ آئي. مولڪي ٻڪ ٿي ته زهر جر اثر شروع
 ٿيو آهي ۽ هاڻي ڀڄڻ جي ڪا به آڻا ڪانهي. ڏکي ئي مون ستڪرن
 جو ڌيان ڪيو. ٿوري وقت کان پوءِ اسپتال وارن مولڪي پيرسان
 تيز وهندڙ نالي ۾ ڪٽي ڦٽو ڪيو. مون ستڪرن کي ڀاءُ ڪهڙي مس
 نه. حضور مهاراج جن ڀرگهٽ ٿي مولڪي پنهنجي ٻنهي ٻانهن ۾ ڪٽي
 نالي مان ڪڍي، ٻاهر رکي پاڻ هليا ويا. اهو سارو ڪوٽڪ مون
 پنهنجي اکين سان ڏٺو. ايتري ۾ اسان جي اسپتال جي لاري اچي
 اُتان لنگهي. هنن چيو ته هن دستي ۾ ٻيل سوچي ۽ کي به لاريءَ ۾
 ڪٽي رکيو. هو مولڪي ڪئمپ ۾ ڪٽي آيا. هاڻي مان حضور
 مهاراج جن جي دٻا ۾ سان راکل ليڪ آهيان ۽ اسپتال وارن
 جيڪا ڪاٺ جي ٺڪ، مراڪي لڳائي آهي انهيءَ سان مان چڱيءَ
 طرح هلي چلي سگهان ٿو.

تنهنجي حضور مهاراج جن فرمايو، ”ٻائي! مولڪي نه آهي“
 ٻالهه جي ڪا به ڪانهي. مان ته ڪهڙا ٻانهن ٻاهر وڃي ڪر نه
 آهيان. ڏسڻ ٿو ته مان ڪالڪڙي ۾ ويڙو آهيان، وڏا ڪهڙا
 سسنگين کان پڇي ٻڪ ڪر.“ تنهنجي هن پڙهيءَ عرض ڪيو،
 ”سڄي پاتشاھ! جڏهن اهو ڦاٽ ڪري مان ٻيهوش ٿي ڪري
 ٻهس تڏهن مون پنهنجي اندرين نيتون سان ڏٺو ته توهان مون کي
 ڪٽي موٽر ڪار ۾ رکي اسپتال پهچايو ۽ جڏهن منهنجي اکين اڳيان
 ساواڻ چاندي ويئي تڏهن مون ساڪاٺ ڏٺو ته توهان مولڪي نالي
 مان ڪڍي ٻاهر ڪيو. مون بلڪل چٽي طرح اندر توڙي ٻاهر
 حضور جن جو درشن ڪيو.“ تنهنجي حضور مهاراج جن فرمايو،
 ”تنهنجون ٻالهيون تون ڄاڻ.“ آخر عرض ڪيائين، ”سڄي پاتشاھ!
 هاڻي مان ڪم ڪار ڪرڻ جو ڪو نه آهيان ۽ مولڪي عملدارن ڪو
 خاص اضافو ڪر نه ڏنو آهي ۽ جيڪي ٻينهن طور ڏٺو اٿن ان مان
 منهنجه ڪڍارو پڻ ٿئي. منهنجو وڏو ڪٽب آهي. توهان دٻا

وئي. ڪڇ اڳورو وڌيس ته رستي جي ڀرسان هڪ مست فقير ويٺل
ڏٺو ۽ پوءِ ئي خوشيءَ جو ڪارڻ سمجهي ۾ آيو. ادب وچان گهوڙي
تان لهي پيس. مونکي ڏسي فقير چوڻ لڳو، ”خوشبوءِ ڀرڪڻ وارو
نڪ به ڪنهن ورلي کي هوندو آهي.“

۱۲- شيوڪ جي سنڀال

هڪ ستنڪيءَ ڪانگڙي ۾ ستنسڪر ڪانهوءِ پنهنجي ساڪي هن
ريٽ ٻڌائي. ”حضور! جڏهن مان لڙائيءَ جي وقت اٿلي ۽ ۾
مورچي تي هوس ته منهنجي سيڪشن ۾ ۶۲ فوجي هئا. اسانجي
سامهون دشمن هڪڙو ۾ر اڇلايو جنهن جي ڦاٽڻ ڪري ڪيترا ماڻهو
زخمي ۽ مئا. مونکي به سخت زخمي ۽ زخمي. منهنجي ساڪي ٽنگ ۽
ٻانهن ٻاڪ سارو ساڄو پاسو زخمي ٿيو ۽ مان بيهوش ٿي ڪري پيس.
ان بيهوشيءَ جي عالم ۾ ڇا ٿو ڏسان ته حضور مهاراج جن مور واري
آيا آهن، مونکي ڪٿي ڪار ۾ رکيو اٿن ۽ خود مور هلائي مونکي
ملٽري اسپتال ۾ پهچايو اٿن. جڏهن مان هوش ۾ آيس تڏهن مون ڀڄا
ڳاڇا ڪئي ته ڪهڙو ڊرائيور ڪهڙيءَ ڪار ۾ مونکي اسپتال وٺي
آيو. ڪنهن به ڪو نه چيو ته ڪو مون توکي آندو. تنهنڪري مون
ڪي پاسو وڌيڪ پڪ ٿي ته اها ديا مهر مون تي حضور مهاراج جن
ڪئي آهي. هن اسپتال ۾ اٽڪل ڏيڍ مهينو ڪافي پاسي لڳاتار سمهڻ
ڪارڻ اهو پاسو به زخمي ٿي پيو. ساڄو پاسو ته اڳيئي زخمي هو.
هوڏانهن دشمن جي وڌڻ ڪري اسانجون فوجون پوئتي هٽي
وهيون هيون. انهيءَ ڪري اسان جي اسپتال کي اتان هٽائي ٻئي
سلامتيءَ جي هنڌ ڪٿي وڃڻو هون.

جيڪي بيمار جلد شفاياب ٿيڻ وارا نه هئا انهن کي ڇڏي
باقي ٻين کي سلامتيءَ واري جاءِ تي وٺي ويا. ايتري ۾ دشمن به
اچي مٿان ڪڙڪيو. انهيءَ ڪري باقي بيمارن کي ڊاڪٽرن زهر
جي سئي هٿي ختم ڪرڻ جو فيصلو ڪيو. مونکي خبر پيئي ته
منهنجو نالو به انهيءَ لسٽ ۾ آهي. جڏهن ڊاڪٽر مون وٽ آيو ته

ٿي چيو، ”ٻري ٿي وهو، توکان جي ڪهڙن مان نالو ٻڌي آهي.“
 تنهن تي نلسي صاحب جن فرمايو، ”گڙاڙي ا تون هنن هي ٻارن
 ٻري سڳند کان پڇهر آهين. توکي ٻڌو آهي ته هي ڪهڙي سڳند وڃان
 آيون آهن. توکي بدبوءِ ايندي هوندي پر مونکي ڪا به آهي.“
 سو جن جي اهڙي سڃي سڳند هوندي آهي انهن تي ڪرو ٻرسن ايندو
 آهي؟ ڪن پنهنجي خاص شيون مان سمجهندو آهي.

۱- بيبي شير جو ٻيو

حضور سوامي جي مهاراج جن جي وقت ۾ چار چڪرون ڪمائي
 واراٻون سسڪاڻيون هيون. جن مان هڪ هئي ٻيئي شهر. هڪ
 ڏينهن هو اُتان ڪري رهي هئي ته ڪنهن چڙهي آهي ٻارن جو
 شد ٻڌو. هو ڇوٽن حالت ۾ هئي ٿيڻ تي سڏ هاندي آهي
 سوامي جن جي چوڻن ۾ ڪري ۽ هڪڙن هارڻ لڳي تنهن تي سوامي
 جن چيس، ”وڃي ڪڙا ٻائي اڄ.“ مالي شهر جواب ڏنو، ”مان
 مڏهور آهيان، مونکي هن وقت ڪا به سڳند ڪانهي.“ هڏهن
 سوامي جن اهو ٻڌو ته کائي چماٽرن، ”شڪر آهي، ڪو نه ٻڌو آهي ڪڏهن.“
 سڳند جي ڏها مهر جي خاص ڳالهه اها به آهي ته ڪنهن وقت ٻي
 شهر گهڻن مان لنگهندي سوامي جن وٽ ٻئي آئي ته رستي تي ڪنهن
 ۾ ڪيس نه ڏنو.

۱- خوشبوءِ ڀرڻ وارو ٺڪ

هيءُ ان وقت جي ڳالهه آهي جڏهن مان ايس. ڊي. او. هوس
 هڪ دفعي مان ٻهڙن مان ٻئي ويس ته هڪدم پنهنجي دل ۾ خوشي
 ڄاڻائي وئي. مان خوشيءَ جو ڪارڻ سمجهي نه سگهيس. عام طور
 ماڻهن کي جڏهن پنهنجي اولاد يا عهدي جي باد ايندي آهي ته دل
 ۾ خوش ٿيندا آهن. مون سمجهو ته اڀريل جي شروعات آهي شايد
 ڪن وٽن مان خوشيءَ آهي رهي آهي. پر وري هڪدم بهال آيو
 ايندي ويندي مونکي ۱۸ سال ٿي ويا آهن ته پوءِ اڄ هيءُ
 ڪهڙي؟ جيئن جيئن وڌو وڌايم تيئن تيئن خوشيءَ وڌندي

ويئي . ڪڇ اڳڙو وڌيس ته رستي جي ڀرسان هڪ مست فقير ويٺل
ڏٺو ۽ پوءِ ئي خوشيءَ جو ڪارڻ سمجهي ۾ آيو . ادب وچان گهوڙي
تان لهي پيس . مونکي ڏسي فقير چوڻ لڳو ، ”خوشبوءِ ڀرڪڻ وارو
نڪ به ڪنهن ورلي کي هوندو آهي .“

۲- شيوڪ جي سهيل

هڪ ستنڪيءَ کانگڙي ۾ ستنسنگ ڪاٺيءَ پنهنجي ساڪي هن
ريٽ ٻڌائي . ”حضور ! جڏهن مان لڙائيءَ جي وقت اٿليءَ ۾
مورچي تي هوس ته منهنجي سيڪشن ۾ ۶۲ ٿوري هئا . اسانجي
سامهون دشمن هڪڙو بم اڇلايو جنهن جي ڦاٽڻ ۽ ري ڪيترا ماڻهو
زخمي ۽ مئا . مونکي به سخت زخم رسيا . منهنجي ساڪي ٽنگي ۽
ٻانهن بلڪ سارو ساڄو پاسو زخمي ٿيو ۽ مان بيهوش ٿي ڪري پيس .
ان بيهوشيءَ جي عالم ۾ ڇا ٿو ڏسان ته حضور مهاراج جن مون وٺي
آيا آهن ، مونکي ڪٿي ڪار ۾ رکيو اٿن ۽ خود مون هلائي مونکي
ملٽري اسپتال ۾ پهچايو اٿن . جڏهن مان هوش ۾ آيس تڏهن مون ڇڄا
ڳاڇا ڪئي ته هڪڙو ڊرائيور ڪهڙيءَ ڪار ۾ مونکي اسپتال وٺي
آيو . ڪنهن به ڪونه چيو ته ڪو مون توکي آندو . تنهنڪري مون
ڪي پاسو وڌيڪ پڪ ٿي ته اها ديا مهر مون تي حضور مهاراج جن
ڪئي آهي . هن اسپتال ۾ اٽڪل ڏيڍ مهو ڪاٺي پاسي لڳاتار سمهڻ
ڪارڻ اهو پاسو به زخمي ٿي پيو . ساڄو پاسو ته اڳيئي زخمي هو .
هوڏانهن دشمن جي وڌڻ ڪري اسانجون فوجون پوئتي هٽي
رهيون هيون . انهيءَ ڪري اسان جي اسپتال کي اتان هٽائي ٻئي
سلامتيءَ جي هنڌ ڪٿي وڃڻو هون .

جيڪي بيمار جلد شفاياب ٿيڻ وارا نه هئا انهن کي ڇڏي
باقي ٻين کي سلامتيءَ واري جاءِ تي وٺي ويا . ايتري ۾ دشمن به
اچي مٿان ڪڙڪيو . انهيءَ ڪري باقي بيمارن کي ڊاڪٽرن زهر
جي سئي هٿي ختم ڪرڻ جو فيصلو ڪيو . مونکي خبر پيئي ته
منهنجو نالو به انهيءَ لسٽ ۾ آهي . جڏهن ڊاڪٽر مون وٽ آيو ته

کي چيو، ”پرڻي ٿي وهو، توهان جي ڪڙن مان نالن پئجي اچي.“
 تنهن تي نلسي صاحب چن فرمايو، ”گرڌاري! تون هنن جي بارن
 پرڻي سڳند کان به خبر آهين. توکي ڀتو لائي ته هي ڪهڙي سڪ وڃان
 آڏن آهن. توکي بدبو ايندي هوندي پر مولڪي ڪا نه ٿي اچي.“
 سو چن جي اهڙي سڄي سڪ هوندي آهي انهن تي گردن ڀرين ايندو
 آهي ۽ کين پنهنجي خاص شيون مان سمجهندو آهي.

۱۰- پيبي شيو جو ڀرپور

حضور سوامي جي مهاراج چن جي وقت ۾ چار چڪرون ڪمائي
 واراڻون سسڪياڻيون هيون. چن مان هڪ هڪ ٿي پڙهي شيو. هڪ
 ڏينهن هرو اڻڻان ڪري رهيا هئا ته ڪنهن چوڻي اچي ڀرپور
 شد ۽ پڙهيو، هرو ڇوڪر ۽ هڪ ٿي پڙهي پڙهي سڏ هوندي اچي
 سوامي چن جي چوڻن ۾ ڪري ۽ هنن مان هڪ لڳي تنهن تي سوامي
 چن ٻاهر، ”وڃي ڪڙا پائي اچ.“ مائي شيو جواب ڏنو، ”مان
 مسجد و آهيان، مولڪي هن وقت ڪا به ڪاٺي.“ هڪ هن
 سوامي چن اهر ٻڌو ته ڪا ڇاڙهن، ”شڪر آهي، ڪو نه ڀرپور ڪڙا.“
 سڪرو جي دٻا مهر جي خاص ٻاٻه اٿا ۽ آهي ته جنهن وقت پيبي
 شيو گهڻن مان لنگهندي سوامي چن وٽ پئي آئي ته دستي تي ڪنهن
 به کيس نه ڏٺو.

۱۱- خوشبوءِ پوکڻ وارو نڪ

هيءُ ان وقت جي ٻاٻه آهي جڏهن مان ايس. دي. او. هوس
 هڪ دفعي مان ٻهڙن مان پئي ويس ته حڪم منجھي دل ۾ خوشي
 ۽ خوشي وئي. مان خوشيءَ جو ڪارڻ سمجهي نه سگهيس. عام طور
 منجھي کي جڙس پيڙجي اڻ لڌ يا عيڊي جي ٻاٻه ايندي آهي ته دل
 ۾ خوش ٿيندا آهن. مون سمجهيو ته اڻ لڌ جي شروعات آهي شايد
 ڪو وڏو منجھو خوشيءَ اچي وڃي آهي. پر وري حڪم منجھي پيال آيو
 ته هڪ منجھي وڌندي مونکي ۱۸ سال ٿي ويا آهن ته ڀرپور اچ هيءُ
 منجھي؟ جيئن جيئن وڌو وڌاير تيئن تيئن خوشيءَ وڌندي

دوشتي پوي ٿي . اهڙيون آتمائون چاهي ڪهڙيءَ به جڙ ۾ هجن ، هنن کي سڌو منهن ڏيڻ ۾ ملندو آهي . جيئن ته سندن ڪرمن جو سلسلو بلڪل ختم ٿيو ٿئي تڏهن به بوج ڪاٽي هلاڪو ٿيو پوين . مڪتي نام ذريعي ٿيندي ۽ انهيءَ جي ڪمائيءَ بنا جيئن آتما سڃاڻڻ وڃي ٿي سگهي . پر اها ڪمائي صرف انساني چولي ۾ ئي ڪري سگهجي ٿي . ٻين جڙين ۾ ڇاڪاڻ ته نام جي ٿي سگهجي انهيءَ ڪري وڻن ، ٻيڪين ۽ ٻين جي جڙين ۾ جيڪي آتمائون آهن انهن کي سڌو سڃاڻڻ وٺي ٿي وڃي سگهجي . صرف نام جي ڪمائيءَ سان ڳيان پيدا ٿئي ٿو ۽ بغير ڳيان جي مڪتي ٿئي ٿي سگهي . مورتي پوڄا سڀ کان گهٽ درجي جي ڀڳتي آهي . انسان جيئن ئي ڪري جڙ پٿر جي پوڄا ڪري ته ڪهڙي نه عجب جي ڳالهه آهي جيڪي مورتي پوڄا ۾ ڦاٿل آهن تن پنهنجي مطلب جون گهڻائيون من ڪهڙو ڳالهون ٺاهيون . ڪنهن چيو آهي :-

” پيران نهي ٻوند و مريدان ٻراند . “

يعني پير نٿا اڏامن پر سندن مريد ڪين اڏائين ٿا . ” پير کي ڪنهن مجاور . “ جنهن ڪوئڻن سان بخار ٿي ٿو لهي سا ڪوئڻن ڪيئن سڏبي ! جيڪڏهن پاڻي ڏئي ڪي پير مان ٻرهه پيو ته ٻوهه سڏبي ڪي ملڻ ڪجي .

۹- پريم جي ڪشش

سوامي جن کي تلسي صاحب جن وٽان ٻه رمارڪ جي روشني ملي هئي . تلسي صاحب جن سوامي جن جي گهر ايندا رهندا هئا . هڪ ڀيري جڏهن هو سندن گهر آيا ته ڪن سسنگي زالن کي خبر پيئي . هو جنهن به حالت ۾ هيون پريم وڃان هڪ ٻئي پنڀان اچي ڪنهن ٿيون . انهيءَ زماني ۾ اڄ ڪلهه جهڙي ماحول ته هئي ڪانه ، سندن کاڌيءَ جا ڪپڙا پگهر ۾ تر ٿيا پيا هئا .

تلسي صاحب جن جو هڪ شيوڪ گروڊاريلل به اُتي بيٺو هو . جڏهن هنن زالن پريم ٻار سان ستڙن کي مٿو ٽيڪيو ته گروڊاريلل هنن

۸- ٻيو مان انسان

هڪ ڀريهي غور ستسنگي :- مهاراج جي ! اها آتما جا وڻ
جي جڙ ۾ رهي آي ته ڀره ڪنهن خاص شپ ڪرڻ ڪارڻ ئي وري
منس ڏيهر ۾ ايندي ؟

مهاراج جي :- ايندي ضرور . اصول هي آهي ته سچو ڇرراسي
لک، چولين جو چڪر ڀرڻي ڪروڙن سالن کان ڀره منس جولي ڇر
وارو ايندس . پر ڪامل مهاڻا کي سام جي اڪت شڪتي هوندي
آهي . ڇيڪڏهن هو ڪنهن وڻ ۾ ڦٽل ڪاٺي يا ان جي ڇاڙ هٻان
وهي ته ان وڻ کي سڌو انساني چولو ملندو . ڇيڪڏهن ڪنهن ڇانور
تي سوار ٿي ڪندو ته اهو چانور نه منس بڻبو . اٽڪل چاليهن سالن ڇر
واقعو آهي . آڱري ۾ ٻه ڇٽا ، ٻيءَ ڀٽ ، سوامي جن جا ستسنگي
رهندا هئا . اٽڪي ڀليگ اچي ٻيٽي ۽ ڀٽ پيمار آئي ٻڌو . ڇڏهن هن
ڇر اٽڪ سمو آيو ته سندس پتا روڻ ۾ لڳو . ڀٽ ڀڄيس ، ”روڻو ڇر
تسا ؟ ٻيءَ جواب ڏنو ، ”تون ئي منهنجو هڪڙو مڪملڙو ڀٽ آهين
تون هلي واري آهين ، ان ڪري تو روڻان .“ ڀٽ جواب ڏنو ، ”مان
مران ٿوروئي ٿو . مولڪي نه ٻان ٿين ڏاڍي ملي رهي آهي . منهنجو
اڳيان ڇر ڀرندو رهي وارو آهي ۽ هلي مولڪي اڳئين جنم جي سڌ
ٻڌي آهي . ان وقت مان ٻيو ڇر وڻ هوس . ڪنهن ستسنگي“ منهنجو
ڏند ڪٽي سوامي جي مهاراج جنم جي شيوا ۾ ڪرڻ لاءِ ڏنو .
نتيجو اهو ٿيو ڇر مولڪي منس جنم نه مليو پر منهنجي ٻڌي ڇر
وهي . هاڻي مان ڪنهن سٺي گهر ۾ جنم وٺندس ۽ سام جي ڪمائي
ڪندس . اهو مشهور واقعو آهي .

اهوئي ڀريهي غور ستسنگي :- لڳا ٻهراڻ آتما ونسپتي
۾ رهي آي ، ڀره ڪيڙن جي جڙ ۾ ۽ انهي ڪالهره ؟

مهاراج جي :- ڀره ڀڪس جي جڙ ۾ ملندي آهي ، تنهن
ڪالهره ڀڪس جي ۽ آخر انسان جي . پر اهو هڪ عام قانون آهي .
”ڏيک ڪري رهيو آهين انهن ڇر آتماڻن ڇر جن تي ستن جي

٩
١٠
١١
١٢
١٣
١٤
١٥
١٦
١٧
١٨
١٩
٢٠
٢١
٢٢
٢٣
٢٤
٢٥
٢٦
٢٧
٢٨
٢٩
٣٠
٣١
٣٢
٣٣
٣٤
٣٥
٣٦
٣٧
٣٨
٣٩
٤٠
٤١
٤٢
٤٣
٤٤
٤٥
٤٦
٤٧
٤٨
٤٩
٥٠
٥١
٥٢
٥٣
٥٤
٥٥
٥٦
٥٧
٥٨
٥٩
٦٠
٦١
٦٢
٦٣
٦٤
٦٥
٦٦
٦٧
٦٨
٦٩
٧٠
٧١
٧٢
٧٣
٧٤
٧٥
٧٦
٧٧
٧٨
٧٩
٨٠
٨١
٨٢
٨٣
٨٤
٨٥
٨٦
٨٧
٨٨
٨٩
٩٠
٩١
٩٢
٩٣
٩٤
٩٥
٩٦
٩٧
٩٨
٩٩
١٠٠

١٠. اوڏي مهل ئي چوڻ لڳو، ”منهنجو سورهن سالن کان بند ٿيل
انهو هڪدم کلي پيو؟ منهنجي وچايل ڇيز مون کي واپس ملي ويئي.
پيو ته مون کي ستڙن اندر درشن ڏيئي منهنجي سنڀال ڪئي.“ خير،
مان ته آڱري ويس. پويان ستسنگين کي چوڻ لڳو ته اچو ته توهان
کي هڪدم دسوين دوار وٺي هلاڻ.

سو مطالب ته ڪمائيءَ جي اهنڪار ڪري گراوت اچي ٿي ۽
آندريون آنيو بند ٿي وڃي ٿو. جڏهن اهڙي حالت پيدا ٿئي ته
ستسنگيءَ کي سمجهڻ گهرجي ته اها به هڪ آزمائش آهي ۽ کيس
لکي اچن سورن ڇڏڻ کپي ۽ نڪو اڀاءُ آڻڻ چڱائي. انهن ڪوڙ
سان سندس ڪمائي وڌي ويئي ۽ انت وٺي سندس پوري
پوري سنڀال ٿيندي.

٧. لڪهاسنگهه ۽ ناندير جو جهنگل

لڪهاسنگهه نالي هڪ پريمي ستسنگي امرتسر ۾ رهندو هو. هڪ
پيري هو ناندير، جو ڏکڻ هندستان ۾ آهي، ٿي ويو. رستي ۾ هن
کي هڪ پيرسڻ گڏيو. ٻنهي کي گردواري وڃڻو هو. هلندي هلندي
رستي ۾ هڪ جهنگل آيو. جهنگل ۾ عام طرح بگهوڙ، شينهن ۽ ٻيا
خوفناڪ جانور رهندا آهن. هوڏانهن سڄ به اچي لٿو. ٻئي رستو
پلجي پيا. جيڏانهن وڃن تيڏانهن جهنگل ئي جهنگل. ڪن ته ڪن
ڇا؟ پيرسڻ روئي چوڻ لڳو ته، اڄ ڪنهن نه ڪنهن جهنگلي جانور
جو بڪو ٿيو. پر لڪهاسنگهه جي حالت نياري هئي. هو چپ چاپ
اچن تي ويهي رهيو. مهاراج جن کيس دوشن ڏيئي ٻڌايو ته هتان ڏيڍ
ميل ساڄي طرف وڃو جتان توهان کي هڪ پيڇرو ملندو جو اوهان
کي هڪ ننڍي ڳوٺ ۾ پهچائيندو، اتان توهان کي شاهي رستو ملندو
جڏهن هو ڏيڍ ميل ساڄي پاسي هليا ته برابرو پيڇرو آيو ۽ ڳوٺ به.
راست اتي رهي ٻئي ڏينهن صبح جو گردواري ڏانهن روانا ٿيا ۽
سڪ سان پنهنجي منزل تي پهتا. سو گرو ته هميشه الڪه سنگهه
آهي صرف اسان ۾ ئي پرام ۽ وشواس جي ڪمي آهي.

سامهون اچي ته منهنجي نوازي ڪري نه سگهندو. تنهنڪري بابا جن
 سندس اندروني شجده جو دستور بند ڪري ڇڏيو. هن پنهنجا ڪوٽهڙي
 زور لانا پر وريو ڪٽج ڪونه. آخر بابا جن کي چوڻ لڳو ته مان توهانجي
 خلاف چاچا جن (چاچا پرتاپ سنگهه) کي چئي لکندس. خبر چئي لکيائين
 يا نه، ناراض ئي واپس پنهنجي ڳوٺ هاءِ وڃو. جڏهن بابا جن چولو
 ڇڏي ويا ته پوءِ هو وري اچي ٽنري ۾ وهڻ لڳو. ٽنري ۾ پسي
 رکڻ سان هنجي ڪانه ٻرندي هئي ۽ همدؤن ٻيو هن سان ڇوڳڙندو
 هو. هڪ دفعي ٻيئي ڪسي ڪر ساڙو ڪائي ٺاهي ڳوٺ ۾ موڪليو
 هو. اڃا ان ڳولها ۾ هئي ته مون ڇيومانس ته حڪم سنگهه کي ڪالي
 موڪليون؟ هنکي راه پسندي پئي ۽ حڪم سنگهه کي ڪالي موڪليو
 وڃو. هو سدائين ڪنهن نه ڪنهن شيوا ۾ مشغول رهندو هو. جي ٻي
 ڪا شيوا نه هوندي هيس ته رسيون وٺيندو هو. هن جون روزمره
 جون صرف ٽي مشغولون هيون. (۱) لعل نيم حڪم ابرار ٻچن سمون
 ڪرڻ. (۲) ٻولي اڙهڻ. (۳) شيوا ڪرڻ. جيڪوئيڪ هنجو ٻڌو ٻڌ
 هو پر هن ٻچن سمون نه ڇڏيو. آخر جڏهن هو نيمار ٿي پيو تڏهن هن
 کي ٽنري واپس گهرايائين. جڏهن هنکي پير ڌام هليو هو ته مون
 کي به آڱري وڃڻو هو. هو ٽاهڻ پسي وڃي جي سرف به شيد ۾ لڳي
 رهندي هئي. مان هر روز هن کي به ٽسڻ ويندو هوس. منهنجو خيال
 هو ته هن وٽان ئي حڪم سنگهه جي نه خبر لهي اچان. جڏهن پسي
 وڃي ڪي ٽسي مان حڪم سنگهه ٽاهڻ واپس وٺس ٿي ته سامهون پاڻ
 پئي آيو. مون چيومانس، ”مان تو وٽ ئي آيس ٿي.“ چوڻ لڳو،
 ”مان هڪ نمڪ منگڻ آيو آهيان.“ مون چيو، ”پاڻي ڇڏ.“ چوڻ
 لڳو ته مون کي پنهنجي چرلن تي مٿو ٽيڪڻ ٿيو. مون ورائيو، ”مان
 مٿو ٽيڪائڻ پسند نه ڪندو آهيان.“ تنهن تي وري چيائين، ”هيءُ
 توهان جو شرار جي بابا جهڙو سنگهه جن جو آهي ته مون کي مٿو ٽيڪڻ
 ٿيو ۽ هي نه، نه اهو.“ هاڻي سوچو ته ڪو ٻيو ڪي شيوڪ ڪيئن
 چوندو ته سندس شرار ڪو به ٻيو ٺاهي؟ مون بابا جن جو ٽپان
 ڪري چيو، ”ڇڪو پاڻي ٻلي ٽيڪ.“ جڏهن هن چرلن تي سر رکيو

ڪروڙين بجليون اچي منهنجي مٿان ڪڙڪيون آهن. پوءِ مهاراج جن چيس، ”پاڻي! تنهنجي حياتي باقي ٽي سال آهي. وڻيئي ته ڀڄن ڪر، وڻيئي ته دليوي ڏنڌا ڪر.“ پوءِ هو هليو ويو. ستن سان ضد ڪرڻ نه گهرجي بلڪ سندن رضا ۾ راضي رهڻ چڱائي.

۵- مڇر ۽ رام دتو

جڏهن مان باباجن جي شيوا ۾ آيس ته مڇر ۽ رام دتو مڊاليءَ جا ٻه ڪسان سندن ستسنگي هئا. چڱا ڪمائيءَ وارا هئا. جيستائين هنن کي صبح جو باباجن جي نوري سروپ جو اندر درشن نه ٿيندو هو تيستائين ڪنهن به ڪم کي هٿ نه لڳائيندا هئا. انهن ته ستگرو پڙهڻ تي سڌو ديارو رهن ٿا پر ڪڏهن ڪڏهن سندن آزمائش به ڪندا آهن. مڪاني جا ڏينهن هئا ۽ سندن پاڻيءَ جو وارو هو. رام دتو چيو، ”اڏا مڇر! اڄ ته باباجن جو درشن ئي نصيب نه ٿيو آهي.“ مڇر ورائيو، ”سچا! مون سان به اهائي وڌن آهي پر جي اڄ پاڻي نه ڏوسين ته مڪاني سڪي ويندي.“ رام دتو چيو، ”مڪاني به ته ستگون جي آهي. جي سڪي وڃي ته به سندن!“ پوءِ ٻئي ڀڄن تي ويهي رهيا. ڪلاڪ کن کان پوءِ جڏهن ٻنهي کي باباجن جو درشن ٿيو تڏهن اُٿي نوار وهائي مڪانيءَ کي پاڻي ڏنائون. سو ستگرو سدائين سڪ سان انگ، سنگ، وهي ٿو ۽ هر ڳالهه ۾ مدد ڪري ٿو.

۶- مونکي مڙو ٽيڪن ڏيو!

بابا جمل سنگهه مهاراج جن جي ڏينهن جي ڳالهه آهي ته هتي ڏيري ۾ حڪم سنگهه نالي هڪ ستسنگي رهندو هو. ڪڏهن منٽ به واندو ڪين وهندو هو. رات جو ڀڄن ڪندو هو ۽ ڏينهن جو شيوا. پريم وس ٿي پنهنجي گهر ٻار کي به ڇڏي ڏنو هئائين. جڏهن محبت ڪيائين ته اندر جو ڀردو کلي پيس پر جيئن غريب جي جهوڙي ۾ هائي سمائجي نه سگهندو آهي تيئن هو به هن رحميت کي هضم ڪري نه سگهيو. باباجي مهاراج جن کيس ڇپ رهڻ جي هدايت ڪئي پر هو چوڻ لڳو ته جيڪڏهن هن وقت ڇڏڻ وڃان جو ڄاڻو پندس به منهنجي

ٽا ٻون استگرو نام ڏئي سڱ جي ڪٽين جنهن جي ڪرهن جا لوح
ٻاڻ تي ڪٽي ٿو مگر ڏرد به احسان ظاهر نظر ڪري.

۴- ڪروڙين بجهون اچي ڪڙڪيون!

منهنجي سڱوءَ (بابا جڳمل سنگهه) جن وقت به چار پنڊت آيا.
انهن جو نام به ڪو شاعر آندو جو رولو هرو. ڪي چوڻ نه
آند هتي آهي ۽ ڪي چوڻ نه هڙ. آخرو به چوڻ
لڳا ته هلو مهاراج جن وقت چاهڪا نه هو ڪمائيءَ وارا مهاڀاش
آهن. جڏهن اچي پنهنجي شڪا بهش ڪيائون تڏهن باباجن هنن کي
ٿورو لاءِ پيالو ڏنو ته ڏسو اسين سنڪرم چاٿون ڪونه. آخر جڏهن
هنن ڏور وڌو ته باباجن هنن کي طريقي سان آند سمجهايو. تنهن تي
هنن نام دان لاءِ عرض ڪيو. مهاراج جن فرمايو، ”پاڻي جيڪي وڏا
جي ڪورڪ ڏنڊي به اٽڪيل هوندا آهن تن کان نام جي ڪمائيءَ
پندي آهي.“ تنهن تي هڪ کان سواءِ ٻيا سڀ هليا ويا. هن وري
ويٺي ڪئي ۽ ان کي باباجن نام ڏنو. جهن مهين کان پوءِ اهو سسڪي
پنڊت باباجن وقت آيو ۽ چوڻ لڳو ته توهان جي سوسه شمد روڪ جي
طريقي ڪسان پراڻا نام جو طريقو بهتر آهي. وري ٽون مهين کان پوءِ
آيو ۽ باباجن کي عرض ڪيائين، ”پراڻا نام جو طريقو به ليڪ نه آهي.
ڪو به ڪري مون کي اندر ڪڍ ڏيکارو.“ تنهن تي باباجن سمجهائي
جيس، ”پاڻي! جي ڪڍ اندر ڏسو ٿو چاهين ته وڃي پوئو پيار سان
نام جي ڪمائي ڪر“ پنڊت هليو ويا.

هڪ دفعي جهن مهاراج جن سڀاڻي پيشن وٺڻ لاءِ پئي ويا ته
اهو پنڊت اچي رستي تي لڳن ته هتي ٻيو ڪو ڪونهي، ڪرپا
ڪري اندر به ڪا جهاڪ ڏيکارو. مهاراج جن سمجهائين ته پاڻي آهي
به تنهنجو نشان ٿيندو پر هن پنهنجو ضد نه ڇڏيو ۽ چيائين، ”توهان
لاءِ ڪهڙي وڏي ڳالھ آهي. صرف هڪ نوازش جي نظر ڏيو.“ جڏهن
مهاراج جن اسرڇ ڏنو ته هو سهارو نه سگهيو ۽ چوڻ لڳو، ”هٿيار!“
مهاراج جن جيس، ”الودان خيال ڇڏي ڏي.“ جڏهن ڇڏيائين ته ڪڍ
سامهه به آيو ۽ چوڻ لڳو، ”مهاراج جي! ائين متوس ڪيم جيڪو

۾ انفاق سان مڙن کين لڌيالي اسٽيشن تي گاڏي ۾ ڏٺو. ويٽي
 ڪير، ”حضور! منهنجو ڳوٺ مهالنگهه، والا ڀرسان آهي، اتي هلي
 درشن ڏيڻ جي ڪرڻا ڪرايو.“ فرمايائون، ”هن وقت اسين ڪو نه
 اينداسين ۽ تون به هن آرٽوار تي ڏياري نه اچ.“ منهنجو نير هو ته
 جڏهن به مان ڳوٺ موڪل تي ايندو هوس ته هر آرٽوار تي سٽنگ
 لاه ڏياري ويندو هوس. باباجن عام طور هدايت ڪندا هئا ته تون گهر
 جا ڪم ڪارين ڇڏي ڏياري هليو ٿو اچين، تنهن ڪري مون سمجهيو
 ته شايد انهيءَ ميال کان اچڻ جي منع ڪئي اٿن. جڏهن باباجي مهاراج جن
 ڏياري پهتا ته کين زور سان بخار آيو جو هيلينون ساهه هيٺ، هيٺيون
 ساهه مٿي. نهايت سخت تڪليف اٿن. بيبي رڪو ۽ اٻن گهڻن سٽنگين
 کين دوا وٺڻ لاءِ عرض ڪيو پر باباجن فرمايو، ”مان ٻارهن ڏينهن
 ڪا به دوا نه وٺندس.“ بيبي رڪو روئڻ لڳي. تنهن تي باباجن فرمايو،
 ”بيبي تون نڪر نه ڪر اسان جي وچ ۾ اڃا وقت ڪونه آيو،
 آهي.“ بيبي رڪو وڌو هئي ۽ باباجن جي شيوا ۾ رهندي هئي.
 ٻارهن ڏينهن کان پوءِ بخار جو ڪجهه زور گهٽيو. جڏهن مان ٻئي آرٽوار
 تي ڏياري پهتس ته سمورو احوال مليو. عرض ڪير، ”مهاراج جي!
 اوهان مونکي هتي اچڻ لاءِ منع ڪئي. جي مان اچان ها ته توهان جي
 ڪجهه شيوا ڪريان ها.“ باباجن جواب ڏنو، ”حالت اهڙي هئي جو
 تون ڏسي سهي نه سگهين ها ۽ شايد تنهنجي من ۾ اڃا اچي وڃي ها.
 انهيءَ ڪري مون توکي ڪنهن بهائي سان ٺاري ڇڏيو.“ تنهن تي
 مون ويٽي ڪئي، ”باباجي اهڙي تڪليف جو ڪارڻ ڪهڙو هو؟“
 فرمائڻ لڳا، ”تون انهي راز کي دل ۾ سانڍي نه سگهندين.“ مون
 انجام ڪيو ته جيستائين توهين آهيو تيستائين مان پاڻ ٻاهر نه ڪڍندس.
 باباجن وري چيو، ”ڀڪو واعدو ڪر.“ مون عرض ڪيو ”جي ها،
 ڀڪو اقرار ٿو ڪريان.“ پوءِ باباجن فرمايو، ”ڪم سنگهه جا ڪم
 ايڏا ته ڀاري هئا جو ڪال هن کي سڀ جنم تڏهن تي ٺهائي ها.
 اهي سڀ ڪم مون کي پاڻ تي هموار ڪرڻا پيا.“
 ڏسو ستنن کي پنهنجي شيوڪن جي خاطر ڪيڏا نه ڪشت سهڻا

پتئي ۽ پاڻي ڪهڙو سنگھ، جي ڌرم پتئي وغيره. - جڏهن هن ٻارڻيءَ جا سڀ ماڻهو اٿي هليا ويا ته سردار جيڪڏهن سنگھ ڇوڻ لڳو، ”حضور! جڏهن توهان هنن مخالفت ڪندڙن سان بحث پئي ڪيو تڏهن توهانجي مٿان باباجي مهاراج جن پينا هئا.“ سندس استريءَ به ساڳي ٻڌاهه ڪئي. اهڙي طرح پاڻي ڪهڙو سنگھ، جي استريءَ به ڪا روحاني سوسائٽيءَ جي ٻڌڻ هئي ڇوڻ لڳي، ”جڏهن توهان هنن سان بحث پئي ڪيو ته هڪ ٿرڪ (حضور باباجي مهاراج) توهانجي ڀرسان ٻهئي توهانجي سهانئا پئي ڪئي.“ سو سگرو ته پنهنجي شيوڪ سان سدائين الڪ سنگ رهي ٿو.

۳- حڪم سنگھ کي نام دان

هڪ دفعي جو ذڪر آهي ته باباجي مهاراج جن الهالي ويا اٿي مونٿرام نيار ماستر هڪ ڀيري ستسنگي رهندو هو جنهن باباجن کي ستسنگ لاءِ عرض ڪيو. باباجن ڪرو ڪرنت صاحب جو شبد ڪٿي ان جي وٺاڪا ڪئي. ستسنگ ٻڌي ماڻهو موهيت ٿي پيا. اٿي حڪم سنگھ لالي هڪ اڪائونٽسٽ هو جنهن مونٿرام کي چيو ته منهنجي نام وٺڻ تي دل آهي. مونٿرام سوچيو ته جيڪڏهن اهڙو هوشيار ۽ حيثيت وارو ماڻهو ستسنگ ۾ لڳي وڃي ته ستسنگ جي رونق وڌي ويندي. حڪم سنگھ کي ٻار سان وٺي وڃي باباجن کي عرض ڪيائين. باباجي مهاراج جن فرمايو، ”مونٿرام هن ماڻهوءَ کي نام نه ڏيار، ڇاڪاڻ ته هن جا ڪرم نهايت ڀاري آهن.“ مونٿرام ويٺي ڪئي، ”باباجي! جيڪڏهن توهانجي شرن ۾ اچي ته ڪرم معاف نه ٿيا ته ڀرو هن ويڙهي لاءِ ٻيو ڪهڙو لڪاڻو رهيو؟“ باباجن جو الجلاءِ مهڻو ڪن وهي ستسنگ ڪرڻ جو خيال هو. مونٿرام کي چيائون، ”ڇڏو، هن کي نام ملندو پر مان واپس هليو ويندس“ مونٿرام پنهنجو ضد نه ڇڏيو ۽ چيائين، ”ڇڏو مهاراج جي، مان نپاس اچي ستسنگ ٻڌندس پر هڪي نام دان ضرور بخشبو.“ باباجن ٽانگو گهرايو ۽ پنهنجو سترو ٻڌي ان ۾ رکيو. نام ڏيئي ٽانگي تي چڙهي اسٽيشن تي پهتا ۽ نپاس روانا ٿيا. دستي

راڌا سوامي لفظ وڌيڪ رکيو اٿس. ”راڌا“ جي معنيٰ آهي آتما ۽ ”سوامي“ جي معنيٰ پرماٿما. منهنجي تسلي ٿي ويئي ۽ پوءِ جيڪا ذات بخشڻي هئڻ سا بخشيندڙون. مون ڏهن ڏينهن موڪل وٺي سندن ستسنگهه ٻڌو ۽ ان عرصي ۾ منهنجي ٻائي رهيل شڪاڻن جو سماڌان ڪيائون. دراصل، گروهه بنا پاڻيءَ جي پوري ٻروڙ ٺٽي پوي.

۲- بابا جي انگهه سنگهه

گهڻي وقت جي ڳالهه آهي جو مان هڪ ڀيري سملي ويس. پاڻي ڪاهن سنگهه ۽ پاڻي مگهر سنگهه، مون سان گڏ هئا. ستسنگهه ٿي رهيو هو ته هڪ پارٽي اچي ويئي. گرو گرنٿ صاحب جي شبد جي وياڪڻا ٿي رهي هئي ته مون وچ ۾ ئي ڪانئن پڇيو، ”اوهانڪم جيڪڏهن ڪو سوال پڇڻو هجي ته ستسنگهه بند ڪريون؟“ چوڻ لڳو ”نه.“ ”جڏهن شبد جو ارت پورو ٿيو تڏهن هنن چيو، ”اسان کي توهان سان ڪجهه ڳالهائڻو آهي.“ مون چيو، ”وڏي خوشيءَ سان.“ انهن مان هڪ چيو، ”مان مڇڻ لاءِ تيار ڪونه آهيان ته ڪو اندر وڃا وڃن ٿا.“ مون چيو، ”پاڻي! وڃن ٿا.“ هن پڇيو، ”ٿاڻي ڪهڙي؟“ پڇيو مانس، ”گرو گرنٿ صاحب کي مڃيندو آهين؟“ چيائين، ”ها.“ مون چيو مانس ته پوءِ ٻڌو. گرو گرنٿ صاحب ۾ فرمايل آهي:—

”گهر ۾ گهر دکاندي سو سنگهه پرڪه سجان.

پنڇ شبد ڌنڪار ڌن تي واڃي شبد نيشان.“

(آد گرنٿ ۱۲۹۰)

جڏهن پاڻيءَ جو حوالو ڏيئي سمجهايو مانس ته چيائين، ”ٺيڪ آهي. مان ته مڃان ٿو پر منهنجا ٻيا ساٿي مڇڻ لاءِ تيار نه آهن. توهانجو اُپديش بالڪل صحيح آهي.“ دنيا ۾ ڪئين قسم جا ماڻهو آهن. هنن مان ڪي صرف تماشو ڏسڻ آيا هئا ته ڪي جهيڙي جي خيال سان. سنگت ۾ به ڪي ٻريهي اڀياسي ويندا هئا، جهيڙوڪ سردار جڳجيت سنگهه ۽ سندس

جڏهن منهنجي بدلي ڪوهه مري پهاڙ ٿي ته باباجي مهاراج (حضور مهاراج بابا جهلم سنگهه جن) به اتي آيا. ساڻن ايجي رڪو گڏ هئي. مان انگريڪيون انجنير جي بنگلي تان واپس اچي رهيو هوس رستي تي مولڪي ڏسي هڪي جهانورن، ”اسين هن سڪ جي واسطي ئي آيا آهيون.“ تنهن تي ايجي چيو ته هن ته توهان کي ”ننڍ“ چئي نه ڪونه ڪندو. باباجن فرمايو، ”هن وڃاري ڪي ڪهڙي خبر؟ پهرين هي اسان وٽ ايندو.“ ان وقت باباجي مهاراج هن نالو سڪڊال جي ماڙيءَ ۾ نئل هٿا ۽ سسنگ ۾ گرو گرنٿ صاحب جي پاڻيءَ جي واپاڪا ڪندا هئا. ان ڏينهن ڪالووهه منهنجي هڪ دوست مولڪي چيو ته تون ستن مهاڻا ان سان ملڻ جو شائق آهين، هل ته اڄ مان توکي هڪ مهاڻا جو درشن ڪواريان. هو مولڪي باباجيءَ وٽ وڃي آيو، مان ڪيترا ڏينهن سندن سسنگ ۾ ويٺو رهيس. مان هڪڙي به سوال پڇندو هوس تن جا بابا جن تسلي بخش جواب ڏيندا هئا. منهنجون ويهن سالن جون شڪاڻون چئن ڏينهن ۾ اوروڻ ٿي وياون. مون کين ويهتي ڪئي ته لام ڏيو ۽ رازڌا سوامي اصل نه، ڇاڪاڻ ته اهو مولڪي هڪ نئون نام ٿر لکي. باباجن چيو، ”ڪا پاڻي ٿي نه سان پڙهندو آهين؟“ مون چيو ”ها، ڇب صاحب ۽ ڇاب صاحب.“ انهيءَ ئي فرمايائون، ”ڇاب صاحب ۾ گرو گوبند سنگهه صاحب جن فرمائيا جا گهڻا اوان نالا رکيا آهن؟“ مون جواب ڏنو، ”مون ڳڻيا ته ڪوٺين ۽ اٽڪل ٻارهن ڇوڙهن سؤ هوندا.“ تنهن تي چيائون، ”جيڪڏهن ڪنهن مهاڻا واهگروءَ جو هڪ وڏوڪ نالو رازڌا سوامي رکيو ته انهيءَ ۾ ڪهڙو اعتراض هئڻ گهرجي؟“

انهيءَ سوامي جي مهاراج جن جي ڀڙڪي ”راڌا سوامي سار بچن نظام“ پڙهي هئي، تنهن مان هيٺين پاڻي کولي ڏيکارايائون. ”راڌا آڌ سرم ڪا نام، سوامي آڌ شبد ٽچ نام،

سرم شبد اور رازڌا سوامي، دولرن نام اڪ ڪر جالي.“
 ٻيو چيائون ته ساري گرنٿ صاحب جو اُڀدش سرم شبد ٻيو ڪو جو آهي. ۽ اهو ساڳيو سوامي جي مهاراج جن جو اُڀدش آهي. رڳو

۱ - باباجيءَ سان ميلاب

منهنجا پتا جن صوبيدار ميجر هئا ۽ ساڌن جي سنگت جا شائق هئا. هو جڏهن ڪنهن به ساڌوءَ وقت ويندا هئا ته مون کي ساڻ وٺي ويندا هئا. مان جيترو وقت ساڻن رهيس، ساڌن سان ملندو رهيس. انگري ئورويٽي عرصي ۾ منهنجو ساڌ سنگت لاءِ ڇاهه وڌي ويو. مان جڏهن وڏو ٿيس تڏهن اهو شوق ساڻ وڌيو. انهيءَ ۾ ڪو شڪ ناهي ته روحانيت هڪ عملي گيان آهي. ڇاڪاڻ ته ڪو وقت هو جڏهن مان غور ڇوڻدو هوس ته گروه جي ضرورت ئي ڪهڙي آهي! مان پنهنجي حياتيءَ ۾ ڪنهن سيا جو پرڙيدنت نه ڪندڙو سڀڪري ۽ وغيره ٿي رهيس پر جڏهن عقيدت جي بوجهه پيئي ته ڳولڻو پيو. جڏهن ڳرو ڪرنت صاحب پڙهندو هوس تڏهن بار بار اهو اُپديش ملندو هو ته پوري گروه جي شرڻ وٺو. انهيءَ ڪري گروه جي کوچ ۾ مان گهڻن ئي سڃاڻن ۾ ويس. جيڪڏهن ڪو مهاڻا هريجن (مهنرن) وقت ايندو هو ته اتي به ويندو هوس. باغ ۾ گل به ٿيندا آهن ته ڪندا به. ڪئين مهاڻائون مليا جن سان پرامن ڳچا ٿي پر هڙ حاصل ڪجهه به نه ٿيو. انهيءَ هوندي به منهنجي من ۾ ڪنهن ساڌوءَ لاءِ لندا جو خيال نه آيو. آخر جڏهن منهنجي بدلي بشاور ٿي، اتي هڪ مست فقير ڏٺو جو صرف لنگوئي پائيندو هو. ڪيترا مهڻا لڳاتار هن جي صحبت ڪيم. هو مون وقت مهڙو مهڙو اچي رهيو به پر هن نه ڪجهه ڏنو نه ڏياريو. آخر ٿڪجي هڪ رات کيس گهر وٺي آيس ۽ چيو مانس، ”اڄ سچ پچ ٻڌائي ڇڏا“ چيائين، ”جي سچ ٿو ٻڌين ته اڃا تنهنجو سمو ڪونه آيو آهي.“ تنهن تي مون کانئس پڇيو، ”هن عيانيءَ ۾ اهو وقت ايندو؟“ جواب ڏنائين، ”ها ايندو.“ وري چيو مانس، ”ڪهڙو مهاڻا ڏيندو؟“ چيائين ته هو پاڻيهي تر وقت هڻي ويندو.

مختار بہارچ ساون سنگھ جی

نار ساکي ۽ جو	صفحہ نمبر	نار ساکي ۽ جو
۵۹ گهوڙي جي امت	۵۸ ۴۳	عشرت ۽ ابي شاعري
۵۹ گرو ناسڪ صاحب ۽	۵۹	نوج
۶۰ قاضي رڪن الدين	۴۴	اندر - گنجور
۶۰ راجا گوپال چند ۽ ڀرتري	۶۰ ۴۴	نهرين مهان جو ستر
۶۱ حضرت مان وچان ته	۶۱ ۴۵	ڪنيا جو - سولم - ۽
ڪيڏانهن وچان		لار ۽ مئي
۶۳ پندرت لادي بڻل	۶۲ ۴۵	ملڪ ڀاڱو ۽ جو ٻوهر ڀاڱو
۶۳ تير ڪمان امانت	۶۳ ۴۶	واليد ۽ ڪرهن جو
۶۴ پوتا اڃا اڃا آهن	۶۴	اسب
۶۵ ماکي ۽ جي هڪ آڱر	۶۵ ۴۸	سلطان محمود چورن جو
۶۶ پارس ۽ لوهر جو اڪھ	۶۶	سردار
۶۷ پتر سونو ٿي پيو	۶۷ ۵۰	چورن کي سکيا
۶۸ بنگالي بابو جي من	۶۸ ۵۰	ميانما ٻڌ ۽ لنگڙو چيو
سان لڙائي	۵۱	گهوڙي جو هڪ سونو ڪو
۶۸ سون جو آسمان ۽ لوهر	۶۹	ٻار
جي زهين	۵۱	واه ڀائي بيلا
۷۰ سهڻج بنا ڪهنه نه و جو	۷۰ ۵۳	ڳولائو ۽ عالم
۷۲ مان نه ٻڌي آهيان	۷۱ ۵۴	راجا پير سنگھ جي
۷۲ گل جي چوٽ	۷۲	ڀاڱيا
۷۳ باهه جي قيمت آهي	۷۳ ۵۵	مڙدي کائڻ جو حڪم
اک	۵۵	سندن جي شادي ۽
۷۴ چور مان قطب	۷۴	آرائين
۷۵ مومت جي خوشي	۷۵ ۵۶	اڪر ۽ بالدر
۷۵ روس جو بادشاهه پير	۷۶ ۵۶	بي رو پئي جا ڏاڏو هن
اعظم	۵۸	ڪجورن جي ٻرن تي
۷۶ بابا بکالي	۷۷	الف ب

دڙو ست

نمبر	نالو ساکي جو	صفح نمبر	نالو ساکي جو	نمبر
۱	باباجي مان ميلاب	۱	ڏڙو ۽ درياء	۲۰
۲	باباجي انگ سنگ	۲	منهنجي آواز جي اوت	۲۱
۳	حڪم سنگهه کي سام	۴	ڏي هلي اڃ	
	دان		هاڻي مان پريانا	۲۲
۴	ڪروڙان بچلن اچي	۶	مجان لڙ	
	ڪڙ ڪهڙن		دروڻا چارڻ ۽ پيل	۲۳
۵	مڇر ۽ رام دڙو	۷	راجا پاري ۽ امر قل	۲۴
۶	مواکي مٿو ٽيڪڙ ڏار	۷	ڪهڙ صاحب ۽ رائي	۲۵
۷	لکها سنگهه ۽ لاندڙ جو	۹	اندر مٽي	
	جهنگل		يا ايگ	۲۶
۸	اڄو مان لسان	۱۰	ابراهيم اڌم بخاري جو	۲۷
۹	پرام جي ڪمڻ	۱۱	ماد شاه	
۱۰	اهي شو جو پرام	۱۲	پراڻر رشي	۲۸
۱۱	خوشبوءِ پوکڻ وارو لک	۱۲	دادو صاحب جا نوان	۲۹
۱۲	شوڪ جي سنڀال	۱۳	چيلا	
۱۳	ڪرمن جي سزا	۵۱	جڙڙا ڪالڱ ٺهڙا اڃا	۳۰
۱۴	ڪال جو سڀ حساب	۱۵	صرف جي طلب	۳۱
	ادا ڪيو اٿم		مندا جو شڪر	۳۲
۱۵	حضور مهراج جن ۽	۱۶	ڪوه جو ڏنڊڙ ۽ هٿس	۳۳
	ستسنگي جو گمان		سامي جي وڃايل	۳۴
	گروشت		چوڪري	
۱۶	گرو نالڪ وڏو يا ڪهڙ	۱۸	شراب جي جڙ ڪهڙو	۳۵
	صاحب		سڪندڙ جو گرو	۳۶
۱۷	چرلڙ پرماد	۱۸	هڪڙو رب ٻيو نون	۳۷
۱۸	پڙدا	۲۰	حق جي ڪمائي	۳۸
۱۹	دروازا لڏي ڪولي ڇڏيائين	۲۰	هڪ ڪهڙي جي	۳۹
			صاحب	

عرصي ۾ سنگت، جا بابا جي مهاراج جن جي ڏينهن ۾ ۲۴۰۰ هتي سا
وڌي وڃي ۱.۲۱,۰۰۰ ٽائين پهتي .

هنن ساکين مان ڪجهه ته اهي ساکيون آهن جن جو حضور مهاراج
جن جي جنون سان سنڀلندڙ آهي ۽ ڪجهه ٻڙاڻيون اڻهاسڪ ساکيون .
انهن کي ”راڌا سواهي ستسنگ“ بياس سوسائٽي ” وڏي اُتساهه ۽
محنت سان ڪڍو ڪري هن پستڪ جي روپ ۾ ساڌ سنگت جي شيوا
۾ پيش ڪرڻ جو پُر بند ڪيو آهي لاهي ۽ لاء ته نه صرف ستسنگين جي
حضور مهاراج جن بابت ياد تازي ٿئي بلڪ انهن جي پڙهڻ ۽ ٻڌڻ
سان سندن پرمارت جو شوق وڌي ۽ جڳپاسو سڄڻ به لاپ وٺي سگهن
شري منگهارام ديال اجهير نواسي ۽ سنڌي ستسنگين ۽ جڳپاسر
جي لاپ لاء پرمارڻي ساکين جو سنڌي ترجمو ڪري ڇهائڻ جو پُر بند
ڪيو جو موجوده ڪتاب جي روپ ۾ پيش ڪجي ٿو .

ايس - ايل - سوڌي

سيڪريٽري

راڌا سواهي ستسنگ - بياس

شڪاڻون ٿورس ٿي ويون . پرماري پٿرن مان ظاهر ٿي ٿو ته
باباجي مهاراج جن ڌولي ڇڏڻ کان اڳي حضور جن کي گدي ڏي
۽ پاڻ ۲۹ ڊسمبر ۱۹۰۳ع ۾ ٿورم ڌام ٻڌايا .

حضور مهاراج جن ۱۹۱۱ع ۾ وٽان ٿو ٿي جي عمر کان اڳي
ٺوڪري ڇڏي ، پيشن وٺي اچي ڏيوي جو ڪم سنڀاليو جو ان
وقت ”ڌارا بابا جمل سنگھ“ جي نالي سان پوسڻ ٿي چڪو هو ۽
اٺي پنهنجي سنگرن جي سکيا موجب ”راڌا سرامي“ اٺا ”سنڌ
مس“ جو ارڇار ڪوڻ شروع ڪيو .

حضور مهاراج جن ۾ اٺيڪه سوين هيون جن مان مکيه هڪ هي
۽ هئي ته ڇوڙي قسم جي سنگن سسنگ. پڻ اڀدي هئي اهڙي
قسم جو شبد سار ۽ ڇو ڪولڪ صاحب ، ڀاڻو صاحب ، مولانا دوم ،
خواجہ حافظ ۽ ٻين ستن مهاڻن جي پاڻي مان ڪڍي لڌ ڪري
سڀڻا پيدا هئا ته سڀ جو ڪرڻا هڪ آهي ۽ انهيءَ کي صرف منس
ڌولي ۾ پاڻي سگهجي ٿو ڇاڪاڻ ته ٻيون جو ٿيون ٻوڙ جو ٿيون آهن .
سنڌ مهاڻا مالڪ جا موڪليل ٻارا آهن جن جي اڀڻس دوران هو
ڪنهن انسان پنهنجي سرم کي شد سان جوڙي جيئري ٿي مڪئي
اصل ڪري سگهي ٿو ۽ انهيءَ اڀڻس کي ڌولي سڀڻا ٺاه ڪن
ماڳون ۽ پڻا پيدا هئا جي هن دستڪ ۾ درج ڪيون ويون آهن .
انهن ساڳين ٻڌاڻن جو ٻار اهو هوندو هو ته سنگن جي ورتي سنگ
۾ اڳڪاڙو رهي ، حضور مهاراج جن جي ٻوڙ وٽس دوران ڇڪر ۽
انهي وچن لڪندو هو سر ٻڌڻن جي دلين تي گهرو اثر ڪندو
هو ، ايتري قدر جو ڪيترن موقعن تي اهي ماهر جيڪي
مباحثي لاءِ ٿورن وقت تيار ٿي ايندا هئا ، سنگن ٻڌي اهڙو ٻڌاڻو
پيدا هئا جو ٻي اختيار اٿي پيو ڇوڻا هئا ته هن شبد جو ڇڪر
سرم ٿوهان ڪوڻي ٻڌاڻو آهي سر انسان اٿي ڪڏهن ڪوڻ ٻڌو آهي .
ڪوڻا ڪري انسان کي ۽ انهيءَ سرم شبد مارڻ ته. هلي جو اٿل

عرصي ۾ سنگت، جا بابا جي مهاراج جن جي ڏينهن ۾ ۲۴۰۰ هتي سا
وڌي وڃي ۱,۲۱,۰۰۰ تائين پهتي .

هنن ساکين مان ڪجهه ته اهي ساکيون آهن جن جو حضور مهاراج
جن جي جيون سان سنڀند آهي ۽ ڪجهه پراڻيون اتهاسڪ ساکيون .
انهن کي ”راڌا سوامي ستسنگ“ بياس سوسائٽي ” وڌي اٿس ۽
مھنت سان ڪنو ڪري هن بستڪ جي روپ ۾ ساڌ سنگت جي شيوا
۾ پيش ڪرڻ جو پُر بند ڪيو آهي انهيءَ لاءِ ته نه صرف ستسنگين جي
حضور مهاراج جن بابت ياد تازي ٿئي بلڪ انهن جي پڙهڻ ۽ ٻڌڻ
سان سندن پرمارت جو شوق وڌي ۽ جڳياسو سڄڻ به لاپ وٺي سگهن .
شري منگهارام ديال اچهر نواسي ۽ سنڌي ستسنگين ۽ جڳياسن
جي لاپ لاءِ پرمارڻي ساکين جو سنڌي ترجمو ڪري ڇپائڻ جو پُر بند
ڪيو جو موجوده ڪتاب جي روپ ۾ پيش ڪجي ٿو .

ايس - ايل - سونڌي

سيڪريٽري

راڌا سوامي ستسنگ، بياس

شڪاڻون اڏڻ جي وڃڻ . - روماري ٻن مان ظاهر ٿي ٿو ته باباجي مهراج جن جي چڏڻ کان آڳاٽي حضور جن کي گدي ڏي ۽ پاڻ ۲۹ نومبر ۱۹۰۳ع ۾ ڀر ڌار ٿيا .

حضور مهراج جن ۱۹۱۱ع ۾ دٺار ٺهڻ جي عمر کان اڳيئي نوڪري ڇڏي، بهمن ولي اچي ٿوري جو ڪم سنڀاليو جو ان وقت ”ٺٺرا رابا جٽمل سنگھ“ جي نالي سان پرسڌي ڇڪو هو؛ اتي پهچي سگھڻ جي سکيا موجب ”راڌا سوامي“ الڙا ”سنڌ منڊ“ جو ارڙار ڪوڙ شروع ڪيو.

حضور مهراج جن ۾ اٽڪ ڪريون هيون جن مان مکيه هڪ هيءُ
 به هئي ته چوڙي قسم جي سنگن سسنگ، ٻڌڻ اُڀڏي هئي اهڙي
 قسم جو شد سار اچن، ڪرو ڪرنگ صاحب، ڀلڻو صاحب، مولانا دوم،
 ڪراچ، حافظ بسا ٻين سندن مهاڻائن جي پاڻيءَ مان ڪڍي ڦرلڻ ڪري
 سمجهائيندا هئا ته سڀ جو ڪرنا هڪ آهي ۽ انهيءَ کي صرف منڍ
 ڇولي ۾ پاڻي سگهڻي اڻ ڇاڪاڻ ته ٻيون ڇوليون ڏوڳ ڇوليون آهن.
 سڀ مهاڻا مالڪ جا موڪيل ٻارا آهن جن جي اُڀڏش دواران هر
 هڪ اسان ٻنهي جي سرت کي شد سان چوڙي جهڙي ٿي مڪئي
 حاصل ڪري سگهي اڻ ۽ انهيءَ اُڀڏش کي ڇولي سمجهائڻ لاءِ ڪئين
 ساڳيون به ٻڌائيندا هئا جي هن سسنگ ۾ درج ڪيون ويون آهن.
 انهن ساڳين ٻڌائڻ ۾ ٻار اهر هڻندو هو ته سنگ جي ورتي سسنگ
 ۾ اٽڪاڻو رهي، حضور مهراج جن جي ڀڙو رستا دواران جهڪو نه
 اٿيو وڃن اڪرندو هو سو ٻڌندڙن جي دلين تي گهرو اثر ڪندو
 هو، ايتري قدر جو ڪيترن مڙهن تي اهي ماڻهو جهڪي ٻڌڻ
 مباحثي لاءِ پورن رست تيار ٿي ايندا هئا، سسنگ ٻڌي اهڙو پڙهاون
 ٿيندا هئا جو ئي اختيار اُتي بهي چولدا هئا ته هن شبد جو جهڪو
 اوت ترهان ڪرڻي ٻڌاڻ آهي سو اسان اڳي ڪڏهن ڪونه ٻڌو آهي.
 ڪرڻا ڪري اسان کي به انهيءَ سرت شبد مارڻ تي هلڻ جو ڀل
 بخشيدو.

حضور ۾ هاراج جن جي الهري سمنگ ڪارڻ ۴۵ سالن جي

ڀيرو مڪا

هر ڏينهن ۾ هر سمي اهو رواج هوندو آيو آهي ته جڏهن ڪا به
سڪيا عالم جيڪا ڏني ويندي آهي ته اها نيندين نيندين آکاڻين سان
ڪرڻ کان دٻارن. ايتري قدر جو جڏهن بالڪ رات جو ڪاڻي ٻئي
واندا ٿيندا آهن ته پنهنجي وڏن کي آکاڻيون ٻڌائڻ لاءِ آڱر هڻن ڪندا
آهن ۽ انهن آکاڻين ذريعي جيڪا به سڪيا ۽ چاهي ٻيڪ يا بد ۽ ملندي
اٿن سا سڄي زندگيءَ لاءِ سندن ڪٽڙين دلين تي چمي ويندي آهي.
حضور مهاراج بابا ساون سنگهه جن ڪئين ڀيرا فرمائيندا هئا ته
ننڍي هوندي منهنجي ٻزرڪ فلاڻي وارڻا ٻڌائي هئي سان اڄ تائين
به مون کي ياد آهي.

انهيءَ حقيقت کي مد نظر رکي حضور مهاراج جن جون سندن
ستسنگن ۾ ٻڌايل ساڳيون موجوده پستڪ جي روپ ۾ ساڻ سنگهه
جي شيوا ۾ رکڻ ٿيون. اهي ساڳيون حضور مهاراج جن پنهنجي
ستسنگن جي دڙوان ۾ پنهنجي ٻوليءَ ۾ ٻڌائيندا هئا. اها پاشا اڄ به
مٿي پنهنجاپ ۾ پڙهائڻ آهي.

حضور مهاراج جن جو جهر آستان ”مهمان سنگهه والا“ ضلع
لڌيائي ۾ آهي. بالڀڻ کان ئي ڪنهن ستن مهاتمان جي سنگهه جو
شوق هو، جو پنهنجي ٻزرڪن کان پرايائون ۽ هو هميشه سڪي اصولن
جو پالن ڪندا هئا. حضور جن پنهنجي اوائلي زندگيءَ ۾ گوشت
صاحب جا ڪيترائي ڀيرا پائڻ ڪيو ۽ جڏهن ٻاڻيءَ ۾ ’شبد‘ نام
, ’اڪت ڪٿا‘, ’ڌن‘, ’ناد‘, ’هڪم‘, ’امر‘, ’ٻاڻي‘ جهڙا لفظ ايندا
هئا ته انهن جي اصلي ارت سمجهڻ جو شوق ڏن بدن وڌندو وين
آخر جڏهن ووڙڪي ڪاليج مان پاس ٿي ڪوهه مري ۾ ايم - اي - ايس
۾ ايس - ڊي - او ٿيا ته آڪٽوبر ۱۸۹۴ع ۾ بابا جڳمل سنگهه
مهاراج جن سان ميلاب ٿين ۽ انهن جي ستسنگ ٻڌڻ سان سندن سڀ

Published by : S. L. Sondhi
 Secretary, Radha Soami Satsang
 Beas (Punjab)

سب حق واسطائے

[جلد ۲۰۰۰ هزار]	مارچ ۱۹۶۷	دفعہ ۱۴۱۰ [
[جلد ۲۰۰۰ هزار]	مارچ ۱۹۷۲	دفعہ ۱۴۱۰ [
[جلد ۵۰۰۰ هزار]	جون ۱۹۷۸	دفعہ ۱۴۱۰ [
[جلد ۶۰۰۰ هزار]	ستمبر ۱۹۹۰	دفعہ ۱۴۱۰ [

Printed by Chuharmal R. Dhanwani
 at the Rashtrya Printing Works
 Diggi Chowk, AJMER

